

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Tomi Tertij tractatus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

Igitur huiusmodi dolor gratiæ perfectionem secundum actualement considerationem rationis turbasset, quod est valde inconueniens, non fuit igitur huiusmodi casus in beata Virgine. Et confirmatur, quia gratius erat Deo, quod beata Virgo compateretur ei secundum rationem, quam secundum partem sensitiuam, quia illa pars est nobilior, & proprie meritoria, & per se grata. Oportuit ergo, ut dolor beate Virginis ita esset summus, quod tamen pars sensitua regularetur, & subderetur rationi eius uigilanti. Instante autem rationis exercitio, ac dominio actuali super partem inferiorem non accidit dolor extra se faciens personam & casum. Quare spasmus uulgariter dictus longe a beata Virgine uidetur fuisse. Hæc de tertio.

Quo ad quartum ex supradictis motus, dico ad quæsitum id, quod de spasmo dicitur, non esse canonicum multipliciter. Tum quo ad radicem, quia non est authentica. Tum quo ad veritatem significatam per nomen, quia Spasmi nomen nec proprie propter dignitatem corporis, neque uulgariter sumptum propter dignitatem animæ uerificatur. Tum quo ad tempus, quia uestigis sanctorum Patrum in

hærendo Dominica in Passione, & Dominica in Ramis palmarum etiam si festum Annuntiationis beate Virginis euenit, non celebratur, sed transferuntur enim priuilegiata Dominica illa. Et tamen isti non quandoque, sed perpetuo, præfatis diebus uolunt noua festa celebrare, & consequenter antiqua delere. Octauæ quoque si iuges illo tempore permittuntur, Missæ Quadragesimales, alique uetusta officia cessare possunt. Accedit ad hæc, quod cœna Domini sacramenta corporis & sanguinis Christi instituta nascantur, & Ecclesia tamen transfudit festum corporis Christi in aliud tempus, quoniam circa corporis Christi uenerationem illo tempore occupata, distrahi in alia quamuis bona non debet. Unde si festum doloris beate Virginis celebrandum est, in aliud iudicio meo, tempus & nomen mutandum est. Hæc sunt reuerendissime domine, quæ mihi uisa sunt in re hæc dicenda. Apostolicæ tamen sedis censura omnia submitto. Romæ, die 17. Iulii 1506.

Secundi Tomi opusculorum Thomæ de uio Caietani, Cardinalis sancti Xysti, Finis.

TOMVS TERTIVS

OPVSCVLORVM THOMAE DE VIO

CAIETANI, S. R. E. CARDINALIS DIGNISSIMI

TITVLI SANCTI XYSTI, CUIVS SVNT

QUINDECIM UTILISSIMI TRACTATVS.

S Y M M A R I V M.

- 1 De uiculis diuini & orationis efficacia.
- 2 De unione uerbi cum natura humana.
- 3 De causa & origine mali, & cur homines plura & maiora mala inuaserint magis quam cætera animalia.
- 4 De immortalitate animarum.
- 5 De modo quo animæ patiuntur ab igno corporeo, & de corporum cruciatu.
- 6 De ecclesia & Synodorum differentia.

TRACTATVS PRIMVS
in sex orationes diuinas.

ORATIO PRIMA.

De uiculis diuini, & orationis efficacia, coram Alexandro sexto Pont. max. Dominic. Prima Aduentus.
Anno salutis, 1508. habita.

Respice & leuate capita uestra. Luc. 21. cap. Ingeni mei vires mensus Sac. B. pater, mihi ipsi satis esse ad dicendum coram maiestate tua, pollicitus non sum: Noui siquidē quanta mentis acie, quanta orandi arte, & consuetudine, quanta disciplinarum omnium ubertate opus sit, ut in hoc celeberrimo orbis Senatu dignus quis ad orandum habeatur. Nec adduci potui, ut mea huc sponte condescerem, sed malo parendo tanto me discrimini credere quam minus auscultando in tuto silentii portu me commorari: præsertim quod non aduentitium, sed proprio annexum officio munus explendum est. Verum quia etiam ignorantibus quid age

re debeamus, hoc superest refugii, ut oculos nostros ad Patrem luminum dirigamus, eius opem quod uberius impetremus, reginam cœli una, precor ad eam. Aue Maria, &c.

Excitaturus Torpentium corda fidelium Dominus ac Redemptor noster prodigia illa tremenda commemorauit, quibus uniuersus cœquarietur orbis: & ubi cunctorum animos in genti pauore soluendos respexit, tremefactis discipulis, orationis protinus patefecit auxilium. Respice, inquit, mentis proculdubio lumine, ad quam maxime spectat oratio, & leuate capita uestra, intellectum & affectum ad superiora erigite: his namque parribus suis, duabus ueluti libratis, tribunal Altissimi mens petit humana, cuius nimirum ascensum proprie orationem appellamus. Ea de re a Domini cæ exhortationis instituto nequaquam diuertens, de uiculis orationis aliquid in medium afferendum cœsui quod & tanto consensu indignum non sit: & mentis utranque parrem uel mediocriter oblectet.

Apud maiores nostros, eosdem studiosissimos uiros, non negligenda illa ambiguitas quæ excitata iam pridem fuit: quis uotorum mortalium precum ue ad Deum proprius fructus sit, quorsum orationes, obsecrationes, cœremonie, sacrificia, omnifque Dei optimi maximi cultus.

Epicurei siquidem, Stoici, peripateticorumque nonnulli (diuerso quamuis calle) contra Deum hominumque commercia progressi sunt: in eam tamen sententiam conuenere, ut eorum, qui diuinis rebus operam dant, spem omnem deludant: frustrari namque exactionem lacrymarum, oblationum, uenerationum, & id genus humanorum officiorum omnium assueuerant. Aegyptii uero, supplicationibus, procellionibus, reliquæque diuinarum

rerum

rerum cultui eam tribuere potestatem, quo ipsam **F** rectorem mouere, atque in alteram partem flectere posse crediderint. Christiana autem religione Spiritus sancti uirtute fundata, & splendore pariter illustrata, orationum effectus tam pulchre moderata est, ut neque diuinæ prouidentia quippiam ademptum autumet, neque mobilem eā quo uis pacto fateatur. Quocirca pro huius tantæ difficultatis ueritate disputanda, prouinciam suscipiēs, primum quod oratio in numero causarum, deinde quod in effectuarum ordine, demum quod in **G** suprema earum sede locanda sit, differere constitui.

Omnipotens Deus etsi solus quæcunque facta **G** infectare si uol non impleant, efficere potest, quæ admodum tamen diffundendæ bonitatis suæ gratia, res omnes, quæcunque sint, existentia donauit: ita res ferè cunctas omni relegata inuidia ad supremam deitatis participationem asciuit, dum agendi eis uirtutes liberali largitione concessit & tanto federe secundas sibi causas deuinxit, ut nec illius inmensitas quantulamcunque efficaciam absorbendo consumeret, aut præueniēdo impediret, nec harum interuentus, illius ad ultima quæque aditum obstrueret. Illapsus. n. quidā diuini nominis adeo intimè sit, ut celum ac terras camposque liquentes, Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaque astra, Spiritus intus alar, rotamque inuisa per artus, Mens agiter molem, & magno se corpore fundat. Distribuit quoque ea lege rotam agētium seriem in tres ordines (corruptibilem, celestium & immaterialium,) ut & inferior superiori obtemperet, atque extra, quæ potius supra oēs, ipse toti orbis princeps moderator præsideat, neque. n. fas est aliis primam connumerare cām, quasi partis cuiusdam naturam locum teneat: qñ totius bonitatis fons origo custodia, consummatioque sola ipsa existit. Quamobrè præclare Aristoteles gloriosum Deum summum bonum uiuersi, nō in ipso clausum, sed extra ipsum tradidit. Nec ipsius sola natura, cuiuscumque naturalis ordinis legibus est absoluta, verum diuinæ et quædam participationes fatemur exemptas. Credi- **I** mus, modum quædam rerum esse, quas etsi impartiti plerisque intellectu præditis nō ambigimus, cōnaturales tñ alicui nulla autoritate fieri posse prædicamus, docemus, demōstramus, sunt autem gratia, charitas, lumē gloria, & id genus multa. Quæ idcirco sup omnem eleuantur naturā & creaturam, & quæ creati possent, quia diuinita assequuntur ordinē, ueluti deitatis (si fas est dicere) proprietates. Eodem quippe nature uinculo, quo ultima præparationes cōsequentesque uires propriis connexæ sūt formis, & partem esse oportet naturæ & comitum communicationem, eodem inquam uinculo, quæ memorauimus, excellentissima illi naturæ coniunguntur diuina, nec minus uis omnis seipsam excelsus illius fieri cōsors potest essentia, quam rerū harum fiat participatio insignis, nec deitatis capax esse quisquam magis potest, quā earundem perfusioe red datur. Has itaque creaturarum eminentissimas qualitates naturalium causarum ordines transcedere ea fatendum est ratione, ut inter causas secundas annumeratæ, primatum obtineant. Vniuerso itaque agentium principiorum ambitu, quo disseruimus modo disposito, quæ promissimus orationum causam diuinam, diuersos causarum gradus inuestigando perscrutemur. Familiaribus quidem nobis rerum principiis producendum si quis est, calore resolui, frigore comprimi, humido fluere, ariditate sisti, raritate extendi, densitate constringi, affectionibus

reliquis subijci, fluxa atque oppressa pugnantium inter se virtus exigit. Mēs autem, cuius orare proprium est, quātum hec aspernetur, his præter, horum infra se subiecerit potestatem, nec illos quidē latet, quibus Philosophia, sensuum, quoque opere ab his libera esse monstrauit, sed quibus in semet ipsis uel hoc aduertere datum est, quod immutati cōtemplentur. Paulo superius artium genus, organorum series secreto uelut nexu: hisque ademptis otiosi redduntur opifices. At qui optimam elegerint Maria partem, exterioribus sese negantes, publicas priuataque actiones sollicitudineque recusat. Bonorum deinde officiorum uirtutis, morū, totiusque animi ornatus, quæ indita a natura semina sunt intra singulos quosque, continentur: neque fieri potest, ut altero voluptates a se abdicante, per simoniam sectante, ita moderate timorem depellente, ius unicuique reddente, disciplina cuiusvis operam dāte, mentēque quolibet excolente, continēs, temperatus, mansuetus, fortis, iustus doctusue efficiatur. Diuinarum uerò obsecrationum uis, in augusto orantis angulo non ardetur, sed ad extrema quæque diffunditur, omnia perlustrat cunctorum fines attingit, penetrat, pertrāsit. Sydera quoque potestas quante ite gratur essentia a terminis astrorū, cursu, luce, occulto uel influxu perficitur. Supplicationes uerò sacras celestis nature, motus, luminis influxusque expertes utroque patet esse modo agere. n. nostro isthæc celestium more nemo (nisi desipiat) credit. Agi autem superiorum corporū afflatu operantes intellectuam anime portionem (ut princeps Physicorum ait) a sensitiua separare nesciunt. Intelligentia denique (quas Angelos appellamus) aut abique orbis motu efficere possunt nihil, aut certè solis localibus (ut Theologis placuit) præstant mutationibus. At precibus puro de pectore emanantibus hominum subdit omnia, obsequi, subterfuga gereque nihil earum imperiū, ueritas testatur. Quæ quid orantes petitis, credite inquit, quia accipietis, & eueniet uobis. Quapropter si naturales, factiue, actiue, celestes spiritualesque, causa nostrarum intra se non claudunt orationum potentiam, solusque supernaturalium diuinarumque ordo supersit, in hoc rerum fastigio humanorum precum sit cause sunt, reponendam esse dignitatem mentem que quis non uidet? Verum cum altissima sit ista hæc rerum series, Creatorique soli cognata, fieri quo pacto potest, ut obseruantia huiusmodi (humana quidem facta) nostro subditæ arbitrio, in tā excelsis rerum cacumine loca de credatur, Incredible autem dissonumque ne cuiquam hoc esse uideatur, humana uota bifariam perspicenda sunt, ut hominis nuda opera atque iterum ut celestis gratia afflatu decorata. Nostra si conspecta fuerit, cōgenitam boni cupiditatem ad bene beateque uiuendi facultatem præ se ferunt, & ueluti semina terre commēdata, Sole, imbre, rore, cultuque reliquo pullulant, crescent, florescunt atque fructificat, non secus latens in homine spiritus, frequentem officio, disciplina, studio, diligentiaque ex cultus quicquid uirtutis exculpi potest, proferet, fouebit, alet, atque perficiet.

Et quia natura superuacanea abhorret, nec ratio suadet alterius opem querere ubi poris ipse perscere, nulla ad huc supplicandi necessitas, nulla tot precum utilitas apparet. Quo fit, ut posthabendi penitus non sint magno excellentique ingenio præditi Philosophi, si ad uulgares compescendas insolentias, ad effranē moderandā audaciā, ad bonos

inferendos mores, cultum isthunc adhibendum tradiderunt. Infitas scrutari vires, singularem de hominis salute elementissimi Dei sollicitudinē, ex qua nostrarū petitionum oritur efficacia, promissamque eternæ uitæ beatitudinē, quæ eisdē fructū p̄bet, ignorarunt: absconditenim hæc Deus pater arcana a sapientibus & prudentibus huius seculi, quæ suis erat paruulis quandoque reuelaturus. Ornata autem humana mens gratia, fide, spe, charitate, cæterisque per fusa cœlestibus habitibus: primæ summaque bonitatis amore rapitur, illius intuitū concupiscit, inhiat, anhelat. Et quia oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascendit, quod preparauit Deus diligentibus se, & non modo debilis, infirmus, deficiens omnium hominum & Angelorum conatus, verum etiam nullus fore comprobatur, hinc potentissimi Dei inuocanda est manus, hinc implorandum auxilium, hinc expectendus ducatus, hinc miris quidem ueris tamē modis & immoto consilio diuina exoratur clementia & orationum nostrarum non petit efficacia. Que madmodum enim generi animantium inanimatarumque rerum omnium est a natura tributus appetitus quidam inquirendi boni: id tamen assequi nequaquam potest, nisi secretis abhibitis adminiculis ab eo qui operatur omnia in omnibus, eiusque ducatur: ita sane concitata in nobis per Spiritum sanctum summi boni desideria, expletum iri humili intercedente postulatione congruit. Exposcit namque diuinitatis perspecta lex ab optimo omnia nendum prona ad bona fieri, sed opem sortiri, quæ sese ad id diuerso terant gradu: si enim effusa diuinæ bonitatis quantulacunque similitudo res omnes constituens, atque decorans secum affert, nisi contingens quidpiam præpediat innati cuiusque appetitus finem uoluptatemque naturæ, quanto magis impressa sanctissimæ Trinitatis imago ineffabili gratiæ splendorem cōruscans conferet, ut quæ a facie Domini concepimus, & parturimus Spiritum salutis, propriis nexibus quandoque pariamus. Componentis præterea officium est, si quos ad optandum, aggrediendū, agendumque impulerit eorundem electione, aggressu, actione uti, cœpraque, quo ad eius fieri potest, perficere, propterea quæ dem qua ratione mouentur singula, eadem & quæ fecerunt. Natura etenim lata, natura assequuntur, natura manent, vi autē expulsa ni trahuntur vique obfistunt. Fecit autem sapientissimus Deus nos ad se, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in se. Scimus namque, quod omnis creatura in gemit, & parturit, & intra nosmetipsos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Summ igitur erit pius, quos in seruit affectus, quibus ad eum suspiramus, quos petendo accedimus, non excludere sed admittere, fouere, beare. Cur rationalis creaturæ sublimitas scribif, prædicatur, extollitur, ut diuinæ naturæ consortes ut filii Dei nominemur & simus, si Dei cooperato res non sumus? Si ad capeffendum paratum nobis ab origine mundi æternitatis regnum opera nra efficiunt nihil, miserabiliores profecto non modo nationibus, sed uilissimis etiam quibusque rebus filii Dei sunt, si reliquorum formæ, actiones & fines paritate concogitent: eis uero acceptæ nature ad gratiam obtinendam omnis actio subtrahita sit. Quorsum diuinæ amicitia munus humano collatum est generi, si amicorum iura seruare non possunt? si cuiusque hominis apud Deum nulla est auctoritas? si quod optat quis Deum, si æqua est

A petentis atque non petentis conditio, & parutriusque facultas? Prestarem nempe obsecrantem non id infert, ut aliquid velit aut malit immutabilis Deus: sed ut opera nostra fiat, quod aliàs factum non fuisset, sed ut accommode causæ efficiendis adhibeantur rebus. Secundarum quippe causarum leges non norunt, nō ideo negant uanas esse, quod summi opicis potentiam augeant aut uoluntatem mutant: sed quia status ordo seruatur quæ effectus cognatus etiam habent causas, quia a summo bono descendunt consono gradu rerum perfectiones. Ita namque sapientia attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Proinde quæ seruorum Dei paupertatem, celibatum, seruitutem, ieiunia, uigilias, solitudinem, orationes, cæterosque supernæ uitæ gratia susceptos labores desciunt, & cære nihil contendunt, defendat uana esse singula hominum studia, accusent auidos agricolas, arguant sollicitos negotiatores, milites, omnium, artium opifices, & uarijs literarum disciplinis operantes, damnent ipsam denique naturam, quæ sicut ad uitæ status gloriæque commoda possidenda, laborandum esse suggerit, si ad felicitatem habendam orandum esse docuit fidelissimo nature, testimonio, omnium nationum omnium præfusus seculorum ritu comprobate, neque enim uel noua uel singularis obsecrationum est religio, sed ætate, tēpora, uitateque si recenseas, uerulissimā hanc obseruationem totoque orbe terrarum diffusam, tametsi diuerso cultu, semper inuenies. Quod autem indeficiens apud omnes perseverat, a natura inditum, aut immobiliori aliqua cā institutum esse, omnium philosophatum schola confirmat. Non uana itaque nec parua potestate donati sumus, quando interpellandæ nobis diuinæ maiestatis facultas concessa est, quādo nostræ orationes, nostri exempli efficiuntur causæ desiderij, hoc de primo quidem diuisionis membro diximus.

Deinceps ut erat propositum, ad quod genus cærum referenda sit oratio, paucioribus abfoluamus. D Quamuis P. B. arguta dicta, quæ differui mus, sciolli plerique putent, rerum tamen quam assentire malunt. Causarum inquirunt, genus quadrifariā diuisum cum sit, ueltra isthæc religio, si earum continetur ambitu, quam denique subit cādi rōnem finis, forma & materia eorum, quæ in sacrificij ob tenta creduntur, ab humana longè sunt opera, efficiens uero cum oporteat rem aliquam dare factis, & hominum uota nil oratione tribuāt impetratis, procul esse ab agentium finibus fatendum est. Deficiunt præterea numquam aut certe raro, rerum per se actiua, oratur autem plerique expectatione uana fortuita. igitur, aut nulla huiusmodi cultus vis est. Animaduertissent profecto hi argumentationum suarum, quā frivola sit ratio, si mentis oculos ad geminam coniecissent sectionem. Alteram agentis in disponens, adiuuans, consulens, & perficiens, alteram modi agēdi in imperium, suffragiū, atque ministerium. Relucet in his agentis nomine etiam suffragantem admitti, nec enim duntaxat dicitur dare qui tribuit, sed & qui interpellat, ut deus. Nec ab re, ut enim præcipiens effectiuum esse constat (quia obtemperatē executorem ad agendū promouet) sic & petens qui actorem ad faciendum flecit, quia & apud grammaticos idem imperatiuus & deprecatiuus est modus. Nec indignum rationali censeas creaturæ, quod reliquis quietum esse ex propriis uiribus sit a natura collatum, ipsi autem tam humili actione alienam opem implorare

rare necesse sit. Meminisse enim oportet, quam in ardua difficultate de celestibus motibus differens author peripateticorum protulit sententiam: Meliorem inquit fore egrotantis fortunam compluribus auxiliis perfectam assequi sperantis ualentię, quam paucioribus exiguam. Librandas rerum naturas ex hoc uoluit, non quia potiundi boni potentia est maior, sed quia bonam potiundum est maius. Non minor itaque rationalis est creatura, quod externo desituta auxilio optimum in tota natura consequi non ualet: sed eo altiore concessit, gradum, quo excellentior & omni cogitatu superior illi felicitas propoſita atque parata est. non officit et quod nostris optatis plerumque oratio non respondet: causam enim non quouis modo: sed rite dispositarum lex est nunquam aut raro deficere. Vergetabilium quippe femina non aliter, quam uadis mandata sulcis suo tempore opportunaque diligentia exculta obtinent: ut saepe fructus afferant. Sol cu homine hominem, cum Leone Leonem, cum singulis animantibus, singulorum genera semper generat, modo quaedam non desunt preparationes. Quo circa si Dominum precantes, nulla affectio causarum more, efficaces saltem frequenter redderet, merito cauſas eos ordo a se abdicaret: sed cum eorum tantum sit uigor, ut totus adsit orationis effectus, non sine quo incassum ligant, sed cum quo fructum referat expectatum: iure inter effectiuas causas locum sibi uendicant. Accepimus uero petentes pie perseueranter, pro se necessaria ad salutem obtinere non saepe, sed semper efficere quod cupiunt pie quidem petendum est: alioquin licet multiplicauerimus orationes, petimus, & non accepimus; eo quod male petamus, qui enim declinat aurem suam, ne audiat, oratio eius erit execrabilis, & cum eis qui displicet impetrandum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Dedit equidem postulanti, regem in furore suo, & respexit in orationem humilium, & uoluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit. Perseueranter autem, qui pro miseris cordiarum & Deus potius consolationis rogari instantissime uult, ne oblata aut illico impetrata uideant, & nos ipsos ad percipienda promissa deuotionis igne accensos preparemus. Clausis ostiis in tempeſta nocte se puerisq; suis somnum capientibus, euangelicus amicus post negatum mutuum, post increpatam molestiam improbitate pulsantis uictus, quotquot opportuni fuerant, panes elargitus est, pro se uero quicquid obſtare eius petimus aut oramus scelera, ne etiam Sanctorum preces admittantur, Hieremia contestatus est Dominus: Tu inquit, non li orare pro populo hoc nec assumas pro eis laudem, & orationem, & non obſistas mihi quia non exaudiam te.

Et rursus. Si steterint Moyses, Iob & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Necessaria demum ad salutem eternam petenda sunt, quod enim reliquorum oremus, sicut oportet neſcimus: non uult autem celestis Medicus, quod agris salubre sit, & idcirco saepe non tribuit quod uolumus, ut tribuat quod malle mus. Si enim nos cum simus mali nouimus, bona data dare filiis nostris, nec credentibus se petere panem, ouem, dat pisces, lapidem, scorpionem, aut serpentem porrigimus, quanto magis pro nobis celestis quae abſtuta uideret, clementius negat, quam indulgeat. Iacobus & Ioannes indiuidui Christi comites, dextram laeuamque regni sedem petunt mittit, & audiunt, Nescitis, quid petatis. Paulus uas electionis stimulum carnis suae angelum Sathanae egre ferens ter Domi-

no, rogato pro illius ablatione exauditus non est: quia si illo caruisset, saluus esse non potuissent. Efficit ergo semper optatum, modo suis partibus conſtet oratio: reliquum est, ut in suprema sicut premisimus, reponatur. Tanti nos fecit munificentissimus Deus, ut ex infimo genere uota homini in altissimo post se carum solio, omni ei creatura subacta staret, declararet, factique coprobaret. Oratione namque terra operata est & deglutit Dathan & operata congregatione Abiratio rursus clausa est. Inordanis uita perpetem suum meatum retorſit: aer mensibus sex & annis tribus serenitatem seruauit: ignis a castrorum combustionem cessauit. Oratione gradus, tonitrua, pluuia, musca, rana, locusta: fugatae sunt, Rebecca a sterilitate soluta, Maria a lepra mundata, execati & rursus illuminati Syri, Ezechiel adiuuati sunt anni, uita fructu pueri reuixerunt. Orationes Moyses Amalecitarum profliigationem, Sargon extremum robur, Salomon sapientiam, Daniel uisum reuelationem, Hester affueri gratiam, Mardocheus populi liberationem, Susanna intentam morti uitam obtinuit. Oratione sol commemoratus in caelo longiore triumphanti populo diem praestitit, soli recessus in decimum pertransit uia gradum, Esau uaticinio testis affuit. Oratione immanissimus draco, cui permissum est animas seducere, in angustum deserti carcerem detentus est, daemnonum genus apostolica auctoritate resistens eicitur. Angelus Domini centum octaginta quinque uirorum milia interemit, Michael Iudei praesidium tulit, Gabriel Danielem solatur, Raphael Tobiae lacrymis affuit: sed quid per creaturas uagor: Creator nempe ipse humilissimi famuli sui oratione deceptum se saterit. Dimitte, inquit, me ut irascatur furor meus. O humilis lacryma, quanta est potentia tua, uincis inuincibilem, & superas Omnipotentem. Tota sunt hoc Deus optime opera, qui seruos tuos tam ineffabiliter magnificas; quippe cum eorum interpellationibus desiderijque uerſam subieceris creaturam, tu amicos tuos tam admirabili gloria decorasti, ut quicquid a natura, uirtute, fortuna, spiritu, atque a temetipso expedandum est hoc totum illorum uotis commiseris. Vere misereris Domine, & nihil odisti eorum, quae fecisti, quandoquidem caeci illius in Christum tuum adhuc caligatis sententiam (qua dixit, Nos scimus, quod peccatores Deus non exaudit) dum Nabuchodonosor, Achab, Publicani, Petri preces admittis, confuſi & ad flagitiosos quosque exorandi munus ostendisti. Haber itaque ecclesia tua B.P. sacrum cultum non uanum, aut fortuitum, sed inter eas effectiuas supremi ordinis omnia suaditione concludentem. Nec in uacuum obsecro tantam Dei gratiam, largitatemque recipiamus, regnum tuum Domini Iesu est oratione comparatum: dicente ad illum patre, Postula a me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra: id est eiusdem oratione confirmatum, dicente ipso ad Petrum. Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: propter quod Romana ecclesia immaculata fide perseuerat. Collapsam ergo idem praecipit ad prope ruinam cum uideamus, experiamur, & nram uisumque, sursum respiciamus, & lenemus capita nostra. Oremus mente, oremus & spiritu, ne uox illa reperatur, populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me; cui debetur omnis honor & gloria in secula saeculorum, Amen.

ORA-

ORATIO II.

De unione uerbi cum natura humana, coram eodem

Alex. 6. dominica prima Aduentus; an-
no Saluis 1502. habita.

Videbunt filium hominis cum potestate magna & maiestate. Lucæ 21. c. Admirabile sacramentum, quo filius Dei se nostra cum humanitate coniunxit, Dionysius Areopagita B.P. profundius sensit, quam a nobis explicari possit. Silentium tamen ob hoc nobis non induxit, sed mysterii altitudinem commendauit. Quam obrem studiosas mentes, quæ ad difficillima quæque perscrutanda sese rapiunt, prouocauit ad huius tantæ rei contemplationem non minus salutarem, quam difficilè. Tali concitatus desiderio statui apud me ipsa unione uerbi cum natura hominis aliquid tam subtiliter, tamque modeste disserere, ut tanto loco dignum quippiam assererem, & professioni meæ uideretur aptissimum. Attamen primum Mariæ numen, ut præsens nobis adsit, humiliter imploremus, dicentes. Aue Maria, &c.

Cum ad ædificationem perpetui templi solius atque omnipotentis Dei, in quos B.P. & reuerendissimi Domini tanquam columnæ positi statis, illud immutabile fundamentum iacceretur. Verbum quod in principio erat Deus, caro factum est. admiratione pariter & stupore commoti sunt plurimi, subtiliusque inuestigare molientes, quomodo unus atque idem uerus Deus, & uerus homo esse possit, ad philosophiam sese contulere. Cumque illa prospexissent, quod omnis secundum substantiam, aut secundum accidens sit, utramque perscrutari, diuersa utrinque obstacula offenderent. Etenim si substantialis est ipsa Dei hominisque coniunctio, aut diuinitas erit humanitatis forma, & perinde, ut Apollinaris soniauit, tertia quedam natura ex utriusque commixtione conflata est. Si uero accidentalis affirmatur, siue diuinam dicamus, Verbum habitare in illo homine, ueluti in templo, siue ut indumentum connexum (quemadmodum duas hypostasises in eandem personam componentes cõcedere oportet Nestorianam impietatem a finibus ecclesiæ iapridem a patribus explosam reuocaremus. Quo fit, ut nodosa nimis quæstio Christianæ religionis professoribus obieci uideatur. An forte satis erit nobis pertransire crassa (ut aiunt) Minerva: & ruditer arbitrari talem fuisse illam unionem, qualem Deus uoluit, aut qualem ecclesia credit. Sed si hæc fides sufficit, uana est admonitio principis Apostolorum, qua nos paratos esse iubet de ea, quæ apud nos est inconuulsa fide, omni poscenti nos rationem reddere. Quo itaque fœdere Verbum caro factum sit, quantum a sanctis patribus accepimus, & nobis tribuere dignatus est qui omnem hominem ad se humiliter properantem adiuuat & illuminat, paucis mihi prosequendum restat. Et quoniam omnis de aliqua re institutio a definitione debet proficisci, ut intelligatur quid sit id de quo disputatur, in primis prælibandum reor, qui sit uniri in natura, quid in persona. Uniri in natura dicuntur, quicumque e diuerso uenientia ad vnus naturæ integritatem perficiendam concurrunt siue informatione quadam, ut anima & corpus hominem integant: siue continuatione qualibet a natura instituta, qualem animalis membra præ se ferunt, siue qua uis alia enascentium conuersatione rerum id euenire contingat. Cum autem ex philosophia, nedum a sacris literis, didicerimus diuinitatem & in seipsa omnis compositionis experte: & in cuiusvis alte-

rius cõheretionem uenire non posse, utpote, cuiuslibet imperfectionis ratione illi repugnante, assumptionis hominis a Dei uerbo unionem in natura repellit: uniri uero in persona illa dicuntur, quorum una eademque existit a Græcis hypostasis appellata: a nobis autem substantia indiuidua. Addidi autem, indiuidua: quoniam consuetudo Latinorum, & quæ communis est substantiam usurpat. At unio hæc secundum personam non unotantum modo intelligi potest. nam quodlibet accidens ab eo, in quo est, constat secundum personam indistinctum esse: partes uel integritatis uel essentia cuiuscunque hominis, quantum ad personam attinet, eadem sunt cum eo, cuius partes esse dicuntur. Verum cum diuino uerbo fas non sit quippiam accidere, & oratio rerum nequaquam patitur humanitatem, quæ ad substantiam spectat accidentis essentiam subire, intelligi nullo modo potest, ut humana natura deuisa Deo personaliter sit: quem admodum accidens subiecto suo inhaerescit. Quod si ad alterum modum recurras, quo partes atque membra personæ copulantur, incidis in Scyllam cuiuspiens vitare Charybden. Deum enim aut hominè partis definitione subintrare fatendum esset: quorum utrinque riderent philosophi, alterum orthodoxa detestaretur ecclesia. Quid ergo? succumbendum nobis erit? minime gentium. Perpicacius quidem intuentibus uideri potest quod membra cuiusque hominis & partes sunt & organa: partes quidem, quoniam totum integrant, organa uero, quia ad officia muneraque propria accommodantur. Organa autem dixerim non quæcunqua, sed connexa. Habent siquidem artifices & alia instrumenta a seipsis abiuncta, quæ a prioribus tantum distat, ut nequaquam ualeat alter alteri manus aut oculos, quemadmodum enssem aut calamum commodare, propterea quod nostra isthæc membra nobis seculi subsistunt, illa uero remota a nobis sunt, & existunt per seipsa. Nec partes & quæ diximus coniuncta organa, tam mutuo inter se connectuntur vinculo, ut neutra possint ab alterutris separari; quæ quidem & si nullum intelligatur genus partium, possunt nihilominus huiusmodi instrumenta remanere. Nam & sensoria quæque partes non eo quod partes cõpares hnt, organa sunt, sed quæ ad suas partes sunt functiones: unde si senex oculum solum iuuenis assumeret, uideret utique sicut iuuenis, & si quis præterea corpus totum animæ organum dixerit, nullus erit error. Quocirca modus quidam relinquatur, quo personalis aliqua coniunctio definiri potest, nulla se uel partium, uel accidentium natura commiscete, quando organum implicitum asseuerauimus cuiuspiam tributum esse personæ, atque hoc nimirum pacto nostram naturam Dei uerbo unitam citra omnem dubitationem constitemur. Et quoniam in tota earum quæ apud nos sunt, uniuersitate rerum, nihil tam simile uerbo Dei, quam intellectiua anima reperitur, ab ipsa exëplo qualicumque sumpto, ea quæ diximus, fortasse suboscure pendantur. Cernere libet nostram animam, præter quod corporis est forma, utroque potiri instrumenti genere: dum & sui corporis eiusque partium perinde ac congenitorum organorum utitur ministerio, & externa adminicula perficiendis adhibet operibus; hominis n. corpus coniunctum intellectiuae animæ organum putandum est non ob id esse, quia ipsa illud informat & perficit: sed ob eam potius causam, quod idem cum ipsa sortium est subsistere. Enim uero si sola uiu intelligentiæ adimeretur animæ, hoc ipsum quod corporis

poris perfectio est, retineret nihilominus secum illud idem corpus, quatenus instrumentum coniunctum: ut Platonici omnes, Peripateticorum vero illi, qui vnus hominibus dedere intellectum, affirmant. At si incredibile aut ambiguum adhuc cuiquam videtur, ut spiritualis aliqua substantia corporeum habet quippiam eiusdem secum et participans, quo proprias absoluat actiones, & tñ eius forma non sit, ad seipsū redeat, seipsū intueatur, desepso dubiter. Nōne intellectus hoīs ad explicādos eorum que intelligit, conceptus lingua vtitur, que corporalis est, & eadem omnino persona cum illo constans, & tamen intellectus nullius corporis est actus? Quomodo itaque intellectiua anima miris quidem, veris tamē, modis geminum habet instrumentum iunctum & abiunctum: non secus profecto gloriosus Deus vniuerso creaturarū genere veluti organo vtitur separato, dum per se creatum, intimumque illapsum se rebus immiscēs, ad sue voluntatis arbitrium deducit omnia, & cuncta in singulis, & singula in cunctis operatur. Illa autem humanitatem, quæ in Christo permanet, tāquam organum coniunctum assumpsit; atque ad illa magnifica & excellentissima solius Dei opera, redemptionem generis humani, sanctificationem peccatorum, æterni regni aditum, & id gen^o multa accomodat, agit, exercet. Quare præclare Ath. vniōnem animæ ad corpus, non vt materiā, sed vt instrumentum proprium intuitus dixit, sicut anima rōnalis & caro vnus est homo, ita De^o & homo vnus est Christus. Cum igitur vniō omnis (vt primo loco dicebamus) vel secundum personam sit, vel secundum essentialē procul à proposito repulerimus, superest vt personalem vniōnem hanc asseremus. Rursum cum personalem vniō interdum penes substantiam constare possit, interdum autem penes accidens, & quæ accidentis est similiter prætermissa sit, vtique substantialis remanebit. Postremo, quia & hæc in eam, quæ asciscit partes: & in eam quæ organis contenta est distincta reperitur, constat verò partium proprietates vtrique repugnare naturæ: consentaneum est, vt diuinitas atque humanitas Christi in vnam coeant non naturam, sed personā non accidentaliter (vt ita loqui liceat) sed substantialiter, non vt partes, sed vt altera humanitas, quæ veluti instrumentum quoddam (vt sæpe dictum est) adiunctum diuinæ personæ sit atque ita sane adiunctum, vt corpus illud verū Dei corpus, & anima illa vera Dei anima vere atque constanter possit appellari. Nec officit quicquā nobis, quæ coniuncta organa ad integritatem naturæ eius, cuius sunt, spectare videantur, non enim oportet id cōtinue verum esse, vt sexti digiti quacūque ex eā cōgeniti exemplo probari pōt. is enim de speciei humanæ integritate non est, & tamen organum conexum est hominis habentis illum. Cæterum, quo nullus hesitandi locus excellēti cuiquam ingenio relinquatur, nihil obesse scito, quod ipsum Dei verbū sola vi intelligentiæ ad assumptā naturam refert: hoc. n. minoris refert quam curandum sit. Relatio namque sola non tātum habet momenti, vt hominē Deū faciat, verum suū inspiciēdū est, ex quo oritur fundamentū. Quod hoc in loco si attēderis, in eo cōsistit, quod filius Dei ad idem oīno esse personæ substantia quo suā naturam hoīs cōplexus est: hæc. n. eiusdem esse indiuisio est, qua Deus hō est. quæ & tāta tamque singularis hētur, vt in tam numero sa rerum conditarum multitudine nullam diuus Bernardus repererit, quam non fateretur. ab ea ex-

cedi, cum docente Au. didicerimus potiorē vniōnem obtinuisse hominem in filio Dei, quā (mirabile dictū) ipsemet filius in patre, cum quo tāta singulariter vnus Deus. Hæc est quæ prodigijs omnibus adeo præstat, vt ne dicam cætera mirabilia Dei opera (quæ vel tenuiter in spectā laudamus, miramur & obstupescimus) sed miraculo vniuersā quæ fieri posse credimus longo supereminet interuallo, quōquidem hō, qui natus est in ciuitate carnis nostræ idem ipse est Altissimus, qui fundauit eā. Hoc est magnum illud, atque apostolicum sacramentū, quo secundus Adā tanq̄ sponsus procedens patrē reliquit & matrem, quō forma suscepta seruilis splendorem maiestatis obtexit, & synagoga dimissa noue sponsæ inhaesit, factique sunt duo, Deus in quā & homo in carne una. Hæc est ardentis simulque incombusti rubi flagrantia qua Deus noster qui ignis consumens appellari voluit quam asciuit humanitatem, absque consumptione continet atque illustrat. Nec secus quam ros in vellere abditur, & tanquam lapis sine manib. humani operis de monte uirginæ altitudinis abscissus creuit in montem maximum, omnia implementem, quando vniuersa & quæ in terris, & quæ in cœlis sunt, in staurat, magnificat, beat. Hæc demum est quæ mortalitatē nostram abiectam atque prostratam supra ne dicam sidera, sed Angelorum quoque, altitudinem efferēs diuinitatis confortiū adeo nobis impartiuit, ut nūc quidē essemus & appellaremus genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta, populus acquisitio nis eius qui de tenebris nos in admirabile lumen suū vocauit, & demum quando apparuit, similes ei simus immortales, impassibiles, nullius egentis, sancti, gloriosi, beati. Agnosce ergo quisquis Christianæ professionis ceteris, dignitatē tuā & diuinā iam cōsors factus naturæ noli in ueterē utilitatē degeneri conuersatione redire. Memento cuius capitis corporisque membrum sis. Et enim si præ oculis nostram hanc tentam præstantiam in propitu habere mus, & ad illam mores nostros meuremur & cogitatus, quam parata & expedita esset nobis via ad bñ beateque viuendum. Quicunq; nēpe salutis suæ curā non negligit, in vniōnis gratia qua Christo insitus est standum, aut ad eam redendū sibi fore facile prospicit. Nam quia nos infani per impietatum nostrarum iniquitates ab vno vero sūmoque bono resilientes euaueramus, in multa distissi, per multa inharentes multis, nutu: denique Dei nostræ perditionis miserentis, venit Emanuel vnus, & senobiscum effecit unum, ut a multis exonerati, applicaremur ad unum, amarem^{us} vnum, frueremur uno, persisteremus in vno, qui cum patre & sancto spiritu uiuit & regnat Deus. Amen.

ORATIO III.

De causa & origine Mali, & cur homines plura & maiora mala inuaserint magis quam cætera animalia coram Al. 6. Dominice quadagesimæ ann. salutis 1502. habita.

Dictus est Iesus in desertum a spiritu ut tentaretur à Diabolo. Propositū hodie singulare delictum, Sac B. P. admirandum vniuersæ creaturæ spectaculum exhibet. Vnigenitus namque omnipotentis Dei, idemque Deus omnipotens trabea nostræ mortalitatis indutus non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati progrediēs, alter pugillū mediam veluti in arenam, & rotius orbis theatrū profiliit, contra principem tenebrarum pugnaturus. Quis non miretur, quis non stupeat? quis non omnibus prope sensibus deficiat? Magnitudo rei & scaturitiū multitudo mysteriorum rōnis uirtutem

tem omnem circumfundit. Cum autem cuncta mens non ualeat humana comprehendere, & quae percipere durum est enumerare singula orationis modus non libenter finat, ad unum illud oculis inieci meos non aliorum potissimum, sed quae exilibus ingenii, quale mecum fateor, & tractatu facilius, & ad nostram maxime respiciat naturam. Cum enim in te uero Saluatori nostro, eisdemque Deo optimo, creaturam suam, quam bonam sanctamque considerat, obuiam fieri, culpam suadeat, & nequitiam suam uenenum ad fontem usque bonitatis extendere tentare, id modo uersatur in aere Deus omnipotens maximus auctor omnium eorumdemque & singula bona, & cuncta ualde sunt bona, unde igitur malum rebus adiunctum est? quis malum mundo inseruit? Operae pretium itaque esse arbitror, quam breuissimè discutere prius unde malum in uniuerso sit, deinde quam ob causam hominum genus praeteris plus mali occupauit. Veruntamen nostrum ut aspiceret instituto, Mariam summi boni parentem aedamus. Aue Maria.

M Alii originem inuestigare tentantibus illo, quam primū occurrit quoniam nodus, Malum an ab alio productum, an uero ex seipso subortum sit. Si ab alio, a bono igitur, aliud neque a malo, non nisi bonum est. Quo autem pacto a bono malum manare potest, cum pugnent inter se, nec solum contraria, sed contrarium quoque causa sint? Si ex se semetipso malum est, Malum autem recte error, nec uisus uniuersi est princeps, ut Stoici & Peripatetici rationibus affirmarunt, sed duo rerum prima principia, alterum quidem bonorum, alterum uero malorum, ut Pythagorici finxisse uisi sunt, confiteri necessarium esset. Implicite autem huius difficultatis nexu, qui sibi absolui explicarique desiderat, eorum quae sunt, geminam aduertat esse naturam. Altera quidem ad proprium boni ita disponit, ut tamen ab eius consecutione deficere possit: qualia sunt ea omnia, quae in hoc ultimo orbe frequenti & altera generatione atque corruptione uariant. Altera uero, ad quorum numerum caelestia pertinent corpora, infallibili ratione proprium bonum consequuntur. Nascitur autem haec rerum disparitas ex ea quae proceditur diuersitate mutabilitatis atque constantiae. Illud quippe rerum genus cui opportuna quaque principia ad ultimum suae naturae adipiscendum mutabilia sunt, fraudari profecto suo bono potest. Cui autem uel obtinendi necessaria omnia praesto certaque sunt, hoc a suo desiderio decidere, et si fingere liceat, impossibile esse uisum. Plantae etenim & semina idcirco ab intento germine inueniuntur quidem defecisse, quod per impedimenta obuiantia naturalis eorum profectus interceptus est. Sol uero ab instituto nunquam diuertit ob eam causam, quod inuariabili ordine natus est moueri. Oritur & haec diuersitas ex priore diuersa secundum potentiam, & eam quam Graeci endelechiam, nos uero actum atque perfectionem appellamus: uariabilitas quippe connexionis cuiusque ex potentia surgit, inflexibilitas uero ex illa rei consummatione firmatur: quae potentiam omnem ad quouis repugnans procul abigit. Nunquam enim obirent animalia: si tanta esset perfectio uitae: quae omnem moriendi potentiam excluderet. Sunt tamen non pari ratione tantae inaequalitatis prima principia actus & potentiae. Ille enim primam sedem tanta sibi autoritate uedicat, ut antecedens omne secundum quodcunque genus abiciat. Hec autem & prius se fundamentum consequi non recusat: possibilitatis namque cuiusque radix celsetur ex nihilo esse, ut nostri, uel non ex se esse (ut Philosophi tradunt) cum potentia mater est defectus,

A Quem ex se esse, pullulare aere proferamus exemplum, quemadmodum enim aer, quia non ex se lucet, quidquid luminis habet, alio utique illustrante habet, quousque uero fulgoris gradus illi defuerit, ex hoc ipso prouenit, quod nullum ex seipso aspirat lumen. Haud aliter creatura qualibet: quae non ex se existit quidquid perfectionis possidet, alio largiente quocunque sortitur: defectus autem omnibus, qui affuerit, propterea aduenit, quod nihil ex se est. Quamuis autem cuiuslibet possibilitatis ipsum nihilum radix sit, non omnia tamen, quae in nihilum reuertentur, nisi illa manus omnipotentis tneretur, huiusmodi habent potentias, sed sua cuique pro natura atque proprii finis ratione accommodata est. Quocirca licet ea, quae suapte natura ad singulare aliquid bonum prona sunt, diuerso calle ex nihilo prodierint, dum alia id boni tanto sibi foedere copularunt, ut nullus sit relictus contrario aditus, alia uero ab illo nihilo ueniant, tam parum discesserunt, quod non modo ad destinatum finem tendere: sed in contrarium possunt inter ea remeare, quaecumque tamen ad uniuersale bonum capescendum facta sunt, qualia sunt cuncta intellectu praedita, uero eodemque intervallo ex nihilo proficiscuntur, quandoquidem eorum nullum ad finem proprium necessario pertingit, sed omnia ingenito possunt arbitrio & ad proprium se agere bonum, & in aduersam partem reniti, pergere, peruenire. Diuinitatis namque cum proprium sit, uniuersum bonum esse, ipsam quemet sibi legem existere, & habere denique rationem eandem, quam & uoluntatem, reliqua natura quae intellectus rationis est particeps, libertate donari haud alia ualuit quam quae ex nihilo potuit exire: haec autem cum particulare quoddam bonum assequitur, & alterius legi, cui uniuersum bonum est, naturale subiicitur, & uoluntatem ex se defectricem afficit. Eiusdem enim rationis est, esse creaturam liberam absque potentia diuertendi ab eo, ad quod destinata est, uniuersum bonum, & creaturam uniuersum bonum esse, quod profecto non solum non fieri, sed ne cogitari potest. Quid enim tanta quidem uiget libertate, ut a bono discedere nequeat, cum bonum omne uoluntas possit appetere, totam bonitatis naturam, eademque immobili in semetipso habeat necesse est, nam aliter pro ea parte, qua minus habet, aut mutabilis est, posset plane decedere. Quamobrem Arcopagita Dionysius, malum particulari bono comitem alligauit indiuiduum. Quam igitur malum ex naturali boni defectu, ex mutabilitate, mutabilitas ex possibilitate, possibilitas ex finitate, finitas demum suboritur ex nihilo: consequens est, ut quaecumque mala sunt, idcirco sint, quoniam illa quae malis subiiciuntur, ex nihilo ueniunt. Et cum potestati non subiaceant diuinae, ut creaturae sint, & non ex nihilo inenitabile est, quin malum sit: si tamen subsistere mundus deus. Verum inter malum naturam atque moris tamen interest, ut illud quidem & posse & esse necessarium sit, hoc autem posse similiter necessarium, facere autem liberatis fuerit. percussantibus itaque unde malum, ex se ab alio, iam liquet malum quidem posse quatenus in malum tendit, nec ex se, quia ex nihilo exurgit, nec ab agente auctoreque aliquo, siue uolente, siue nolente, aut per se, aut per accidens prouenire. Quemadmodum non frigescere, ignem inseparabiliter comitatur: nullam tamen causam petenda est, quae ignem efficiat non frigidum. Malum uero ipsum a bono nascitur, sed per accidens, dum quaedam bona appetuntur, quibus mala implicita sunt aliorsum.

Nullus

Nullus enim operatur aspiciens malum, sed ad bonum ipsum, aut saltem apparent bonum agentis omnis studium contendit. Nemo profecto lacescitur tanto unquam furore ultionem experit, ut alterius mali primaria utilia, delectabilia, honestaue sunt, acquirendis tuēdisque operā damus, aduersa quæque declinanda, retellenda, destruendaque occurrunt. Hæc est origo atque uia, qua malum mundo obrepere cepit, extremasque eius partes ambas iam penetrauit, lustrat, occupat. Sed de mali origine hæc.

Deinceps ut promissimus, quare tanta mali inundatio homines præ ceteris inuasit, paucioribus absoluiamus. Singularis humanæ naturæ miseria atque calamitas S. P. flenda potius quam disputanda esset. Cælum. n. & terrā, & mixta quæque cōspiciēs, intueor rerum omnium species ad proprios certatim fines cōtendere, intētis bonis potiri, uel in nullis, aut certè in paucis singularibus desiderium falli & impedimentum perpeti. Humanum autē genus omne, terra uorago uirtutum, quæ uere mala sunt, sic cōplexa est atque absorbit, ut Rara auis in terris, & nigro simillima cygno Vir bonus & sapiens qualem uix repetit ullum Millibus è cūctis hoīum cōsultus Apollo. Cur solum humanū genus Deus optimè tot actantis malis respersisti, aut certè in uolui passus es? Nunquid oīa certo sine gubernas hominumque solos despicias actus? nūquid totius huius operis abiectionis pars homines sumus? Heccine est imago tua Dñe? Vbinā illud propheta tui de tua erga nos misericordia admirantis, & tāti homines feceris, q̄ eorū pedibus cuncta subieceris, oues & boues uniuersas, quin & pecora campi? Si ceteris animantibus prestamus, quanta obsecro, & qualis excellentia hæc, si communem nobis, & illis optimi appetitionem congenerasti, & illa ferè omnia finē assequuntur, nostrum autem paucissimi uoti composites euadunt.

Bifariam aliquid accidere rebus factis ex philosophia didicimus, ex electione ipsius artificis, ut accinodum quippiam sit ad bonū aliquid, & rursus ex materiae necessitate, quæ cōstat ueluti ex purpura, tinea, & ex ferramentis quibusque corrodens emergit rubigo. Quapropter sicut faber ferram factur, duram ferri eligit materiam, & ad secandum idoneam, quod autem rubiginem contrahat, tantum abest, ut optet, ut quo ad possit, studeat propulsare, haud aliter plasmarurus Deus hominem, qm̄ animæ actiones instrumento indigebant pro tangendi sensu nobilissimo (ob idque moles carnes, bene aptos mente, docilesque uidemus) oportuit tale esse fingere corpus, qd̄ earum qualitates, q̄ tactu percipiuntur, medium temperamentum haberet. Compositum proinde oportuit fieri hominem ex intellectuali & sensitiua natura, & spiritu & carne, naturali appetitu atque sensibili. Electa nimirum sūt ambo, ut sensibilibus bonis pariter & intelligibilibus certa quadam rōne fruere mur. Nunc autem cum simulatque editi in lucem & suscepti sumus, sensibilibus astuescimus bonis, cū uilibus, tum delectabilibus, atque itaque hæc sensuum blandimenta naturali nobis necessitudine iuncta frequēti usu adeo familiaria fiunt, & tam uehementer nos impellūt, ut & insignem mentis nobilitatem obnubilent, & putemus nos sensitiua natura primo constare, cōfectamur propterea blandientem libidinem, nullū habentem modum nullumque finem, & toto impetu paulatim ferimur, imò rapimur in istas sensuum oblationes. Delecta hæc non sunt, ut in homine es-

sent, sed ex connexionione partium pullularunt. Hinc siquidem caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, hinc Apostolus scribit, Video est legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuam me in lege peccati. & rursus Non quæ uolo bonum, sed quæ nolo malum hoc ago. Hinc manifesta carnis opera fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, auaritia, ueneficia, inimicitia, amulationes, cōtentiones, ira, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, cōmessationes, & id genus multa, quibus non sat est animum inficere, nisi est corporis mala tot tantaque secū ferant, ut nobis ipsi experiamur nullā fere hoībus egritudine accidere, quæ ex animi huiusmodi perturbacionibus originē non traxerit, ob eam cām ceteris animalibus, creditoribus & grauioribus molestiis, infirmitatibus, morbis & ærumnis infestatur, & quæritur genus hominum. In sola igitur nostra natura, mirū nō est si tanta utriusque mali rubigo residet, quando sola ex sensu & intellectu constat, & eo uinculo, ut sensus, & quæ illius sunt manifesta, facilia domesticaque nobiscum coalescāt, intellectus autē & eius bona obscura, ardua, alienaque appareāt. Accedit ad hæc, qd̄, sicut a sanctis patribus accedimus, aduersarius noster Diabolus circūcūctus queritans quæ deuoret, & menti falsā suggere

re, & suas delicias sensibus suadere, & si qua sūt spiritualium bonorum desideria uel extingueret, uel inficere non desistit. Ad sūt nobis fortasse longi? aut ignota exēpla petenda uolucris simam. n. bestiam illam & infensam Dñm Iesū paulo ante audiui, quam importunissimè aggressam. Et primò quidē esturientem ad ea quæ carnis erant, sola tamen externa suasiōne inuitauit, non enim decebat immaculatum agnum, qui uenerat tollere peccata mundi, interna carnis pugna tentari, cum (ut diuus ait Augustinus) nonnullum peccatum sit cum caro concupiscit aduersus spiritum. Deinde religionis sanctimoniam ad egregiam popularis famæ extensionem prouocans, si illatus per acra descenderet, quæ mundi sunt subministrat. Denique ratus, quod si peccare licet, regnandi gratia maximè licet, omnia regna terrarum pollicitus est. Et sic dum res gesta geminatos hostes inimicos si. & externos & habere nos admonet, causam simul affert quare rem publicam humanam malis crebrescentibus labefactam singulariter uidemus.

Nec propterea uirtutis nomen tāquam impossibile pauendum nobis est, & uia desperanda salutis: bonorum enim officiorum omnium femina à natura nobis indita sunt, & aduersantia queque ualemus pro nostro integro arbitrio superare. Adijce quod intus & extra ad utriusque generis inimicos supplantandos, magna & munitissima præsidia posuit. Conditor omnipotens & gloriosus uictor noster exteriora quidem arma illam, quibus ipse usus est, ad utendum contulit, sacrorum nempe librorū doctrinam, nulla siquidem ratione alia quam sola Scripturæ autoritate certamen totum ad uictoriā usque perduxit, compertum suo experimento id esse monens, ut quicquid credendum, agendum, & mittendum; occurrit, hoc sacri eloquii læce librā dum esse cōseamus. Interius uero auxilium tribuit quando quidem antequam duceretur à Spiritu sancto, ut tētaretur à Diabolo, aquarum fluentia benedictione proprii Baptismatis consecrauit, & deinceps cū primū in nouā creaturā sacro fonte regeneramus, suæ gratiæ & charitatis aliarumque oīum uirtutum muneribus, sic protegit, ut omnia negligenti

rela igneo ueneno armata, facile possimus obrum-
pere, retorquere, & extinguere. Minus nanque
charitatem diuis Th. edocet ad omnium generū
exquisita tentamenta sufficere: Quis nos, inquit
Apostolus, separabit a charitate Christi: tribulatio,
an angustia, gladius, an fames: certus sum, quod ne-
que mors, neque uita, neque angeli, neque princi-
patus, neque creatura alia poterit nos separare a cha-
ritate, que est in Christo Iesu, qui cum Patre & spi-
ritu sancto uiuit & regnat in secula. Amen.

ORATIO III.

De immortalitate animorum coram Iulio 2. Pontifi-
ce maximo Dominica prima Aduentus
anno Salut. 1503. habita.

Prope est regnum Dei Lucē 21. Postquā rerum
humanarū atque earū, quę intra nos sunt, diui-
narū culminē, potita est beatitudo tua, sancti-
simē Pater, agnosco hoc orādī munus eadē spectā-
te felicitate mihi forte obtigisse. Ea propter oēs aut
expectare catalogum quēdā laudum tuarum a
me recensitū iri, aut inuidere arbitror mihi for-
tunam meam. Magnorum n. oratorum animi ex-
celsa uirtute tuarum fastigia commendare gestien-
tes optassent uehementius hunc sibi locum dari,
quo tam in latum campus totius effunderet liceret
eloquentiæ. Hos ego tantum abest ut reprehēdam,
ut in gentes quoque gratias piis eorum affectibus,
sanctitatis tuæ nomine, agēdas putauerim. Attamē
ab ista procul valde sententia meum consiliū di-
straxit, spectans n. ad magnanimitatem tuam, quā
præclara facinora luculentius ostendunt quam ue-
mortales oēs pleno ore congratulantes prædicant,
auram istam popularem uentosa meque orationē,
quam animi magnitudo uti cætera quæque cadu-
ca atque fluxa spernit, omittendam censuit. Verum
maximam de immortalitate animorum difficulta-
tem, & eam penitus explicatā (si tamen ita dici sine
arrogantia licet) maiestati tuæ offerendam attuli.
Ad primum siquidem mortalium principem, pa-
storemque animarum prima oratio a prima reli-
gione, prima de hominum re iure habetur. Verū
quo tam arduum negotium dignius tractemus, di-
uæ Mariæ numen imploremus, aue Maria, &c.

Principio ueluti basim quandam atque totius
orationis fundamentum id firmiter ab omnibus
teneri uelim, ad cognitionem latentium substan-
tiarum, occultarumque rerum, propriis earum ef-
fectibus deducentibus, nos rite sanēque puenire.
Effecta nanque si tollas, nullus notitiæ de arcanis
relinquitur locus, cum (ut inuisibilia mittamus) de
corporibus cœlestibus, de Sole, de Luna, de que re-
liquis astris, sublati officiorum suorum actionib.
quis uel tenuem coniecturam caperet? Quis ignē
leuem, terram grauem, illum calidum, hanc frigi-
dam dignosceret, si ascensus atque discensus, si ca-
lesfactio frigesfactio nūquam fuissent sensibus
explorata? Hinc igitur maximus ille philosophiæ
parens Arist. exorsus, Si animus inquit, aliquā hēt
operationem propriam, fieri poterit eūdem a cor-
pore quoque separatam nihilominus manere at-
que uiuere, si nullam sibi uendicet, sed omnem, ut
ita dixerim, supellestem hēt cum corpore com-
munem, cum ipso quoque corpore intereat opus
est. Hoc itaq. iactō fundamēto, subtilius est inqui-
rendum, an animus se solū agat quicquam. Et quā si
quippiam solus perficit, præcipue est contempla-
tionis opus, ad hoc uniuersa dedit quō, nunquid
intelligere solius animi sit, an uero animi simulat-
que corporis? Ut adtem quod querimus, clarius,

A facilius, tutiusque inuestigemus, rebus omnib. di-
stributa pariter & accommodata officia legere at-
que accuratius distinguere operæ pretiū duxi. Quā-
tuor esse actionum genera philosophi tradidere,
quarum duæ extremæ sunt, reliquæ autem mediæ.
Et illarum quidem unum genus est, quod in solo
corpore materiaque uersatur, quales sunt affectio-
nes, quæ a calido frigidoque, humido, sicco, duro,
leni, atque his similibus proficiscuntur. Alterū ve-
rò est quod a rerum sensibilibus mole eleuatum,
ad spiritualium naturam solūmodo refertur. No-
stram autem intellectiōē ad neutrum horum ge-
nerum pertinere facile cōstat, nec enim cum intel-
ligimus affectus quos modo dicebam patimur cor-
porales, quin potius si intenta mentis acies nimis
fuerit, quāquam extrinsecus illa nobis ad mouē-
tur non sentimus. Neq. rursus tam alta petimus, ut
corporeis imaginibus non immisceamur: oportet
n. intelligentem phantasmata speculari. Inter me-
diorum uerò generum alterum, quod mali est pro-
pinquius (in quo & actiones sensuum cōtinentur)
ab eiusmodi affectionibus liberum est, sed corpo-
reo organo expletur, audientes nempe uel uidentes
& si non frigemus aut aestuamus, quibusdā tamen
corporeis intercedentibus portionib. sonos, colo-
res, odores ceteraque sensata percipimus. Reliquū
autem spiritualibus actionibus affine, quomodo
solū ab elementaribus qualitatibus sed a corpo-
reo quoque instrumento sese eleuat, obiectis tamē
non corporibus, sed corporum imaginibus (quæ
phantasmata philosophi appellant) naturali quadā
necessitudine deuinctum est. In hoc profecto actio-
nū genere nostram intellectiōem locari quisquis
ueri iudicis naturam nouit, nequaquam ambigit,
experimur nāque nosmetipsos intelligere discer-
nereque non genus hoc aut illud, sed uniuersam
corporum naturam. Decernere autem recte non
contingit aliter, quam si is qui arbitrat, omnia ua-
cer affectu. Probant hoc quotidiana cōtrouersie:
quibus sedandis iudicem ad neutram partem pro-
pensum exquirimur atque laudamus. Probant in-
terni mores affectus passionēque quibus manife-
stum sit neminem omni hora sapere, sed qualis u-
nusquisq. inuenitur, talis & finis uidetur. Probant
naturæ experimenta: ut n. uere discernamus quid
amarum, quid uel dulce sit, nullo affectu sapore gu-
stum seruare oportet: agro nanque ideo cuncta ui-
dent amariora, quā cholericæ amaritudo sensoriū
infectit. Nec dissimile reliquis sensib. accidit: una si-
quidem omnis iudicii communis est ratio, ut si q.
iudicat, a rebus iudicandis alienus, nam si illarū ali-
qua inhaerit, aut totum sibi iudiciū inflectit, aut
falsum facit aliarum afferre censurā. Quocirca quā
uniuersa ac singula quę materiæ concreta sunt in-
tellectu nos discernere, atque hæc ipsa spiritualib.
distinguere experimento cōprobamus, necesse est
ut noster hic animus animis uniuersæ naturæ cor-
poræ natus arbiter ab omni sit corpore alienus.
Vnde præcære Anaxagoras atque Arist. intellectū
oportere esse immixtum dixere, tametsi diuersis
rationibus ducerentur, ille enim ut libero expedito-
que imperio cūcta disponat: hic autem ut recto
sanoque iudicio omnia discernat. Nec audiēdi sūt
nobis qui acriori se ingenio præditos existimātes,
organū quidem hoc est quandam corporis por-
tionem menti non assignant ab uniuerso tantum
hominis corpore eadem adiungi ratione, quā attuli-
mus, aut nō satis probatū iri. Tā irrationabilis est
istorū cauillatio, ut nisi uel eos nosse eū me scire

Opusc. Caic.

S

atque

atque a sententia ea dimorum, referendam putassem minime. Dicant obsecro isti, si intellectum ab omni parte corporis oportet esse liberum, ut omne possit corpus diiudicare, quo pacto uni toti corpori mensus, vniuersa rei corporee æquus erit iudex: siue enim pars siue totum, modo corpus aut corporeū aliquid sit, cui intellectum vim quispiā affixerit ad certam trahit, flectit definitque cognoscendorum corporum spem: que non solum amplissimam illā de omni mole corporea cognitionē prohibet, impedit, atque obstruit, verum intellectū quoque ipsum consensu miscet, sola que uocabuli differentia alterum secernit ab altero. Quod si absonum ualde est, quandoquidem nihil distaremus ab animantibus, oportet, ut intellectus exercitium solius animi esse fateamur, & non animi corporisque cōe cōmodum sentire. Quæcunque autē spēs operationum quippiam, sola efficit, retinet ac suffert sustentis alius alicuius adminiculo nō eget. Alteri nāque si inniteretur, eo que submoto labesceret, nequaquam sola eam actionem contineret: sed commune magis reciperet cum eo, sine quo subsistere non posset. Quod si alieno fulcimēto diuinæ huic formæ opus non sit, sua tātum uirtute subsistere quis dubitabit? Alterum. n. ex duobus fieri oportet aut illam per seipsum stare, aut herere, & si quidem per se constat, in portu, ut aiunt, nauigamus. Si autem subuenitur, quō contemplationē suam in suo tātum sinu complecti, fouere, gerere que ualet? Si species itaque omnis, quæ propriā sibi vel unam uendicat operationem, communi Philosophorum sententia constans atque perennis est, inficiari profecto nemo poterit, quin nostra mens (quam dum contemplamur, per se solam agere cōprobauimus) per se quoque solam esse manere que possit ac uiuere. Immortalem ergo animū esse habentis a propria actione probauimus.

Deinceps eiusdem sempiternitatem a naturali eius desiderio monstrandam curabo. Si cuiquam P. B. a natura inditum est, ut semper esse desideret, rem hanc Philosophi pariter & Theologi perpetuam fore, ea potissimum rōne sunt arbitrati, quod naturæ appetitus inanis esse non potest, quare si noster animus suapte natura sempiternam cupit uitam, eum immortalitate uigere nemo dubitabit. Quod autē ita sit a natura institutus ut optet se semper fore, manifestum sic fiet. Appetitionū, duo sūt genera, alterum rebus omnibus commune, quo unumquodque ad accommdum iuuans profuturūque fertur. Alterum eorum quæ cognitione pollent proprium quo metuunt, cupiuntque, dolent gaudētque & mille aliis variantur affectibus. Vtrunque tamen pro tuendo esse contēdit, quandoquidem nulla prorsus res est, quæ se esse non amet.

Quemadmodum autem communis ille appetitus, non uno tantum inuenitur modo in his, quæ certis finiuntur aetatibus, & in his que nunquam desinunt, quādoquidem que senescunt, effundere desiderii in omne tempus non audent, quorum aut uigor tēporis diuturnitate non lentescit, per se uerare se eadem magnopere concupiscunt, haud secus appetitus alter, quem cognoscentiū diximus esse propriū, diuersa ratione reperitur in his, quæ sensu nō mouētur, atque his, quæ intellectu p̄stāt. Illa enim quoniam solum quod adest, aut imminet, apprehendunt, in longū appetitiones non suspendūt, hæc aut quia uniuersa uarietati, mutationum, temporumque volumina contēplatione pariter & prouidentia excellant, reliquum est, ut parē

F vim appetendi sortita non hoc tantum aut illo tēpore, sed in æuum deducere uitam cupiant. At si ambiguum, subobscurum, aut leue testimonium hoc habeatur, & obijcitur, nosmetipsos intellectu quidem præditos non dubitamus, sempertamen uiuere, aut natura appetimus minime, aut morientes salimur. Eleuate, obsecro paulisper mentis oculos constantissimas uniuersalis naturæ leges attendite, sanctiones spectate duas. Alteram quæ æqualia pariter congenerantur omnibus, durandi desiderium & permanendi robur, ita quādiu quodque duraturum est, tandiu esse desideret, & quanto tēpore expetit existere, tantisper permanens sit.

Alteram, quæ appetitus omnis quo unumquodque esse perseverare que subinde concupiscit, aut ad quādam temporis mensuram clauditur, aut ultra quācunque temporis longitudine se extendit, comparata sunt hæc in his, que de celo naturæ scripsit interpret. His autem iunctum si fuerit, quod intellectuales spiritus desiderium tendat ad esse nō hac aut illa arate conclusum, sed ab omni tempore eleuatum, quoniam intellectus apprehensum solum modo cupit bonum, quod ab omnium temporū differentiis, quia uniuersale est, constat esse absolute consequens est ut is, quo intelligimus & sapimus, animus, in uniuersum tempus effusum habet

viuendi desiderium cum pari robore, euadere quippe quia non potest, quin aut certo tempore, aut sepe esse desideret, cum definito non subsit tempori, reliquum est, ut ad sempiternum se extendat. Im mortalem perinde esse nō hominem, sed seipsum noster animus propria appetitione que praua falsaque esse nequit: testatur, clamat, demonstrat, ipsi? quippe animi propria est cupido hæc, ueluti ipsius cupidinis parens intellectiua cognitio: nos autem semper uidere nequaquam optamus, nisi quemadmodum uolare interdum cupimus. Sed quid diutius quæ domi sunt uersamus, nonne, & quæ extra à nobis sunt, caulestem hunc timorem, & diuinum nostrum profitentur animum. Ex illo quippe natura uultu, quem dixere chaos, rudem, indigestaque molem, res omnes eo ordine propagatas, co

foedere dispositas atque connexas esse percipimus, ut ab imis ad superiora ascendentibus perfecti numerum incrementa sensim appareant succrescere, & quæ coniuncta sunt, alterum alteri paulum admodum praestare. Cōsurgunt siquidem ueluti depressi quidam gradus aut numeri rerum species, & ab his, quæ singulis proxime sunt, nullo distant intervallo: atque idcirco adeo similes cognataeque habent habitudines, naturas, actiones, atque figuras, quæ sibi mutuo contiguæ sunt, ut non facile plerūque sit illa distinguere. Peragratis autem uniuersis corporum, plantarum, animalūque naturis, ad hominem cum uenitur, idem grauis ascensus, quo sensim, pedetentimque procedebatur, nequaquam seruat, sed rursus repente natura trahitur, & ad alteram, eamque remotissimam contignationē eleuatur. Maiori namque intervallo homo a supremis animantium specie quam summum animal ab infimo non modo uiuentium, sed abiectissimorum quoque corporum genere distat. Ne autē hoc absque rōne dicere uideamur, cū nra, alienaque gēna cōdōnes, actionesque. Gēna in primis, quæquidē cetera oīa, ex materiæ trāsmutatione p̄ficiunt, nra aut mēs de foris uenit. Cōsuetudines deinde illatenent, pauca quibus, indiget, ab ipsa natura simulatque edunt in lucē, accipiūt, idumētorū uice cortices, testas, curia, spinas, pēnas, squāmas; uellera: p. armis

autem

autē corſua, vngues, dentes, rictus, roſtra, aculeos, morſus, calces, venena. Homo autem pro uniuerſis his, & alijs quā plurimis & varijs & magnificis ſtudioſas facileſque ſolar manus accepit. Actio nes demum, quia ſingulis ſpeciebus alijs, deſinitus eſt agēdi modus: homo autem tot tamque diſſimilibus vitur vijs, ut hic ſolus ſit hominibus operandi modus, ſine vllō certo ageremō. Alia, ſola ſalus inuat, hominem verō tam ſenſu quā ratione apprehenſa, etiam ſi nil aliud vtilitatis acceſſurum ſit delectant. Alia, de prole ciboque ſolicita pugnans; hō autē ſamam extendere factis audis, nomen & gloriā ſoboli, ſaluti, vitaque; anteponit. Alia poſtremo à conſono illis bono raro deſiciunt. homo autem (proh dolor) ſuum verē bonum ſapientiſſimē amittit. Vnde igitur tanta diſtātia inter hominem ceteraque naturas? vnde ſolita pedetentim ſcandere, tantus repente natura ſaltus? vnde quae conſoluerat per ſimiliora in ſimiliſſima duci, in tam diſparia ſtatim eleuata conſpicitur? Nullam profecto cām aliam reddidiſſe ſat erit, niſi animū ē ſummo rerum ſaſtigio veniſſe dixerimus: qui in alterū rerum ordinē naturam transfert, ſupremis in ſima iungit, cadaua immortalibus inferit, orizonta aeternitatis & temporis conſtituit: ſic nempe omni admittatio diſparitatis cedit, ſi ex duabus naturis ſpiritu & corpore, intellectu & ſenſu, immortalis & corruptibili hominem conſtare nō dubitamus. Quas ob res ſi animi noſtri (de quo agimus,) facultas certi aliquid comperire poteſt, & veritatis quippiā de ſeipſo perſpicere, ſi forſiſſimis argumentis fides illa adhibenda eſt, ſi rōne inueſtigata & ad ſenſuum vſque exploratione deducta humane ſententiā quādem tribuunt, ineruditi, indocti, tardi, hebeti, ſtupidique eſt in immortalitate animorum in problema reuocare neutrum. O quam ſibi melius cōſulerent iſti qui ſe rerum occultatum ſerutatores profitentes, quae natura in ſole expoſuit, effundunt atque obſcure, ſi ſuam excitatam ſilentio opprimerent: meliores nāque haberentur philoſophi, dū tacerent, quam imperitiores, dū tā inepte garrirēt.

Sed quid nobis cum re temeraria animarum. P. B. ſortiti ſunt ſumus mundum, purum, ſplendidū, diuinum theſaurū pfecto pretioſiſſimum in vasis iſtis fictilib. reconditū? Mundū inquam accepim⁹, qñ quidem nō ob merita (vt Origenes fabulatur) corporeis vineulis eſt addictus, neque vt luteum viſificando corpus eiſdē ſordes cōtrahat, ſed ut natura foedere vitam inſuatur, cupiditates, libidine, reliquoſq. aut tollat, aut moderetur effectus; humana quantum par eſt, diſponat, aeterna intēdat, ad ea cuncta dirigat, & ſe tota dedit. Accepimus praeerea purum pariter & ſplēdidum, vt quia illuſtrū ſpirituū ultimus, fulgorem micantiſſimae lucis cum alijs non ſuffert, obumbratum materiae tenebris lumen vel oculo nōctuae ſimilis inſpiceret, intelligibilia colligeret, atque uniuerſa natura aſcita ſeipſum omnia faceret. Accepimus denique diuinū, ut ſummū bonū intelligeret, intelligēdo amaret, amando poſſideret, poſſidendo fruereetur. Seruemus igitur obſecro, ſeruemus depoſitum quale accepimus, curemus ne temporalium contagione polluat. Timeamus propheticum illud, hō cum in honore eſſet, non intellexit, cōparatus eſt iumētis in ſprietibus, & ſimilis factus eſt illis. Excolamus uirtutum ſemina nobis indita, tenebrarumque operibus procul reiectis, induamur Dominum leſū Chriſtum quo ſœlici immortalitate, atque immortalis ſœlicitate tandem perfluamur. Dixi.

ORATIO V.

De modo quo anima patiuntur ab igne corporeo, & de corporum cruciatu, coram Iulio I. L. Dominica prima Aduentus, anno 1504. habita.

A Reſcentibus Hominibus pra timore & expectatione eorum, quae ſuperuenient uniuerſo orb. Luca 21. Si humanae mentis imbecillitatem & abyſſum caliginis, quas in ſe rerū varietas recōdit, animo reuoluerimus, B. P. nihil ferē eſt, de cuius exploratione cognitione placere nobis, & gloriari valeamus. Non. n. ea ſolum, quae procul à nobis natura reſpoſuit, ſed illa quoque quae in promptu habem⁹, quae ipſi ſentimus, ambiguitatis nebula offuſa ſunt. Hoc qui aduertit & ſapit, ſic diſſicillima quaeque cunctabundo ingenio ſtiloque attingit, vt preclare ſecum actum putet, vbi de occultis rebus probabile potuit quippiā abſtulſiſſe. De ſubterrancis igitur poenis reproborum, demonum, hominumque; ſive animas, ſive corpora poſtremo cruciaturis, dicturum hodie me eo animo queſo, audite, vt cum rōni maxime conſentanea patefecero, malitis ut eun que concipere, quam velle ſenſu vel certa demonſtratione callere. Quod ſi vires ſive corporis ſive animae huic pronuntiationi ſuccūbet, aut impares erūt date praecor veniam valetudinario. Diuā itaque

Marię tribunal ſolita prece veneremur. aue Maria. Xcellentiffimum illud genus rerum quae ſolo ſpiritu conſtant, & intellectu uigent, an poenas aliquas ſubire dignum ſit, quoue poenarum genere affligi poſſint, diuerſus authores varias legimus attuliſſe ſententias. Quorum opiniones receniere & à fide aut veritate diſcrepantes ſine interuallo reſellere ea rōne conſtitui, ut purgatis erroribus, credibilis magis veritas fiat appareatque. Plurimi Philoſophorum intellectuales naturae praſtantiam mentientes, ab uniuerſo poenarum genere tam humanas animas, quā angelicas omnes ſubſtantias liberarunt, ea potiſſimum rōne perſuaſi, qd malum omne citra orbem Lunae (infra quem duntaxat poteſt aliquid praeter intentionē obuiare) concluſum eſt, neutramque proinde illarum naturarū poteſt inuoluere, quae a corporibus uniuerſi ſunt ſegregate. Horum error facile deprehenditur ſi recti operis rō, ſi creata uoluntatis natura in mediū deducta fuerit. Rectum quippe opus, & opus eſt & & rectum, quare a duobus neceſſe eſt proficiſcatur principiis, quorum altero opus, altero rectum ſit, illud uoluntas, hoc lex eſt. Quocirca illa quidem uoluntas, quae ſimul uoluntas & lex eſt, errare poteſt minime: quae uero uoluntas tantū eſt, non lex, nec legi immobiliter herēs, a rectitudine declinare ſua pte natura ualet. Cum autē liberi arbitrii uniuerſa lex, perfectam omnis boni rationem in ſe claudat (quandoquidem ad omnia liberi arbitrii appetitio extenditur) & nec fieri nec cogitari ualet, ut creata uoluntas omne bonum ſit, aut congenita natura poſſideat, conſequens eſt, ut ipſo ſummo bono excepto, reliqua libertatem ſint flexibilem ad bonum & malum ſortita.

Pōtigit in ſeparatis ab uniuerſa corporea mole ſpiritib. malū culpa in eſſe, & qm iuſſiſti Dñe, & ſic eſt vt ois inordinatus anim⁹ ſibi ipſi ſit pena, oportet malū quoq; pena eis in eſſe. Ex propria igit officina conſutatis Philoſophis, alijs poenis affici poſſe autumant Angelos, verum oēm eorum ærumnā in mœrore amiſſae felicitatis cōſiſtere arbitrati ſūt. Hos gemina peccati malitia ſtatim arguit. Vt. n. poenantes duo mala faciunt (dū Deū reſpuunt; ſontē

Opus. Caict.

S 2 aqua

aque uiuæ, & cisternas propriarum affectionū sibi F
fodiunt dissipatas; par est duplici etiam vt in pœna
dolore conterantur, & damno contemptæ felici-
tatis & supplicio inuoluentis calamitatis. Alii ani-
marum supplicia asseuerantes, sinxerūt nasci ea ex
terribilibus corporum quorundam imaginibus.
quas aspicientes, perinde aiunt pauore concuti ac
dormientes, aut phaneticos, quos inania uel in-
somnia terrent, uel phantasmata alligant, tribuūt
siquidem separatis animis organum quoddā coele-
stis nature, quo terrificas formas concipiant ad se
cruciantas. Fabula quippe hæc est quasi reditū ani-
mis ad compares stellas pollicita. Et quanquā tam
incepte composita sit, vt digna non habeatur, quam
vt philosophia nedum diuina sapientia coarguat,
dedit tamen quibusdam ex nostratibus occasiōem,
etsi non stultius cogitandi, a ueritate tamen nihilo
errandi minus. Quantum enim puduit peritos ui-
ros has ineptias sectari, tantum de nouo suo com-
mento gloriati sunt, afferentes non sensibilibus,
sed intelligibilibus corporis figuris mētes torque-
ri. Verū hoc Philosophorū Theologorūque scho-
la confutat eo, q̄ intelligere omne per seipsum dele-
ctabile est. Argutos aut̄ eorum intellectus decipi, vt
tristitia putent, que uerē nō sunt tristitia, aperta fi-
ctio est. Non nihil denique eorum eo igne cremari
mentes asstruere conantur, uerum ne puerilis sintia
videretur, nescio quem habitū illas induerunt, quo
fieret, ut ignis uisionem persentirent. Voluntariē
profecō sunt hæc conficta & uana, nulla rōne nul-
laque autoritate constantia.

At qui in Philosophiæ gymnasio, sacrarumque
literarum ornatissimo domicilio uersati sunt, duo
penarum genera spiritibus intelligenda docuerunt,
alterū iacturæ summæ beatitudinis alterum detru-
sionis teterrimo ignis carceri. Et quoniam damnū
in aperto est, de igne ergastulo libet parumper dis-
serere. Detrusum iri dicimus abiectione loco nō
modo illustres demonum animarumque substan-
tias, sed insignes quasque earum vires, intellectu,
liberum arbitrium, actiuamque potestatem. Coer-
centur aut̄ uinculis, catenisque igneis, non eo qui-
dem modo, quo corporeis nexibus præpenditur,
sed quemadmodum humanus animus terraco
huic corpori rāto foedere implicitus est, ut suo ar-
bitrio inde emigrare non possit, & tamē illum spi-
ritum esse, hoc autem corpus nemo dubitat, non
secus spiritus illi tartareo deuinciuntur ignis. Sed
tantum refert, quod noster animus hoc, in quo te-
netur, corpus uiuificat, illi uerō spiritus, quibus al-
ligantur corporibus, uitam minime præbent. Per-
spicua autem detrusio hæc nobis fiet, si modum or-
dinæque, quo corpori spiritus iungitur ac deuinci-
tur, in medium deduxerimus. Spiritus omnis præ-
ter Deum certo loco suapte natura cōi physicorū
consensu pōt definiti. Definitum autem etiam no-
lentem detineri nature vigore noster animus testa-
tur. Quod si tanta est nature uis, ut iunctū corpori
spiritum manere coget, quanto magis omnipotēs
conditoris nature autoritas addictum loco spiri-
tum detinere etiam inuitum potest? Definitur igi-
tur non natura, sed vi detentus in loco spiritus, natura-
lem libertatem ac dignitatem, qua nulli subicitur
corpori, qua omne corpus euincit, qua omni cor-
pori præminet præsideque infelicissimus perdidit,
& perdidisse miserrimè mœret, atque mœrendo
ineffabiliter cruciatur. Afflicatur intellectus, quan-
do suæ captiuationis ærumnā non recogitare sub-
inde non pōt. Cumque simul multa meditari ne-

queat, ab aliorum omnium, que leuamen afferre
possent, consideratione prohibetur. Et quanquam
meditatio pœnæ pœna non sit, cū liber quis medi-
tatur solum nihil aduersi sentiens aut metuens, ar-
tamen ubi præsens doloris obiectum, ubi suā uim
exercet in mediamem, ubi denique meditatio ipsa
coacta est, nihil acerbius animum quam eiuſmodi
consideratio afficere pōt. Afflicatur uoluntas, qu-
pe ab omni delectabili depulsa id ferre cōpellitur,
quā designatur, respuit, abhorret, quā maximè odit
Dei iustitiam, cui seipue inuidet diuinam celsitu-
dinem magnificari in propria & ea abiectione pœ-
na, doler, gemit, corroditur. Afflicantur denique
actiua potentia, siquidem dire igni addicta nulla
aut certè modica pnt̄ exercitatione sese subiectis.
ad mouere rebus. Quod eo intolerabilis est, quo-
G tanta eis uis inest, ut commouere nutu singula pos-
sent. Accidit ad hæc q̄ uigis perennisque est est
nitus carcer & dolor, ita ut nulla ualeat minuere,
aut molire aduentans conditio, sed sp̄ uia ab initio
acerbissimè mœret opus est, neque n. detrusi spiri-
tus obliuione mœteri, meditatione uacare, affectū
deponere, sese adhortari, facere (ut aiunt) de neces-
sitate uirtutem uisiquæ ualent. Nulla eis clemētie
aut uarietatis spes, nulla in prætereuntis temporis
euentu expectatio, sed quas luunt pœnas, nunquā
terminandas aut minuendas certissime sciunt, im-
mo inuiti ad mœretis culmen clara luce uident.
Hæc paucissima de spirituum pœnis attingerimus.

H Deinceps de corporum cruciatu aliqui affera-
mus. Corporeum ignem esse, P. S. apud inferos cor-
poribus infestum ex nostris quidem imprudenter
negarunt, scripturas aut̄ sacras, que illius memine-
runt, metaphoricè asserunt interpretandas, non mi-
nus quam cum tinea, yermen, fletumque adterre-
dos flagitiosos minantur, quemadmodum ecōtra
cibum, potumque, & humanas mille delicias iustus
& sanctis in beatitudine pollicentur.

Quidam uerō opinionem hanc tanquam abso-
lutam respuentes, in aliam uulgarem magis quā sa-
pientem inciderunt. Verum n. affirmates ibi ignē
fore, falsō tamen asseruerunt eius incendio cor-
pora affici, calore asstrare, citra consumptionem ar-
dere, & nihil tandem a nostro, quo utitur, igne,
I in actione differre.

At hi, qui & vi rōnis, & lumine celesti perfusi se-
creta rerum diuinaque mysteria indagant, me-
diam uia sectati sunt. Aiunt namque corpus eorum ue-
rumque illic ignem flagrare, citra corporis tñ cale-
factionem; eius uim atque incendium irrepere in
neruos, in medullasque seuire, fibraque illas attri-
pere ac torquere, è quibus dolor nascitur. Corpo-
reum quippe ignem credimus, Tum quia corpo-
ralis pœna nullo aptius mō, quā per corpus infligi-
tur. Tum quia in exponendis lacris eloquiis ea est
lex, ut q̄ proprie intelligi pōt, ad metaphoricū sen-
sum a literali expositione minime transferatur, nā
secus nulla definiti possent Scripturæ: certa interpre-
K ratio. Cum autem in pœnam reprobatorum paratū
ignem Saluator noster fuerit cōminat, possim uis-
que eum aptissime sic accipere, tãquam perspicue
locutum, ut quid parabolicè dictum putamus, &
dum in scirpo querimus? Ignem Saluator noster
committatus est, uerum ignē intelligere prohibet
nihil, corporeū ergo ignē fateri oportet. Non cale-
factum aut̄ iri illic corpora, sed ignē illū spirituali
pariter, & sensibili afflictione corpora uexaturum
rōne dicimus. Primi orbis motu iuxta Euangeli-
cam lectionem transeunte, reliqua oīs corporalis
affectio

affectio atque alteratio ab illo utique dependens de
 finet, & quemadmodum in coelestis corporis, cui pri-
 mus ille inerat motus sensibilis quaedam supererit
 actio qua lucet, illuminat, atque videtur, quam no-
 stro vocabulo intentionalem appellamus, haud se-
 cus in ceteris quoque corporibus eas aptitudines
 atque affectiones estimandum est remanuras, qui-
 bus videri, tangi, audiri que possint. Duo enim hæc
 genera actionum corporibus inesse, neutrumque
 ab altero pēdere, in his quæ de anima præclare scri-
 psit Arist. didicimus. Quo circa ignis omnis gemit-
 nam in corpora nunc exercet actionem. Alteram,
 qua calefaciendo urit, & id à coeli motu pendet. Al-
 teram, qua spectem non calidam tactui imprimen-
 do sentitur, quemadmodum annulus aureus figuram
 non auream caræ imprimit, & hæc ab altero
 actionis genere, quod paulo ante coelo inesse dice-
 bamus, pendet. proinde nunc utraque actione, &
 agit & offendit, quiescente autem coelo illa duntaxat
 vacabit, quæ à motu proficiscitur. Reliqua verò
 perpetua remanebit, hæc nimirum posterior in re-
 pborum corpora exercebitur, sequitur, affliget. Nec
 est doloris huiusmodi ratio querenda alia, quam
 excellentia sensibilis sensus organo ad motum, habet
 enim quilibet sensus ex his, quæ in rerum natura
 sensibilia constituant, vnum aliquod sibi proprium
 ac peculiare, quod philosophi obiectum appellant
 vixit colorum, auditus sonum, olfactus odorem,
 quo cum tanta conciliatione atque necessariæ cō-
 iunctionis vinculo deumitur, ut sine eo agere pos-
 sit nihil, ut quando suæ facultati & potentie apte
 congruit, est que maximè accommodatum, iucun-
 dissimos fructus carpat naturalis amicitie. Vbi ve-
 rò sensibile in immensum excedit qua dissoluta a-
 micitia, qua mutua quadam proportionem, certæque
 rationis temperamento posita erat, sensum ipsum
 protinus irritat, lacescit, vexat, torquet. Stridens e-
 nim sonus turbat auditum, visus aciem, lux immē-
 sa retundit ac dissipat, & si regentem manum præ-
 algoris magnitudine, ad ignem vehementer pro-
 prius admoventis, protinus intimum irrepit atque
 cruciatum accendit, ut hominem prope conficere
 videatur. Vnde quælo tunc ille dolor? num ex ca-
 lore? nequaquam, tã enim nihil aut parum admo-
 dum caloris inest, ut si altera manu artēres, plus
 frigere sentias, quam calefcere, immoderata itaq;
 vis sensibilis, huiusce doloris relinquatur causa. Pa-
 timur igitur atque summo dolore sensibili crucia-
 mur, cum vehementer calida absque eo, quod calea-
 mus tangendo sentimus cum sensus suscepit excel-
 lentis sensibilis speciem sine materia. Talem fate-
 mur esse apud inferos corporum cruciatum. Hoc
 tantum pacto credimus reproborum corpora ab
 igne pati, & tamen non calefieri, nec consumi. Nec
 quicquam obest id quod rectè dici solet, sensuum
 passiones eos plicere, non offendere, sed eo educe-
 re, quo maximè euadere postremo valeat. volebat
 sane authoritas illa ostendere quantum hæc spirituales
 sensuum passiones ab his, quæ circa corpus sunt, altera-
 tionibus differant. Tanta siquidē est inter eas distan-
 tia, quæ hæc semper imperfectionis aliquid secum vehunt,
 illas aut puras atque sinceras cōtingit aduenire, quibus
 non semper oī sese existimant admixtione mali.
 Obiectorum, n. incompactio ac incongruæ di-
 sparitates, sensibus ipsius ut dicebamus maximè ad-
 uersantur atque officiunt. Quo circa in promptu cā
 est, eum glorificato corpori dolore excellēs scibile
 nō isert. Dote nāq; impassibilitatis præcū uehemētia
 obiecti nequaquam admittit. Corporalis itaq; cruciat

A nulla deest cā apud inferos, subtrahita vulgari hæc vi-
 sione, quam calēres experimur. Et ut summam rei
 uno uerbo complectar, corporeum supplicium in
 hoc completur, quod malum & id corpori ad motum
 passibili sensu percipitur, hæc ubi sunt, dolere optus
 est secundum sensitivam animæ partem, quam affe-
 ctivam dicimus. Ea propter tam ingens tangibilis
 excessus, quantum in igne est, malus cum sit corpo-
 rei tēperamento: dum passibilem reprobam sē-
 sum inuadit, acerbissimo dolore afficit, vexat cru-
 ciat. Neque audiendi sunt, qui nescio quā turbatio-
 nem sensoria harmonia addere, atque interpone-
 re voluerunt. Temporalis. n. est commotio omnis:
 sentire autem omne siue accommodatum, siue ex-
 cedens, absque mora contingit. Quare intēperatū
 immensumque sensibile suapte natura sensui non
 aduersaretur, nisi simul atque coniunctim alterū al-
 teri officeret: neque vni genia cōtrarietas foret, si in
 momento non consummaretur. Attestatur plene
 his, quæ diximus dissimilium pœnarum alteratio:
 etenim quoniam alio pacto ab aquis nimum ad calo-
 rem nimum, rursusque ex hoc illas sine dolore, in-
 terstitio aut mitigatione transibunt. Si. n. æstum at-
 que algorem corporaliter sentirent, nō solas spiritu-
 les vexationes excipientes, sæpissime dolore uaca-
 rent. Perennis autē atque continuus erit dolor: quā-
 iuges ac uigaces aderunt causæ, & homo ipse sine
 morte passibilis erit, alterum reparata natura, alte-
 rum culpa exigente. Si igitur ignem illum tartareū
 uerè corporeum esse non ambigimus, si unum at-
 que eundem dæmonibus hominibusque reprobis
 paratum credimus, consequens est, ut utique corpo-
 reo additi sint igni. Sed tanti refert quod spiritus
 carceris afflictione; corpora autem sensibilis quo-
 que intentionis effusione continē, perpetuo, acer-
 bisimeque torquebuntur. A rescentibus itaque ho-
 minibus præ timore: tam diræ gehennæ manifestā-
 da: vniuerso orbi, nobiscum bene actum erit, si ti-
 mor Domini initium fuerit sapientia, si ceu seta fi-
 lium amorem honesti bonarum artium, optimo-
 rumque officiorum introduxerit. Non. n. accepimus
 spiritum timoris in seruitute, sed Spiritum fi-
 liorum, in quo clamamus, Abba pater. Sit redempto-
 ris nostri læta sub capita nostrarum actionum, ut
 demum dextera amoris illius amplectetur nos, cū
 tradiderit regnum Deo & Patri, qui uiuit & regnat
 gloriosus in secula. Amen. Dixit.

ORATIO VI.

De Ecclesie & Synodorum differentia coram Iulio se-
 cundo in secunda sessione Concilij Lateranen. 17.

CVM animaduertem, Iulii secunde Pontifex ma-
 xime, reliquas omnes ecclesiasticæ reipublice
 consuetudines actionesque singula esse singulis ec-
 clesiasticæ partibus accommodatas, generales uero
 synodos uniuersalem Ecclesiam penitus respicere,
 eamque tanquam finem sibi proprium attendere:
 existimaui me facturum rem & utilem & omnib⁹
 gratam, si hodierno die primū de ecclesia ipsa, de-
 inde de synodis huius temporis, illarumque dīna
 ac diuersitate dicerē. Sed cum his diebus ex hoc lo-
 co uiri doctissimi, qui hoc oratorio munere ma-
 gna cum laude perfundū sunt, de his ferē rebus uer-
 bagrauer sapienterque fecerint: ego qui ingenio
 illis & doctrina inferior sum quo meis uiribus mi-
 nus confido, Pater sancte, eo humiliter atque pro-
 penius tuam humanitatem, & clementiam mihi
 propitiam esse, & summiſse oro, & suppliciter po-
 to. Sed quoniā nihil est, quod homo de semetipſo
 Opusc. Caiet. S 3 sine

sine auxilio opeque diuina possit polliceri, ad gloriosam ipsam virginem Dei matrem, primum conuertam orationem meam Aue maria, &c.

Cum dilectus Christi discipulus & euangelista, multa nobis ex prophetica illa mysticaque uisione nuntiare instituisset, de Deo, de agno, de Dei agni que gloria, deque venturis prateritisque temporibus ac rebus diuinitus retulit: atque is etiam Christianam rempublicam & ecclesiam eo replatus, in hunc modum ipse aut per ipsum potius sanctus Spiritus locutus est. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem, nouam descendente de celo. Magna profecto & diuina maximaque insuper atque omnem humanam rationis terminum exuperantia Ioannes uidit. Vidi, inquit, ciuitatem, uidi Hierusalem, uidi illam nouam, ac de celo descendente. Quae est ista ciuitas, qua Io. uidit: quae est ista, quam magister discipulo, Christus Apostolo, Spiritus sanctus euangelistae ac uati figuris & allegoriis reuelauit: Certè ciuitas haec Christiana reip. urbs est quae non vallo aliquo terreno, non caduco murorum moeniumque ambitu cincta est, sed multitudine copiaeque innumerabili clausa est ac permunita. Quamuis enim huius mundanae sapientiae antistites, certo quodam & praescripto ciuium numero ciuitates constitui oportere arbitrati sint, nimiamque & nimis late diffusam multitudinem mouerint, neque inter centies centena millia ut ipsi aiunt commercium fieri posse ullum existimauerint, solum tamen Christianum genus tanta, tamque mirabili à Deo optimo max. cognitionis, necessitudinis, societatisque copula deuinctum aut coniunctum est, ut in unitate maximam multitudinem, unius urbis ambitu spatium amplissimum in una denique ciuitate totum orbem cõplectatur. Nam cum in condenda constituenda qualibet ciuitate duo in primis requirantur, primum ut partibus suis omnibus ipsa constituatur respub. Deinde ut haec partes inter sese ciuili amicitia quadam & consensione conspirent licet cognoscere, quomodo priuatis publicisque in rebus ambabus his partibus. nonstra haec Christiana ciuitas excellat. Quod. n. ea partes omnes perfectis sine respub. habeat atque contineat, ea in primis sacramenta appellamus, ostendunt: quae tanta sunt efficacia & uirtutis, partim ut hominum generationes matrimonio progagat, partim ut Deos filios Baptismate gignat, tum genitos communicatione corporis Christi alant & uergetent, deinde diuina Christianitatis uirtute corroborent: ubi corroborauerint, potestate atque auctoritate Ecclesiasticis ordinibus augeat mox aliquo errore lapsos confessione restituat, & postremo humanis culpi abluendi olei unctioe perungat. Praeter haec autem diuina, & praecleara munera multa haec alia haec ciuitas cumulatifime, habet namque Apostolos, habet Euangelistas, habet Prophetas, habet Pastores, Doctores, Martyres, habet sermones scientiae, sermones sapientiae, genera linguarum, interpretationes sermonum, discretionem spirituum, gratiam sanctorum, fidem, uarietiam, miracula, & eam caelum claudendi, rursum aperiendi potestatem, ut quidquid in terris ligauerit, quidquid soluerit, denique in continuo in caelo dissolutum vel ligatum sit. Et quanquam haec magna maximaque sunt, satis tantum non fuit tot tantaque ecclesiam habuisse, nisi & Angelorum reuelationes, illuminationes, defensionisque habuisset. Quibus omnibus actiones nostrae contemplationisque studia non tueri modo ac defendere, sed propensius

etiam & augere, & ornare, & perficere conatur. Ciuitas igitur haec diuina illis reip. partibus illustrat, quibus nulla unquam alia uel melioribus uel ornatoribus illustrata est. Quod autem ciues ipsi archi in hac copulatiueque quam in ciuili alia communitate deuiantur, uel hinc patet manifeste, quod hanc iam non ciues sunt aduenae, sed ciues sanctorum, sed domestici Dei, sed membra Christi, & ita unius eiusdemque mystici corporis membra sint, & quae admodum sunt, mutua se communicatione ac societate confouent. Cum igitur haec ciuitas ex perfectissimae reipubl. partibus perfectissimis constituitur, ipsiusque ciues interiore & cognatiore, quam oes aliae societates genere colligentur, patet certè, hanc urbem alii esse digniore, perfectionem, excellentiorem, ipsamque praestare omnibus honore, decore, & (quod maximum est) humana beatitudine ac felicitate. Quamquam. n. cuiusuis ciuitatis proprium esse uis, sufficienter ex se beneque ac beate uiuere, nulla tamen alia nisi haec nra hoc ipsum habere cum late ac largire potest, sed ne imitari quidem. In aliis namque finis ciuili amicitiae, & societatis est optima inter se hominum coniunctio, in hac uero nostra, qua haeredes Dei omnes, conhaeredes autem Christi sunt, ad Deum ipsum, ut proprium Christiani generis finem cuncta referuntur. Haec cum ita sint, rectè Christi Ecclesiam, non tam ciuitas ab Apost. Christi, quam ciuitas sancta a iero sanctissimo commemoratur.

Idem autem patres, ut nunc uos alloquar, mox extrema oratione ad hunc summum Pontificem caput omnium reuersurus, id in qua patres qua & ego quoque ratione demonstrauero, quaeso intelligite. Sanctitas ipsa, ut a definitione incipiamus, utque Dionysio Areopagita placet, immaculata libera, perfecta que munditia est. Proinde tamen hoc summis antiquorum nostrorumque rationibus firmatum sit, in Deo uniuersorum auctore & gubernatore, omnium rerum naturas, excellentias, dignitatesque consistere, Deus tamen ipse praehis omnibus propriam ita sibi uendicat sanctitatem, ut etiam summi philosophi Dei substantiam munditia & sanctitate definirent. Nam cum inuisibilia Dei per ea, quae facta sunt, sempiternae quoque eius uirtutem ac diuinitatem intellecto conciperent, uellentque, Dei naturam & uoluntatem, ac quidquid in Deo, est ueritica aliusque rebus incomunicabili proprietate, non uirtutis quidem, non diuinitatis aut reliquis tantae maiestati consentaneis nominibus uisunt, sed munditiae & sanctitatis significationibus. sola. n. deitatis substantiam, à totius potentiae macula & labe liberam remoramque esse perpèdentes illamque, ob id esse dicentes actum purum, eandem certè ipsam definitione hac mundissimam esse sanctissimamque dixerunt. Nec mirum si talis tantaque sanctitas tantum in mentibus hominum & nominis habuit & maiestatis, quando quidem intelligètis et beatis, quas angelos dicimus, hymnum carmenque Deo proprium constituit. Angeli namque atque Archangeli, Cherubin quoque & Seraphin repetitis ingeminatisque uocibus, Sanctus Sanctus, Sanctus proclamant. quo fit, ut Dei quoque in ciuitate (in qua magnus Dns est) debeat sanctitudo. Atque hanc partem, quae paucis demonstrari potest, breuissimè ostendat. Omnibus rebus, tum natura, tum arte constitutis hoc principio attributum in generatumque est, ut cum alia aliis iungenda sunt, pari uirtuteque dispositi de ac similitudine conueniant, hoc ipsa formae secundum materiam recipiendis merita distributè testat, hoc ad propria

pecu-

peculiarique munera obeunda apte appositeque nostrorum membrorum habitudines manifestat, denique hoc confirmant in nata materis ipsis (vrita dicā) patierā, quibus ipse res hominū artificio subiecta obtemperant. Hæc nanque oīa & reliqua id genus, siue natura siue arte cōponenda, siat nisi primū amica inter se consensione conueniāt, componi cōiungue nō pōt. Cū igitur sanctitas & munditia propria Deo sit, illique conueniat maxime, cūque coniungendas res ipsas habiles inter se ad coniunctionem esse oporteat, nemini dubiū esse pōt ecclesiasticam ciuitatem, quæ Deo coniuſtissima est, puram, mundam, sanctam, immaculatamque existere. Veritate etenim prima, qua confirmatur, ac in qua fundatur, & errorum omnium expers pura mente perseuerat, & dilectione perpetua, qua ipsa in Christo, & Christus in ipsa manet usque ad seculi consummationem ab omni uitiorum sordē & contagione remota est, arque ita uirtute bonitateque perficitur ac ualatur, ut neq. mors neque uita neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliā illā posita Christi amore separare. Recte igitur ciuitas hæc nostra (quāquidem omnium celestiuū uirtutuū præcipua) adeo pollet sãctitate omnibus ac ceteris mundi dignitatibus, potestatibus imperis antecellit, satis esse arbitror ciuitatis demonstratam sanctitatem. Quæ ciuitas, quia sancta est, iure optimo a sancto Spiritu nomen illi impositum est p̄clarissimum, is enim hæc sanctam ciuitatem Hierusalem appellauit, qđ profecto nomen ob hanc causā ad eam pertinet, quod Hierusalem non modo pacem ipsam, sed ea er quæ pacis sunt, innuere, sanctorum interpretatione tradatur. Tria igitur in hoc sunt, nam & hoc Hierusalē atque pacis optimum est, & id uerum huius ciuitatis nomen, & postremo huic ciuitati ita proprium, ut nulli præterea alteri uerē cōuenire pōssit. Optimum certe est, nam optima res pax est, adeoque magna & diuina, ut uniuersa creatura hanc appetere, & per quā desiderare uideatur. Cum enim pax ipsa (Aug. teste) tranquillitas ordinis sit, & tranquillitas ordinis tunc sit, cum seclusis contrarijs quibusque ordo cōquiescit, constat res omnes (siquidem naturaliter fines suos appetant, & impedientia cuncta somnoperē contendant) pacem appetere, pacisque & getis fructus, ut adipiscantur, summa ope laborare. Quod autem Hierusalem pacisque nomen uerum nostræ ciuitatis nomen sit, is testis bonus est, qui dixit. Et factus est in pace locus, Dei scilicet, qui & huiusce urbis finis pacem posuit, & tantam in ea uoluit propagari abundantiam pacis, ut ciues ipsi non modo cum Deo pacis authore & principe: non mō inter se omnes pacē haberent, sed singuli etiam pacis tranquillitatisque abundantia, & intelligendo in ueritate, & appetendo in ipsa bonitate conuiescerent. Ea uerō pax, hæc urbs Hierusalem, hoc sanctissimum dei hominumque domicilium, non quidem impiorum hominum est (qui quomodo nō uera bona flestant, ita nec ueram pacem inquirunt) sed illorum est, patres, qui pacifici sunt, qui pacis domum unanimes inhabitant, qui pacem his qui prope & his qui longe sunt, annuntiant, qui his, ad quos diuertunt, pacem deferunt, & cum hospitio recepti non sunt, redeuntem ad se pacem ipsi recipiunt. Illorū est hæc sanctissima Hierusalem, quæ ex uicis lapidibus cōstruitur, de qua Dauid loquitur, & cuius portarum serræ ac claustra à Domino confortantur. Hæc est illa Hierusalē, patres, in qua sicut paulo añ inter diui

A nas res perfectum est, rex pacificus pacē relinquit nobis, pacem suam dat nobis. Sed non quomodo huius mundi homines dat, ipse dat nobis, hi enim pacem dant, ut molestia careat, sed pax ibi uera nō est ubi nec uera concordia est, nec corda hominū coniuncta, sed disiuncta sunt.

Ea autem pax, quam Christus dat, & quæ in testamento pacis & in Hierusalem inuenitur, ea est, Patres amoris uinculum, tranquillitas animi, simplicitas cordis cōsortium diuinitatis. Quis unquam uidit vel audiuit talia? quid fuit tam singulare, tam nouum, tam inuisitatum? pax Christi non modo nostra corda & nostras intelligentias custodit, sed omnem etiam & humanum & angelicum sensum exuperat, omninq; homo sanctus uocatur, qui scriptus, & qui relictus, & qui residuus fuerit in Hierusalem. Hæc itaque præclaram in mutatione mundi rerum nouitatem uidentem Ioannes ciuitatem hanc non solum sanctam, non solum Hierusalem, sed nouam etiam Hierusalem Spiritu sancto dictante appellauit. Noua est enim, nam qui in throno sedebat, & qui de thesauro suo noua & uetera profert, noua in ea fecit omnia. Fecit nanque ut neque languesceret aut veterasceret unquam, neque senio cōficeretur. Ex quo fit, ut hæc longe sit, origine, dignitate atque auctoritate eminentior Hebræorum synagoga, quæ per antiquæ legis uetustatem consumpra cultum & notitiam ueri olimque promissi Dei filii solita pertinacia atque animi obstinatione repudiauit. Nam cum in synagoga ipsa in hodiernā usque diem uetus homo sit, uetus fermentum, pristina conuersatio, in nostra certe hæc Hierusalem omnia noua sunt nouum cor, noua lex, nouus homo, noua conspectio. Quæ enim maior nouitas esse potest, quam Deum hominem esse, & rursus hominē Deum eūdemque uerum Deum hominem, clauis confixum, spinis coronatum, & in numeris affectū cōtumeliis, nō aliis ipsum armis, quam cruce, quā morte, quam uulneribus infernum uicisse, coelos ascendisse, ad Patris dexteram cōsedisse, propterque suum nomen ac legem trucidatos, & gloria & honore & foelicitate perpetua affectis? Quid? quibus illius discipuli rudes, pauperes, abiecti, obscurique homines, cum uniuersus ferē terrarum orbis ignorantie tenebris inuolueretur, & erroribus ac superstitionibus, sceleribusque obtemperaret (tot arque tantis ut demones omnium gentiuū dominarentur, ac summopere ab hominibus colerentur) hunc tamen ipsum mundum immundum Christi discipuli hi ex infima plebe uiri contra synagoga Pontifices, contra mundi Imperatores, cōtra humani generis hostes, contra leges, consuetudines, opiniones, non armis, non opibus, non vi aut ferro uicerunt, sed fide tantum, spe, & charitate superarū, purgauerunt, illum minauerūt. Tam autem propria est nostræ ecclesiæ diuina atque sempiterna nouitas hæc, ut nulla hominū ætas fuerit, nulla unquā ciuitas aut resp. quæ non ab hac Christiana ecclesia cūcta acceperit, quæ filiorum Dei adoptionis perpetuæ existit. Nam (ut a D. Thoma præclare scribitur) summum illud Dei beneficium quod nostri gratiam appellant, & quod Dei filij efficiuntur, id a Deo noui Testamenti est, ut a mundi creatione sancti sanctaq; oēs quatenus nature diuine participes fuerit, eatenus sub nouo Testamento cōprehendantur, ad quod ueteris omnia sunt referenda. Verum cum hoc fieri nequieuit, ut excellens hæc diuini humanique consortii nouitas ex terra terrenisque rebus oriretur (quod n. natura est ex carne, caro est, & quod natū est ex spiritu, spi-

ritus est) par certe & consentaneum rationi fuit, vt de celo ciuitas hæc sancta & noua Hierusalẽ descenderet. Descendit nanque de celo vrbs hæc noua, cuius fundamenta nec in poetarum figmentis, nec in humana sapientiã persuasibilibus verbis, neque in cuiusvis mortalis aut creaturæ volũtatis appetitu seu opinione iacta sunt, sed quæ in montibus sanctis, hoc est in patriarcharum figuris, in prophetarum resurrexerunt in præconiis Apostolorũ, in suppliciis martyrum, in admirandis Christi operibus, in sanctorum proborumque hominũ purgatissimis mentibus, in virtutis denique & Spiritus ostensione inconcussa ac firma perseverant. Descendit autem de celo non gressibus corporis, sed imitatione ac similitudine. Illius nanque exẽplo, quæ in celis est reip. beatissime, huius, quæ in terris est, regimen constituit Deus, vt illud non penes omnes aut multos, sed penes vnum Christi vicariũ & dominici gregis pastorem consistat. Nam sicut in Hierusalem illa que in celis est mater nostra, vnus tantum Dominus est Iesus Christus, ita in hac Hierusalem illius filia, quæ Christi sanguine irrigata & matris est illustrata splendoribus, vnus tantum princeps est vicarius Christi, & Pontifex maximus, cui omnes descendentes Hierusalem ciues & incolæ, nõ solum vt separatim singuli, sed etiam vt simul vniuersi obedire debeant: quemadmodum qui in superna sunt Hierusalẽ sancti, cum singulatim, rum vniuersi diuisimque ac simul omnes, vni omnium creatori subsunt, parent & obtemperant. Vt verò preclarissima hæc sunt? At dicit forte quis, Cum his temporibus duæ nobis ecclesiæ & duæ synodi proponantur (vna Romana, Pisana altera) vtrũ ambæ de celo descendunt? Alteram. n. earum tantũmodo descendisse necesse est, siquidẽ Christi sponsa vna est. Sinite me hoc in loco Patres, respirare paulisper, nam quid a vobis in hac re constituendum sit, paucis dicam.

Quinque Christi ecclesiæ conditiones, nobis (vt audistis) sanctus Euangelista proposuit, illã enim in primis esse ciuitatem deinde sanctã Hierusalẽ, postquam nouam esse, & de celo postmodũ descendisse affirmavit. Illam igitur synodum & in terris ecclesiã militantem, quam de celo credimus descendisse consentaneam esse præscriptis conditionibus, & in celo triumphantis ecclesiæ formalis, proculdubio reperiemus. Eam verò, quæ a supernorum imitatione prolapsa in præceptis, ab illis desleat viam, non vtique de celo descendisse, quin potius ab inferis ascendisse iudicabimus. Hoc quando ita se habet, non descendit de celo, Patres, Pisana nuper Patrum illorum ecclesiã, non descendit de celo infaustus vbique & inuisus ceteris, non tantum de celo facinus. Non descendit inquam, sed ruit. Quamobrẽ, quia non obseruat ea, quæ coeli sunt, non imitatur quæ celorum regni traduntur. At quare hoc rursus? quia profus altera est a reuelatis Apostolo conditionibus. Vt autẽ eas cõgruo ordine percurramus, quis vestrum putabit, Patres illum cõuentum, qui vnus tantummodo nationis est (si tamen vnus est, & nõ dimidiatẽ, vel nullius potius gẽtis legitima coitio) quis putabit illum vniuersam coegisse synodũ eius ciuitatis, ad quam fortitudo gẽtium venit, ad quam multitudo maris conuertitur, ad quam omnes per circuitum orbis terrarum congregantur, cuius, minimus in mille est, & partulus in gentẽ fortissima? Tantum enim abest, vt ecclesiã in illa Pisana vera Dei ciuitas sit, quantum abest vt sancta & legitima sit tantumque recedit a candore sanctitatis, quantum ad errorum sordes accedit, accedit autem plus tan-

to, quanto magis & Petrum ecclesiæ, & Papam Concilio, & suo conciliabulo summum, verum certumque Christi vicarium subijcere conatur. Quod tamen nil aliud est, mea sententia, quam naturã ipsius rationisq; ordinem peruertere, & filios patri, & membra capiti, pastorique ipsi suarum greges omnium præficere. Sed & illud perspicuum est, Hierusalem nomen illi ecclesiæ nequaquam conuenire: propterea quod nec pacem habet, nec ordinis tranquillitatem, quodque tam excellentem ecclesiæ ordinem subuertere cõnitus vix pote quæ contra Romanam ecclesiã togata armataque bella commouerit: quæ que ad quæcumque diuerterit, non modo pacem illis non attulerit, sed spem omnem pacis funditus euerterit, que singulatim omnia commemorarem, nisi intelligerem nimio etiam plus quam vellem esse manifesta. Nõ igitur Pisarum synodus, synodus Hierusalem est, sed ciuitas a turris Babel potius: quæ in terra Senaar confusionem fecit, & concordiam adificantium disciecit. At dicent nonnulli: Salmẽ vna ex multis; & quarta ex quinque præscriptis conditionibus Pisano coetui conueniet: nouitas scilicet. Quid. n. tam nouum & inusitatum ac mirabile est, quam esse qui conetur efficere, vt miles duci, & filius patri, domino seruõ impediret, oues pastori; denique pedes & cetera membra capiti. Fateor equidẽ & ego quog; noua hæc esse, sed tamen aliena prorsus ab illa semper natura sanctissimæque ciuitatis nouitate. Multũ enim

inter hanc illamque interest nouitatem: nomen vtriusque commune est, sed res & significatio diuersa. Hæc enim Hierusalem nouitas a spiritu sancto est, & æterna est; at illam Pisanam vnica tantum obedientia & Ecclesiæ pars tunc efficit, cum schismaticis illius tempore, res ita maximi Pontifices habebantur, vt nullus eorum aut certus quidẽ, aut absq; ambiguitate verus Petri successor existimaretur. Hæc itaq; nunc Pisana nouitas Constantiæ tunc ortum habuit, & euauit, Basileæ repullulauit, & explosa est, atq; his etiam temporibus (si vos viri eritis) interibit quemadmodũ sub Eugenio 4. summo maximoque huiusce sedis pontifice repressa est. Neque enim de celo descendit, atq; ob id diuturna non est, neque vnus principatũ amplectitur, qui & in illa triumphantẽ Ecclesiã est, & hanc militantem conseruat quæque synodus Pisana amplecti deberet, si de celo descendisse, & nunquam multitudinis regimini (vti facit) inuidi. Longe igitur ab hac Christi Pisarum ecclesiã discrepat, hæc enim fidelium est, illa cauillantium, hæc domesticorum Dei, illa aberrantium, hæc Christianorum hominum, illa vero eorum, qui Christi vestem cõscindere, & a mystico Christi corpore mystica Christi membra seiuungere non verentur. Habetis patres, quid de Pisana synodo cõmunitè constituendum sit, nunc de nostra Laterana, & de sensu animi mei pauca dicam.

Cum ecclesiã Pisana de celo non descenderit (vt iam vidimus) & alteram ex propositis descendisse necessarium sit (hoc enim posuimus paulõ ante) patet ecclesiã nostram, quam Lateranen. synodus perfecta refert, diuinam illam esse ciuitatem, quæ habet sanctitatem propriã, pacisq; abundantiam, & æternæ nouitatis azymos & synceritatis panes, quæque cum vno summo vnus Christi vicarij principatu, de celo descendit. Hæc tamen magno nobis esse debeant argumento, Conciliũ nõ in rectũ, sanctum atq; legitimum esse, hæc accedenti primũ, quod conciliũ hoc a Rom. Pontifice indi-

inductum, inchoatumque est, deinde quod præclara nostrorum maiorum Concilia non imitatur modo, sed eorum etiam multa Apostolici splendoris presentia exciperat, quodque eidem postremo præcipua presentia hac illustratur. Dominus promittit Spiritum veritatis omnem illi veritatem esse patefacturum. Quæ cum ita sint, nequaquam illis assentior Patres qui solo Concilij nomine audito, rem sanctam, & vtilem continuo arbitrabantur effectam esse. Propterea quod qui aptius & callidius fallere consueverunt, hi pravis rebus honesta vocabula prætere dere sunt soliti. Et tamen Concilium illud probò, quod suis partibus omnibus absolutum perfectumque est, quodque illa habet que, & necessaria consilij sunt, & à sacrosanctis requiruntur atque expectantur. Expectantur autem multa hoc tempore, & requiruntur: atque hæc potissimum ecclesie videlicet reformatio, morum prolabantium restitutio, exortiam schismatis oppressio, conuersio infidelium, reuocatio hereticorum, roboratio optimarum legum atque sanctionum quæ ad salutem vniuersæ fidei Christianæ pertineant. Atque illa etiam quæ passim deprauata & deformata cernimus, vt ecclesiastica dignitates bene meritis tribuantur, virtutes præmissis honorentur, vitia aut seuerè puniantur, aut saltem ab honoribus & præmissis arceantur. Hoc enim nostrum Lateranense Concilium, quod pia origine & ab auctore suo sancte & legitime inchoatum est, si ad proprium quoque & cognatum finem corrigendi atque emendandi quæ detorta sunt prætenderent, nulla erit ratio, quare qui contradicere, aut vilo pacto opponere se voluerint, emerarij, amētes scelerati insuper & nefarij homines non merito existimantur. Quare si Concilium hoc nostrum eum finem exitumque habere desideratis, quæ sanctissima semper florentissimaque Concilia habuerunt, de his Patres quæ iam dixi prouidendum est diligenter, atque de hoc celeriter omni cura diligentiæque constituendum, quod neque hodierno die dissimulare possum, neque silentio vilo pacto prætere. Iactatur. n. voces quæ etiam ad aures meas perueniunt percussum pastorem, oues dispersas, Pisanam synodum summo Pontifice & in terris Deo potestate auctoritateque interdixisse. Maximis ecclesiam, patres, & dissensionibus inuolui & nouis quibusdam vexari & perturbati malis iam pridem vidimus. sed hæc tãta, tam exitiosa, tam periculosa haberi Concilia à Patribus illis, quæso vnumquam putauisset? Nunc quicquid est, quantum ad vos delatum dedecus, & facinus admissum sit videtis, memoria tenetis, patres: legistis enim quam plurima. Quod aliquando viri clarissimi & sapientissimi in Calcedonensi synodo Contra Ephesinam secundam & illius principem Dioscorum: quid in Constantinopolitana (quæ octaua fuisse dicitur) contra Fotium omnium discordiarum ratorem decreuerunt, propterea quod Ephesinus cœtus grauitè errauerit, Dioscorus in Leonem orbis Episcopum scripserit: Fotius autem non solum absque Romani pontificis auctoritate Concilium congregauerit, quod quidem alienum est ab homine Christiano, sed in Nicolauum etiam summum Pontificem anathema prulerit. Quemadmodum igitur conuētus Pisanus Fotium & Dioscorum est secutus delinquendo, ita vos consulendo atque animaduertendo, celeriter synodum Calcedonensem illamque Constantinopolitanam imitemini incumbite, patres, ad omnium gregem, ad pastorem auctoritatem, salutemque ecclesiarum omnium respicite, prouidete quod ipsum & facile factum est, & fieri debet prouidete pa-

tres, ne quis talia posthac unquam non modo peperat, sed ne cogitare quidem, aut desiderare possit.

Verum ne sanctissimo Concilio nostro in tot aduersis rebus ad communem salutem & conseruandam & amplificandam legitimam præsidia desint, quod potius (quod omnium votis expetit, desiderijque postulantur) ad debitum finem perueniat, ad te conuerror. Iul. pontifex, maxime, quod ea abs te peto, quæ tuæ virtutis, tuæ dignitatis, tuæ potestatis propria sunt. Antea enim cum in singulis rebus insistebamus, alios ordines ecclesie inferiores sumus allocuti, nunc de summa rerum dicturi breuiter, summum principem, & caput omnium appellamus. Te itaque, Pater beatissime, obsecro atque obtestor (tua. n. post Deum maxima est potestas, tuum est imperium, tua rei gubernatio, Christiane fidei defensio) obsecro inquam & obtestor, hoc omni studio cures atque efficias, vt hæc synodus Lateranensis per te congregata, quemadmodum ecclesia quæ refert de cœlo descendit vt Ioannes vidit ita cum illa rursum ascendat in cœlum, hoc enim vniuersi tuis deuorisque animis deprecamur. Assequatur autem hoc te volente, teque imperante, si tu ipse pater sancte, omnipotentis Dei cuius vices in terris non solum honore dignitatis, sed etiam studio voluntatis gerere deus potentiam, perfectionem, sapientiamque imitaberis, Atqui vt in primis potestatem imiteris, accingere, Pater sancte, gladio tuo, tuo inquam accingere, binos enim habes, alterum tibi reliquisque huius mundi principibus communem, alterum tibi proprium, atque ita vnum, vt illum alius nemo nisi à te hinc possint. Hoc itaque gladio tuo qui ecclesiastica potestatis est accingere potestissime, & accingere super femur tuum, id est super vniuersas humani generis potestates. Cumque accensus fueris, tum intende contra errores, contra hæreses, contra dissensiones, denique contra inferni portas, errorum, hæresum, & dissensionum auctores, nec intende solum, sed etiam procede & regna.

Procede in primis, & prospere procede, geres quæ bella volunt, dissipando, tum regna sacerdos & rex quæ pacis sunt cogitando, inquirendo, persequendo: namque idem quem imitari deus, & Rex regum est, pacifque princeps & Dominus dominatum, rexque pacificus. Hanc autem summam potentiam tuam, diuina perfectio comitetur, perfectio hæc misericordia est, qua pater ille cœlestis & perfectus, Solem suum oriri facit super bonos & malos, pluitque super iustos & peccatores. Nam si tanta vbiq; misericordia præstabis, vt non modo amicos, sed inimicos etiam ac hostes ad tui nominis reuerentiam, ad Apostolicæ sedis cultum, ad Christi ecclesie vnitatem, ad huius Concilij manifestam professionem venire compellas, rectè pater sancte, Dei professionem imitaberis humano more. Nulla. n. de virtutibus omnibus, nec admirabilior, nec excellentior misericordia est, nulla principi propria, nulla potestatis summæ cognata magis atque amica est. Hæc te præ regibus terrarum excellentissimum, hæc te vniuersis populis adorandum, Deoque in super te & gratum & amicum & similitum reddet. Verum cum multos multarum nationum gentiumque viros clarissimos per Dei tuamque misericordiam ad hæc synodum venturos accessurosque existimemus, una se tibi ad hanc rem offert diuina sapientia, quæ à fine ad finem fortiter attingit, & disponit omnia suauiter. Huius nuper exemplo, à fine ad finem tu attingisti fortiter præ sancte, cum in dicto Concilio hoc atque inchoato, vniuersos ad beatum de Christiana reip. sperandum excitasti. Dispones autem suauiter

pro-

providendo sapienter; ne vocati à te iuste; quari possint, se, vt par erat; in re tanta expectatos non fuisse. Quare postquam hodierno die (quod bonum, faustum, felixque sit) de singulis; quæ ad huius sanctissimæ synodi conseruationem; & statum spectare videbuntur; constitutum fuerit; tum de his quoque constitutur nationibus; quæ quæ intellexerint Romæ; & à Romano Pontifice Concilium synodumque haberi; & desiderari se atq; expectari; cuncta proculdubio nobiscum vna ad Christianæ religionis disciplinam; ad apostolicæ auctoritatis maiestatem; ad commune fidelis populi salutem; ad habentium rerum restitutionem; ad rotius præterea ecclesiæ defensionem; & rem; conuertentur. Sic namque hoc sacrosanctum Concilium in cælum ascendet; cum catholica ecclesia quam refert; & quam Ioannes ciuitatem esse; sanctam esse Hierusalem nouamque esse; atque de cælo descendisse contemplatus est. Dixi.

*Sex Orationum Thomæ de Vio Caietani Cardinalis
Sancti Xysti, Finis.*

TRACTATUS SECVNDVS

De Dei gloriosi infinitate intensua, vnica
quæstione contentus.

Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis Sancti, Xysti, subtilissima de Dei gloriosi infinitate intensua.

Vtrum Deus gloriosus sit infinita virtutis.

QVAERITVR Vtrum Deus gloriosus sit infinita virtutis.

Et arguitur, quod non. Primo, Quia aut Deus mouet cælum effectiue, & immediate, aut non effectiue, sed vt finis tantum, vel effectiue, & mediate. Si primo modo, est infinita virtutis, ergo motus cæli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. phis. tex. 79. & primo de cæli, text. 52. & secundo cæli. commen. 58. & alibi, &c. Si secundo modo, aut tercio, & est infinita virtutis, ergo habetur in rerum natura vna virtus, quæ si moueret effectiue, & immediate, motus fieret in non tempore. Tunc vltra, sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiue, & immediate: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore, quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex antecedentis est euidentis. Assertio vero vltimi antecedentis patet ex eo, quod virtus infinita, nec est allegata causalitati finali motus, nec mediate causalitari effectiue eiusdem quin possibile sit ipsam ab his absolui; alioquin infinita virtus non esset.

Si dicatur, quod hæc ratio supponit Deum agere naturaliter, id est non quantum vult, sed quantum potest & quod hoc non est necessarium, quia Deus est natura intellectualis cuius proprium est agere, secundum intellectus sui diffinitionem, vt artifices facere videmus, & consequenter Deus facta velocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explananda suæ arti expediri videt. Contra hoc primo. Quia saltem habetur intentum in Arist. & Auer. ceterosq; Philosophos, tenentes Deum, licet intellectualem, naturali tñ necessitate agere. Demonstratio siquidem posita, in primo cæli tex. 90. ad ostentandam vnitatem mundi; manifeste sup-

ponit hoc, vt patet ex dubio ibidem motu ab Alex. & Auer. & S. Tho. & ceteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum in xia numeri motuum cælestium in 12. Meta. tex. 43. hoc idem ponit, Numerus enim motorum non adæquatorum, non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cū posset facile quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri inconueniens quod reputatur ad Arist. 8. Phis. tex. 70. quod virtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoque 8. Phi. comme. 15. & primo cæli, com. 21. & Auer. 6. Meta. hoc idem sentire videntur. Secundo, Quia vt dicitur primo priorum, & primo cæli textu 19. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, sed ad virtutem infinitam positam in rerum natura, licet agentē liberē sequitur falsum impossibile, si posse fieri ab eo motum in non tempore, ergo ipsam esse in rerum natura, est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, vt inductiue patet in omnib. agentibus. Et vt dicitur in primo cæli. tex. 102. ab vniuersali manifesta per inductionem in omnib. sensibilib. non est reflicendum. Tum quia considerata tantū virtute diuina infinita, non considerato modo agendi, quæ est posterior, sagere per libertatem, sequi motum fieri in non tempore, quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentie motiue. Constat autem non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquid impossibile in rerum natura, sed etiam illud ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exemplificari sic. Quæmadmodum positio tua duo dicit, scilicet quod est virtus infinita, & quod agit liberē, sic consequenter ergo deduco duo. Ex primo quidem, quod esset motus in non tpe, ex secundo autem qd de facto hoc falsum est.

Ex quibus simul inferitur, quod ad infinitam virtutem licet agentem liberē, sequitur aliquod falsum impossibile, & consequenter ipsam inueniri est impossibile.

Secundo arguitur sic. Omni potentie actiue in natura respondet aliquod impossibile ex potentia passiva, & e conuerso, vt dicitur in primo cæli. com. 124. vel saltem respondet aliquod possibile manifestatum totius illius virtutis actiue vt sic, aliter frustra esset, cū potentia sit propter opus 2. cæli, tex. 17. Sed virtus diuina motiua est infinita per se, ergo sibi responderet saltem possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius, hoc autem est impossibile, quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri, aut corporis finiti in non tempore, quod est impossibilis, aut esset corporis finiti in tēpore æterno, vt est motus cæli & hic non concludit infinitam virtutem motoris, sed immutabilem & immaterialē, alioquin omnes motores cælorum essent infinite virtutis. Et confirmatur quia quantitas virtutis actiue ex effectus quantitate cognoscitur, vt dicitur in primo cæli, tex. 116. Vnde cum Deus non possit producere effectum infinitum, vt communiter tenetur, & a Philosophis & a Theologis, consequens est qd virtus diuina non sit. Et confirmatur secundo ex quarto Physicorum text. 131. sic, Si impossibile est esse motuum, & e conuerso, & similiter, si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motuum velocitate infinita, sed impossibile est tale mobile inueniri, ergo & motuum infinita virtutis.

Tertio

Tertio arguitur a credentibus se arguere ex commentario 38. secundi de celo, ubi Auer. dicit qd si motor nō haberet potentiam terminatam, ergo ne que natura terminatam, & sic intelligerentur ex sua natura motores infiniti, & non intelligerentur ex suo esse res propriae ei, & cetera. Ex illo enim cōmento arguunt, qd infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerum ordine, quia si ponatur, sequeretur, inquit, quiddam, qd totum non esset maius sua parte: accepta enim virtute illa infinita, & diuisa secundum intellectū in duas quasi partes: ex quo quanta est virtualiter, cum qualibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitum non sit maius alio, consequens est quod tota virtus infinita est equalis cui-libet suarum partium: quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cū dicit, qd si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verō eandem inde volentes deducere conclusionem, dicunt ideo esse impossibile ens habens virtutem infinitam: quia infiniti proprium est occupare totum: & ideo si daretur infinitum secundum virtutem, occuparet omnem virtutem: nec compateretur secum aliquam aliam virtutē, & sic periret ordo vniuersi. Et quia infinita natura contineret, & occuparet infinitas naturas, natura autem est primū principium motus: ideo dixit, qd intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamē difficius, & ad mentem Auerrois: ibidem argui sic, Causa finitatis intentiua est distinctio formarū: & hęc est communis formis materialibus, & immaterialib⁹; ergo finitas illa est cōmunis omnibus formis. Antecedens probatur: tum quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionum ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouentis solum, a natura mouētis Saturnum, non posset reddi ratio suarum commensurationum ad mobilia propria. Tum quia constitutiua formarum, ex quibus oritur earum distinctio, sic se habere necesse est, qd vnum aliquid claudit positium, qd reliquum non claudit, & e cōuerso. Ab infinito autem nullum positium excluditur: ac per hoc periret multitudo, & differentia motorum.

Quarto arguitur sic. Si Deus esset infinita essentia, sequeretur, qd nullū ens esset perfectius alio: hoc est falsum, ergo. Consequentia probatur supponendo, quod perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex decimo Metaphysicorum cōmento 7. ubi dicitur, qd primus motor est mensura omnium substantiarū. Hoc. n. si ante deducitur consequentia sic: Eorum quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius: sed si Deus est infinitus, nullum aliorum entium est sibi propinquius alio: quia a quolibet distat in infinitum: ergo inter entia alia a Deo non datur perfectius, & minus perfectum.

Quinto arguitur auctoritatibus. Et primo Auer. 8. Physicorum cōm. septuagesimo nono, ubi negat primum motorem esse infinitum. Secundo, in secundo, celi, cōmento allegato trigesimo octauo, & trigesimo nono, ubi subdit quod infinitas intentionis impossibile est quod inueniatur in formis, in quantum sunt formae. Et confirmatur hoc eodem in cōmento septuagesimo primo: & in de substantia orbis, cap. tertio, &c.

Aristoteles quoque in secundo celi, textu septuagesimo primo: testimoniū huic parti perhibet, dū dicit, quod si adderetur stella orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim vbi ibidem, & in cōmento 38. declarat Auer. quod vltimum orbē

A reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quē omnia desiderant: quem constat esse Deum, & consequenter nihil aliud est dicere, vltimus orbis est in labore, quam Deus est in labore. Hoc autem non sequeretur, si Deus esset infiniti vigoris, ergo.

In oppositum est autoritas Arist. octauo Phys. textu cōmento vlt. vltentis infinitate pro medio termino ad concludendum Deū esse incorporeū.

In Hac questione tria sunt agenda. Primo declarabitur titulus Secundo probabitur pars affirmatiua. Tertio respondebitur rationibus in oppositum.

Quo ad primum, Cum finiti & infiniti ratio quantitati congruat, vt dicitur primo Phys. text. 15. & quantitas diuidatur in successiuam & permanentem, & hęc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusque Deum esse incorporeum, & immortalem, & c. consequens est, quod nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præfens sit; sed de quantitate perfectionis, an infima sit.

Quia vero infinitum negationem claudit, non est putandum priuatiue teneri, sed, ut communiter & vere dī, negatiue, quā nō quaritur, utrum Deus non habeat opus perfectionis terminos, quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere, sed simpliciter queritur vtrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequantur infinitas virtutis, & infinitas essentia: diuersa tamen quæstia formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Thomas in 7. q. 1. partis, tractat infinitatem essentia: Dei & in quæst. 25. infinitatem suæ potentia:.

Vnde quæstio nostra de infinitate virtutis inquit, si infinitatem essentia: quasi pertrāsibit, arguēda in sufficientie non est. Veritur ergo hoc in loco in dubium, an virtus, seu potentia Dei gloriosi sit tanta perfectionis quod nullus perfectionis limitibus angustet, an non. Verbi gratia, applicando quæstionem ad virtutem motiua, an virtus motiua Dei gloriosi sit tanta perfectionis, qd quantum ex se, nullo limite claudatur, sed quacunque velocitate data possit facere maiorem, an concludatur aliquo termino, puta quod ultra uelocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hęc de primo.

Quo ad secundum, quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc, nisi inter Peripateticos: & horum duos tantum, principem, scilicet eorum, & Auer. a quibus Metaphysicalia media propria ad infinitatem substantia: diuina, aut nō habemus, aut sic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitiæ exponere, ideo duabus tantum viis propositum ostendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo. scilicet quod est ipsum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, si perexcedensque nobilitas omnium rerū, quæ fuerunt, & quæ sunt, & quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quod enim sit ipsum esse per essentiam, Aristot. 2. Met. text. 4. & Auer. 12. Metap. cōm. 31. restantur.

Quod uero ipsū esse essentia, totā essendi uirtutē præbeant, apud sapientes penetrates terminos, in dubium uerti non potest: sed cōis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia nō esse in loco. Ex primū quoque ab Auer. in cōm. 21. 5. Meta. ubi dī, in Deo cōtineri nobilitates oīum generū, cuiuslibet; siquidem rei nobilitas, sūm aliquam essendi rōnem est.

Confirmaturque ab eodem in 12. Meta. cōm. 18. & 36. ubi dicit, in primo motore oīa cōtineri actū. & in cōm. 61. quod autem omnium nobilitates simul supra: deficient a nobilitate prima, ex eo patet, quod

quod cum ipsa ita sit summum ens, quod ceterorum nobilitates claudat in se nobilissimo modo: tanto omnibus prestat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo.

Hęc. n. omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est, quod quidam non sunt veriti scribere, quod cum dupliciter possit intelligi, Deum habere in se perfectiões omnium vno modo sic, ut habeat in se unam simplicem essentiam prehabentem omnia, ut pura actualitas, alio modo sic ut habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo verificaretur, tunc Deus esset perfectior, ceteris simul sumptis: si vero primo modo, non concluditur, Deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo verificat, ideo ex his non habetur, Deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quod puerile est in philosophia, æquare perfectiones particulares perfectionibus uniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum, etiam data fingendi licentia, ut aliud sit melius ipsa bonitate per essentiam aut magis ens ipso esse per essentiam, aut magis viuens, aut intelligens. &c. quam ipsa vita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo Deus secundum unitatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi. Vnde Arist. 12. Met. tex. 39. notanter concludit Deum esse viuum, & sapientem, &c. ut Platoni attributum dogma confutaret, quod nobilitas entium diuisit, ponens aliud esse per se unum, & aliud per se ens, & aliud per se vitam, &c.

Vnde sicut Leo Platonius esset perfectior non solum singulis, sed omnibus Leonibus simul, quatenus Leones sunt, et si infinites, in finiti Leones particulares essent, omnes per se a Leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem, a primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate equiuoca primi super omnia, manifeste patet.

Hac igitur primi entis nobilitate prehabita, ostendendum est, an uirtus eius sit infinita intensiue.

Prima ergo via ex fine 8. Physicumitur sic, Arist. ut Auer. com. ult. inquit, concludit in secunda figura, Deum non esse uirtutem in corpore sic: Nullum corpus aut uirtus in corpore est infinitum: primus motor est infinitus ergo primus motor non est corpus, nec uirtus in corpore. Probatur maior, quia uirtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur, aut in corpore finito, & hoc ostensum est esse impossibile. Minor uero quia mouens tempore infinito est uirtutis infinita: primus motor est huiusmodi: ergo. Iste est processus Arist. in quo manifeste uirtus infinita uirtutis pro medio termino. Nec refert siue sic, siue aliter forme processus Aristot. quoniam quocumque modo formetur, in idem redit, ut patet in textu.

Quidam autem pertrahentes textum, dicunt, quod Aristot. sumit quidem pro medio infinitam uirtutem, sed uirtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiue, & sic non accepit Aristot. Alio modo secundum durationem, & sic intellexit. Ita quod maior est. Nulla uirtus in corpore est infinita secundum tempus, &c. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic. Præmissæ alicuius syllogismi probatæ anterioribus syllogismis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus, ista patet de se. Sed præmissæ syllogismi facti in textu. ult. fuerunt probatæ per alias rationes factas, ut ibidem fatetur etiam Aristoteles: ergo accipiendæ sunt in sen-

loup

su, in quo probatæ sunt. Constat autem quod præmissæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiue, ergo accipiendæ sunt, ut loquuntur de infinitate intensiue. Discursus bonus & ultima tantum propositio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogismi fuit conclusio probata in text. 79. quo ad hoc quod uirtus infinita non potest esse in magnitudine finita, & fuit conclusio probata in tertio Physicorum longo processu, quo ad hoc, quod magnitudo infinita non datur. Sed in text. 79. non potest inficiari, quin loquatur de uirtute infinita intensiue, ergo prima præmissa loquitur de uirtute infinita intensiue. Minor uero est conclusio probata ab Arist. in hoc textu ex conclusione text. 78. Probatur hic primum motorem esse uirtutis infinita, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinita, ut ibi probatum fuit.

Ad illum enim textum expresse in hoc loco se remittit Aristot. dicens quod impossibile est a finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, ut monstratum est nunc. Constat. n. quod nullibi probatum est nisi in text. 79. apertissime autem liquet et ceteris quod in text. 78. non est sermo nisi de finita uirtute intensiue, ergo altera est præmissa loquitur de infinitate intensiue. Superfluum autem esse dixi adducere demonstrationem Arist. in text. 78. & 79. ut ostendat ibi sermonem haberi de finitate & infinitate intensiue.

Rationes. n. adeo aptæ sunt, ut ostensione hac non egeant, exiguntur tamē ad hoc, ut uideantur. Et ne suspensum quæpiam reddamus, donec librum Physicorum, fideliter ipsas demonstrationes adiungimus. Demonstratio ergo habita text. 78. ad ostendendum quod motus in tempore infinito non potest fieri a uirtute finita, est ductus ad impossibile. Et accepit primo ab aduersario eius positionem, scilicet quod sit ita quod A uirtus ut centum, moueat mobile ceterum cubitorum in C tempore infinito. Deinde adiungit huic propositionem possibilem, scilicet quod D uirtus ut decem, quæ est decima pars uirtutis, ut centum moueat E mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis, in tempore Z. Et tunc arguitur sic, Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur a uirtute ut decem, non est equale temporis illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur a uirtute ut centum, sed minus eo. Quia demonstratum est in 6. quod ceteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore eget ad pertranscundum aliquod certum signum, quæ pars eius seu mobile minus ad sensum patet. Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranscundi, seu quod idem est concludendum tempus mobili, aliter non esset uerum: quia ut dicitur in 7. Physic. text. 36. media potentia mouet medium mobile in equali tempore per equaliter spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quod hoc sit finitum. Sit ergo tempus Z decem horum. Et tunc arguitur sic, si augetur uirtus ut decem donec consumat, aut adæquet uirtutem ut centum, & similiter augetur mobile 10. cubitorum donec consumat vel æquet mobile ceterum cubitorum, necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec consumat aut adæquet tempus, in quo uirtus ut centum mouet mobile centum cubitorum, quia necesse est æquales uirtutes mouere æqualia mobilia tempore equali. Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multipliciter æuari, ergo tempus quo uirtus ut ceterum mouet, impossibile est esse infinitum, quod erat probandum.

Demon-

Demonstratio autem posita in tex. 79. probans quod in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiam ad impossibile. Et primo supponit tria. Primum est quod maior virtus motrix facit aequalem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo sequitur) est, quod infinita virtus facit plus in aequali tempore, quam finita. Tertium est quod omnis motus est in tempore. Quibus stantibus arguitur sic. Si in magnitudine finita esset virtus motrix infinita, sequeretur quod in aequali tempore aequaliter moueret virtus finita & virtus infinita: hoc autem est impossibile, ergo. Consequenter declaratur ibidem sic: Sit A tempus vnius hore in quo virtus infinita mouet, & sit B tempus mille horarum, in quo virtus finita: puta vt centum mouet. Tunc cum quanto virtus motrix sit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per suppositiones, augeat virtus motrix, in tanta proportione, quanta tempus vnius hore excedit a tempore mille horarum, & tunc manifeste patet, quod in aequali tempore aequaliter mouebit virtus illa finita in mille dupla proportione ad virtutem vt centum, & virtus infinita, quod erat impossibile deducendum. Ex his iam manifeste patet, quod nunquam sit sermo de infinitate durationis, sed semper de infinitate & finitate intentionis, vt qui his oblati hoc non vident, non egeat medio, sed sensu intellectuali. Et confirmatur, Præmissæ istius ultimi syllogismi intellectæ, ut dicunt, de infinitate durationis, aut assumuntur ab Aristotele per se notæ, aut probatæ. Non ut per se notæ, quoniam sunt aut falsæ, aut maxime dubitabiles: tum quia Sol habet virtutem motrix in infinito totum alterationis, tum quia totum corpus celeste mouet actiue in motu locali spheram ignis, & supremum aeris in infinito, & tunc constat quod hæc sunt corpora, nec sibi veritatem appareret aliquid cogens, nisi loquentes ad dicendum, quod virtus corporea actiua est necessario finita secundum durationem. Vnde assumens, ut per se nota, ea, que sensus perhibet esse falsa, plurimum peccasset. Nec ut probatæ: quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ, ergo.

Et quoniam questionem hanc non aggredimur ea ratione, ut sciamus quid senserit Aristoteles, quoniam hæc philosophia extraneum est; sed ut sciamus, quia ratio hoc conclusum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est questionis huius in obiectum) ideo videndum hic est quam efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi, quia commento textus septuagesimo octauo, scilicet mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor textus vltimus, scilicet primus motor est infinitus: loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis, ut patet ex ratione probante ipsam, condidit enim tempus mobili. Minor autem ista loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis, seu spatii super quod sit motus, ut patet in motu celi. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, nisi quia mouet celum tempore infinito. Constat autem quod nec tempus, nec motus celi habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatii infiniti pertranscundi. Constat autem, quod ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur virtus infinita, ut patet ex demonstratione Aristotele. text. 78. & hoc siue virtus illa sit corporea siue incorporea, permanet verum, & quod ad mouendum tempore infinito secundo modo, non requiritur virtus infinita, ut patet de motore orbis Lunæ, qui est virtus finita, & sufficiens est mouere motu eterno.

A Eodem siquidem vigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinites iterare motum illum: quia est inalterabilis & immutabilis virtus: ut dicitur in 8. Phys. text. 85. semper similiter se habet in se & ad mobile, semper idem faciet.

Et ut clarius percipiatur modus questionis, scilicet dum est ex 6. Phys. longo processu, quod tempus motus conducitur mobili, & condiditur magnitudini, super quam est motus. Et similiter dupliciter infinitum esse contingit, uno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis spatii. Mobili quidem condiditur tempus, & ex eo infinitatur, quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designatum sit pertranscundum, prius pertransitur ab una parte mobilis, quam ab alia: & si pertranscundum est a pluribus mobilibus inaequalibus vno decem cubitorum, & altero viginti, &c. & ceteris paribus quaratur quantum erit tempus in effectu transitus istos: manifeste patet quod si mobile decem cubitorum transit illud signum in vna hora, quod mobile viginti cubitorum pertransibit illud in duabus: sicut et illudmet signum prius transit medietas mobilis, quam totum. Oportet enim seruata equalitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertransire signum illud. Verbi gratia: Si primus orbis & orbis Lunæ aequaliter moueretur, signatum punctum Orientis orbis Lunæ tanto citius pertransiret, quanto minor est primo orbe. Ita quod quando orbis Lunæ peregrisset suum transitum, forte adhuc nec milleesima pars primi orbis punctum illum orientis transisset: & idem est in motu recto. Vnde si infinitum est mobile, infinitum est esse tempus, in quo datum signum pertranscundum est. Magnitudini vero condiditur tempus, & ex ea similiter infinitatur: quia finitum mobile prius transit vnam partem magnitudinis quam aliam, & sic ceteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertranscundenda, tanto maius erit tempus mensurans motum; & si infinita infinitum, vt in motibus processibus manifestum est. Nec refert in proposito, an magnitudo seu spatium coincidat ratione materie in idem realiter cum quantitate mobilis, ut in motu celi conuenit. Non enim est aliud spatium pertranscundum a primo corpore, quam quantitas ipsius vt Aver. dicit in 2. celi, com. 46. Patet enim quod coelum prius pertransiret partem spatii quæ est ab Oriente ad Meridiem, quam illam, quæ est a Meridie ad Occidens, nihilominus quam si sibi esset realis distinctio quantitatis spatii & quantitatis mobilis. Similiter non refert in proposito, an quantitas spatii quantitatem temporis augeat, ex quantitate suarum partium nunquam ab illo mobili pertransitum, ut contingit in motu recto & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium, quæ pluries pertranscundæ sunt: ut contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertranscundum, alterius spatii æqualis primo rationem habet, & perinde quantificat & extendit tempus, ac si alterum equale primo esset (seu ut melius loquamur) ac si esset altera pars totalis spatii æqualis primæ parti, & similiter est de omnibus reuolutionibus circularibus.

Ex his igitur patere possunt tria. Primum, quod tempus, quo mouetur coelum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis seu spatii: quia coelum corpus finitum est, & ideo tempore infinito mouetur, quia spatium ab Oriente in Occidens infinites peragit.

Secundum, quod tempus, quo probauit Aristoteles in tex. 78. non

non

est oem quantitatē durationē in se claudens. Ista autē non nisi per accidens quantitatem durationis respicit, s. vt cōditionē necessariō comitem sui proprii effectus, quia nō ex propria ratione, sed ex annexa conditione hoc facere supponitur. His verō prælibatis, oportet secundō tres conditionales stabilire: ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

Prima cōditionalis est: Si A per se primo mouet tempore infinito; A est virtutis infinita intensiue: declarat ut ista, quia stādo infra latitudines virtutis per se respicientis quantitatem durationis ut proprium effectum, quæ pōt vocari virtus quantificatiua motus, intelligendo de quantitate durationis, valet argumentum. Ad cōtinuandum aliquo tempore requiritur aliquanta virtus, ergo ad maius tempus, maior virtus, ergo ad infinitum infinita. Et fundatur hec cōsequentiā super illam regulam. Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum. Quare absque dubio vniuersaliter & necessariō tenet in his, quæ se respiciūt per se primo, ut S. Tho. in 3. contra Gen. c. 39. dicit.

Fundatur etiam super illud principium Metaphysicum. Cuiusque potentia propria latitudo proportionabiliter rōdet propria latitudini sui per se primo effectus. Quod patet inductiue in omnibus: ergo virtutis quantificatiua motus, si esset propria latitudo, rēpōderet proprie latitudini quantitatē durationis: sed propria latitudo quantitatē durationis attenditur penes extensionem durationis, quæ duratio nō augetur per intensiōem, ut qualitas, sed extensionem, ut quantitas; ergo virtus quantificatiua quæ rō maiorem possit quantitatē durationis producere, tanto maior esset, ergo si infinitam infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiua, seu cōtinuatiue motus, ad quantitatē per se durationis est sicut proportio virtutis calefactiua ad quantitatē per se caloris. Et nulla est differentia pportionum, quamuis sit differentia rerum subtractarum pportionibus, quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas vero durationis est extensiua.

Quod tñ, ut ex dictis patet, pportio nō uariat eo quod hoc est materiale, & per accidens. Formale n. est, vniuersaliter loquendo, quod latitudo cuiusque potentia actiua respondeat latitudini proprie sui per se primo effectus. An vero latitudo propria effectus attendatur secundum extensionem, vel intensiōem, accidens esse cognoscitur ab exercitatiis in metaphysica: & iō eadē rōne pportionis tenet cōsequentiā supradicta, quæ tenet ista. Ad pducendum aliquantum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua, ergo ad maiorem maiorem, ergo ad infinitam infinita. Si q̄s autem dixerit, supradicta principia non habere locum, nisi quando quantitas per se effectus est quantitas intensiua. cum Philosophia abhorreat uoluntarium, oportet huius restrictionis rōnem reddere. Nulla autem rōne sulta apparet hæc responsio, nisi forte dicatur, quod quæ magnitudo virtutis non est, nisi secundum quantitatem perfectionalem, iō non respondet nisi quantitati perfectionali effectus; quæ quantitas autē perfectionalis non est quantitas durationis. Non. n. quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit, sed equalis perfectionis est ignis durans per horas, & p duas horas, & per tempus infinitum, ut dicitur primo Ethicorum cap. 7. Sed hæc rō in hoc deficit, & quasi æquiuocatur, quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis, uno modo secundum se, alio modo ut est conditio aliarum rerum.

Si cōsideret ut est cōditio rerū, puta hoīs, aut al-

bedinis: sic cum sit extra rationes formales rerum, non auget propriam perfectionem alicuius rei: nō enim est perfectior calor durans centum annis, quæ durans vno die. Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in 1. Ethic. vt patet ibi ex com. Auer. & S. Tho. & consequenter hoc modo verificatur, quod quantitas durationis non est quantitas perfectionalis, nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus.

Si verō consideretur primo modo, scilicet secundum se, sic cum bonum diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens, vt in 1. Ethico. Ibidem dicitur: & quantitas durationis sit quædam entis species: quantum etiam bonitatē secundum se necesse est ponat. Ac per hoc manifeste patet, quod si duratio aliquantam perfectionem secundum se ponat, maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit, alioquin inter entis species non esset, & maior maiorem, & infinita infinitam: non minus in suo ordine, quam calor infinitus, & tñ quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extensionem. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, pōt dupliciter intelligi, s. vt cōditio aliorum, & sic est falsum: quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundum se, & sic ipsa quantitas durationis est quædam perfectio vendicans sibi quantitatem perfectionalem secundum suam extensionem, quemadmodum calor vendicat sibi eam secundum suam intensiōem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo. Primum, quod nō oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem: sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundō quod falsum est, quod quantitas durationis secundum se non ponat quantum maior maiorem perfectionem, quamuis nō ponat maiorem perfectionem huius, puta caloris vel hominis. Et quæ sermo in predicta cōditionali habitus, nō est nisi de quantitate durationis secundum se: consequens est quod firma stet veritas illorum principiorum etiam in his effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maiorem semper ponit ex augmentata extensione perfectionem suæ speciei.

Manifeste autem patere possunt omnia quæ de perfectione quantitatē durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis: applicando distinctiones factas & cætera dicta ad ipsam, vt facile est cuique exercitato deducere. Vnde potest formari ad principale propositum ratio talis. Magnitudo virtutis rēpōdet proportionaliter magnitudini per se effectus: sic quod aliquanta virtus, ad effectum aliquantæ perfectionis, requiritur, & maior ad effectum aliquantæ perfectionis, & infinita ad infinitam perfectionis effectum: sed duratio est effectus aliquantæ perfectionis: ergo ad faciendū per se primo aliquantam durationem requiritur aliquanta virtus, & ad maiorem maiorem, & ad infinitam infinitam: cum maior duratio maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitam.

Rogoque omnes iterum atque iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id, quod est per accidens, fallat, innitentes supra adductæ glossæ, absque ratione dicendo quod si ad effectum aliquantæ perfectionis requiratur aliquantæ virtus: ad effectum maioris perfectionis intensiua requiritur maior virtus, non autem ad effectum maioris perfectionis extensiua, qualis est maior & minor duratio. Hæc. n. gloss. ut ex dictis patet, optima est, loquendo de causa per se primo illius effectus, cui utraque quantitas

quantitas conuenit, intensiua, intra propriam latitudinem, & extensiua extra, sicut est calor, &c. Vniuersaliter autem loquendo de quantitate causae in ordine ad proprium effectum, & eius quantitate infra latitudinis suae limites clausa, nulla opus est distinctione: eo quod eadem ratio saluatur in proportionem causae & effectus, siue secundum propriam rationem augeatur in intensiue, siue extensiue, r. s. maioris perfectionis secundum propriam rationem suae speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus. quantitas intensiue alia ratione, nisi quia quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti non concluditur maior uirtus calefactiua, sed intensiua tantum. Illa enim augeat perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris: ista autem intra. Haec autem merito saluatur in effectibus. quantitas praecise quantitate extensiua, quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiua augmentationem. Unde uniuersaliter loquendo, effectum esse perfectionem intensiue vel extensiue, accidit effectui perfectiori secundum propriam latitudinem suae rationis formalis, quod per se consideratur in hac ratione. & est ratio utriusque eorum, quod perfectiorem causam exigit & concludat, sicut esse album vel nigrum accidit colorato, & est ratio eorum, quod sunt uisibilia. Falli autem multos contingit in re haec ex eo, quod ceteris entibus a quantitate manifeste videmus, quod sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maiorem uirtutem per se primo actiua illius, & nihil perhibet sensus uirtutem actiuam per se primo quantitate: propter quod nunquam intellectui oblata apparet augmentatio uirtutis ex intensiua cremento effectus. Quidquid enim sit de uirtute actiua per se primo quantitate, siue permanentis, siue successiue, discernendum est intellectuum acuminem, ut dictum est inter entia, quorum propria perfectio consistit in extensione, & quorum propria perfectio consistit in intensiue, & quorum propria perfectio consistit in extensione, quoniam in illis extendi est extra limites rationum formalium suarum, & propterea non concludit maiorem perfectionem uirtutum actiuarum illorum entium.

In istis autem extendi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi, & ratio idem exigit & concludit in uirtute eorum actiua per se primo quod in illis inserti intendi, si inuenitur uirtus per se primo, actiua quantitate. Unde non obstat propositio si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi uirtutem quantificatiua motus; nobis enim scit est ueritas conditionalis quae permanet etiam antecedente & consequente impossibili.

Similiter puerile est, si quis putet dictum processum non tenere in effectibus. quantitate extensiua, sed intensiua, quia in extenso quod addit licet perfectio quaedam sit, non includit in se minus extensum. & aliquid ultra, intensiue autem includit in se remissum, & aliquid ultra perfectionis addit. & ideo hoc requirit maiorem uirtutem, illud uero equalem. Puerile inquam dixi, quia sic habet maius secundum extensionem ad minus, puta spatium duarum horarum, ad spatium, unus aut bicubitum ad cubitum, sic maius intensiue ad minus, puta calor ut quatuor ad calorem ut duo, utrobique siquidem maius claudit minus, & aliquid perfectionis propriae rationis formalis addit.

Constat autem ex dictis, quod in praedicto processu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam similitudinem proportionum inter intensum &

extensum, nisi maioris ad minus: Argumentum, si semper est hoc modo. Potens per se primo in aliquantum, est aliquante uirtutis, ergo potens in maius est maioris: ergo in infinitum est infinite. Nihilominus diligenter aduertenti apparebit quod quoadmodum in extenso pars addita priori non includit priorem, & ideo seorsum non inserti maiorem uirtutem: ita in extenso gradus, uerbi gratia, additus non includit priores, nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quam sit primus, nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum inserti maior uis calefactiua: sed ex eo quod totum calidum, puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius, quam calidum ut duo, quemadmodum etiam arguitur ex eo, quod totum extensum est perfectius.

Primum quoque omnino est, si quis admitat praedictum processum tenere quoad effectus quantitate permanente, non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in sexto & septimo & octauo Physicorum de uirtutibus motiuis & earum proportionibus cum motus & tempus, & de quibus est ibi sermo, successiua entia sunt. Sicut ergo ueritas prima conditionalis:

Secunda autem conditionalis est ista. Si A mouet tempore infinito unum motum continuum, & C est mouens immobile, & accipimus mouere propriam, ut distinguitur contra mutare. Et rursus accipimus, mouet, ut motor, non ut instrumentum motoris, primum propter illuminationem, secundum propter corpus celeste trahens secum ignem: quem nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur, secundum totum & partes, & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, ut multis placuit, quauis non sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Physicorum 85. ex proposito, & duodecimo Metaphysicorum text. 45. ex hoc quod motor motus non semper eodem modo se habet aut in se, aut in ordine ad mobile: id autem, a quo semper prouenit idem eodem modo se habere necesse est utroque modo, ut patet: ergo.

Ex his autem duabus conditionalibus verificatis antequam veniamus ad tertiam iam patere potest distinctio superius praemissa cum suis membris in speciali. Liqueat enim tam quod perpetuas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitate uirtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitate motoris, & consequenter quod diuersimode ab illis dependet, & illas inserti: quoniam infinitatem non inserti nisi in uirtute per se primo (seu ex propriae latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatem uero uirtutis inserti in omni uirtute causante ipsam. Et merito: quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis uirtutis tam motiuae quam quantificatiuae motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusque, intra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas uero conditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor, ut quatuor sine ut mille, siue ut infinitus, nunquam peruenietur ad hoc quod sit immobilis infra limites caloris stando. Et quod de calore exemplificauimus, de ceteris uirtutibus actiuis, formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue non, intelligi uolumus, oportet enim Philosophum formaliter loqui. Unde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest sic. Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari, quod fiat. Vno modo a uirtute per se primo ipsam causante, & sic oportet, quod fiat a uirtute infinita intensiue, &

ut

vt patet ex prima conditionali. Alio modo à virtute non per se primo ipsam causante, sed per se primo causante talem motum & secundario causante eius perpetuitatem, vt illius conditionem, & sic oportet, quod fiat a virtute motiua immobilis, quæ ex perfectione suæ virtutis causat talem motum puta Saturni, & ex immobilitate eiusdem semper perseueret idem faciens. Vt sic cōditio virtutis sit causa conditionis effectus sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa propriæ perfectionis effectus, & propter hoc Arist. 8. Phys. in text. 78. infinitatem temporis motus adscripsit infinitati virtutis, & in text. 85. adscripsit immobilitati motoris, vt iaceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum, vt ibidem D. Tho. notant. Ex primo enim primum motorem 8. Physic. text. vlt. & 12. Metaph. text. 41. conclusit. Ex secundo vero numerum intelligentiarum text. 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (vt quidam rudes, & cæci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis, vt patet ex fine text. 41. & ex ipso textu 43. vbi semper est sermo de immobilitate motoris tē pore æterno, &c.

Tertia igitur conditionalis, cuius antecedens supponit Arist. cum suis sequacibus est ista, Si cœlum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum infinitæ virtutis intensiue. Et aduerte diffinitatem inter hanc consequentiam, & priores. In prioribus enim inferebatur, A mouet, &c. ergo, A est infinitæ virtutis, vt in prima, vel ergo A est virtutis immobilis; vt in secunda. In hac vero non inferimus, ergo mouens cœlum: nec, ergo quilibet motor cœlestis: sed, ergo primum mouens est virtutis infinitæ intensiue. Probatur ista sic: Cœlum mouetur tempore perpetuo: ergo ab aliqua virtute per se primo, & directe potente in sempiternitatem motus, talis est infinita intensiue, vt patet ex veritate primæ conditionalis probata: ergo inuenitur aliqua virtus infinita intensiue. Aut igitur ista virtus est in quolibet motore cœlesti, aut in primo tantum. Non in quolibet: tum quia nō oportet, tum quia neuter ab altero dependeret in sempiterno mouere: fatuum enim est ponere infinitum, vt sic dependere: tum quia aliquid conueniret pluribus primo. s. mouere sempiternæ, quod est impossibile, vt monstratur, primo Poster. ergo in primo motore tantum. Totus processus clarius est & firmus, si prima cōsequentiā probabitur. Cuius vis cōsistit in ista categorica, Sempiternitas motus causatur ab aliqua virtute, per se primo intendente, & potente ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum. Probatur ergo primo, quod hoc sit possibile: deinde quod sit de facto.

Primum probatur, quia si esset inconueniens, aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi vel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis a motu, sed simul est, & non est, & fit & non fit cū motu: ac per hoc sufficienter sit a quolibet mouente, sicut & motus, vel quia duratio motus passio motus est eo, quod tempus, vel dicitur in 4. Physic. text. 130. & 12. Meta. text. 29. aut est idem motus, aut eius passio. passio autem non debetur aliud agens quam productiuum subiecti, vt patet inductiue. Vel quia, vt superius tactum est duratio motus non est, nisi conditio eius, conditionibus autem rerum non debetur propria vir-

A tus actiua: sed sat est conditiones actiuas sequi. Preter enim hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniens sit sempiternitatem vendicare sibi virtutem per se primo eius actiua: sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidē duarum rationum formalium, etsi concludat, quod producat vnam in rerum natura producat alteram, non tamen concludit, quod à quocunq; producat per se primo vna, ab eodem producat per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ab esse tale, uel tale ens, & per hoc habeatur, quod causans tale ens causet etiam ens: nō tamen sequitur, ergo si est causa per se talis ens, inquantū tale, ergo & inquantū ens, vnde Arist. in 6. Metaph. in principio venatur principia, & causas entium, inquantum entia. Durationem autē passionem esse motus etsi verum sit quo ad aliquid, puta quia sub ratione tēps diffinitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam potestius suum prius, non tamen est verum simpliciter, quia cōstat quod verè, & simpliciter passio alicuius sic producit consecutiue ad productionē subiecti vrā virtute per se primo productiua subiecti, secluso quocunq; extrinseco, sufficienter emanet. Duratio autē siue sempiternitas motus nō emanat à virtute motiua, vt sit ratio ipsius virtutis, sed consequitur conditionem extrinsecam ipsius virtutis, s. durationem eius, vt patet inductiue. Non est igitur passio propriè loquendo sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc quod talis conditio potest poni in esse ex conditione virtutis motiua, concludi potest, ergo superflue queritur alia causa, quoniā non queritur causa ad hoc, vt fiat absolute: sed ad hoc vt per se primo fiat.

C Non. n. superflue queritur à quo p se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominē & bouem. Nec inconueniens aliquod sequitur, si tam nobilis cōditionis motus, qualis est sempiternitas, specialis causa queratur, & non sat sit credere, quod fiat vt conditio precisè, nihil. n. contra principia naturalia, aut metaphysica, aut quocunq; alia apparet sequi, imò inuestigatio hæc consequens est processib. Arist. in 6. & 7. & 8. Physic. vbi causas motus aptauit s. m diuersas proportionēs ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens, sempiternitatem motus talem esse effectam, quod possit produci ab aliqua virtute per se primo. Quod autē hoc sit de facto, probatur primo, quia vt dicitur 2. Physic. text. 26. & 8. text. 30. semper ponendum est id quod est aut causatur p se, ante id quod est aut causatur per aliud. Cōstat autē quod causans sempiternitatem motus, quia immobile causatur eam per accidens, seu per aliud à virtute sua actiua, ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ virtutis actiua sempiternitatem facit, hoc enim tantum est quod per se primo illam causare potest.

E Secundo, quod sempiternitas motus cœlestis est effectus dignissimus, vt eius effectus ostendit, scilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium, ad quam tota sphaera actiuorum, & passiuorum, & singula in ea contenta secundum vires conantur, & pro ea agunt, quicquid agunt, vt Auer. dicit 2. Cœli, com. 17. & Albert. Magn. ibid. confirmat. Irrationabile est autem effectum adeo nobilem in rerū natura absque per se primo causa actiua fieri. Et confirmatur, quia cum in motu cœlesti sint conditiones, scilicet sempiternitas, & determinata velocitas, quæ in sui ratione elau-

dit tempus, vt patet in 4. Phys. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata velocitate, vt ex effectibus, & de se patet, & 12. Metaph. com. 41. habetur, vbi certa velocitas finitati virtutis, sempiternitas vero infinitati attribuitur motoris abiq; potentia omnino: secundo quoque coeli tex. 17. dicitur quod sempiternitas est proprium diuinitatis opus, & Platonicis confirmantibus, ibidem à S. Thoma cognouimus entia tantum sempiternitatis, quantum diuinitatis sapere, & determinata velocitas absque dubio habet causam per se primo ipsam causantem apud omnes Philosophos, quæ dementia esset sempiternitatem celestis motus causa per se primo priuare. Relinquitur, igitur ratio tota, & stabilis & efficax, cum etiam fugiendi via concessa nõ sit. Duobus enim modis poterat quis tantum laborem sine priuare. Vel dicendo quod sempiternitas motus non habet causam per se primo actiuam, quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo, quod habet quidem, sed illa est virtus infinita, immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propria vocis, quia nulla virtus per se primo actiuam alicuius, est actiuam illius ex aliquo extra propriam rationem formalem, alioquin esset actiuam illius, circumscripto omni alio, quod implicat. Impossibilitas autem, & vniuersaliter immobilitas, vt de se patet, & superius declaratum est, extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiue formaliter sumptæ, vnde dicere quod virtus A sit per se primo actiuam sempiternitatis, & dicere quod ideo est actiuam sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo: est ignorare propriam vocem.

His ergo præmissis ad motum dubium contra processum Arist. redeundo, dicimus quod quia sempiternitas motus exigit per se in primo motore seu in eius propria potentia actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo, quod ponitur in motu infinito ex parte spatij infinites iterati, sed in quantum est secundum se effectus quidam, cui accidit quod hoc, vel illo modo soluetur, id ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens, concludi optime potest absque æquiuocatione infinitas intensiuam primi motoris potentis per se primo in sempiternitate. Vnde attenda sempiternitate motus formaliter, & relata ad virtutem actiuam per se primo illam respicientem, quamuis æque bene concludatur infinitas intensiuam illius virtutis, siue hoc siue illo modo ponatur, Aristot. tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in textu 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis, infinitatem intensiuam potentia, & in textu vltimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij conclusit infinitatem primi motoris. Insinuans nihil obstare rationi sumptæ si ex sempiternitate formaliter accepta in quouis motu saluari ponatur. Propter quod in textu 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantum, vt doceret, quod non concludebat ibi infinitatem potentia ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis, & in tex. vlt. secundum vtranque translationem non sat fuit Arist. subsumere, quod primum mouens mouet motu perpetuo, aut tempore infinito, sed subsumpsit vtranque simul, vt ostenderet, quod non arguit absolute ex hoc quod mouet perpetuo (cum hoc sit commune omnibus motoribus celi,) sed

ex eo, quod sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin nugatio commissa esset in illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quod medium ad probandam illam minorem, scilicet primus motor est virtutis infinita & hoc, mouens per se primo tempore infinito, ita quod maior syllogismi sumpta tex. 78. est ista, Mouens per se primo tempore infinito, est virtutis infinita. Minor vero sumpta in textu vltimo est ista, Primus motor mouet per se primo tempore infinito, ergo primus motor virtutis infinita, vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis, non obstat, sed magis attestatur processui, quia proportio virtutis per se primo respicientis durationem motus, ad finitatem, & infinitatem temporis, absolute declarata, & conclusa est ibi in materia clarius eam representante, si in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina. Differt autem deductio hæc à subtilissima deductione, quam D. Thomas 8. Phys. docuit in duobus. Primo in medio termino. Cum enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, nos vero supra ly mouens. Secundo in minore, quia apud nos, minor est vera de facto quo ad operationem primi motoris, apud illum vero minor est vera quo ad virtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantæ virtutis, quod quantum ex parte virtutis suæ, posset mouere tempore infinito per se, quia causa per se oportet respondere effectum per se. Primus autem motor est causa per se infinitatis motus, ergo siue sit possibile tempus infinitum per se inueniri, siue non oportet, primum motorem tantæ virtutis esse si est per se causa infinitatis motus. Conueniunt tamen hæc deductiones in conclusione (quia vtroque concluditur infinitas intensiuam primi motoris) & in radice, quæ vterque processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processus ex eo quod causa per se oportet esse tantam virtutem vt possit in effectum per se, quod fundatur super secundo Phys. tex. 36. Ille vero, quod causam per se primo alicuius, oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui, cuius fundamenta superius dicta sunt.

Et vt multis philosophantibus complacemus qui volunt potius cum Auer. errare quam cum alijs verum sequi: ostendendum super hoc idem Auer. docuisse. In 12. siquidem Metaphysic. com. 41. postquam conclusit iuxta demonstrationem 8. Phys. quod virtus infinita requilita ad mouendum tempore infinito corpus celeste, nõ est in magnitudine, quia moueret in non tempore, mouet statim dubium communiter tactum a doctoribus 8. Physic. scilicet, cur si ponitur virtus infinita in magnitudine: sequitur motus in non tempore, quæ est ratio difformitatis. Et statim respondet, quod hoc ideo est, quia motus celi fit à duobus motoribus, quorum alter est finita motionis, & est anima celi, & alter infinita, & est potentia omnino sine materia, & quod motus celi à motore finito habet, quod sit in non tempore, & à motore infinito, quod sit tempore perpetuo. Vbi à plano sensu literæ non diuertendo, manifestè patet, quod ipse est opinatus primum motorem esse

esse infinita virtutis intensiue, & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus celi, & in hoc differre à ceteris intelligentijs, quæ cum sint immobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatem motus, per accidens tamen, vt ex dictis patet. Et quia predicta verba Auer. alijs locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguendo ad oppositum) ideo à diuersis diuersimodè exposita, vel poti⁹ extorta sunt, prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroism suum facere, vnde oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas. Quidam igitur dixerunt, quod Auerrois intendit quod sit finitus intensiue primus motor, infinitus autem in duratione, non tantum formaliter, sicut alij motores: sed etiam causaliter, quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino, & per hoc differt à ceteris motoribus. Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicunt quod illa distinctio motoris in finitum, & infinitum, est distinctio realis, quidam vero quod est distinctio rationis in primum motorem secundum quod est finis, & ipsi summet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore, quia est vigoris finiti intensiue, secundum vero quod finis, perpetuat motum, & ideo dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij vero dixerunt, quod primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiue, quia non est virtutis actiua, sed dicitur infinita causaliter, causalitate finali, vt dictum est. Alij autem dixerunt, quod illa verba Auerrois examinanda & glossanda sunt secundum determinationes factas in de substantia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hæc, vbi manifestè negauit infinitatem intensiuam. Sed quod omnes huiusmodi responsiones erant manifestatur. Et primo quod loquatur de infinitate intensiua, probatur primo sic. Quandocumque aliqua distinctio proposita habens plures significationes, & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secundum quam intensionem sumitur, reliquum debet sumi secundum oppositam intensionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum, & syllogismi diuisim, &c. sed Auer. diuisit motorem celi in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis, & descripsit alterum membrum, scilicet motorem finitæ motionis per finitatem intensiue, vt patet quia ibi expressè subdit. Dicere finitatem, est dicere proportionem motoris ad motam rem: ergo reliquum membrum, s. motor infinitæ motionis est describendum secundum intensionem oppositam, s. q. dicere infinitatem est dicere improprietatem, & sic erit motor infinitus intensiue. Secundo sic: Termini questionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt, sicut nec questio differt à conclusione in terminis, sed in modo. Constat autem q. motor infinitus de quo est sermo in questione, est infinitus intensiue, quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. tex. 79. q. mouet in non tempore: ergo finitas, & infinitas de qua est sermo in responsione, est etiã intensiua. Tertio sic. Quilibet responsio à sapiente data, debet sumi in sensu in quo quest. motæ respondet, sed ista non respondet quest. motæ, nisi intelligatur de infinitate intensiua: ergo, &c. Declaratur minor, quest. est virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito, posita in magnitudine, infert motum in non tempore, & posita ex-

A tra magnitudinem, non. Huic autem questio non satisficit dicendo, q. hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, sed alter actiue, & alter vt finis, & ex motore vt finis est sempiternitas, ex motore vero vt agens est, quod motus sit in tempore. Hoc enim siue verum, siue falsum sit, est impertinens questio, & sollicitudo superflua. Totam enim questio est quare à virtute separata, nõ sequitur motus in non tempore, sicut à virtute posita in magnitudine. Et constat q. est sermo de virtute actiua. Hæc autem questio, vt nouitij possint percipere (sicut & qualibet alia) aliquid certum supponit scilicet infinitate infinitatem virtutis siue in magnitudine, siue extra. Et querit dubium quare si illa sit infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra non. Queratur ergo ab istis primo: Qualis est illa infinitas virtutis, quæ supponitur intensiua, an durationis: si intensiua, habetur interum: si durationis, quest. & nulla & ridiculosa est. Nulla quidem quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore, vt patet de virtute alteratiua solis à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quod illud est verum tantum de virtute motiua vnico motu locali tantum, quoniam expressè Arist. in 8. Phy. tex. 69. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocumque motu. Ridiculosa autem, quia puerile est querere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem duratione separata materia, prouenit motus in tpe, & non in toto tempore. Quis enim est adeo rudis vt ignoret finitatem, & infinitatem intensiuam virtutis, sequi velocitatem certam, vel incertam motus, & non finitatem & infinitatem durationis: Vltimum igitur refugium horum est, quod questio illa neutram infinitatem determinatè supponit, sed infinitatem in communi, quoniam ex motu perpetuo neutra infinita determinatè concluditur, sed in communi concluditur, quod oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicunt quod questio Auerrois est, cū sit q. virtus motiua tempore infinito sit infinita, abstrahendo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motum in non tempore, & extra magnitudinem, non. Et responsio est supponendo, q. si aliqua virtus posita in magnitudine, debet mouere tempore perpetuo, oportet quod sit infinita intensiue, ex 8. Physicorum, textu 78. & consequenter mouet in non tempore, ex tex. 79. & addendo quod si aliqua virtus motiua tempore perpetuo ponatur extra magnitudinem, & illa est necessariò infinita secundum durationem, & distinguitur in motorem & agens, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tempore, & motorem, vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est, mouet in finito tempore, quod virtuti posite in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distinguui in motorem vt agens, & vt finis, & ideo oportet, quod virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore extra magnitudinem, nõ. Sed verè isti innituntur telis araneorum. Desciunt enim dupliciter, scilicet in re ipsa, & in expositione Auer. In re ipsa quidè, quia falsum est, qd virtus motiua tpe infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intensiue, si extra magnitudinem, non. Queratur enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate tps est sermo. Distincta est enim superius ex 6. Physicorum.

Opuſc. Caiet. T 2 quia

ex suis intrinsicis duo requisita ad faciendum A
 sempiternitatem motus, scilicet tantam virtutem
 intensiue (puta vt mille) & inamobilitatem, quili-
 bet enim motor habes hæc duo, potest sempiter-
 num facere motum, quamuis non per se, vt dictū
 pluries est. Tertio, q̄ anima celi licet sufficienter,
 tamen per accidens facit sempiternitatem motus,
 primis autem motor facit eam per se, & ideo at-
 tribuitur primo motori, vt eius causæ actiue per
 se primo intendenti illam. Et sic h̄r intentū: quia,
 vt ex prima conditionali probata patet, ex hoc se-
 quitur, ergo primus motor est virtutis infinite in-
 tensiue. Et in rei veritate ista v̄ mens Auer. in illo
 loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt qua-
 sio mota ostendit, & non intendit subtrahere ab
 anima celi causalitatem actiuam sempiternitatis:
 sed perfectiorem causalitatis, cuius nulla virtus fini-
 ta est capax, vt patet ex dictis. Vnde causam actiua
 per se determinata velocitatis posuit animam, sem-
 piternitatis vero primum motorem. Si finaliter,
 hoc potest dupliciter imaginari. Primo, vt sit ser-
 mo de dependentia communi, quia causantur in
 genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra
 Auer. ibidem, quoniam hoc modo non saluatur
 sua d̄ria inter terminatam velocitatem motus, &
 eius sempiternitatem: hoc etenim modo vterque
 effectus dependet finaliter à primo motore. Secun-
 do, vt sit sermo de aliquo speciali modo dependē-
 di, in genere tamen causæ finalis. Et quantum ver-
 ba eorum sonant, videntur dicere, q̄ quodam sin-
 gulari modo sempiternitas est à primo fine, quo
 non est determinata velocitas, sicq̄ sempiternitas
 motus in hoc differt ab eius velocitate, q̄ ista suffi-
 cienter fiat ab agente, illa autem nō nisi adiuncta
 causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est
 dicere distinctionē in qualibet re quamuis ardua,
 & in exercitiis est admittere illam in aere, ideo q̄-
 ramus ab istis, quomodo sit ista differentia: Hoc
 enim nō potest nisi tripliciter imaginari, s. aut sic,
 q̄ sempiternitas careat causā actiua, & finali tantū
 attribuitur. Et hoc est ridiculum, qm̄ non est intel-
 ligibile, quod aliquid effectiue producat motum,
 & non producat eius durationem, maximē cum
 ips, quod est duratio illa (vt 12. Metaph. tex. 29. d̄r)
 aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autē, q̄
 hæc ab eodem sunt actiue secundū rem, quamuis
 non eodem modo, potest enim eorum, quæ sunt,
 idem realiter vnum per accidens, produci ab agen-
 te inferiori, & alterum per se, vt patet cum Socra-
 tes generat Platonem, tunc enim licet fiat Plato p
 se, sit tamē corpus vel mistum per accidens, vt d̄r
 in primo Phys. tex. 76. aut sic quod ad determina-
 tam velocitatem causā actiua sufficit absque finali,
 ad sempiternitatem autem, non. Et hoc est est ridi-
 culum, quia finis est causā ceterarum causarū, nul-
 lusque est effectus naturæ aut artis absq̄ fine. Aut
 sic, quod ad determinatam velocitatem causā acti-
 ua cum fine cōi sufficit, ad sempiternitatem autē
 non, sed requiritur specialis rō dependētiæ ad pri-
 mum motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui
 in aere, nisi huiusmodi ratio assignetur. Nec appa-
 ret alia rō, quā illa, quæ in eodem com. 41. ex
 intentione Themistij subditur. Quod motor qui
 mouet ad consequendum aliquid, vel conseruan-
 dum aliquid inanimabile necesse est, quod quā-
 doque cesset. Motor autem qui mouet propter ali-
 quid semper in actu, & immutabile, quæ ratione
 mouet vno tpe, mouet semper. Et sic h̄r specialis
 ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine, quæ nō

habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad
 propositum, nouitiorum est. Cum enim omnes
 animæ celestes prima intentione operentur pro-
 pter se (vt d̄r 12. Meta. com. 36. & secundo Celi.
 com. 17. & 21.) & ipsarū natura sit immutabilis in
 actu, & earum opera sint sicut opera artium, (vt d̄r
 12. Meta. com. 44.) & finis sit principium in opera-
 bilibus, vt d̄r in 2. Phy. tex. 88. Quemadmodū ex
 actualitate immutabilis finis sumunt animæ illæ
 rationem sempiternitatis in suis operib. ita ex alijs
 conditionib. nobis ignotis sumunt rationem tan-
 tæ velocitatis, & quare magis ab Oriente moueāt
 versus hemispherium superius, & alia huiusmodi.
 Hęc. n. omnia sunt pp̄ melius, vt ex secundo Celi,
 tex. & com. 34. h̄r. Et ex fine necesse est bonitatem
 eorum fieri, cum naturalia agātur pp̄ finem, vt d̄r
 2. Phy. tex. Vnde ex hoc non magis habet, q̄ sem-
 piternitas specialiter dependeat à primo, quā cer-
 ta velocitas, vtrunq; enim eorum habet hoc mo-
 do specialem rationem dependentiæ ex fine. Am-
 plius, Cum ratio sempiternitatis motus sufficien-
 ter sumatur ex his finis conditionib. s. q̄ sit in se
 actu, & habitu & mouente, immutabilis, & hæc
 sint communia omnibus motoribus celorū res-
 pectu propriarum essentiarum, nihil propriū pri-
 mo motori dixisset Auer. sed totum q̄ dixit cōue-
 nit omnib. animab. celorum in rōne finis, nec pōt
 dici, q̄ dictum Auer. cōc quidem est omni moto-
 ri separato in rōne finis, sed appropriatur primo
 pp̄ dependentiam aliorum à primo, & in rōne fi-
 nis, quia sic non saluatur d̄ria inter sempiternitatē
 & velocitatē, vtraque enim pp̄ independentiā pri-
 mo est attribuenda fini. Quod si tanquā ad vlti-
 mum refugium recurrendo dicatur, q̄ sempiter-
 nitas motus dependet à primo fine quodā singu-
 lari modo ignoto nobis, & hoc cognosci ex hoc,
 q̄ oēs motores celestes conueniunt in sempiter-
 ne mouere, non autē in velocitate motus (hoc. n.
 ideo esse credēdū est, quia rōnem sempiternitatis
 habent respiciendo primū, velocitatē vero respi-
 ciendo propria.) Hoc est contra Auer. qui expres-
 sē dicit in secundo Celi, com. 38. q̄ motores infe-
 riores sumunt rōnes suarum velocitatum, s̄m q̄
 magis desiderant assimilari primo. Et loquitur nō
 solum de motu diurno, sed et in circulo obliquo.
 Deinde hoc non est sufficienti rōne firmatum, q̄
 enim conueniant oēs in sempiternitate motus, vt
 dicit Auer. in secundo Celi, cō. 38. & 71. & alibi, est
 quia conueniunt oēs in hoc, quod sunt motores
 immateriales. Et ideo hoc non oportet conijeere,
 quod sit ex singulari modo dependendi à fine, cū
 clare pateat, quod finis cōis cum immaterialitate
 motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in ma-
 nifestis. Amplius: Velocitas de qua ibi loquitur
 Auer. vt patet in com. nihil aliud quam rpalitas, in
 qua oēs motores celi conueniunt, sicut & in sem-
 piternitate, nullus. n. mouet in non tpe. Restat ergo,
 q̄ de infinitate intensiua sermo Auer. ibidem
 sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rōnes si duo
 motores s̄m rem in primo orbe ponantur, effica-
 ces tñ sunt etiam si duo s̄m rationem, vnus autē
 secundum rem ponitur, vt patere potest cuilibet
 eas explicare scienti. Vnde oēs expositiones com-
 menti prædicti falsæ apparent. Vltima autē ordinem
 librorum Auer. non pensauit. Cum enim constet
 ex secundo celi com. 3. q̄ tunc iam fecerat libellū
 de substantia orbis, & ex plurib. commentis, quæ
 tunc etiam fecerat super libros Phys. & ex 12. Me-
 taph. com. 65. q̄ iuuenis erat quando fecit sup lib.
 Opusc. Caiet. T 3 de

qua fronte ab Auerrois adducatur, cum Auerrois ipse ibidem in comment. 46. expressè dicat, quod in illo summo gradu habente optimū sine actione, datur latitudo includens omnes intelligentias, ita quod apud ipsum omnes intelligentie sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus, & tñ constat apud eos etiam, quod ceteræ intelligentiæ agunt ad extra. intendit enim ibi Arist. apud Auerrois intelligentias quatenus intelligentiæ sunt hęc optimæ, (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione, nõ sicut in nobis iuxta illud 12. Met. text. 39. deductio aut qualis optima, &c. & esse in primo gradu. Quatenus vero animæ sunt, optimū assequi per motum, & in secundo locari ordine simul cū corporib. quorū sunt animæ. Vnde Deum mouere non solū finaliter, sed actiue dicimus. Et quamuis ex multis commētis videatur haberi, quod Deus mouet immediatè, quia in com. 44. & 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motore primi orbis, & in cō. 38. expressè dicit, quod primus motor mouet sine medio, & in com. 48. numerantur substantiæ immateriales s̄ in numerum motuum celestium expressè, supponendo nullam esse, quæ nõ mouet, vt tamē ex dictis superius patere potest, in cō. 41. & 12. expressè dicit motum celi componi ex duob. motorib. Et ideo sciendum est, quod ista sibi inuicem non contradicunt, quā cum sint in hac re opinioniones extremæ, vna Auicennæ, dicentis Deum nihil agere ad motum celi, nisi s̄m quod prima causa operat per secundas: sed primum motorem esse primam intelligentiam productam à Deo, quæ cū anima celi mouet. Alia eorum, qui dicunt Deum solum mouere primum celum. Auerrois via incesit media, vt runque declinans extremum, & ideo nunc hoc nūc illud excludit extremum, quāuis pluries Auicennā impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tñ mouet solus.

Sed quia in motu primi celi sunt duo (sempiternitas motus, & certa velocitas, puta 24. horarū) posuit vt runque horū hęc per se primo causam actiuam & propriam: sempiternitatis quidem Dei, certæ vero velocitatis animam celi. Et hęc sensus rñder planè expositioni illius contenti absque expositione. Et sic Deus non est prior motore totius, imo facit per se motum totius quo ad nobilissimam eius rationem, quæ est sempiternitas, & hoc modo Deus non est anima allicuius orbis. Et ideo dixit ibi Auer. quod est potentia non in materia, & per hoc volebat quod differret ab anima celi. Et hoc modo saluatur quod cō. 44. dicitur, quod illud quod intelligit motor corporis celi de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerum motuum saluatur, quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum: à primo, quia iam ex infinitate motus stabilitas erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu cōclusam: sed prima ex infinitate motus, ceteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum existentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Arist. expressè querenti numerum motorum immobilium, nõ numerum motorum infinitorum, vt per hoc insinuaret quod dealijs primo loquebat, quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidē sermo Arist. & Auer. & ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione allicuius corporis, vt patet ibidem, quod nos

A non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auer. inueniuntur consona, & merito, quia vero omnia consonant. Vnde Helia Hebraei labor, quod vanus fuerit patet. Putauit enim, quod ex hoc, quod Deus dicitur motor effectiue primi celi sequeretur, ergo mouet solus primum celum. Iam enim liquet, Deum proprium & motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue causandam. Mouet ergo Deus celum effectiue vt motor proprius, & mediante anima celi. sic vt vtriusque proprius effectus motus celi sit diuersimode, & sic quo ad duo prima patet, quid tenendum sit.

B De tertio autem (in quo tota stat difficultas p̄sens) ambiguitas magna v̄: diuisi siquidem sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet, quod ex hoc antecedente, datur virtus infinita in natura sequitur necessario, ergo motus in non tempore. Quibusdam vero v̄, quod distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alii putant, quod distinctione modi agendi. s̄ libere, vel necessario opus sit. Alii vero, quod distinctio modi essendi illius virtutis infinita. s̄ an habeat esse materiale, an immateriale, ad hoc sufficiat. Alii autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandā infinitam virtutem in rerum natura, scilicet modi essendi (quæ modo dicta sunt) & modi agendi scilicet mediationem, vel immediationem, ita quod omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor, & primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarum quid veritatis habeat patebit, & eius fundamenta sunt, quæ arguendo adduximus) ad secundam nos transferamus opinionem, quia tria dicit. Primo, quod ex hoc antecedente, virtus infinita est in magnitudine, necessario sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Arist. 8. Physic. text. 29. omnes Peripatetici: licet differant in modo deducendi consequentiam. Scot. em̄ in 1. sent. distin. 2. q. 2. ad vlt. dicit, quod ex eo, quod in antecedente assumitur virtus infinita, subintelligendo, agat, necessario sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere contingeret virtutem infinitam, & finitam, iuxta deductionem Aristot. ibi. Ex eo vero, quod in antecedente additur ly in magnitudine (id est extēsa) sequitur, quod si agit, agit circa corpus, & consequenter, quod sit ibi aliqua resistentia, & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agens ac per hoc sequitur, ergo actio illius virtutis est mouere, quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium, & resistentia, faciunt successiōnem esse in motu, & sic ex toto antecedente simul. s̄ virtus infinita in magnitudine sequitur motus in non tempore. Sed hæc deductio manifeste peccat, quia ex hoc, quod aliqua virtus est extēsa, & agit in corpus, non sequuntur illæ duæ causæ successiōnis, sed vna tantum, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione, quia manifeste patent de virtute illuminatiua. Hæc enim est extēsa, & agit in corpus, &c. & tamen non est motus proprie (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem. S. Thom. autem quia Aristot. non fuit sollicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerro, & ceteris expositoribus (quantum vidisse me recole,) quod subiectum illius antecedentis, scilicet ly virtus

tus seu potentia supponit pro virtute motiua, proprie sumendo motum, ita quod antecedens illius consequentiae secundum veritatem est hoc, virtus motiua infinita est in magnitudine. Ergo. Et quod hoc sit mens Aristot. patet ibi, ex eo quod probando suppositionem vnam, scilicet quod maior virtus facit æquale in minori tempore, dicitur ut calefaciens, aut dulce faciens, aut proiciens, & omnino mouens. vbi manifestè patet, quod de virtute motiua loquitur. Patet etiam ex fine intento, ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere proprie. Vnde imperinens erat proposito tractare de omni virtute extensa, quamuis ex ista negatiua, non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, quod nulla virtus in magnitudine est infinita, quia quum sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialem, & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt patet in primo coeli textu septimo) & simplicibus existentibus finitis impossibile sit mixtum fieri infinitum, manifestè deduci potest ex negatione infinitatis virtutis motiue in magnitudine, negatio infinitatis omnis virtutis extensæ.

Facit tamen vim S. Thom. in ly magnitudine, ex hoc quod virtus extensa non est intelligens, virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet de tertio de Anima, commento quinto, virtus autem motiua non intelligens mouet tatum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Arist. Quia si est virtus motiua infinita, & cū hoc mouet tantum quantum potest, sequitur, ergo mouet in non tempore, vt patet ex deductione Arist. ibidem. Secundo dicit quod ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiam loquendo de motiua) nõ sequitur necessario, ergo mouet in non tempore, quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est actio, & modus agendi. Et quum hoc arguitur esse contra Arist. & Auer. & omnes Philosophos, Scot. cum sequacibus non reputat hoc inconueniens, imò dicit in 2. sent. dist. 1. quæst. 3. eos sibi ipsi contradicere, ponendo Deum agere necessario.

Mihi autem videtur hoc non esse contra Arist. eo quod nulli imponendum est quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum, nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessario. Demonstratio siquidem posita in primo coeli. tex. 49. sufficienter saluatur supponendo omnes intelligentias differre specie, quod mouere quantum possunt, vt assimilatur Deo glorioso, cuius proprius effectus est sempiternitas, siue liberè, siue necessario illa causet. Numerus quoque intelligentiarum eisdem suppositionibus stantibus optime inuestigatur ex numero motuum, sunt enim omnes motores adequati. Inconueniens etiam quod dicitur in textu 79. scilicet virtutem finitam, & infinitam mouere æqualiter, manifestè ibidem adscribitur virtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facile saluari videtur absque hoc. Nolo tamen propterea Aristot. attribuire, quod posuerit Deum agere liberè, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum, contra Auer. tamen illam responsum esse non dubito, vt ex commento quarto, duodecimi

Metaph. deducere facile esset, & commento 212 secundi de celo manifestè habetur.

Sed quoniam ex principijs philosophiæ nõ necessario sequitur, Deum agere necessario, idcirco quum soli rationi obediendum sit, quod secundo loco contra hoc obijcitur, soluendum est. Quum ergo dicitur, id, ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, & c. negatur minor. Et ad primam probationem dicitur, quod quamuis nõ sit impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, est tamen impossibile, Deum velle vt tota virtute sua, in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis, sed quia hoc non est factibile, vnde Deus vitatur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, & cetera.

Ad secundam vero dicitur præmittendo quatuor. Notandum est enim primo, quod aliud est arguere ex potentia motiua infinita & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habere tale modum essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, vel modum operandi, scilicet necessario, vel liberè. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi, secundum vero modum essendi vel operandi coassumit. Constat autem quod multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi vel operandi simul, que nõ possent deduci ex illa ratione formali absolutè. Notandum est secundo, quod ex aliqua ratione abstractè, seu absolutè sumpta, dupliciter aliquid deducere consueuerunt Philosophi. Vno modo necessario, sicut ex ratione motus deducitur, quod oportet esse in tempore, alio modo non repugnanter, sicut ex ratione motus deducitur, quod quocunque motu dato, potest dari velocior, & c. Et inter hæc tantum refert, quod consequens aliquid necessario, comitatur ipsum, in quocunque ponatur secundum omnem modum essendi illius: consequens vero aliquid non repugnanter, nõ oportet comitari illud in aliquo, imo stat quod repugnet ei in quocunque modo essendi, vt patet in exemplis adductis.

Notandum est tertio, quod tripliciter potest imaginari, quod potentia motiua infinita exeat in actum secundum, vel quod moueat A mobile certa velocitate, ita quod non possit velocius illud mouere: sed illud mouere sibi adequatum.

Vel quod moueat infinita velocitate, id est, in non tempore, non est enim intelligibile, quod aliquid actualiter moueat infinitè velociter, & tamè in tempore, quia ex quo actualiter mouet tempus illius motus, certum est secundum se, signetur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octaui Phy. & veniatur ad hoc, quod motus infinitæ velocitatis erit in æquali tempore cum motu finitæ velocitatis (vt pote à virtute finita factio) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinite velociter, & mouere in non tempore. Vel medio modo, scilicet quod nunquam moueat tanta velocitate A mobile, quin possit illud velocius mouere. Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolutè, & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema comparantur immediatè, ita quod respectu talis virtutis nõ datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa velocitate.

Ad potentiam vero motiuam infinitam absolutè, extrema hæc sunt mediata, ita quod stat, quod moueat

neat sic velociter, quod tamē semper velocius mouere possit. Et ratio difformitas est, quia virtutis extentia quantum est posse, tantum necessarium est facere, vt patet inductiue, & consequenter si est infiniti posse, ergo habet adequatum facere. aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in non tempore: mouere enim sic, quod velocius possit, non adequatum virtuti patet. Virtutis vero motiua infinita absolute non oportet quantum est posse, tantum est facere, quia abstrahit ab hoc, quod faciat secundum totum posse, aut partem, & tantum, vel tantum, & ideo non necessario sequitur, quod si exeat in actum, quod exeat in opus adequatum. No tandum est quarto, quod aliter agendum est ex infinita velocitate ad infinitam potentie motiue absolute, & aliter e conuerso. Ex infinita siquidem velocitate, determinate infertur, ergo potentia motiue est actu infinita, quia impossibile est aliter tale effectum saluare. Ex infinita vero potentia motiua nihil aliud potest inferri, nisi, ergo potest infinita velocitate mouere, quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiora, & infinita. Sed quia posse mouere infinita velocitate cōtingit dupliciter, vno modo sic, quod possit facere motum infinita velocitatis in actu: alio modo sic, quod possit semper facere maiorē velocitatem quacunque facta velocitate, ideo non potest ex infinitate potentie motiue absolute inferri determinate, ergo est actu infinita velocitas, sicut e conuerso.

His autem pramissis, dico quatuor.

Primo, quod ex hoc antecedente A est virtus motiua infinita in magnitudine, optime sequitur, ergo mouet in non tempore, quia si non, ergo mouet adequate certo tempore ex tertio notando, & tunc sequitur iuxta deductionem Aristot. ergo virtus finita, & infinita secundum totum posse mouent aequaliter.

Secundo dico, quod ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita non sequitur necessario, ergo A mouet in non tempore, dicentibus enim, quod non, subinferri non potest, ergo mouet adequate in certo tempore, datur siquidem medium, scilicet, quod permittitur mouere A mobile tanta velocitate (puta decem horarum) non tam adequate, sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine. & ideo Aristot. fundans demonstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tempore, aut certo tempore, loquendo de adequate operatione assumit ab aduersario virtutem motiua esse in magnitudine, quia de tali constat, quod oportet supponere aliquam velocitatem esse illi adequatam, quod non oportet verificari de virtute motiua absolute, quia abstrahit ab his.

Tertio dico, quod ex hoc antecedente A est potentia motiua infinita, non sequitur non repugnāter, ergo motus in non tempore. Probat hoc ex illo principio: impossibile in se ex rationib. terminorum, ex nullo deducitur possibiliter, ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile, & impossibile ex terminis, quod possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario, vt patet de velocitate motus respectu motus, & mobilis. Impossibile vero nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente ex illo oriri non potest, & hoc ideo est, quia impossibile ex terminis

A est impossibile simpliciter, & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quod sine necessaria connexionem fieri nequit. Constat autem, quod motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis: si est enim motus, ergo in tempore, & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quod hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur impossibiliter.

Sed accidit hic dubium ex triplici capite.

Primo, quia id, quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiue, & possibiliter ad illud absolute, verbi gratia, quod sequitur necessario ad animal, ratione sequitur possibiliter ad animal: sed motus in non tempore sequitur necessario ad virtutem motiua infinitam habentem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiua absolute.

Secundo, quia quum hoc argumentum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinita, infinita, & vterius valet, aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate, ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter maiorem: quare non valet, ergo si est infinita potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet difformitatis, & tamen oportet, si tendenda sunt prædicta, negare vltimam consequentiam, quia, vt patet ex dictis, posse facere velocitatem infinitam actualiter est idem, quod posse mouere in non tempore.

Tertio, quia & si assignata sit ratio quare infinita potentia absolute non oportet assignare adequatum facere, quia scilicet abstrahit a modis operandi: non tamen habetur, quare infinita potentia motiua absolute repugnet mouere secundum totum posse. Si enim non repugnat dato, quod ex ea non sequatur necessario, nec possibiliter, habetur intentum, quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibile autem positum nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quod moueret in non tempore, vt patet, ergo.

Ad primum horum dicitur, quod maior est sic modificanda. Illud, quod sequitur necessario, ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi cōpossibili primo, sequitur permissiue ad illud absolute: si enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi impossibili ex terminis id, quod sequitur ad coniunctum, vtrique partium repugnat, verbi gratia. Ad hominem aerem sequitur habere perfectissimum sensum tactus non medium inter contraria, quod vt patet, non sequitur ex ratione nominis absolute, nec aeris. Sic autem est in proposito, quia virtutem motiua infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem, partesque coniuncti non sunt cōpossibiles, vt ex iam dictis patet, & effectus necessario sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

Ad secundum dicitur, quod ratio difformitatis inter vltimam consequentiam & priores est, quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vltima aut non secundum veritatem, sed solam apparentiam, non enim proprius effectus virtutis potentis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate: sed nulli certæ velocitati obligatum esse

suum

suum mouere, quantum est ex parte motiue potē-
tia. Hoc autem saluatur, si sic possit uelocius moue-
re actualiter, ut semper possit uelocius mouere, ut
patet. Et si queratur quomodo uirtuti potēti mouere
uelocitate unius horę p. proprio effectu assignet moue-
re actualiter in una hora & duplax potētiā potē-
ti mouere in medietate horę proprius effectus di-
catur mouere actualiter in medietate horę, quare
uirtuti potēti mouere infinita uelocitate proprius
effectus non assignetur mouere actualiter infinita
uelocitate. Respondetur, quod hoc id est, quia quicū-
que quantitati uirtutis pot. dupliciter attribui qua-
ntitatis operis, & altero modo est impossibile propter
implicationem contradictionis in ipso opere, altero
uero est possibile, dicendum est, effectus, p. prius
illius est ille, in quo saluatur modus possibilis. Verbi
gratia, & est exemplum theologicum, dicimus
q. uirtus creatiua Dei est infinita, non solum ex par-
te modi agendi, sed ex parte creabilium, non tamē
saluatur infinitas in creabilibus, sic q. Deus possit
creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacun-
que creatura facta potest facere perfectiorem. Quā
ergo in proposito inter uirtutem motiuam quan-
cunque finitam, & infinitam respectu uelocitatis
motus hęc sit differentia, quod finitę uirtutis quan-
titati uno modo & illo possibili, respondet quan-
titas uelocitatis in effectu. scilicet faciendo illam actiui in-
finitę uirtutis quantitati duobus modis quantitas ue-
locitatis rēdere vī, scilicet faciendo infinitam in actu, vel
mouendo absque obligatione ad certam uelocita-
tem, & primo modo infinita uelocitas effectus rō-
nem habere non potest, quum sit de genere impos-
sibilium ex terminis, secundo modo infinita potē-
tiā proprius effectus.

Ad tertium dicitur, quod infinita potētiā mo-
tiue absolute, repugnat mouere actualiter s. m. totū
suum posse quo ad uelocitatem motus, non autem
quo ad durationem eius, quia operatio talis est de
genere operationum impossibilem ex terminis.
Et id quod multos in materia ista decipit, est, quia
assumitur talis motio ut operatio quaedam, & quare
infinita potētiā motiue repugnet, querunt
quum tamen, ut ex dictis patet, non sit de genere
operationum, sicut alterare celum. Nec ex his im-
ponas mihi, quod dicam infinito posse non posse
attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim
ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur.
sed tantum q. infinito posse motiue, non potest re-
spondere adæquatum operari actualiter, quo ad ue-
locitatem motus.

Ex hoc enim non sequitur uniuersalis negatiua,
ergo non potest respondere adæquatum operari:
stat nanque quod respondeat infinito operari quo
ad durationem motus, & quo ad operationes imma-
nentes, scilicet intelligere & amare. Vnde ad quesitum
enim distinctione dicendum est, quod infinita po-
tētiā motiue potest referri ad motus uelocitatem,
& ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi
mouere secundum totum suū, posse quia ista non est
operatio, sed quiddam plus quam chimericum.
Secundo modo, non repugnat, imò de facto con-
uenit, ut ex dictis patet.

Quarto dico, q. ex hoc antecedente A est uirtus
motiua infinita agentis liberi, non potest inferri er-
go mouet, aut potest mouere nō tempore, dicam
enim in illo tempore mouere potest tanquam adæ-
quato effectu, sed mouet semper certo tempore si-
cut eligit, nō tamen sic quum quantum est ex ratio-
ne uirtutis, possit uelocius mouere. Quum. n. ex rō

F ne potētiā motiue infinita absolute, nihil aliud
sequatur, nisi q. quia tanta potētiā potest mouere
tanta uelocitate, & maior maiore infinita potest in-
finita uelocitate mouere, & hoc contingat duplici-
citer, scilicet quod possit exire in actum secundum
faciendo infinitam uelocitatem, aut q. sic semper
possit, ut nūquam exeat in actum secundum, faciē-
do aliquam uelocitatem, quin possit adhuc facere
maiolem, & ex ratione potētiā motiue infinita
absolute nō necessario sequatur, quod possit exire
in actum primo modo, & ex hoc quod est agentis li-
beri, necessario sequatur q. exeat in actum secūdo
modo, si dēt exire in actum, cōsequens est, quod non
ex infinita potētiā motiue agentis liberi absolute
cōsiderata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi
deducatur necessario, ergo motus in nō tempore.
Et cōsequenter quum omnis cōditionalis nō uera
sit necessaria, ista cōditionalis est uera, si datur uir-
tus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus
in non tempore. Et sic patet ad secundam probatio-
nem illius minoris, quid dicendum sit, scilicet quod fal-
sum est, quod ex ratione infinita potētiā motiue
absolute sequatur, ergo motus in nō tempore. Ter-
tium, quod habet hęc secunda opinio est, qd non
potest aliter saluari infinita potētiā in rerum na-
tura, nisi ponendo ipsam agere liberę, eo quod ali-
ter sequeretur motus in non tempore. Sed hoc nō
est dictum commune, unde nō uidetur tutum seq-
illud, præsertim, quia (ut ex dictis & dicendis appa-
ret) a multis illustribus uiris saluatur, etiam si Deus
non ageret liberę.

Tertia uero opinio quam S. T. s. Phy. protulit in
lucem: dicit, q. sola distinctio modi essendi, scilicet in
magnitudine, vel extra sufficit ad saluandam uirtu-
tem motiuam infinitam absque motu in non tem-
pore quicquid sit de modo operandi. Ita q. secun-
dum eam quamuis ista cōditionalis sit uera, si uir-
tus motiua infinita est in magnitudine daretur mo-
tus in non tempore, ista tamē est uera, si motiua uir-
tus infinita est extra magnitudinē, daretur motus
in non tempore. Et fundamentum huius est, quia ue-
ritas primæ cōditionalis fundatur super tribus. Pri-
mo, super infinitate motiue potētiā, ex qua habet
q. possit mouere infinita uelocitate. Secundo, super
modo essendi eius in magnitudine, ex eo q. habetur
quod quantum est posse, statum est operari. Tercio,
super hoc quod effectus non est dignior sua causa:
ex quo habetur, si aliqua uirtus est in magnitudine
eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine.
Ex his enim tribus conseruare ueritatem illius cō-
ditionalis patet ex eo, quod quodcunque horū mū-
desit, cōditionalis non est uera. Si enim desit infi-
nitas potētiā motiue, nunquam deducetur mo-
tus in non tempore: similiter si non ponitur in ma-
gnitudine, seu operari tantum quantum potest, nun-
quam deducetur motus in non tempore: & nihil mi-
nus, si non ponitur quod operetur in passo capaci
adæquata operationis illius potētiā, nunquam se-
queretur motus in non tempore: quem constat nō
sequi nisi ex motione adæquata potētiā motiue in-
finita. In operationibus liquidē transcendentibus non
solum impeditur operatio, & eius quantitas ex par-
te potētiā actiue, sed ex parte passiue: Cōstat autē
quod proprium passiuum motiue uirtutis, est mo-
bile in actu, quod oportet esse actu quantum & cor-
pus, &c. ut patet 6. Physic. tex. 32. & ideo nisi ponat,
quod adæquata motio uirtutis motiue infinita as-
sumpta: in antecedente possit recipi in corpore in
actu, seu in magnitudine (idē. n. sunt in proposito)

non

non potest deduci, ergo mouet in nō tempore, & quia hoc non poni potest absolute, quia est impossibile, ideo oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij: habetur autem, vt iam diximus ex illo, quia causa nō est indignior effectu. Ex his autem patet, quare secunda conditionalis, scilicet si virtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore non est vera, quoniam deficit sibi tertia conditio: non enim oportet virtutis existentis extra magnitudinē dari adæquatam opus in magnitudine, & ratio est, quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare non in prædicando, sed potius in essendo, & causando, nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialium virtutē adæquare. Vnde ad maiorem horum euidenciam considerandum est, q̄ motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine, & extra, diuersimode cōparetur. Illi quidem, vt effectus proprius causæ particulari, & propriæ, huic vero, vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodum liquet actio ceræ virtuti Solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fit à virtute corporea, sicut ab vniuerso, à virtute vero immateriali, sicut ab æquiuoco, & vniuersali. & ideo si ecut ridiculum esset ex quãtitate virtutis Solaris inferre quãtitatē huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem solis, ita rationabile est quantitate virtutis immaterialis inferre quãtitatē huius effectus particularis, qui est velocitas motus tantam effectum adæquatam. Considerandum rursum est, quod inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine, seu absolute, & potentiam motiuam infinitam incorpoream hoc interest, quod illa, aut nihil aliud per se dicit, nisi principium motus, vt patet si sumatur absolute, aut si aliquid aliud addit, nihil addit eleuans ipsam supra rationem proprii principii motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista autem est hoc, quod immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprii principii motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter q̄ ex hoc ipso, quod ponitur extra magnitudinem, sequitur, quod pon per se primo respiciat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt virtutes corporales, sed alius quid per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidens motum. Vnde fit, vt infinitas virtutis motiue si esset in magnitudine, motus velocitate necessario manifestaretur: infinitas autem virtutis motiue existentis extra magnitudinem non, quia scilicet infinitas potentia in magnitudine est per se primo particularis principii motiui, infinitas vero potentia extra, est per se primo rei eleuata supra ordinem principiorum motiuorum particularium ac per hoc latius quid respicit, vt adæquatam motum quam velocitatem motus. Imaginandum est enim, quod res illa infinita extra magnitudinem, quantum habeat in se vnde possit mouere: hoc tamen opus non per se primo respicit ad illa, sed aliquid aliud, quia vt pluries dictum est, motus per se primo est actus corporis, virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super omnia corporalia per se primo, quod dico propter ens, & bonum, & alia huiusmodi, quæ etiam sunt corporalia, non tamen per se primo, & ideo non oportet, si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea provenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum S. Tho. conditio ista.

Primo ex eo, quod virtutem extra magnitudi-

A nem non oportet habere adæquatam facere suæ virtuti, quum agat per intellectum, vt dictum est in secunda opinione.

Secundo ex eo, quod considerata virtute infinita extra magnitudinē non considerato modo operandi, sequeretur, ergo daretur motus in non tempore, quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiue, quia moueret corpus in actu, puta coelum, quod non esset capax motionis adæquate illi virtuti, nec absolute, quia hoc implicat: nec ex hypothesi daret, quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra.

Contra hanc autem opinionem, dupliciter obicitur.

B Primo, quia si sola incorporeitate virtutis motiue infinitæ habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifeste sequitur, quod nō refert, si ponatur, virtutem illam motiuam necessariam, dummodo ponatur incorporea: sicut enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutem immaterialem esse necessariam motiuam, vt Arist. & Philosophi tenent de animabus orbium. Ex hoc autem queratur in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & signetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta text. 79. octauæ Physic. deducendo ad impossibile, quod æqualiter moueant virtus finita, & infinita.

C Secundo, quia hoc est expresse contra Auer. in secundo cœli. commen. 18. & 71.

Ad primum horum dicitur, quod iste duæ conditionales distant sicut coelum, & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore, & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secundum totum suum posse, moueret in non tempore.

D Secunda enim est vera, quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere, & consequenter habere mobile talis motionis subiectum quum motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictas conditiones. In alia vero non habetur ex hypothesi antecedentis, mobile capax totius posse, & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem conditionali, super quam firmatur argumentum, si esset extra magnitudinem infinita virtus motiua, necessario daretur motus in non tempore: dicenda sunt duo. Primo, quod est impertinens proposito: quia nō habetur ex dictis S. Tho. Multum enim refert posita virtute infinita incorporea, loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam vt sic, abstrahendo à quibuscunque alijs, quæ nō necessario ipsam infinitam & incorpoream comitantur: & loqui de ipsa, addendo sibi specialem modum agendi, si necessario. Primo enim modo est sermo S. Thomæ. & non secundo, & primus nihilominus modus nihil ponit impossibile, secundus vero forte adunat impossibilia, quia quæuis virtuti incorporeæ non repugnat esse necessario motiuam, & velocitatem motus, repugnat tamen forte virtuti incorporeæ, infinitæ, vnde non oportet de illa conditionali sollicitum hic esse. Si tñ de veritate eius queratur, dicendum secundo videtur, quod est falsa eadem ratione, quia scilicet ex hypothesi antecedentis habetur, quod in mobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iam infinitas tactum est, motus in non tempore est quoddam impossibile ex terminis, & non sequitur nisi ex ali-

qua

dem, quia ratio eius non potest sumi ex eo, quod infinitas temporis sit effectus possibilis, infinitas vero velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habetur quare mediatio impedit sequelam huius, & non illius, licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo, quod aliter attribuitur infinita potentia infinitas temporis, & aliter infinitas velocitatis, scilicet quod illa attribuitur infinita potentie, siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantum, quoniam dato, quod hoc sit verum, apud Auerroem reputatur falsum, ut patet ex dictis, & ideo sollicitus fuit de virtute immateriali infinita, quare non mouet in non tempore, & posuit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo, quod virtus velocitativa in infinitum non est communicabilis, virtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis, quoniam hoc est falsum loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris.

Impossibile autem non est, quia potest sumi ratio ex eo, quod ad hoc, ut infinitas temporis pertineat ab infinita virtute, sufficit per se primo respici ab illa, quod mediatio motoris non aufert, mediatio enim causarum non aufert perfectam causalitatem.

Non enim ex hoc, quod Sol, & homo generant hominem tollitur perfectas causalitatis Solis respectu proprii effectus, quem habet in homine: ad hoc autem, quod infinitas velocitatis proveniat a virtute infinita, exigitur, quod virtus illa absque vlla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit, quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illuminatione attingit motum. Et sic ex vi mediationis satisfieri videtur quesito, & sufficiens reddi responsio data. Ad Aegidium vero dicitur, quod illa ratio non excludit, quin illa conditionalis sit vera, si Deus virtutis infinita moueret immediate, moueret in non tempore, supposito eo, quod supponit Auerrois, scilicet agat secundum totum suum posse: unde de impossibilitate consequentis nihil aliud concludit, nisi quod antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Aegidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censetur Auerrois.

Ad secundum autem dicitur, quod aliud est loqui de perfectione causæ ad modum causandi, nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferendo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Unde ex hoc, quod primus motor est non minus perfectæ virtutis quam ipse cum anima coeli simul, non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere, quod facit cum anima coeli, quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, ergo potest immediate facere quicquid potest facere cum medio, quia immediate agere ad modum agendi pertinet. Et si queratur, ut arguendo dicebatur, unde potest reddi ratio, quod virtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediate, diceret Auer. quod non est ex defectu potentia, sed ex essentiali ordine connexionæ causarum, & effectuum vniuersi, ut in eo saluetur vtrunque, scilicet, & perfectas causalitatis primi, dependentia, quæ aliorum ab eo, & distinctio causarum effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependentia ab illis. Nihil enim horum necessario saluaretur in vniuerso, ordoque vniuersi necessitate careret, si primus motor infi-

nita virtutis non esset necessaria connexionæ coniunctus mediis causis in causando. Et si contra hoc infletur, quia, ut dicitur in prima propositione libri de causis, causa prima plus influit & prius in effectum quam secunda, ergo si est infinita, & agit naturaliter, in primo signo totum effectum totaliter causat, quod sic non remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur. Responderi potest, quod ex hoc, quod causa prima plus, & prius natura influit, quam secunda, non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantumcumque ponatur infinita, & naturaliter agens, accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum, quia non causat ipsum omni modo, quem effectus exigit ad sui factionem naturalem, nec ex eo, quod totus effectus causatur ab vna causa, habetur, aliæ causæ nihil faciunt, quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinate eidem, quia aliquid eius fiat ab vna, & aliquid ab alia, sed ut totus effectus secundum quamlibet sui rationem habeat propriam, & per se primo causam, quamuis totius a qualibet fiat secundum, ut superius dictum est. Tum quia infinitas causæ prima non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine. v.g. Quantumcumque ponatur solis virtus infinita, ex hoc non habetur, quod ipse absque homine posset procedere hominem, sed quod effectum proprium in homine efficacissime sortiretur: ita quantumcumque ponatur diuina virtus in finita & necessario agens, ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia, quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum (puta sempiternitatem) habere per se causam, & proprium effectum primi esse intimum, & primum in quolibet effectum. Illud autem, quod ibi dicitur, quod in primo signo effectus totaliter est a prima causa, &c. imaginarium magis, quam philosophicum quid sonat, non enim alia ratione Philosophi (secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primam causam plus, & prius influere in effectum causæ secundæ, quam secundam nisi, quia per se primo effectus primæ causæ communioris & intimioris ac prioris rationem habet in effectum, ut patet in propositione adducta, & eius commento. sicut v.g. causans per se vitam in homine, magis, & prius dicitur influere in hominem, quam causans per se animalitatem in eodem, quia illud est intimius prius, & communius. Ex hoc autem non habetur, quia in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se, & quæ aliæ superfluant, etiam si dans vitam, esset virtutis infinita, dato etiam quod speciali causalitate attingeret hominem, quod tamen est erroneum in philosophia, quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi mediâ actione causæ secundæ, quamuis magis, & prius propter rationem dictam.

Colligendo ergo responsum ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse, vel tenendo, primum motorem mouere libere, vel non considerando, hoc tenendo, ipsum esse immaterialem, vel teneudo ipsum mouere mediate. Et, quod nulla harum Aristot. repugnat, Auer. autem sola prima, quamuis tertia ab ipso habeatur.

Ad secundum argumentum principale dicitur, quod tenendo viam Auer. de necessaria connexionæ virtutum agentium, &c. manifeste patet, quod non ponitur in rerum naturam aliquid possibile secundum

secundum potentiam actiuam, quin ponatur secū-
dum potentiam passiuam, & q̄ infinitati potentie
diuine respondet potentia passiuā cœli ad sempiternitatem motus; nec est alius effectus in motu possi-
bilis ex illa virtute accepta, secundum omnes cō-
ditiones necessario ipsa comitantes in rerum natu-
ra. Tenendo autem alias responsiones, iam patet
responsio dupliciter. primo admittendo, qđ omni
potentiæ actiuæ responderet passiuā: sed nō quo ad
omne quod esset absolute, possibile ex illa virtute
fieri, & sic potentia infinita motuæ responderet po-
tentia cœli quo ad sempiternitatem motus, non
autem quo ad omnem gradum velocitatis, qui
posset fieri ex illa virtute absolute. Et huius ratio ex
dictis haberi potest: quia potentia actiuæ uniuersali
altioris ordinis non oportet respondere passiuā
corporeum capax totius eius uirtutis quo ad omnia,
quia non per se primo respicit effectum particu-
larem: ut dictum est, & est philosophiæ princi-
piis satis consonum. Secundo potest dici, quod li-
cet omnipotentia actiuæ respondeat possibile, nō
tamen potentia passiuā, ut patet de productione
intelligentiarum a Deo: siue ab æterno, siue in
tempore. Et hoc propter rationē dictam. Nec tamen
oportet respondere aliquid unum possibile
adequatum, sed, ut ex dictis patet, uirtuti infinita
respondet infinitum possibile, non sic quod possit
produci aliquid infinitum nisi duratio, sed sic qđ
nullis finibus possibilem producibile ab ipsa ar-
etatur, sed quocumque producto potest perfectius
producere quantum est ex ratione uirtutis actiuæ.
Et hoc modo quantitas uirtutis in effectu manife-
statur: & non primo modo tantum. Quod uero
in ultima confirmatione dicitur, proportionaliter
intellectum propositum magis confirmat, quam
impugnat, quia quemadmodum mobile infinita
velocitate potest dupliciter intelligi (uno modo
sic quod possit actualiter infinita uelocitate mo-
ueri, alio modo sic, quod quacūque uelocitate mo-
tuum potest uelocius moueri & primo modo
impossibile est ponere mobile, secundo uero est
possibile, ita est de motu, quod scilicet impossi-
bile est dare motuum infinita uelocitate primo mo-
do, sed secundo tantum; quod etiam oportet ef-
se infinita uirtutis. Et aduerte, quod de facto in
philosophos huic argumēto dicendum est, quod
potentiæ infinita responderet in rerum naturam
effectus infinitus, scilicet tempus infinitum mo-
tus cœli per se productum, & potentia passiuā
cœli ad hoc. Et quod hoc est sufficiens mani-
festatiuum infinitatis; ut patet ex dictis. Cæte-
ra autem pro uere philosophantium quietem
dicta sint.

Ad tertium principale dicitur, quod licet solo
tertio modo arguatur ibi secundum mentem A-
uer. & nec etiam illo modo habeatur intentum,
attamen singulis ordinate respondendum est,
premissa prius intentione illorum uerborum se-
cundum ueritatem. Intendit igitur Auer. loquens
de proximis motoribus orbium non excludere
infinitatem uigoris a Deo, qui nullius orbis est a-
nima, sed concludere infinitatem uigoris non se-
quitur ad motorem tempore infinito, ex hoc
quod motor infiniti uigoris hēt necessario infini-
tam potentiam, & consequenter infinitā naturā.

Ex hoc enim sequitur quod si motor tempore
infinito necessario esset infiniti uigoris, & haberet
& potentiam & naturam infinitam. Et quā plures
sint motores tempore infinito, sequeretur ulterius

F quod ex positione plurimum motorum celestium tem-
pore infinito, non haberentur propria naturis mo-
torum, sed hoc tantum, quod sunt motores infini-
ti. Et sic ulterius sequeretur, quod nō esset ibi mul-
titudine motorum, nec diuersitas proportionū mo-
torum ad mobilia, sed motus in non tempore, &c.
Et tenent consequentia ut ibi: quia tunc illi moto-
res conuenirent in natura, & potentia infinita in-
tensiuē, quemadmodū modo de facto conueniunt
in immobilitate, ex qua habetur quod possint con-
tinuare motum tempore infinito. Et sic non esset
unde differrent adinuicem. Hæc est sententia Auer-
rois ibidem, ut patet potest cuiuslibet exercitato, ex
qua non habetur primum motorem esse uigoris fi-
niti. Ad primum ergo modum arguendi ibi tactū,
dicitur quod nō sunt in eo tot uerba quot errores:
Consequentia primò nihil ualeat. Propositio deinde
dicens, quod qualibet pars infiniti est infinita, licet
sit uera de parte aliquota, non tamen iuuat cum alia
coassumpta, scilicet infinitum nō est maius alio in-
finito. Patet enim in quantitate permanente, quod
si ponatur linea infinita utrinque uersus orientis, &
occidens, & secetur in directo puncti meridiei, quod
utraque pars est infinita, & tota est maior utraque
parte. Et similiter in quantitate successiua, si se-
cetur in termino decimæ horæ huius diei totum
tempus æternum, utraque pars est infinita, & ta-
men totum tempus est maius qualibet earum. Fal-
sum est ergo comparando infinitum simpliciter
infinito; secundum quid, quale est pars aliquota
infiniti, quod unum non sit maius alio: & quia ta-
lis est comparatio in proposito nostro patet nihil
concludi. Et ut ostendatur quantus error in hoc
sophismate lateat, adhuc declaratur, quod etiam
comparando infinitum simpliciter fiat unum esse
maius alio. Numerus enim reuolutionum Lunæ
est maior numero reuolutionum Saturni (& lo-
quimur de motu proprio) & tamen uterque est in-
finitus secundum ponentes motum æternum. An-
tecedens patet, quia singulis reuolutionibus Satur-
ni respondent amplius trecenta sexaginta reuolu-
tiones lunares: quoniam ille singulis triginta an-
nis una complet; illa uero uiginti octauo, quo-
que die uel circa suam peragat. Unde Diuus Tho-
mas præclare docet in tertia parte, questione deci-
ma, articulo tertio, ad tertium, quod non est
proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non
excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat
hoc super text. trigesimo septimo, & trigesimo octa-
uo, tertij phisicorum, ubi dicitur, qđ infinitum non
est substantia, sed ut accidens quarendam, acciden-
tis autem proprium est qualificare id, cuius est acci-
dens. Et propterea quemadmodum infinitas ad-
ueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi nume-
rum dierum: ita impossibilitas infinitatem conse-
quens non ponitur nisi ordine duorum. Et pro-
pterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari
plures dies, sunt tamen multo plures horæ illorū
dierum quam ipsi dies. Et similiter infinitis
horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo
plura minuta illarum horarum quam horæ ipsæ.
Nefas quoque esse uidetur, conditiones totius, &
partis in impartibili summe perfectæ, ac per hoc vo-
cato quanto virtualiter, requirere: quum non ma-
ius quid sit totum hoc: Deus bonus, sapiens uiuus
quam hoc solum, scilicet Deus, aut e conuerso, siue
ponatur finitæ uirtutis siue infinita: quia non est
æqualis: sed eadem est perfectio rei illius, & omnium
quæ eius sunt. Ad secūdum uero modum arguen-
di

H tamen totum tempus est maius qualibet earum. Fal-
sum est ergo comparando infinitum simpliciter
infinito; secundum quid, quale est pars aliquota
infiniti, quod unum non sit maius alio: & quia ta-
lis est comparatio in proposito nostro patet nihil
concludi. Et ut ostendatur quantus error in hoc
sophismate lateat, adhuc declaratur, quod etiam
comparando infinitum simpliciter fiat unum esse
maius alio. Numerus enim reuolutionum Lunæ
est maior numero reuolutionum Saturni (& lo-
quimur de motu proprio) & tamen uterque est in-
finitus secundum ponentes motum æternum. An-
tecedens patet, quia singulis reuolutionibus Satur-
ni respondent amplius trecenta sexaginta reuolu-
tiones lunares: quoniam ille singulis triginta an-
nis una complet; illa uero uiginti octauo, quo-
que die uel circa suam peragat. Unde Diuus Tho-
mas præclare docet in tertia parte, questione deci-
ma, articulo tertio, ad tertium, quod non est
proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non
excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat
hoc super text. trigesimo septimo, & trigesimo octa-
uo, tertij phisicorum, ubi dicitur, qđ infinitum non
est substantia, sed ut accidens quarendam, acciden-
tis autem proprium est qualificare id, cuius est acci-
dens. Et propterea quemadmodum infinitas ad-
ueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi nume-
rum dierum: ita impossibilitas infinitatem conse-
quens non ponitur nisi ordine duorum. Et pro-
pterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari
plures dies, sunt tamen multo plures horæ illorū
dierum quam ipsi dies. Et similiter infinitis
horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo
plura minuta illarum horarum quam horæ ipsæ.
Nefas quoque esse uidetur, conditiones totius, &
partis in impartibili summe perfectæ, ac per hoc vo-
cato quanto virtualiter, requirere: quum non ma-
ius quid sit totum hoc: Deus bonus, sapiens uiuus
quam hoc solum, scilicet Deus, aut e conuerso, siue
ponatur finitæ uirtutis siue infinita: quia non est
æqualis: sed eadem est perfectio rei illius, & omnium
quæ eius sunt. Ad secūdum uero modum arguen-
di

di dicitur, quod sicut tactus qua nitatius, quia secundum extrema est, expellitur id, in quod fertur: tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis confertur, & firmat, & contrarius non tacto: ita infiniti corpori proprium est, sic omnia occupare, ut omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti vero virtualiter, & proprium est sic omnia implere, ut ea faciat virtuosa, & cooperantia, & modificantia illuminationem suam in effectibus. Unde ex infinitate virtutis non excluduntur alia activa, sed magis ponuntur, ut superius quoque dictum fuit. Ad ultimum autem dicitur, quod dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participatio aliqua, propriis constitutivis diversificatur: sicut homo differt ab equo, & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis, quae sunt alia per participationem: sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis utriusque extremi, & de hac est sermo Auer. ibidem.

Secundo modo non infert finitatem nisi unius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso, quod pura est ab aliis distinguitur ab aliquo finitante, & contrahente. Et licet ab infinito nullum positivum excludatur virtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participatio ipsam ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia prae habent.

Ad quartum principale dicitur, quod consequentia nihil valet. Et ad probationem, concessa suppositione, negatur minor: scilicet quod distantium ab aliquo infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, ut patet manifeste, & in quantitate permanente, & successiva. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat, quod tam pars intercepta sub Tropico Cancri, & circulo Aequinoctiali, quam pars intercepta inter circulum Aequinoctialem, & Tropicum Capricorni, in infinitum distat à quantitate lineae infinitae versus Septentrionem, & tamen dubium non est quin pars sub Tropico Cancri sit propinquior: quia minorem viam actura esset, si ad infinitam attingendam moverentur. In successiva vero, quam tam dies hesternus, quam hodiernus in infinitum distat ab aeterno tempore praeterito: constat tamen, quod propinquior hesternus fuit hodiernus, & hodiernus, quam crastinus. Alioquin mundus quotidie non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter, quae sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen unum altero magis distare, quia distantia illa non est infinita utrinque, sed ex una parte tantum: sicut contingit in proposito, & in distantis adductis. Tunc enim, & ex parte infiniti habetur ratio infinitae distantiae ceterorum ab illo, & ex parte finitorum habetur ratio maioris appropinquationis ad primum, ut patet in exemplis adductis, quia enim tempus praeteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte inter singulos dies, & ipsum: quia vero hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est infinita distantia à parte post. Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio, quare est propinquior aeterno elapso, quam dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum, & creaturam. Ex parte siquidem Dei infinita distantia ratio habetur: ex parte vero creaturae distan-

tia finitur. Et ideo hinc sumitur, quod una est propinquior altera primo enti infinito. Unde posset cum distinctione dici ad minorem, quod distantia infinita est duplex, scilicet infinita utrinque, seu simpliciter, & infinita secundum quid, seu ex altera parte tantum, & quod quamvis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sic est ad propositum.

Ad quintum principale dicitur breviter, quod omnes auctoritates Auer. in hac re, excepta illa octavi Physicorum, quia dicitur non esse virtutis finita, nec infinita: loquuntur de motoribus proximis, id est animabus caelorum, ut ipsemet Auer. in comment. 4. r. duodecimi dicit: quum post distinctionem infiniti à finito subdit, quod proportio inter motorem, & mobilem in caelestibus, est propter motorem finitum, & quod propter ipsum dixit Aristote. in secundo Coeli, quod primus orbis esset in labore, & cetera. Vel & clarus (licet in idem redeat) dicendum, quod ideo saepe Auer. negat dari motorem infiniti vigoris, sic, quod possit semper velocius movere: non ex defectu potentiae primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum, & effectuum, & finitate motorum proximorum. Ex his enim fit, ut quemadmodum negatur nono Metaphysicorum comment. septimo: Deum posse producere muscam, non ex defectu potentiae, sed ex ordine essentiali causarum, & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore caelesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quod motor aliquis possit semper velocius movere, non ex defectu potentiae primi motoris, sed quia non potest movere nisi mediante anima caeli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem velocitatem facere: quamvis primus sit vigoris infiniti. Illud vero, quod in comment. 69. octavi Physicorum dicitur, scilicet quod motor immaterialis, nec infinitus dici potest: quamvis sonet quid falsum, & ridiculosum, & propterea reprehensum sit à multis. Quidam extorquentes intelligunt ea ratione dictum de solo Deo, quia non est virtutis activa, sed tantum movet ut finis. Quidam vero, quia non est virtutis activa respectu velocitatis motus, de qua ibi est quaestio, sed tantum sempiternitatis motus.

Ego autem nolens Auerroim Tomistam facere, neque me Auer. sed veritatem solam sequi (quantum cognoscere poterō Deo concedente) puto id tunc voluisse Auer. quod saepe mentem meam pulsavit: tamquam de Aristotelis officina veniens, scilicet, quod virtutes immateriales non sunt quante virtualiter, & consequenter, nec finitae, nec infinitae. Non simpliciter, sed eo modo, quo sunt quante virtutes corporales, scilicet, quod non sunt proportionales motibus, ut scilicet quanto maior motus, tanto virtus immaterialis maior: quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristotelis octavi Physicorum, quia quum sufficienter excludatur ex textu 78. & 79. quod nulla virtus corporea potest movere tempore infinito ex eo, quod talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motivam caeli movere tempore infinito: restat quod virtus illa sit extra ordinem virtutum corporarum, quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec

nec infinita. Et consequenter habetur, quod sit impossibilis, & nec finita, nec infinita etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute corporea, sicut de incorporea. Et secundum hoc quum in textu ultimo octavi Physicorum dicitur motorem coeli esse potentia infinita, purè negatiue teneri debet, id est, non finite. Hanc credo fuisse tunc mentem Aucr. quam tamen quia vidit postmodum non esse veram (vt ex supradictis examinando rationem Arist. & commentum 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Arist.) ideo in 12. Metaph. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem virtutis & proportionis.

Et sic fit finis presentis questionis, anno Salutis, 1499. die decimo Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Apollinaris, ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundenda, qui philosophiam suo ingenio metiri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitam non esse in rerum natura, quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet, quod nullo philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo.

T R A C T A T V S T E R T I V S .

De potentia neutra, & de natura potentia receptiua in duas questiones diuisus.

S V M M A R I V M .

- 1 Num in rebus naturalibus detur potentia neutra.
- 2 Num potentia receptiua actuum supernaturalium sit naturalis.

Q V A E S T I O I .

Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

I VTRA primum articulum primæ questionis remansit tractanda questio de potetia neutra. Vnde, queritur. Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

Circa quam difficultatem quatuor agenda sunt. Primo declarabitur titulus questionis. Secundo ponetur opinio Scoti. Tertio probabitur opposita opinio. Quarto respondebitur obiectis.

Quo ad primum. Res naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri vero in rebus naturalibus, sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic & alijs similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Neutralitas inclinationem naturalem respectu vtriusque actus, scilicet huius & oppositi negat, nõ simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad vtrumque, quemadmodum colorabile, nec ad grauè, nec ad acutum sonum

F est in potentia. Et sic non vocat potetia neutra, sed potetia nulla: colorabile. n. nõ e receptiuu sonoru. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua vtriusque: sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinam, & proprie vocatur potentia neutra. ergo sensus questionis, an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus, receptiua alicuius actus, & tamen nec ad illud nec ad illud nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

G Quo ad secundum. Scotus in prologo pri. sent. q. 1. & in 2. dist. 2. q. 6. tenet dari potentia neutra potens quod potentia receptiua releta ad actum, aut est naturalis, aut violenta, aut neutra. Naturalis quidem si naturaliter inclinatur in illum; violenta vero, si ille sit contra eius inclinationem naturalem: neutra vero, si neque inclinatur ad istam formam, quæ recipit, neque ad oppositam. Exemplum primi, vt motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertii, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifeste patet inueniri in angelis talem potentiam eo quod potetia passiuua quæ est in angelo ad ascendendum in loco neutra est. Quod probatur dupliciter: tum quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam vel oppositam: tum quia si esset in aliquo loco violenta. Et probatur sequela per Auicennam nono Metaph. uolentem quod si motus coeli esset naturalis, terminaretur ad quietem naturalem, & motus ab illa esset violentus. Possit quoque multipliciter argui pro hac opinione: sed quoniam stabiliendo oppositam, habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

H Quo ad tertium propono vnam propositionem, & unam distinctionem ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur est hæc: Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquem actum. Probatum quo ad primam partem, quia vt dicitur 9. Metaph. tex. 13. potentia diffinitur per actum. Actus namque diffiniens potentiam, proculdubio est per se primo respectu ab illa: quoniam neque actus per accidens, neque actus per se secundo, illi æquiualeat. Quo ad secundam vero partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Physicorum tex. 78. vnum quodque sicut agit, ita aptum & natum est agi, & contra: sed potentia sit à natura, & est propter actum, ut patet 9. Metaph. tex. 15. & 16. ergo potentia naturaliter sit, & est propter actum, ergo propter actum quem per se primo respicit, & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primo actum. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in secundo physicorum quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quæ a natura aguntur propter finem naturaliter inclinatur in finem, &c. Distinctio vero est, quod potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. Potest n. colorabile, verbi gratia, comparari ad colorem, ad speciem coloris, ad contrarium coloris, & ad disparatam, scilicet sonos. Si comparatur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primo; si ad speciem eius, naturaliter quidem, sed non per se primo, si ad contrarium violenta, si ad disparatam, nulliter, nisi forte per accidens. Nec hec egent probatione quoniam per se sunt nota ex terminis, nisi quis obiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam, de hoc erit sequens quod nec hi locantur à Saeto sub potentia neutra, ideo nihil proposito

posito obstant. Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quod omnis potentia in rerum natura relata ad actum receptibilem in ea, aut est naturalis, aut uiolenta: quod nulla est neutra. Omnia pro nunc potentia obedientia, ut pote non spectante ad praesens propositum. Probatur autem haec conclusio sic: Omnis potentia receptiua alicuius actus, aut respicit illum per se primo, aut per se secundo, aut contrarium his: sed tam actum per se primo respectum, quam per se secundo, respicit naturaliter, & contrarium eis respicit uiolenter: ergo omnis potentia receptiua alicuius actus est naturalis, aut uiolenta. Minor est per se nota. Et maior probatur sic: Si narretur quartum genus actuum receptibilem in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quem per se primo respicit illa potentia: sed hoc esse non potest: ergo potentia non potest recipere nisi illa tria numerata. Quod autem hoc sit impossibile patet inducitur. Colorabile enim nullam habet potentiam ad sonos, neque calefactibile ad colores, & sic de aliis. Et probatur ratione, quia potentia unius generis non est ad actus alterius: ut patet 12. Metaphysica in tractatu de principiis praedicamentorum. Et quoniam rationi haec consonant, ideo haec sequamur viam. Et haec de tertio.

Quo ad quartum respondetur, quod distinctio illa triumbris est uoluntaria quo ad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, iuuat: quoniam aliud est de superficie absolute, & aliud de superficie Physica tali rerum natura inuenta. Superficies enim absoluta non solum abstrahit ab albo & nigro, sed et ab omni sensibili, & rursus aliqua superficies est quae repugnat colori omni ut patet de superficie ceteri. Itaque loquendo de superficie tali, colorabili, dicitur quod ut sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem in inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad unum quam ad aliud: quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem, & omnes species eius, sed colorem per se primo, speciem uero per se secundum. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum, aut mutationem acquisibilem quouis modo: per se autem secundo respicit hanc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes: & indifferens est ad omnes aut multas, non per exclusionem maioris inclinationis ad unam, quam ad aliam. Ad id uero quod adducitur de potentia locabili in Angelo, dicitur, quod falsum supponit, scilicet in Angelo esse potentiam passiuam, respectu ipsius ubi. Ut enim in tractatu de Angelis dictum est, Angelum esse in loco, non est ipsum recipere aut pati sed virtualiter tangere locum. Unde non oportet sollicitari nisi de actiua potentia Angelis: quam constat esse naturalem, liberam tamen exercitam. Quauis ea quae adducuntur a Scoto ad probandum suum intentum de Angelo, non cogant: quoniam haec consequentia formaliter non ualet. A est naturaliter in uno loco, ergo est uiolenter in aliquo alio: ut patet de singulis partibus orbis lunae. Quaelibet enim est naturaliter in Occidente, & similiter in Oriente, & tamen nullibi uiolenter, & mutat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Auicenna conuincit: quoniam non nisi de motu uere naturali verificatur dictum eius. Motus enim caeli naturalissimus est ex parte principii passiuum: ita quod ex hac naturalitate reducitur quare in eo nullus est labor mouentis: ut patet secundo caeli, textus 3. quamuis ex parte principii actiuum sit aialis. Unde hoc magis ad oppositum intentum Scoti uidetur: quoniam sic motus Angli est natura-

lis ex parte principii passiuum absque sequela inconuenientium, sicut de motu caeli dicimus. Haec de quarto, & de tota quaestione.

Q V A E S T I O II.

Utrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

Utraque eundem articulum quaerendum erat, utrum potentia receptiua actuum supernaturalium, sit potentia naturalis.

In qua quaestione quatuor agenda sunt. Primo de clarabitur titulus. Secundo recitabitur opinio Scoti. Tertio examinabitur. Quarto respondebitur quaestioni.

Quo ad primum, potentia receptiua hinc sumitur formaliter, ut receptiua est, quicquid sit de ipsa, ut elicitui actus. Actus supernaturalis dicitur, quem non potest secundum naturam cursum adipisci: ut gratia, charitas, uisio Dei & reliqua huiusmodi. Potentia naturalis uocatur non subiectiue, i. potentia natura, sed formaliter id est, potentia naturaliter inclinata. Ita quod sensus quaestionis est, Utrum potentiae in rebus naturalibus inueniente, in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinatur ad illos. Haec de primo.

Quo ad secundum, Scotus in primo, quod i. prologi, & in q. 4. dist. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quaestionis. Putat namque, quod potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus & quod in prima comparatione nulla est supernaturalitas, sed potentia est uel naturalis uel uiolenta, uel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis a supernaturalitate: quoniam si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalis, si non naturaliter impressiuum, est supernaturalitas. Confirmatque positionem suam ex hoc, quod potentia receptiua actuum supernaturalium, seipsa est receptiua capax illius, naturaliter perficitur per illum, cum habet, & naturaliter appetit illum. Ex his manifeste sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: & ergo est potentia naturalis respectu illius. Singula autem assumpta probantur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animae medio ad recipiendam charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriae, &c. Secundum uero, quia potentia naturaliter perficitur per actum, qui est eius perfectio. Tertium autem, quia unumquodque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maxime naturaliter appetit maximam perfectionem, ex primo Metaphysice. sed actus supernaturalis, ut uisio Dei, &c. maxima est perfectio, ergo, &c. Sumus igitur secundum hoc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones: non possumus tamen acquirere eas nisi supernaturaliter, quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso causari. Haec de secundo.

Quo ad tertium, tria minus bene dicta in praefata opinione uidentur, scilicet principalis conclusio, & eius probatio, & usus uocabulorum. Male in primis utitur ly supernaturalis, dum omnem actionem Dei ad extra supernaturalem uocat, quia Deus est agens non naturale, sed liberum. Constat namque, quod alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primum namque motus anima Scoti producit naturaliter: secundo autem, non. Unde nisi uocabulis abuti uelimus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debitis in eis est. Omnes enim naturalia a supernaturalibus distinguimus frequenti uisus per hoc, quod aliquid sit secundum dabitum naturae ordinem, & aliquid sit

Opusc. Caic.

V

supra

supra illum . Ratio deinde assumpta manifeste aut falsa est, aut petit principium. Quum .n. dicit, quod potentia naturaliter perficitur per suum actum; & similiter appetit suam perfectionem: aut ly suum significat suum per informationem actu vel potentia, aut suum per naturalem proportionem seu inclinationem. Si primo modo, falsa est maior: grane enim est existens sursum, non naturaliter, sed uolente; perficitur per esse sursum, & tamē esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si uero secundo modo, petitio est principii in minore: hoc .n. est probandum, scilicet quod potentia naturalis habeat actum supernaturalem, ut suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositum nihil infert; & .n. immediate est receptiuum figure Mercurii, & tamen non naturaliter. Conclusio demum principalis uoluntaria relinquatur, & irrationabilis ostenditur probatio oppositam. Hæc de tertio.

Quo ad quartum, conclusio responsiva quasi-est, quod potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primo ex parte actus, sic: Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, ut gratia, & secundum talem modum sciendi, ut uisus cæco datus. Visus .n. secundum se naturalis actus hominis: sed quod cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas uerò, & talia, sunt secundum se actus supernaturales; adeo ut implicet contradictionem connaturalis esse, aut fieri alicui creaturæ factæ vel factibili, ut et ipse Scotus in secundo dist. 23. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi sic, a fortiori nulla est naturalis potentia ad actus supernaturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalem potentiam ad illos actus patet ex frequenti usu, quo naturalis potentia ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur, quod supernaturalitas inuenitur, non solum comparando potentiam ad agens, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed et comparando potentiam ad actum, propter supernaturalitatem actus in se. Secundo, ex parte potentie sic: Omnipotentie passiva naturali, respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Arist. 3. de Anima text. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quod in omni natura, ubi est patiens, oportet ponere agens. Et certum est quod de proximo, non de primo agente loquitur: alioquin distributiuam non fecisset, dicens, in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti, dicentis, quod sufficit si detur primum agens. Consequentia autem probatur: quia potentia supernaturalis non est proximum actiuum naturalis potentie, ut ex terminis patet: naturale .n. solum naturali cognatum est.

Tertio ex parte subiecti. Quum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei, ut in quarto Phys. dicitur, consequens est, quod cognita quidditatiua re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentie, & quum potentie cognitio ex actu pendeat, ut dicitur 9. Meta. consequens est, quod actus, ad quos sunt naturales potentie, cognoscantur, & cum huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad ultimum, quod ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifeste falsum. Et confirmatur

quia certe scimus hanc maiorem, quod nulla naturalis potentia est frustra: ergo si scimus hanc minorem quod in materia vel anima, vel quacunque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere quod scimus supernaturalia illa debere esse, & sic scimus resurrectionem mortuorum futuram, & gratiam iustificantiem impium, &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica, dicens, quod anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio namque quidditatiua alicuius, nihil naturale illius in cognitum relinquit quum continet formaliter, vel virtualiter omnem illius notitiam. Nec euadit dicens quod substantia non potest a nobis pro statu isto quidditatiue & proprie cognosci; quum quicquid sit de hoc, habetur intentum, scilicet quod ex quidditatiua rerum naturalium cognitio, siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus. & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra, erit necessaria secundum quid, pro statu isto, & non simpliciter, quod est manifeste falsum. Hæc de quarto. Finis.

T R A C T A T V S Q V A R T V S .

De subiecto naturalis Philosophiæ unica
quæstione contentus.

Q V A E S T I O . I .

An ens mobile sit subiectum in Philosophia naturali.

Veritur, an ens mobile sit subiectum in philosophia naturali.

Et ut quod non. Primo, Quia aut ens mobile significat substantiam mobilem, aut accides mobile aut tertium cōe utriusque. Si primum, cum substantia mobilis, & corpus mobile sint idē cōuertibiliter, sequitur, quod ponere in rem corpus mobile subiectum philosophiæ, quod est contra tenentes ens mobile. Si secundum, hoc est manifeste contra omnes, & ueritatem. Si tertium, tunc sequeretur, quod ens diceret tertium conceptum abstractibilem a substantia & accidente, quod est contra Thomistas.

Secundo: subiectum scientie debet esse unius rationis formalis, alioquin non haberet quod quid est, & consequenter nec esset principium scientiæ: quia, ut dicitur in 1. de anima, in tex. 11. principium omnis demonstrationis est quod quid est. Nec haberet aliquam per se primo passionem, quia ei, quod non est in se natura una, quicquid per se unum conuenit, conuenit ratione partium, & consequenter nulla passio conuenit ei primo, ens autem mobile dicitur aggregatum ex duabus rationibus formalibus: ergo non est subiectum.

Si dicatur, quod illa duo ponuntur ad circumloquendum unam rationem formalem, quæ admodum moris est ponere passiones loco differentiarum, contra, Ratio subiecti in scientia debet esse primo & maxime nota in scientia, eo quod tota scientifica cognitio ex illa dependet: sed si circumlocutione eget, non esset huiusmodi: implicatio siquidem est in adiecto, dicere quod est ratio formalis in scientia, quod circumloquitur illam passionis noie, ut potest occultæ, ergo, &c.

Tertio: si ens mobile esset subiectum philosophiæ naturalis aut philosophiæ naturalis esset pars Metaphysicæ, aut esset subalternata illi, utrumque est falsum, ergo. Tenet consequentia, quia aut

ens

ens mobile addit supra ens conditionem per se di-
videntem ens, aut accidentalem enti. Si primo mō,
sequitur q̄ ens mobile a Metaphisico consideran-
dum est, quia in primo Posteriorum cap. 22. dī, q̄
eiisdem scientiæ est considerare subiectum aliq̄
& partes subiectiuas per se, & consequenter esset
philosophia naturalis, cui ascribit ens mobile, pars
Metaph. si secundo modo, sequitur quod philoso-
phia naturalis Metaph. subalternaretur, eo quod di-
citur in primo posteriorum, cap. 8. descendere de
genere in genus secundum quid, id est, secundum
conditionem accidentalem (ut communiter ex-
ponitur) est solius scientiæ subalternatę conditio
ab Aristotele tradita.

Quarto sic: Subiectū in scientia debet esse illud, B
ad cuius rationem formalem omnes resoluntur
passiones & conclusiones illius scientiæ, ut de se pa-
ret: sed passiones & consequenter cōclusiones phy-
sice resoluitur ultimo in philosophia naturali ad
quod quid est substantiæ, seu corporis naturalis,
eo quod omnia accidentia physica causantur ex sub-
stantia naturali, ergo substantia naturalis seu cor-
pus naturale ponendum est subiectum.

In hac dubitatione primo distinguam opinio-
nes. Secundo declarabitur opinio sancti Thomæ.
Tertio simul ipsa confirmabitur & contra alias
opponetur: Quarto respondebitur argumentis in
oppositum.

Quo ad primum sciendum est de subiecto ade-
quato phyl. naturalis (de quo hic est sermo) quod-
dam loq̄ in re hac naturaliter, quosdam uerō innat-
uraliter, pp̄ q̄ hi a nra refecandi sunt disputatione
quam inter philosophos agimus. Supponūt enim
intelligentias mobiles esse, & philosophiam natu-
lem infra sensibilia non arctantes, cōe aliqui sensi-
bilib. & separatis a materia, quatenus mobilia sūt,
subiectum philosophiæ dicunt, operiuntque erro-
rem suum Theologicę pietatis nomine.

Contra hos enim non oportet naturalem dispu-
tare, apud quem indubitarum principium est, sub-
stantias abstractas immobiles esse, & terminū con-
siderationis philosophicę esse animam humanam
partim abstractam; partim non, ut dī secundo phy-
sicorum, tex. 26. & ultimum, quod potest naturalis
de intelligentiis attingere, & declarare q̄ sunt, ut
Auer. dicit primo physicorum, cōmento ultimo.
Quanta tamen sit quorundam horum temeritas,
sientio inuoluendū non est, cum præsumatur pro-
prium opinionem Theologiæ sententiam asserere,
sicque Theologicę facultatis expertibus, in philo-
sophia tamen nutritis, deridēdi Theologiam occa-
sionem præbent. Nō est. n. ex sacra scriptura, nec ex
Theologis sanctis ab ecclesia approbatis traditum,
quod Angeli sic mouerentur, ut motus continui
subiectum sint; sed potius oppositum, ut in Theolo-
gia discussum a Sanctis est. Vnde si Peripatericos ar-
guendos censent gloriētur ex Scotica officina hos
se errores deprehendere, non ex Theologia.

His ergo omissis, ad naturales transeamus: Quo-
rum opinio nō est vna, dum alij mobile, alij ens, alij
vtrunque ex subiecto physice refecandū putant.
Et illi quidem qui neutrius nomē recipiunt, secun-
da & quarta ratione ad oppositum facta mouētur,
& sensibile seu naturalem substantiam subiectū fo-
re cōsent. Qui uero ens tantum abijciūt, corpus mo-
bile subiectum philosophiæ ponunt: Et hi adhuc di-
uisi sunt, dum quidam mobile, passionē significare
cōcedunt, quidam autem rationem formalem cor-
poris physici supponere contendunt: Mobile autē

A tātum abijcientes, sunt qui ens naturale subiectum
dicunt. Sunt ergo quinque opiniones naturaliter
loquentium, scilicet Thomistarum tenentium ens
mobile, & Albertistarum dicentū corpus mobile,
& modernorum multorum, dicentium substantiā
naturalem sensibilem: & quorundam ē moderno-
rum asserentium corpus physicum seu naturale, &
corum qui ens naturale subiectum credunt.

Quo ad secundum. Cum ens mobile comple-
xionem quandam nominum contineat singula
distinguenda sunt. Et primo quidem circa mobile
triplici opus est distinctione.

Prima est quod cum mobile motum respiciat,
sicut motus sumitur dupliciter, scilicet proprie, ut
distinguitur & contra mutationem in 5. Physic. &
ad tria tantum genera esse dicitur & communiter,
ut continet in se & motum proprie dictum, & mu-
tationem, s. generationem & corruptionē: ita mo-
bile dupliciter sumi potest. In quæstione tamen ita
sumitur communiter proutidem est quod muta-
bile physice mutatione.

Secunda est, quod aliquid pōt dici mobile, du-
pliciter, scilicet subiectiue; q̄ scilicet est subiectū
motus: & terminatiue, quod scilicet est terminus
alicuius mutationis. Et quamuis prima facie mobi-
le sonet subiectum motus, si tamen restringēdum
est in proposito, magis tenendum est terminatiue
quā subiectiue, ut ex dicēdis apparet. iudicio tamē
meo indistincte tenendum est non ea rōne ut sit
commune ad omnia quomodocunque mobilia:
contineatque ut partes subiectiuas materiā & for-
mā, &c. quia hoc est contra S. Th. in primo physic.
super tex. com. 6. vbi in diuisione literæ exp̄fedit,
quod in primo libro Physic. agitur de principiis in-
trinsecis entis mobilis, scilicet de materia & forma:
ex hoc aperte insinuans ens mobile, quod est sub-
iectum philosophiæ, non esse totum uniuersales
respectu materiæ & formæ, sed totum integrale
seu essentialē, sed ea potius ratione ut scilicet illa
notissima sui acceptio supponatur, quam ex sensu
supponere oportet: perhibent. n. nobis sensus mo-
bilia esse, an autem subiectiue an terminatiue mu-
tentur ea quæ moueri uidemus ratione, magis di-
scernitur, quam ex sensu habetur.

Tertia est quod mobile æquiuocum est nomē
ad aptitudinem, ad motum & ad fundamentum il-
lius aptitudinis: sicut in risibile significaret apti-
tudinem ad ridendum, & rationalitatem, que est eius
fundamentum. Quid autem mobile in proposito
significet, difficile est hac sola quæstione elucidare.
Quamuis enim impossibile sit subiectum & passio-
nem simul accipi pro subiecto in aliqua scientia, si
quod totum aggregatum subiectum sit quia opor-
tet subiectam uni esse rationem formalem, & ex
eo q̄ quid est subiecti, & quid est passionis una rō
formalis constitui nequit, nihil tamen prohibet ag-
gregatū ex subiecto & passione, subiectum sic con-
stitui, ut passionis quod quid est, sit rō formali sub-
iecti in illa scientia. Et hoc modo intelligi pōt mo-
bile passionem significare in proposito, ita q̄ mo-
bilitas quæ est passio, sit ratio formalis enti uel cor-
pori, quod sit subiectum philosophiæ naturalis, nisi
soler fieri reduplicatio supra mobile, dicendo ens
aut corpus mobile, in quantum mobile est subie-
ctū Physic. Suadetur autem in proposito sic sumi
mobile ex subiecto Mathematica, sicut enim phy-
sica est de entibus in eo q̄ mobilia, ita Mathemati-
ca est de entib. in eo q̄ quanta. Constat autem Ma-
thematica sic esse subiectum ens quantū, ut quan-

titas ipsa quae substantiae materialis passio seu proprium accidens est, ratio formalis subiecti Mathematicae sit. Ergo Physica subiectum ens aptum moueri, sic aptitudo ad motum, ratio formalis subiecti sit. Et confirmatur hoc magni Alberti auctoritate: qui in 1. Physicis distinguens corpus in Metaphysicum, Mathematicum, & Physicum, mobilitatem quam rationem formalem subiecti dicitur posteriorem corpore quanto naturaliter dicit. Nec obstat quod eiusdem scientiae est considerare de passione & subiecto eius, quoniam hoc intelligitur quando tractatur de passione ut passio est, non autem quando passio primum subiecti locum tenet: ut patet de quantitate in Mathematica, quae de substantialibus principiis subiecti eius, a quo fluit, non se impedit. Similiter non obstat quod perfecta cognitio de re non habetur absque quod quid est subiecti: hoc enim non est sic accipiendum, ut omnis cognitio citra illam sit imperfecta, ita quod non sit euidens & scientifica, sed ut absque quod quid est subiecti, consummata omnimodaque notitia de re haberi non possit. Quod Physica accidere non incōuenit, quoniam Mathematica hoc conuenire certum est: Mathematicus enim ignorat an quantum sit substantia vel accidens, & quantitas subiectum &c. & tamen certissimum est omnium, ut dicitur in secundo Metaphysico textu & commento ultimo.

Sed contra hanc viam est, quod secundum eam ad Philosophum naturalem non pertineret considerare aliquod praedicatum quidditatis cuiuscumque substantiae, nisi forte aliqua substantia sit, de qua quidditatiue praedicaretur aptitudo ad motum, & consequenter philosophia naturalis non esset substantia, sed esset de accidente, quemadmodum Mathematica. Si enim mobilitas, id est aptitudo ad motum quae passio ponitur entium naturalium, ratio formalis subiecti physicae acceptatur, non licebit Physico de ratione adaequati subiecti eius differere, quia illa prior est, ac per hoc descendendo a mobilitate in communi ad talem mobilitatem in specialibus partibus Philosophiae naturalis, non licebit ad quod quid est talis uel talis descendere, sed quemadmodum adaequati subiecti mobilitatis quod quid est omissum fuerat, pari ratione specialia quod quid erat esse subiectum talium mobilitatum omissa sunt, quoniam nulla pars alicuius scientiae tractat de aliquo priori propria ratione formali. Nec uideo quomodo possit huic rationi satisfieri, nisi tenendo Metaphysicè est considerare quod quid est in particulari. Quod quia non credo verum, idcirco puto melius tenere, quod mobile in proposito non significat ipsam aptitudinem ad motum si est passio, sed eius fundamentum. Cum enim ista aptitudo, quam mobilitatis nomen sonat, quibusdam entibus repugnet, scilicet separatis a materia, & quibusdam non, scilicet materialibus, & de entibus materialibus. puta hominis & boue non reputetur praedicari substantialiter, consequens est, quod aliquid praecedat in eis, ex quo ipsa aptitudinem hanc fortiantur: & hoc fundamentum mobilitatis est. Notanter autem dixi non reputetur: quia cōi voci satisfacere volēs distinctionem hanc mobilitatis pertractauit, siquidem Metaphysicorum textu ultimo sub dubio relinquit, an corruptibile sit substantia, an in substantia, an sit de substantia rei, aut eam sequatur: ut exponit Auerois. Corruptibilitas autem quaedam mobilitatis species est, vel mobilitas ipsa. secundum illud octauum Physicorum textum. 25. in omni corruptio est. S. Thom. etiam ibidem inter substantialia

F praedicata corruptibile ponere videtur. Aristoteles. quod in primo Physicorum textu. 8. idem sentire videtur: dicit quod ad naturalem non spectat probare mobilitatem: hoc enim non esset verum, si mobilitas esset passio praueuta a formali ratione subiecti philosophiae naturalis: posset enim per illam rationem a naturali philosopho probari. Nisi forte quis dicat dictum Aristoteles non esse verum per se, sed per accidens, quia, scilicet passio notissima. Sed hoc non est tutum, tunc quia non est sermo per accidens consuetus Aristoteles. tunc quia saltem defendere mobilitatem pertinet ad philosophum naturalem, & non ad Metaphysicum. si ergo & quamlibet passionem subiecti proprii quilibet artifex defendere dicit. Nec obstat, quod sit passio per se nota de adaequato subiecto, quoniam per se notum, & non per se notum, faciunt quidem differentiam quo ad probari vel non probari posse aliquid ut patet in secundo Physicorum textu. com. 6. non tamen faciunt differentiam quo ad defendere uel non defendere, quoniam si occulta reuera sunt, manifesta magis sunt tuenda, modo non sint principia, sed ex principis, qualis est mobilitas, si passio ponitur. Quicquid autem de hoc sit mobilitas, quae est ratio formalis subiecti physicae, non passio, sed quod quid erat esse entium naturalium, & praueuit naturalitatem & mobilitatem passionum eorum, si concedatur, illam quidem, quia relatiua proprietates est, istam vero, quia passio dicitur.

H Circa vero ly ens, hoc tantum distinguere oportet, quod dupliciter entis nomine uti consueuimus. Primo, pro omni eo quod habet esse quocumque modo, & sic hic non capitur.

Secundo, pro eo quod proprie esse dicitur, hoc autem in his, quae sunt, est id quod proprie fit, eius siquidem esse proprie, cuius est fieri. Id autem quod proprie fit, ut 7. Metaphysico textu. com. 28. patet, est compositum, siue substantialiale, ut homo, siue accidentale, ut homo musicus. Et sic sumit in proposito. Vnde colligendo dicta ad hoc quod aliquid sit pars subiectiua entis mobilis, quod subiecti physicae dicimus, exigitur & quod sit proprie ens, & quod sit mutabile physica mutatione. Et propterea nec materia prima, nec forma substantialis aut accidentalis ens mobile est, sed entis mobilis principia haec omnia sunt. Est ergo ens mobile commune quam sit corpus mobile, & quam substantia naturalis siue sensibilis, quia continet sub se omnia materialia composita, quae solum mutabilia sunt siue sint substantialia, siue accidentalia, siue in formam absoluta, siue secundum ubi. Et est ens mobile abstractius quid quocumque praedictorum, quanto ens aliquem gradum comitans prius est illo, dato est quod ad composita accidentalia se non extendere. Nec obstat contradictio per ly mobile, quoniam sicut substantia rationalis abstractius quod est, quam animal rationale, sic ens mobile abstractius & prius quod est, quam substantia mobilis. quamuis enim ex parte ly mobile aequa sit abstractio, ex parte tamen ly ens, & ly substantia abstractius est ens mobile. Vnde quaedam modum concedens substantiam rationalem, adhuc disputandi locum haberet; an illa rationalis substantia esset corpus an animal, & cetera, & continue ab abstractiori ad minus abstractum quaeestio defecderet, dum a substantia rationali ad corpus rationale, & a corpore ad corpus animatum, & cetera veniretur, sic subente mobili quod remanet, an illud sit substantia, an corpus, & cetera. Cum igitur in re mutabili considerari possit, & quod sit corpus mutabile, & quod sit substantia mutabilis, & quod sit ens mutabile, diuina Thomae sententia est naturalia rationem subiecti philosophiae

losophiæ naturalis induere primò, non quatenus sunt corpora mutabilia, aut substantiæ mutabiles, sed quatenus sunt entia mutabilia, ita quòd ens mobile licet complexiõnem nominum contineat, incomplexum & tamen & per se vnum quod quid est significat, sicut ens per se. Quemadmodum a. diuiso ente in per se & in alios, si simplicibus vocabulis careremus, substantiam ens per se nominare mus, & accidens ens in alio, & tñ vnam formalem rationem significarem, non aggregatam ex pluribus: ita diuiso ente in transmutabile & intrasmutabile, carentes simplici vocabulo, ens transmutabile seu mobile vocamus alterum membrum quod vnus est quidditatis, & illud philosophiæ naturali subiectum esse adæquatum dicimus. Hæc de scdo.

Quo ad tertium, cum ens mobile duo nomina complectatur, & vnum significet, primo ostendendum est, quod eius significatum est adæquatum Philosophiæ subiectum: deinde quod his nominibus conuenientissime significatur.

Primò probatur tripliciter. Primò sic. Adæquatum subiectum primatum passionum naturalium est adæquatum subiectum philosophiæ naturalis: sed ens mobile, & non substantia aut corpus naturale seu mobile, est adæquatum subiectum primatum passionum naturalium, ergo, & c. maior est pars nota. Minor verò probatur accipiendo transmutabilitatem, seu quod idem est, mutabilitatem pro prima passione Physica, vel saltè una de primis, aut eis æquivalente: vt ab omnibus supponitur. Tunc sic: Adæquatum subiectum transmutabilitatis hêt materiam, formam, & priuationem pro adæquatis principijs, sed tantum ens mobile habet hæc pro adæquatis principijs: ergo nihil aliud ab ente mobili est subiectum adæquatum transmutabilitatis, & consequenter primatum passionum naturalium: quod erat probandum. Maior huius prologisimi est ex eo euidens, quòd oportet ista tria in omni materia esse adæquata sibi inuicem, scilicet passionem & subiectum & propria passionis principia, vt patet de resiliantia, & homine, & animali rationali: constat autem ex primo Physicorum per longum processum, transmutabilitatis principia prima esse materiam, formam, & priuationem: oportet igitur eius, ad quod tanquam ad adæquatum subiectum primò sequitur transmutabilitas, esse adæquata principia, materiam, formam, & priuationem. Minor patet ex his, quæ in 12. Met. à textu 19. vsque ad tex. 29. dicuntur, scilicet quod materia, forma, & priuatio ad genus substantiæ non arctantur, sed materia, forma, & priuatio generis substantiæ sunt principia propria substantiæ mutabilis: & materia, forma, & priuatio in genere quantitatis sunt propria principia quanti mutabilis: & materia, forma, & priuatio in genere qualitatis sunt principia propria qualis mutabilis.

Si dicatur quòd quemadmodum principia propria substantiæ continent propria principia ceterorum generum, quia sunt causæ eorum (vt ibidem docet Aristot.) sic substantia mutabilis continet omne quantum & quale mobile, & transmutabilitas substantiæ omnem aliam. Et propterea licet materia, forma, & priuatio excedat substantiam mobilem formaliter, non tamen virtualiter. Hoc licet sit subtiliter dictum, vim tamen rationis non excludit propter duo. Primò: quia falsum est quod principia propria substantiæ mutabilis sint principia principiorum ceterorum generum mutabilium. Quamuis enim sit verum & expressum in 11. Met. cap. supra dicto, quod per se principia essendi in genere substantiæ

tiæ sunt principia principiorum essendi in ceteris generibus id est, quod materia & forma substantiæ sunt causæ materiæ formæ in quâritate & qualitate, & c. Veritati tñ aduersatur, quòd per principia transmutabilitatis substantiæ sint principia principiorum transmutabilitatis aliorum generum. Priuatio. n. in genere substantiæ, quæ est per se principium nõ substantiæ, sed transmutationis substantiæ, nõ est vniuersaliter, & consequenter nec per se principium priuationis, quæ est principium transmutationis accidentalis, vt in corpore cælesti patet, vbi ens mobile secundum locum habet omnia propria principia, scilicet materiam, formam & priuationem: cælum autem substantialiter nõ habet nisi duo principia, quæ sunt essendi per se principia, siue ibi sit materia: quæ est pura potentia: siue simplex corporeitas pro materia, & intelligentia & forma, nullo enim modo est ens mobile substantialiter. Secundo, quod dato, quòd esset talis inclusio virtuali, adæquatum tamen subiectum transmutabilitatis, & similiter adæquatum principiatum ex materia, forma & priuatione, non substantia mobilis, sed ens mobile, quum quando aliqua proprietas vniuersalis secundum prædicationem habet subiectum adæquatum secundum prædicationem, in quo reperitur causa, secundum quam inest quibuscunque proprietates illa, illud tale est eius subiectum secundum quod ipsum. Nec est requirendum pro primo subiecto illius, illud ad quod per viam resolutionis proprietates illa & eius principia reducunt, alioquin periret doctrina tradita in libro Post. capitulo de vniuersali. Docemur. n. ibi sistere, quado adæquatum subiectum secundum prædicationem inuenitur, & causatum in eo, per quod sibi carensque illa passio inest. Nulla etiam posset poni proprietas communis alicui analogo ad substantias & accidentia, cum accidentia & eorum proprietates & principia in substantijs virtualiter includantur. Nisi ergo uelimus abuti uocabulis & rationibus eorum, quod in se est subiectum adæquatum transmutabilitatis in seipso adæquate, claudit propria principia transmutabilitatis. Sed nec substantia mobilis, nec corpus mobile claudit in se illa: quoniam propria principia transmutabilitatis vniuersalis seu in communi, sunt materia, forma, & priuatio in communi, quæ genus substantiæ transcendunt. Enti autem mobili adæquantur: quicquid. n. ex materia, forma, & priuatione constat, ens mutabile est: & e conuerso, eo quod priuatio machinatur ad malum. Ens igitur mobile est proprium, & primum mobilitatis subiectum.

Secundo, probatur propositum, & directè arguitur contra ponentes corpus mobile sic. Coniunctio omnis mobilis cum ratione corporeitatis, nõ supponitur in naturali philosophia, sed in 6. Phy. probatur, ergo nõ corpus mobile, sed ens mobile est subiectum Philosophiæ naturalis. Antecedens patet in tex. 32. sexti Phy. ubi probatur quòd omne mobile est corpus. Consequentia verò patet tum ex eo quòd si corpus mobile ponitur adæquatum subiectum, oportet supponi mobilitatem coniunctam esse corpori, aut ut rationem formalem, aut ut passionem: tum ex eo quòd oportet supponi corpus coextendi ipsi mobili: alioquin non supponeretur subiectum adæquatum scientiæ. Vtrunq; autem horum impossibile est supponi ignorata vniuersali cõiunctione ipsius mobilis, cum corpore, ut de se patet. ergo. Et hæc est ratio S. T. in primo phy. nõ quam. n. dixit ipse, quòd philosophus naturalis probet corpus mobile esse, ut cõmuniter sibi imponitur.

Opusc. Caie.

V 3 tur,

tur, quia non intelligitur (corpus enim mobile esse, qui dubitant, non egent medio, sed sensu, quo vel seipfos moueri percipiant) sed dixit quod probat omne mobile esse corpus. Et vt plenius huius rationis vis percipiatur, aduertendum est primo, quod subiectum adequatum scientie resoluens suas conclusiones in principia per se nota (qualis est philosophia naturalis) oportet & quod sit subiectum primarum passionum, ac per hoc quod sit principium essendi, & consequenter cognoscendi secundum naturam ceterorum, & quod sit principium cognitionis in nobis, siue ad latentes proprietates & occulta principia a posteriori, siue a priori procedatur: quoniam subiecti cognitio omnibus presupponitur, & vt dicit Auer. in 2. Phy. com. 29. nec a priori, nec a posteriori probari potest in scientia, & innatum est nobis, quod oportet semper a notioribus nobis procedere, ut in primo Phy. com. 4. dicitur. Sicut ergo prima ratio superius facta procedit ex ordine nature, sic ista procedit ex nostro ordine cognoscendi. Et propterea S. Thom. dixit, quod ad audientes non probat, omne mobile esse corpus: insinuans per hoc, cognitionis magis quam rei ordinem. Aduertendum est secundo, quod quamuis aliud sit omnem mobilitatem esse coniunctam corpori, & aliud cognosci omnem mobilitatem esse coniunctam corpori: ad hoc tamen quod corpus mobile ponatur subiectum adequatum, nihil refert, quod horum deficiat, quoniam sicut deficiente coniunctione illa secundum rem, corpus mobile prohiberetur ex parte rei esse subiectum, ita deficiente coniunctione illa in esse cognito, ex parte cognitionis, quae prohiberi debet, impeditur. Non sufficit autem presupponi aliquid quod mobile esse corpus (quod ad sensum patet) sed oportet supponere omne mobile esse corpus, tum quia ad hoc, quod complexum aliquod, vel complexum significatum induat rationem subiecti adequatum in scientia, oportet id quod est vt formale, & sic & supponatur per se coniunctum alteri, vt passio vel ratio formalis, alioquin frustra de materiali parte complexi illius quod fieret, cum ea quae sunt per accidens, variabilia & extra quaestiones scibiles sint. Hoc autem sicut impossibile est esse, nisi omne tale illi in sit; ita est impossibile supponi nisi omne tale in esse illi supponatur. quoniam omnia haec, sicut in nature ordine praexistunt de omni, ita & in cognitionis ordine. Vnde si naturalis scientiae subiectum est corpus mobile, oportet in hac scientia quae de mobili in eo quod mobile tractat, supponere mobile, quod vt formale se habet coniunctum esse corpori per se, vel ut passionem, vel ut rationem formalem. Neutrum autem horum fieri potest, nisi supponatur omne mobile corpori conexum esse: imaginari non potest, ut propria passio aut ratio formalis credatur esse alicuius, id quod cum illo dubitatur. Tamen quia ad hoc vt aliquod complexum, vel complexum significatum habeat rationem adequatum subiecti alicuius scientiae, non minus oportet id quod ut formale ponitur adequatum scientiae, quam id quod ut materiale sumitur coexistendi illi formali, alioquin si materiale rationem formalem contraheret, scientia, quae adequata rationem formalem respicit subiectum suum excederet; nihil autem refert, ut dictum est, coextensionem talem non esse, aut non supponi. Si igitur corpus mobile in eo quod mobile, adequatum subiectum ponatur Philosophiae naturalis, oportet Philosophiam, quae de mobili, in eo quod mobile est, supponere, corpus euacuare mobile, alioquin adequatum sibi subiectum quod quis haberet, non tamen supponeret, & consequenter

ter subiecti rationem non haberet. Hoc autem impossibile est supponi, quamdiu nesciunt, an omne mobile sit corpus, ut de se patet. Potes autem rationem hanc iuxta S. Thomam, sic colligendo formare. Nulla scientia habens subiectum complexum, aut complexum significatum, probat eam coniunctionem partium subiecti, sine qua complexum illud subiecti rationem induere non potest, alioquin scientia construeret sibi ipsi subiectum, quod de nulla scientia specialiter dicere licet. Haec enim maior aequalit maior S. Thom. breuius asseruntis, nulla scientia probat, id est, construit, vel componit sibi ipsi subiectum: loquendo enim de subiecto complexo, aequiuale dicere, nulla scientia componit aliquid, ut sit suum subiectum: & dicere, nulla scientia probat suum subiectum, apud formaliter terminos speculantes. Sed Philosophia naturalis, si corpus mobile ponitur subiectum, construeret subiectum suum, &c. Patet minor ex dictis, quia probat uniuersalem coniunctionem mobilitatis cum corpore, sine qua corpus mobile subiecti rationem habere non potest. Omissa autem verborum sollicitudine, directe syllogizandum est sic: Nullum coniunctum, cuius de omni coniunctio probatur in aliqua scientia, est subiectum adequatum illius corpus mobile est coniunctum, cuius de omni coniunctio probatur in Philosophia naturali, ergo corpus mobile non est subiectum in Philosophia naturali. Maior iam patet ex eo quod omne coniunctum, quod ponitur adequatum subiectum, supponit & per se coniunctum saltem ex parte formalis, & coextensionem rationi formali adequate scientiae, sed cuius coniunctio dubitatur, de omni non supponitur coniunctum per se, nec coextensionem rationi formali: ergo. Minor ex sexto Physic. patet text. com. 32. ubi probatur uniuersalis coniunctio mobilis cum corpore & processu Philosophiae naturalis, maxime in secundo Physic. & secundo tractatu primi de coelo, vnde habetur uniuersalis coniunctio corporis cum mobili.

Sed remanent duae contra rationem hanc obiectiones excludendae. Prima est, quia non videtur verum, quod in sexto Physic. probet, omne mobile esse corpus, eo quod in text. 32. probatur tantum omne mobile esse diuisibile. Constat autem, quod si probatur passio alicuius de mobili: non propterea probatur ratio formalis subiecti illius passionis: sic autem se habet diuisibilitas & corporeitas, vt patet. Secunda est, quia videtur haec secunda ratio aduersari primae, in hac siquidem dicitur omne mobile esse corpus: in illa vero dicitur ens mobile communius esse, & corpore & substantia mobili. Ad primum horum dicitur, quod quia non cadit in intellectu humano, quod aliquid supponatur esse corpus, de quo dubitatur esse diuisibile, nisi apud antiquos attributos errores, ponentes corpora indiuisibilia, quia diuisibilitas ipsa sic comes est corporeitatis & in esse, & in cognoscendo, vt prius absque posteriori nunquam cognoscatur: experimur enim non aliter nos cognoscere aut supponere corpus, nisi vt quantum quoddam quantitate molis: ideo si in Philosophia non supponatur omne mobile esse diuisibile, a fortiori supponi non potest esse corpus, quia coniunctio mobilis cum corporeitate, dum dubitatur, cum diuisibilitate non potest cognosci nisi ratione aut sensu. Ex sensu autem constat, quod non habetur, ratio autem ad illam nulla inuenitur. Et si ex demonstratione illa 6. Physico. non acceptatur demonstratio, saltem tanquam necessaria consequens conclusionem formaliter conclusam, relinquatur maius inconueniens, quod scilicet omne mobile

mobile esse corpus, longe remotius est a Philosophiæ principio; utpote 3. coeli. & 1. de generatione. Peripatetici tamen ibidem vtrunque concludi propositionē indistincte intelligunt. unde Auer. in primo coeli. com. 3. dicit, Probatur in 6. Ph. qd oē mobile est corpus; &c. Ad secundum verò dicitur qd licet ens sit communius corpore (quia de multis predicatur quiddatiue, de quibus corpus non predicatur quiddatiue) non tamen est sic communius quod alicui insit, cui corporeitas coniuncta non sit: omne enim ens mobile est corpus, vel claudit in se corpus. Potest & secundo dici (licet in idem redeat) quod in 6. Ph. probatur oē mobile esse corpus. i. corporeum aliquid. Probando enim mobile esse diuisibile, nihil aliud probatur, q̄ mobile esse ens corporeū; siue illud sit corp⁹, siue corporeū aliquid. Corporeum autē conuertitur cum ente mobili, dato quod corpus cum eo non conuertatur. Et eodem modo potest argui contra ponentes substantiam naturalem aut mobilem. Omne enim naturale aut mobile esse substantiam, cū oporteat supponi, aut haberetur ex sensibus, aut ex naturali Philosophia, aut ex Met. Ex sensu quidem non haberetur. Ex naturali autē Philosophia si haberetur, concluderet hoc non posse supponi in ipsa: si autē a Metap. tractatur, ut Auer. dicit 2. Ph. com. 4. hoc etiam concludit illud non posse esse subiectum in Philosophia naturali: quæ scientia ex se est euidens absque Metap. Haberet enim subiectum & principia propria ex sensibus per se nota, & non accipit ea positione, quamuis a Metaphysico defendi habeant si impugnetur; vt in primo Ph. tex. com. 12. dicitur.

Tertio probatur idē auctoritate, & primo Ari. in 3. Ph. ubi in definitione motus non posuit corpus aut substantiam, sed ens in potentia, &c. Ex quo arguitur sic. Id est subiectū Philosophiæ, quod ponitur in definitione primorum accidentium naturalium: quia tale est proprium subiectum eorum, ut patet in 7. Metap. tex. 17. sed non corpus nec substantia, sed ens in potentia secundum quod in potentia (quod idem est qd ens mobile, vt patet in 3. Ph. tex. 6. & 9.) ponitur in definitione primorum accidentium. s. motus &c. ergo ens mobile est subiectum Philosophiæ naturalis.

Et confirmatur hoc idem ex 1. Ph. tex. 11. ubi supponendum dicitur in Philosophia omnia aut quædam moueri, & non oia aut quædam corpora, &c. Secundo auctoritate Auer. q. 6. nō sollicitus de uocabulis in 3. Metap. com. 1. ens mobile. & in 12. eiusdē com. 3. corpus mobile, & in proœmio Ph. res sensibiles subiectum Philosophiæ nominauerit, & propterea non verba sua in hæc, sed sensum ponderari uoluerit: in secundo tamē Ph. expresse docet aliquid prius corpore subiectum esse Philosophiæ naturalis, dum dicit com. 3. Et sciendum est; quod subiectum istius libri est natura & principia naturalia, cum sint communia omnib. rebus naturalibus, & ideo in hoc libro non diffiniuit corpus neque alia de quibus considerat naturalis sicut fecit in primo coeli & mundi. Ex quo habetur qd apud ipsum cōsideratio de corpore mobili differtur vsque ad librum de celo & mundo, ubi ab eius diffinitione inchoatur: ut patet in tex. com. 2. Et rursus habetur subiectum Physicæ esse cōe corpori & aliis, de quibus cōsiderat naturalis, vt prima rōne assumpsimus. Non ergo corpus mobile, sed aliquid prius eo cōe naturalibus omnibus est subiectum philosophiæ, quod ens mobile esse ex prima ratione liquet; Est ergo significata rō per ens mobile subiectū philosophiæ

A naturalis, non autem significata per substantiam, aut corpus naturale, vel mobile, vel sensibile. Quod autē illis uocabulis conuenientissime significetur, sic patet. Mobilis uocabulum in primis conuenientius sumitur, quam sensibilis, quoniam admissio ente sensibili adhuc non est naturalis Philosophus liber a Parmenidis & Melissi inuentione: concedentes enim ens sensibile, negabant mobile: supposito autem ente mobili, Philosophiæ principia inconcussa manent. Similiter conuenientius est, quam naturalis nomen, tum quia redit idem inconueniens. Nam supposito ente naturali, adhuc Phil. naturalis liber non incedit, nisi mobile addat, ut ipse Arist. testat in 1. Ph. tex. 11. contra Parmen. & Meli. concedentes ens naturale, subdens, Nobis autem subiiciatur, omnia aut quædam naturalia moueri. Tum quia subiectum notissime dēt supponi, & cōstat diffiniētia notiora esse diffinito, unde cum motus naturam diffiniat, quod clare significatur per ens mobile, obscure importatur per ens naturale, hoc enim si declarandum est, ad motum oportet venire. Tum quia nominib. uendum est ut plures, 2. Top. vsitatissimum autē est naturæ nomen ad cuiuscunq; rei qd est, & naturale ad omne non artificiale, siue de genere mobilium sint siue non.

Et propterea si ens naturale supponeretur, ens non artificiale intelligeretur subiectum in philosophia naturali: quod est falsum.

C Et sic insiciationi locum daret uocabuli equiuocatio, qd si distinguendum esset, & ens naturale, i. habēs in se principium motus supponendū, cur non potius absq; glossa & diffinitione ens mobile a principio dicitur clarius exprimendo? p̄sertim qd 2. Ph. hyl. principium anticipandum esset, ut glossa illa intelligeretur. Entis autem nomen clarius propositis, ex dictis patet. Hęc de tertio.

Nunc Quarto superest argumentis in oppositū satisfacere. Et ad primū quidem dicitur, quod ens significare tertium quid commune secundum analogiam substantiæ & accidentis, non est contra S. Thomam, nisi secundum analogiæ naturam ignorantes. Vnde nullum inconueniens est, ens mobile commune esse secundum rōnem formalem, nō unam simpliciter, sed unam analogice entibus mobilibus omnibus, s. substantiis, quantis & qualibus, & cæteris. Quamuis etiam ratio ad oppositum nō concludat contra tenentes, ens mobile extra substantiam non inueniri, quia homo ipse in quantum est ens mobile, aliud est a seipso, in quantum est substantia mobilis. Et propterea non sequeret, ergo ponendo ens mobile subiectum, ponit substantia, aut corpus mobile, quoniam differunt formali ratione.

D Ad secundum dī, dupliciter. primo, quod mobilis communitur supra, (vt de ea in hac loquimur questione) non est passio sed substantiale prædicatum sicut & materiale, & possibile, iuxta ea que supra aduēta sunt. Quæ p̄nt etiam ratione confirmari, ex eo quod possibile substantiale prædicatum est entium, a materia sumptum, non enim hō est ens possibile per aliquam proprietatem ipsam consequentem, sed per intrinseca sua.

E Mobilitas autē apud naturā idē sonat qd possibilitas apud phys. vt exercitatis in istis sciētis, non auctoritatibus notum est. Sed quia hoc non est a p̄decessoribus discussum, & ut nouum non facile acceptabitur, sic debiliter firmatum, iō secundo dī, qd si mobilitas sit passio, adhuc subiectum philosophiæ cōceditur eē unius rationis formalis circūlocuta per ly ens mobile. Et ad instantiā contra hanc rōtionem

responderet tripliciter. Primo quod quamvis in scientiis a priori procedentibus subiectum debeat esse primo & maxime notum, quoad quid rei, non tamen hoc oportet in scientiis a posteriori doctrinam facientibus qualis est naturalis Philosophia, ut Commentator dicit in proemio, & in commentariis primi Physicorum com. 2. Sufficit enim quod primo & maxime notum, quoad an est, & quid nominis, ut ex primo Poster. patet. Huic autem nihil obstat talis circumlocutio. Secundo dicitur, quod notitia subiecti debere esse maximam, potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu cognitionum possibilem haberi de illo, potest enim idem cognosci probabiliter & demonstrative, per communem & propria, & cetera. Et hoc modo de subiecto non oportet supponi a nobis maximam cognitionem, ut patet inductiue etiam in Mathematicis. Alio modo respectu aliarum cognitionum, que in illa scientia acquiruntur. Et hoc modo est verum: & conceditur quod cognitio ista, quam habemus de illa ratione formali in isto circumlocutio, est maior omni cognitione, quam acquirimus in Philosophia naturali. Et si contra hoc instetur: quia multorum notitia acquirimus in Philosophia naturali quam per intima eorum cognoscimus & nominamus, perfectior autem est cognitio per intima, quam per passionem, sicut ratio illa cognoscitur, responderet, quod perfectio cognitionis, de qua est sermo in primo Poster. vult sumitur, quod subiecti cognitio debet esse maxima, non attenditur penes aliud quam evidentiam. Unde maius & minus in cognitione in proposito, penes evidentiam latitudinem attendere oportet. & propterea aliud est cognosci intimius & aliud evidentius. Cum enim omnis cognitio acquiritur in scientia, siue pertingat ad intima alicuius quæsti, siue non, habet evidentiam ex cognitione subiecti, sicut ex principio necesse est cognitionem subiecti esse evidentiorum, consequenter maiorem ceteris. Et verè sic est in proposito: quia cognitio entis mobilis, quam circumloquendo supponimus, est ex sensibus evidens: quæcunque autem alia acquiritur est discursu syllogistico ex istius evidentia certa: propter quod autem unum quodque & illud magis est, ut dicitur primo Poster. Tertiò dicitur, quod si Philosophia haberetur à nobis sub perfecta ratione scientiæ, qua est in se, proculdubio subiectum oportet omnino esse primo & maxime notum: ut arguendo dicitur. Quia autem non sic est, tantum imperfectionis scientiæ nostræ admiscetur, quantum subiecti cognitio compatitur: ex hac enim incompleta cognitione subiecti, minus plena est cognitio subsequenti, difficultasque in solvendis quæstionibus non parua.

Ad tertium dicitur negando consequentiam, quæcunque via teneatur. Non enim eiusdem scientiæ est considerare aliquod subiectum, & per se partes eius subiectivæ, aut per se modos quoscunque; sed eos tantum, qui genus, scilicet illius subiecti, non egrediuntur. Mobile autem extragenabile Metaphysicæ est: quoniam a materia sensibili non abstrahit. Accidentalem autem conditionem entis mobilitate esse, ut subalternatio requirit, nullo modo est possibile, ut ex his, quæ scripsimus super cap. 13. primi Poster. patet: quia accidentalitas illa perfectitatem & extraneitatem simul respectu illius subiecti exigit, quod respectu entis non est possibile: cum nihil extraneum sit ab ente, ut dicitur tertio Metaphysicorum textu undecimo. Nec mihi obiciatur quod sanctus Thomas in tractatu de natura generis dicit Philosophiam naturalem propter accidentalitatem

tem huiusmodi subalternari Metaphysicæ: quia tractatum illum fortè nunquam vidit sanctus Thomas. Stylus enim eius non est: & multa ibi sunt, quæ doctrina eius non consonant.

Ad quartum dicitur, quod plus requiritur ad hoc, quod aliquid sit subiectum, quam quod ad ipsum fiat resolutio: alioquin principia subiecti ad quæ ultimo fit resolutio, esset subiectum. Oportet ergo quod ad eius rationem formalem fiat resolutio, tanquam adæquatum primarum passionum subiectum; ad substantiam autem mobilem non fit mobilium resolutio, sicut ad adæquatum mobilitatis subiectum, sed sicut ad primum clausum in adæquato mobilitatis subiecto, quod est ens mobile. Post resolutionem siquidem passionum communium in analogo subiectum, potest analogum ipsum in se resolvi, posterius reducendo: ut in tractatu de nominum analogia diffusè diximus.

Et hic fit finis huius quæstionis in conventu sancte Mariæ gratiarum in Mediolani suburbio, anno Salutis 1499. die 6. Nouemb. Summe igitur amantissime mi frater Vincenti, sollicitudinis hospitalitatisque tuæ fructum, & quo præstas ingenii acumine, dicere dans veniam minus contentaneis, memor quod nihil in ullo unquam genere cultu repentinumque sit Vale.

H T R A C T A T V S Q V I N T V S De nominum analogia in undecim capita diuisus.

S V M M A R I V M.

- 1 Quotplex sit analogia, & quis sit eius primus modus.
- 2 Analogia attributionis quid sit, & quibus modis fiat & quæ eius condiciones.
- 3 Analogia proportionalitatis quid & quotplex sit, & quomodo proprie analogia dicatur.
- 4 Quomodo analogi nomen ab analogatis distinguatur.
- 5 Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.
- 6 Qualis sit predicatio analogi de suis analogatis.
- 7 Qualis analogatorum secundum analogi nomen definitio.
- 8 Qualis sit in analogo comparatio.
- 9 Qualis sit analogi diuisio, & resolutio.
- 10 Qualiter de analogo sit scientia.
- 11 De camelis necessariis circa analogorum nominum intellectum & usum.

C A P V T P R I M V M.

Quotplex sit analogia, & quis sit eius primus modus.

Annotatus & ab ipsius rei obscuritate, & a nostri sui flebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his vacationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius notitia necessaria a deo, ut sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multum in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si ullo usquam tpe accidit, hac erate id enire clara luce uidemus: dum analogiam, uel indistinctionem, uel ordinem, uel conceptus præcisi unitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis namque patebit opiniones huiusmodi a veritate, quæ ultro se offerebat, per abrupta deuiasse.

Analogie igitur uocabulum proportionem seu proportionalitatem, ut a Grecis accepimus in proposito sonat, adeo tamen extensum dictumque est, ut multa nomina analogia abusiue dicamur, & multarum distinctionum adunatio si fieret, confusio pareret.

pareret. Ne tamen rectum, obliqui iudicio priuē, & singularitas in loquendo accuseretur, unica diuisione trimembri omnia cōprehendemus, & a minus proprie analogis ad verē analogia pcedemus.

Ad tres ergo modos analogiē analogia omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram uocabuli proprietatem & vsam Arist. ultimus modus tantum analogiam constituat, primus autem alienus ab analogia omnino sit.

Analogia secundum inæqualitatem vocantur, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadē, inæqualiter tñ participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis, ut corpus nomen, cōe est corporibus inferioribus, & superioribus. Huiusmodi aut analogia Logicè vniuoca appellat, Philosophus uero æquiuoca, eo quod ille intentiones cōsiderat nominum, iste autem naturas, unde & in 10. Metaph. text. com. ult. Arist. dicit quod corruptibili & incorruptibili nihil est cōmune vniuocum, despiciens unitatem rōnis, seu conceptus tantum. Et in 7. Phis. text. com. 13. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes, quia huiusmodi analogia cum unitate conceptus non dicit vnā naturam simpliciter, sed multas complectitur sub se naturas ordinem inter se habentes, ut patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogū hoc mō appellari potest, licet non multum cōsueuerint nisi generalissima & his propinqua, sic vocari, ut patet de quantitate & qualitate in prædicamentis & corpore, &c. Hanc analogiam S. Th. in primo sent. dist. 19. vocat analogiam secundum esse tantum, eo quod analogata parificatur in oratione significata per illud nomen commune, sed non parificatur in esse illius rationis.

Perfectius siquidem esse habet in uno, q̄ in alio cuiuscunque generis ratio, ut in Metaph. pluries patet. Non solū enim planta est nobilior minera, sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera, & sic de aliis. Perhibet quoque huic analogiæ testimonium Auer. in com. 2. 12. Metaph. dicens, cū unitate generis stare prioritatē & posterioritatē eorum, quæ sub genere sunt. Hæc p̄ tanto analogia vocant, quæ considerata in æquali pfectione inferiorum per prius & posteriori ordine pfectionis de illis dicit nomen illud commune. Et iā in vsu uenit, ut quasi synonyme dicamus aliquid dici analogicè, & dici p̄ prius & posteriori. Abusio tñ uocabulorū hæc est: qm̄ dici p̄ prius & posteriori, superius est ad dici analogicè. In huiusmodi autem analogis, quō inueniantur unitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, nō oportet determinare, quoniam vniuoca sunt secundum veritatem, & vniuocorū canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

Analogia attributionis quid sit, & quibus modis fiat, & quæ eius condiciones.

Analogia autem secundum attributionē sunt, quorum nomen est commune, ratio autem secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundum habitudines ad illud. Ut, Sanum commune nomen est medicinæ, & vri nē, & animalī, & ratio omnium in quantum sana sunt, ad vnum terminum, sanitatem scilicet, diuersas dicit habitudines. Si quis enim assignet quid est animal, in quantum sanum, subiectum dicit sanitatis, urinam uero in quantum sanam, signum sanitatis,

medicinam autem, in quantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet, rationem sani esse nec omnino eandem, nec omnino diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid, est enim diuersitas habitudinum, & idēitas terminillarum habitudinum.

Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia secundum quatuor genera causarum. uocando pro nunc causam exemplarem, causam formalem. Contringit siquidem multa ad vnum finē, & ad vnum efficiens, & ad unum exemplar, & ad unum subiectum secundum aliquam vnā denominationem, attributionem, diuersimode habere ut patet ex exemplis ipsius Arist. Ad causam. n. finalem pertinet exemplum de sano in 3. Met. text. com. 2. ad efficientium uero exemplū de medicinali ibidem positum, ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta, ad exemplarem demum analogia boni posita in 1. Eth. c. 7. Attribuuntur autē analogiæ huic multe condiciones, ordinate se consequentes, scilicet quod analogia ista fit secundum denominationem extrinsecam tantum, ita quod primum analogatorum tantum est tale formaliter, cetera autem talia denominantur extrinsece. Sanum enim ipsū animal formaliter, est: vrina uero & medicina, & alia huiusmodi sana denominantur non a sanitate eis inhærente, sed extrinsece ab illa animalis sanitate significatiue vel causaliter, &c. Medicatum quoque, a medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta uero & quæcunq; alia medicatiua dicunt, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esset subiectum, & habens esse: cetera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mēsuræ, dispositiones, actiua, &c. sunt. Boni quoque ratio in bono per essentiā saluata quo exemplariter cetera denominantur bona, in solo primo bono formaliter inuenitur, reliqua autem extrinseca denominatione secundum illud bonū bona dicuntur. Sed diligenter aduertendum est, q̄ hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quod non fit secundum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundum aliquid extrinsecum, est formaliter intelligenda, & non materialiter, i. non est intelligendū per hoc quod oē nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic quod primo tantum conuenit formaliter: ceteris autē extrinseca denominatione, (ut de sano & medicabili accidit) ista. n. uniuersalis est falsa, ut patet de ente & bono, nec haberi potest ex dictis, nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quod omne nomen analogum per attributionem ut sic, vel in quantum sic analogum commune est analogatis sic, quod primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu præcedētium manifeste sequitur. Ens enim quamuis formaliter cōueniat omnibus substantiis & accidentibus, &c. in quantum tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiue ut sic, sola substantia est ens formaliter, cetera autem entia dicuntur, quia entis passionibus uel generationibus, &c. sunt, licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatis sibi formaliter inherētibus, in quantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiue aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur, illam et bonitatem, qua Deus ipse bonis formaliter in se est.

Et

Et ex hac conditione statim infertur alia. scilicet quod illud unum ad quod diuersae habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est unum non solum ratione sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet uniuersaliter & particulariter. Si enim sumitur analogata particulariter, illud unum necessarium est unum numero uere & positum. Si autem sumantur uniuersaliter, illud unum necessarium est unum numero negatiue, id est non numeratur in illis analogatis ut sic, quamuis in se sit uniuersale quoddam & non unum numero. Verbi gratia: si sumantur haec tria, scilicet urina sana, haec medicina sana, & hoc animal sanum; haec omnia dicuntur sana sanitate existente in hoc animali, quam constat unam numero uere esse. So crates. n. dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem: medicina, quia illam fecit: urina quia eandem significat, &c. Si uero sumatur animal sanum in communi, & urina sana in communi, & medicina sana in communi: sic formaliter loquendo, sanitas a qua huiusmodi sana dicuntur, non est una numero in se: eo quod cause uniuersales effectibus uniuersalibus comparandae sunt. Et simile est de signis, & instrumentis conseruatiuis, & aliis huiusmodi: sed est una numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, urina & diata: quoniam non est alia sanitas in urina, & alia in animali. Et sequitur conditio ista ex praecedenti, quoniam commune secundum denominationem extrinsecam non numerat id, a quo denominatio sumitur in denominatis, sicut uniuocum multiplicatur in suis uniuocatis: & propter hoc dicitur unum ratione tantum, & non numero, in suis uniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis animalis nomine aduante in una ratione.

Ex hac autem conditione infertur alia. scilicet quod primum analogatum ponitur in ratione ceterorum secundum illud nomen analogum: quoniam cetera non suscipiunt illud nomen nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidem in ratione medicine, & diatae, & urinae, &c. in quantum sana sunt animalis sanitas: sine qua intelligi cetera sana non possunt: & simile est de aliis iudiciis. Ex hoc autem sequitur ulterius, quod nomen sic analogum unum certum significatum esse omnibus partialibus eius modis, seu omnibus analogatis non habet. Et consequenter, quod nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem a conceptionibus analogatorum habet: sed sola vox cum identitate termini diuersimode respectu communis est. Ita quod cum in hac analogia sint tria: vox scilicet, terminus respectu diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distincte significat, ut sanum sanitatem: respectus autem diuersos ita indeterminat & confuse importat, ut primum distincte uel quasi distincte ostendat: ceteros autem confuse, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis, significantis, causantis, &c. sic in una uoce sanitatem distincte importante confundit, ut respectum primum, scilicet habentis seu subiecti distincte significet. Sanum enim absolute dicimus sanitatem habentem, ut subiectum; ceteros autem respectus indeterminatè importat & per attributionem ad primum; ut patet ex dictis. Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet commune est omnibus analogatis non secundum uocem tantum: & quod simpliciter prolatum stat pro primo: quod non est prius primo analogato,

in quod tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat, & supra omnia analogata superius significatum non habet.

Diuiditur autem a S. Tho. analogia haec in analogiam duorum ad tertium, ut urinae & medicinae ad animal sanum: & in analogiam unius ad alterum, ut urinae uel medicinae ad animal sanum. Nec habet diuisio ista alia membra a supra dictis: quoniam hoc circuit analogiam secundum omnia genera causarum: sed ad hoc facta est, ut ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quoniam ponitur primum analogatum ex una parte, & cetera ex alia parte: & quoniam secundum analogatorum unum hinc & alterum inde ponitur, secundum quodcunque genus causa analogia fiat. Primo enim, & ceteris sic esse est analogum, ut nihil eis prius ponatur aut significet, & propea uocatur analogia unius ad alterum, ponendo omnia alia a primo loco unius. Secundum autem analogatis sic esse est nomen analogum, ut aliquid eis prius ponatur: primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et uocatur analogia duorum ad tertium, uel multorum ad unum, quia non inter se est attributio, sed ad primum. Appellatur autem analogia secundum attributionem a Logico aequiuocata: ut in principio Praedicamentorum patet: ubi animal aequiuocum dicitur ad animal uerum & pictum. Animal enim pictum non pure aequiuocet, sed per attributionem ad animal uerum animal dicitur: & in ratione eius in quantum animal manifeste patet uerum animal accipi. Quarenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis ueri. A Philosophis uero Graecis, nomina ex uno, uel ad unum autem in uno & media inter aequiuocata & uniuocata dicuntur: ut plures in Metaphysica patet & expresse in 1. Ethic. huiusmodi nomina contra analogia distinguuntur, ut infra amplius dicetur. A Latinis autem uocantur analogia uel aequiuocata a consilio. Hanc analogiam S. Th. in primo sententiarum uocat analogiam secundum intentionem, & non secundum esse, eo quod nomen analogum non sit hic commune secundum esse, i. formaliter: sed secundum intentionem, i. secundum denominationem: ut enim ex dictis patet in hac analogia nomen esse non saluatur formaliter nisi in primo, de ceteris autem extrinseca denominatione dicitur. Haec ideo analogia apud Latinos dicuntur quia proportionibus diuersas ad unum dicuntur extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem; abusua tamen loquutio haec est, quauis longe minor, quam prima. Quomodo autem de huiusmodi analogis scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentia & alia huiusmodi de eis fiant, ex dictis & Aristotelis consuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes haec dicuntur) & deinde a primo ad alia procedere: sicut a centro ad circumferentiam diuersis proceditur uis.

CAPVT III.

Analogia proportionalitatis quid & quomodo sit, & quomodo proprie analogia dicatur.

Abusue igitur analogis ad proprie analogia ascendendo, dicimus analogia secundum proportionalitatem dici, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadem. Vel sic, analogia secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem: ut uidere corporali uisione, & uidere intellectualiter, cōi nomine uocatur uidere: quia sic intelligere rem animae offert;

vt uidere corpori animato. Quamuis autem proportio vocetur certa habitudo vnus quantitatis ad aliam secundum quod dicimus quatuor duplam proportionem habere ad duo & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum, secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor quemadmodum sex ad tria. utrobique enim dupla proportio est, &c. transfulerunt tamen philosophi proportionis nomen ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis, capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito uocabulis istis utimur.

Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphorice & proprie. Metaphorice, quidem, quando nomen illud commune absolute unam habet rationem formalem, quæ in unum analogatorum saluatur, per metaphoram de alio dicitur: ut ridere unam secundum se rationem habet, analogum tamen metaphorice est uero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui. sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo ridet. Et huiusmodi analogia sacra Scriptura est, de Deo metaphorice notitiam tradens. Proprie uero fit quando nomen illud commune in utroque analogatorum absque metaphoris dicitur, ut principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod ut Auerois in com. septimo primi Ethicorum ait: proportionaliter de eis dicitur.

Preponitur autem analogia hæc ceteris antedictis dignitate & nomine. Dignitate quidem: quia hæc fit secundum genus causæ formalis inhaerentis: quoniam prædicat eam, quæ singulari inhaerent. Altera uero secundum extrinsecam denominationem fit. Nominem autem, quoniam analogia nomina apud Graecos (a quibus analogiæ uocabulum habemus) hæc tantum dicuntur: ut Arist. etiam colligitur, qui in Metaphysica, nomina quæ dicimus analogia per attributionem, ex uno, uel ad unum, uel in uno uocat, ut patet in principio 4. & in 7. tex. cō. 15. In quinto autem Metaph. ca. de uno in tex. 12. diffinitur unum secundum analogiam, ut synonymis utitur unum analogia & unum proportione, & diffinit esse ea, quæcunque se habent ut aliud, aperte insinuans illam esse proprie analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione, dicente, Illa quæ sunt unum secundum equalitatem, scilicet proportionalem, sunt quorum proportio est una, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem. ubi Auero. exponens ait. Et illa dicuntur unum secundum proportionalitatem, sicut dicitur, quod proportio rectoris ad ciuitatem & gubernatoris ad nauem, est una. In secundo quoque Post. c. 11. huiusmodi nomina proportionalia analogia uocat. Et quod plus est in primo Eth. c. 7. distinguit supradicta nomina ad unum aut ex uno, contra analogia, dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait. Non assimulantur à casu equiuocis, sed certæ ei, quod est ab uno esse, uel ad unum nomina cōtendere, uel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit. Sicut enim in corpore uisus, in anima intellectus. In quibus uerbis lectori non solum nomen analogiæ hoc, quod diximus, sonare docuit, sed preferenda esse in prædicationibus metaphysicis hanc insinuauit analogiam in ly magis: ut S. Th. ibidem propter supradictam rationem optime exponit. Scimus siquidem secundum hæc ana-

logiam, rerum intrinsecas entitates, bonitates, ueritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia metaphysicales processus absque arte discuntur. acciditque huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: ut in 2. Elenchorum dicitur. Nec fuit forte Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniam blasphemare ferre uidetur, qui metaphysicales terminos analogos dicens secundum proportionalitatem communes exponit. Cū tamen Auero. dicat super prædicto tex. Et dignius his tribus modis est, ut sit nomen boni dictum de eis secundum uiam, quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Th. in primo Sen. dist. 19. analogia hæc analogia secundum esse & secundum intentionem: eo quod analogata ista nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis parificantur, & tamen tam in ratione illius nominis, quam in esse eiusdem proportionaliter continentur. Sed quoniam, ut dictum est, obscura & necessaria ualde res hæc, accurate distinetur & lucidanda est per plura capitula.

CAPVT III.

Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguitur.

Quoniam autem analogia media est inter equiuocationem puram & uniuocationem, ex extremis medii natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet uox, conceptus in anima, & res extra seu conceptus obiectiuus, ideo singula perlustrando, dicendum est quomodo analogum ab analogatis distinguitur. Et a rebus incipiendo, quia priores conceptibus & nominibus sunt, dicimus quod nomine æquiuoco diuersæ res significantur, quod ut sic non nisi uoce adunantur. Uniuoco uero diuersæ res ita significantur, quod ut sic ad rem in se simpliciter, unam abstractam & præcisam in esse cognitio ab eis adunantur. Analogi autem nomine res diuersæ ita significantur, quod ut sic ad res diuersas secundum proportionem unam uniantur. Vocatur autem in proposito res non solum natura aliqua, sed quicunque gradus, quæcunque realitas, & quæcunque reale in rebus inuentum. Vnde inter uniuocationem & analogiam hæc est differentia quod res fundantes uniuocationem sunt sic ad inuicem similes, quod fundamentum similitudinis in una est eiusdem rationis omnino cum fundamento similitudinis in alia: ita quod nihil claudit in se uniuocatio, quod non cludat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum uniuocæ similitudinis, in utroque extremorum æquæ abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundamentum similitudinis in una diuersæ est rationis simpliciter a fundamento illius in alia quod unius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogiæ similitudinis, in neutro extremorum oportet esse abstractum ab ipsis extremis; sed remanet fundamenta distincta, similia tamen secundum proportionem: propter quod eadem proportionaliter uel analogice dicuntur. Et ut omnibus possint prædicta patere, declaratur exemplariter in uniuocatione huius nominis animal & analogia huius nominis, ens, homo, bos, leo & cetera animalia: quia habent in se singulas naturas sensitivas seu proprias animalitates: quas constat diuersas secundum rem esse, & mutuo similes: sic quod in quocunque extremo (puta homine, aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo, in quo est.

& n.

& nihil includens in vno quod non in alio: & ideo
& in rerū natura fundantur in suas aīalitates similiter
dmem vniocatis, quæ identitas generica vocatur,
& in esse cognito adunantur non ad duas vel tres
animalitates, sed vnam tātum, quæ animalis nomi-
ne in concreto per se primo significatur, & vniuo-
cè uocatur communi nomine animal. Omnium si-
quidem eorum, secundum quod naturas sensitivas
habent, in distincta omnino est ratio: quæ illius rei,
quam animalitatem vocauimus, adæquata est diffi-
nitio. Substantia autem, qualitas, quantitas, &c. quia
non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto-
modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam su-
pra substantialitatem nihil amplius relict: ideo nul-
lam substantialitatem vniocatem inter se compa-
runtur. Et quia cum hoc, quod non solum eorum
quidditates sunt diuersæ, sed etiam primò diuersæ,
retinent similitudinem, in hoc, quod vnumquod-
que eorum secundum suam proportionem habet
esse: ideo & in rerum natura non secundum aliquā
eiusdem rationis in extremis, sed secundum proprias
quidditates vt commensuratas hic proprijs esse fun-
dant analogiam, id est, proportionalem similitudi-
nem. Et in intellectu adunatur ad tot res quot sunt
fundamēta, proportionis similitudine vnitas, signi-
ficatas propter illam similitudinē, entis nomine &
analogicè cōi noīe vocatur ens. Differenter ergo
res adunantur sub nomine Analogo & Vnioco.

Conceptus quoque mentalis non eodem modo
inuenitur in vniocis & analogis: quoniam nomē
vniocum & omnia vniocata vt sic, vnum tātum
conceptum in mente habent perfectè & adæquatè
eis correspondentem; quia fundamentum vniocis
similitudinis (quod significatum formale est nomi-
nis vniocis) vnus omnino rationis est in omnibus
vniocatis, ac per hoc in vno representatio, omnia
representari necesse est. In analogis verò, quoniam
fundamēta analogæ similitudinis diuersarum sunt
rationum simpliciter, & eiusdem secundum quid
(id est, secundum proportionem) oportet duplicè
analogi mentalem conceptum distinguere, perfec-
tum & imperfectū, & dicere quòd analogo & suis
analogis responder vnus conceptus mentalis im-
perfectus & tot perfecti quot sunt analogata. Quia
enim vnum analogatorum vt sic, simile est alteri,
cōsequens est, quòd conceptus representans vnū:
representet alterum: iuxta illam maximam, Quic-
quid assimilatur simili vt sic, assimilatur etiam illi,
cui illud tale est simile.

Qua verò talis similitudo secundum proportio-
nem tantum est, quæ diuersam rationem in altero
fundamēto habet, conceptus perfectè representans
vnum analogatorum a perfecta representatione al-
terius deficit, & consequenter oportet alterius ana-
logati alterum adæquatim conceptum esse. Vnde
& analogum vnum habere mentalem conceptum
& plures habere conceptus mentales, verum est di-
uersi modè: quamuis simpliciter loquendo, magis
debeat dici, analogi esse plures conceptus, nisi lo-
quendo occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quo-
niam cum contradicēdus analogata omnino carere
vno cōceptu mentali sermo est, vnum eorum con-
ceptum absolute dicere non est reprehendendum.
Propter quod oportet solerti discretionē lectorem
vti, quando inuenitur scriptū, quod analogata con-
ueniunt in vna ratione. Est ergo differētia inter ana-
logiam & vniocationem quo ad conceptū men-
talem, ita quod vniocis & vniocatorum, vt sic,
vnus est conceptus perfectè & adæquatè eis respon-

dens, ut de conceptu animalis patet. Analogi verò
& analogatorum vt sic, plures necessariò sunt cōce-
ptus perfectè ea representantes, & vnus est cōceptus
imperfectè representans. Nō ita quòd fit vnus con-
ceptus adæquatè respōdens nomini analogo, & ina-
dequatè analogatis; quoniam secundum veritatem
nomen illud vniocum esset, sed ita quòd conce-
ptus vnus representans perfectè alterum analogatū
vt sic, imperfectè representans reliquum. Quo
ad vocem autem, non est inter analogata & vniocata
differētia.

His autem prælibatis, intentum facile patere po-
test, quomodo scilicet distinguatur analogum, pu-
ta, ens ab analogatis: puta, substantia, quantitate &
qualitate. Vniocum, enim, puta animal, distinguitur
ab vniocatis (puta homine & leone) quo ad
rem significatam seu cōceptum obiectiuum, & quo
ad conceptum mentalem sicut vnum simpliciter ab-
stractum &c. a multis simpliciter, &c. Analogum
verò quòd ad rem seu obiectum conceptum distin-
guitur sicut vnum proportionem a multis simplici-
ter, vel (& idem est) sicut multa & similia secundū
proportionem a multis absolute, verbi gratia, ens di-
stinguitur a substantia & quantitate, non quia signi-
ficat rem quandam eis communem, sed quia sub-
stantia quidditatem tantum substantia importat,
& similiter quantitas quidditatem quantitatis abso-
lute significat: ens autem significat ambas addita-
tes vt similes secundum proportionem ad sua esse, &
hoc est dicere vt eandem proportionaliter. Quo ad
cōceptum autem mentalem adæquatim hoc quo-
que eodem omnino modo distinguitur. Secundū
conceptum verò mentalem imperfectum, quāuis
distinguitur sicut vnum simpliciter a multis simpli-
citer, non tamen sicut vnum abstrahens in represen-
tando ab illis multis quemadmodum in vniocis
contingit. Quoniam, vt ex dictis patet, conceptus
ille, puta, qualitatis, in quantum ens, alterius analog-
ati, id est ipsius qualitatis, secundum quòd se habet
ad suū esse, est adæquatè representatiuus; & a qua-
litate quidditate non abstrahens, ceterorum verò
(puta quantitatis & substantia) imperfectè tantum
est representatiuus, in quantum eis similis propor-
tionabiliter est.

CAPVT V.

Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.

Oportet autem ex præmissis ostendere, qualiter
analogum abstrahat ab his, quibus commune
secundum analogiam dicitur, puta, qualiter ens ab-
strahit a substantia & quantitate. Iniurgit siquidem
difficultas quædam in re hac, & ex parte rerum, &
ex parte conceptus. Ex parte siquidem rerum: quia
videtur analogi nominis res significata eodem, ab-
strahibilis & abstracta modo quo res vnioco no-
mine significata, Quoniam cum (vt in 5. Meta. di-
citur) vnum in qualitate faciat simile, nulla apparet
ratio cur a quibusdam similibus sit vna res abstra-
hibilis, & a quibusdam non, licet euidentis ratio sit,
cur ab his similibus, puta Socrate & Platone, abstra-
hibilis sit res magis vna, & ab illis, puta homine, &
lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas
assimilantur in hoc quòd vtraque est ens, & conse-
quenter in eis est aliquid vnum, quod est funda-
mentum illius similitudinis, quod vetat ab eis ab-
strahi rem vnā utriusque communem? Ex parte ve-
rò cōceptus, quia videtur eodem modo cōceptus,
analogi abstrahere ab analogatis sicut vniocū ab
vniocatis, eo quod analogum nomē importat in
confuso singulas proportionem analogatorum, &
distinctè

distinctè non significat nisi proportionem in communi: verò gratia, ens non significat habens se ad esse vel sic, puta vt substantia aut, vt quantitas; sed si proportionale nomen est, significare videtur habes se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum a substantia, & a quantitate: & consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

Vt autem euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quod licet abstrahere diuersa significet, cum dicimus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quod tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum & non alia; nunc vero significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, quæ res cognita abstracta denominatur. In vnum tamè & idem semper tendit; quoniam semper sonat intelligi vnum, non intellecto altero. Ideoq; nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quàm inquirere & determinare, quomodo res significata analogo nomine intelligi possit, non cointellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur absque cõceptibus istorum. Cum igitur ex supradictis, & ex ipso analogi vocabulo pateat, quod analogo nomine non simpliciter vna res, sed res proportionem vna significatur, talis autem est quod res diuersa, vt similes proportionaliter, facile deduci põt, quod res analogata potest quidem intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna (puta natura sensitiua, seu animal intelligitur nõ cointellectis omni natura humana & equina, vt sic) sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur, nõ cointellectis ipsismet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolute. Ita quod analogi abstractio non consistit in cognitione vnius & non in cognitione alterius; sed in vniús & eiusdem intellectione absolute, verbi gratia, entis abstractio nõ cõsistit in hoc, quod entitas apprehenditur, & substantia aut quantitas non: sed in hoc quod substantia, aut quantitas apprehenditur, vt sic se habet ad proprium esse: secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & nõ apprehenditur substantia, aut quantitas absolute. Et simile est de aliis rebus analogis, quales sunt ferè omnes Metaphysicales. Vnde concedi potest, rem analogam abstrahere, & nõ abstrahere ab analogatis diuersimodè. Abstrahere quidem, pro quanto abstrahit ab eis, quemadmodum res vt sic, id est res similis alteri proportionaliter abstrahit a se absolute sumpta. Non abstrahere vero, pro quanto res vt sic accepta seipsam necessario includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de vniuocis dici non potest: quia res vniuoca, absque aliis, quibus est vniuocè communis, intelligitur, sic quod eas in suo intellectu nullo modo aequaliter includit, vt patet.

Obiectioni autem ad oppositum adducte ex analogie similitudinis natura, facile satisficit, dicèdo, quod cum vnum multipliciter dicatur, non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter, sed quandoque sufficit, quod vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autè proportionaliter non est simpliciter vnum, sed multa similia secundum proportiones, a quibus ideo nõ potest abstrahi res vna simpliciter; quia similitudo ipsa proportionalis tantum est & fundamentum non est vnum nisi proportionaliter. De ratione siquidè vnius proportionaliter, est habere quatuor

A terminos: vt in quinto Ethicè dicitur. Quoniam proportionalitas, qua similitudo proportionum fit, inter quatuor ad vnum, quæ duarum proportionum extrema sunt, necessario est, & consequenter vnum proportione non unificatur simpliciter, sed distinctionem retinens, vnum pro tanto est, & dicitur, pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio quare vnum proportionaliter non est, vnum absolute, nisi quia ista est eius ratio formalis; ita non est quare alia ratio, cur a similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna, hoc enim ideo est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit ulterius procedentibus, vt querant id, quod sub quæstione nõ cadit: ut quare homo est animal rationale, &c.

De abstractione quoque conceptus eodem dicendum est modo, abstrahit enim conceptus analogi nominis non sicut vnum simpliciter, sed sicut vnum proportione; seu simile secundum proportiones a multis absolute. Sed quia obiciendo tangitur de abstractione conceptus analogi a specialibus conceptibus illius analogi, & abusuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes, ideo diligenter cauendum est, ne apparentia in obiectione tacta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur. Sciendum siquidem est, quod licet in analogis secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant quod eandem formam omnino respiciunt: ita quod non solum conueniunt in vno termino, sed in hoc quod est respicere illum. Erroreum tamen est, analogo per attributionem conceptum vnum respectus in cõi ad illum terminum per abstractionem a tali & tali respectu attribuere: verbi gratia, Animal in quantum sanum, urina in quantum sana, & medicina in quantum sana licet conueniant, & in sanitate rãquam termino, cuius animal est subiectum, vrina signũ, & medicine cã, & conueniant in hoc, quod respiciant sanitatem: quodlibet enim eorum sanitatem respicit, licet diuersimodè. Ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in cõi ad sanitatem, importatus sani nomine, in cuius respectu omnes speciales respectus ad sanitatem, confusè & in potentia claudantur. Falsum enim est, quod sanum significet hoc quod dico, respiciens, vel aliquo modo se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomè vniuocum vere esset ad vrinam & animal, &c. vt patet ex vniuocorum definitione. Tum quia hoc est cõtra intentionem dicentium, vrinã aut diætã sanã.

Percunctantibus siquidem, quid est vrina in quantum sana, non respondetur, respiciens sanitatem; sed omnes respectus in illum specificant, respondentes signum sanitatis, & similiter de diætã respondetur, quod est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes, & Philosophos & Logicos hucusque a me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error: ita in analogis secundum propositionem (quæ sola simpliciter analogata sunt) similis cauendus est error, ex simili causa apparentiæ firmitatem trahens. Quia enim analogata conueniunt in hoc, quod vnumquodque eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersimodè credi potest quod ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur. Ac per hoc analogum habeat conceptum vnum, in quo confusè & in potentia claudantur oēs speciales propositiones analogatorum, verbi gratia, vt quia substan-

substantia proportionata est suo esse & similiter
quantitas & qualitas, licet diuersimodè: ideo à sub-
stantia, quantitate & qualitate, diuersimodè pro-
portionatis suis esse, abstrahatur res siue quidditas
proportionem habens ad esse, qualiscunque sit il-
la proportio, & hoc sit entis primarium significa-
tum, in quo omnes speciales proportionales substan-
tia, & quantitatis & qualitatis, &c. ad sua esse con-
fusa elaudantur & in potentia.

Sed hoc falsissimū est. Tum quia hoc quod di-
citur, scilicet res proportionata ad hoc quod sit, non
est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo, nisi
chimericè. Tum quia proportionalia nomina vni-
uoca essent (vt ex vniuocorum diffinitione patet)
& consequenter periret proportionalitatis rō, quæ
extrema vnum simpliciter esse non compatitur, &
sic essent proportionalia & non proportionalia: quod
intellectus capere non potest. Tū quia contra Ari-
sto. authoritatem in secūdo Post. inferius adducen-
dam, & adductā ex primo Ethic. & S. Tho. & Auer-
& Alberti expressè est. Vnde cōfusio, qua analogū
tam secundum attributionem quam secundū pro-
portionē importat speciales habitudines aut pro-
portiones, nō est confusio plurium cōceptuum in
vno communi conceptu, sed est confusio signifi-
cationum in vna voce, licet differenter. Quoniam in
analogia attributionis vox analogica primum distin-
ctè significat, cætera autem confuse. In analogia ve-
ro proportionis, nomen analogum ad omnes suas
significationes indistinctè se habere permittitur.

Cantum tamen & attentū oportet hic esse: quia
cum analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet
secundum se, & vt eadem & ipsæ vt eadem pro-
pter identitatis proportionalis naturā non abstra-
hant à seipsis: & tamen aliquid conuenit eis ratio-
ne identitatis, seu in quantum eadem sunt, quod non
conuenit eis ratione diuersitatis (vt patet de com-
munitibus eis) videtur, quod duo impossibilia
secundum apparentiam analogi rationibus cō-
ueniant, scilicet quod ipsæ vt eadem non abstrahant
à seipsis, & quod ipsæ, vt eadem aliquid causent, & ha-
beant, & quod non vt diuersæ, reduplicari que
possint vt eadem, non reduplicatis, vt diuersæ sunt.
Hæc enim non solum composibilitate, sed necessa-
rio simul sibi vendicat idēitas proportionalis: quon-
iam & extrema vniri omnino non patiens, ab eis
omnino abstrahi non permittitur: & extrema aliqua-
liter indiuisa & eadem ponens, vt eadem ea consi-
derabilia & reduplicabilia existit. Sicque fit, vt ana-
logo secundum idēitatem in se clausam, ad diuer-
sitate rationum in se quoque clausam comparato,
abstractio quædam (quæ non tam abstractio, quæ
quidam abstractionis modus est) inueniatur: pro-
pter quam non solum ab analogatis (puta substan-
tia & quantitate) analogum, puta ens, abstrahere di-
citur: vt supra diximus. Sed ab ipsis eius rationi-
bus, seu à diuersitate ipsarū rationum eius puta ra-
tione entis in substantia, & rationis entis in quan-
titate. Non quia quandam rationem eius commu-
nem dicat, quia hoc est fatuum, nec quia illæ ratio-
nes omnino sint eedem, aut eas omnino vniat: quia
sic non esset analogum, sed vniuocum, sed quia eas
proportionaliter adunans. & vt easdem proportio-
naliter significans, vt easdem considerandas offert,
annexa inseparabiliter diuersitate quasi seclusa, &
identitate proportionali vnit, & confundit quodā-
modo diuersitatem rationum. Sicque non sola si-
gnificationum in voce confusio, analogo conue-
nit, sed confusio quædam conceptuum, seu ratio-

num fit in identitate eorum proportionali, sic ta-
men vt non tam conceptus, quam eorum diuersi-
tas confundatur. Et quoniam analogum tale iden-
tatem præcipue importat: & tali confusione fre-
quenter vtimur, analogica nomina ab omni ratio-
num eius diuersitate abstrahere dicentes (dū con-
fusa pro omnibus supponere ipsum pluries expo-
nimus) ideo non mediocri opus est vigilantia, ne
in vniuocatione labi contingat. Abstrahit igitur
analogum à suis analogatis (puta ens a substantia &
quantitate) sicut vnum proportionem à multis, seu
sicut familia proportionalia à seipsis absolute tam
quo ad conceptum obiectiuum, quam mentale
siue sit sermo de abstractione et orali, siue de forma-
li. Hæc enim abstractiones non differunt in eodem,
nisi secundum præcisionem, & non præcisionem,
vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere
ens abstractum à naturis predicamentorum abstra-
ctione formali, quam dicere natur. s. predicamēta-
les proportionales ad sua esse, vt sic præcisè spe-
cialibus autem seu singulis analogiæ rationibus ex-
tremis, non tertio conceptu simplici, sed voce com-
muni & identitate proportionali earundem, quo-
dammodo abstrahit.

CAPVT VI.

Qualis sit prædicatio analogi de suis analogatis.

Vt dicitur autem forte alicui ex his quod præ-
dicatio analogi de suis analogatis (puta entis
de substantia, & quantitate, aut forme de ani-
ma & albedine, &c.) sit sicut prædicatio æquiuocæ
de suis æquiuocatis, ita quod non sit prædicatio supe-
rioris de inferioribus, nec communioris de minus
communi, nisi sola voce, sed eiusdem de seipso.
Non est enim analogo res vna significata, quæ in
vtrouque analogorum saluetur: absque hoc autem
prædicatio communioris, aut superioris non inue-
nitur secundum intrinsecam denominationem,
seu existentiam. Sic enim analogum secundū pro-
portionalitatem commune esse dictum est. Fouere
quoque potest non paucam opinionem hanc præ-
cessus iuxta primum Topic. Aut scilicet analogum
est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile se-
clusa vocis communitate. Et cum constet non esse
inconuertibile (quoniam substantia vt sic se habet
ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædi-
cat conuertitur cum substantia: & similiter quanti-
tas sic commenturata suo esse, cum quantitate con-
uertitur, & sic de alijs) consequens est, quod ana-
logum tamquam superius, de analogatis prædicari nō
possit. Superioris enim intentionem inspicere nō
potest, quod conuertibile esse comprobatur. Et quon-
iam secundum veritatem analogum vt superius
prædicatur de analogatis, & nō sola voce commu-
ne est eis: sed conceptu vnico proportionaliter: cuius
unitas ad hoc, quod prædicatum aliquod supe-
rioris rationem habeat, sufficit: quia superius nihil
aliud sonat, quam vnum prædicatū ad plura se ex-
tendens: cum autem non per accidens, aut con-
gregatione (sicut aceruus lapidum) sed per se, con-
sistat esse etiam vniū proportionem: ideo ad huius ve-
ritatis claritatem ex extremis procedendo, sciendū
est, quod quia analogum medium est inter vniuocum
& pure æquiuocum, cōsequens est, quod ana-
logum idem aliquo modo, & nō idem aliquo mo-
do de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat ali-
quod abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt
ex præmissis patet cap.) consequens est, quod com-
paretur ad sua analogata ut maius ad minora, seu
superius ad inferiora, licet non omnino vnum se-
cundum

eundem rationem sit, quod eis imponit. Quod vt clarius pateat, figuratim declaratur sic. Tam in æquiuocis quam uniuocis & analogatis, quatuor inueniuntur, scilicet quæ res ad minus, æquiuocitate, uniuocata, aut analogate & duæ res, seu rerum rationes æquiuocationem, uniuocationem, aut analogiam fundantes, verbi gratia, in æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor, canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius secundum nomē canis. In uniuocatione quoque animalis inueniuntur quatuor s. homo & Bos, & natura sensitiua hominis & natura sensitiua Bouis: quæ animalis uniuocatione fundant. In analogia similiter entis quatuor sunt s. substantia & quantitas, & substantia in quantum commensurata suo esse, & quantitas secundum quod suo esse proportionatur. Et licet prima duo, s. æquiuocata & uniuocata, & analogata eodem modo quantum ad propositum spectat in omnibus his distinguantur, quia vbi libet ex opposito condistincta sunt altera tamen duo uniuocationem, æquiuocationem, & analogiam fundata, diuersimode unita aut distincta sunt. In æquiuocis namque rationes illæ, puta canis marini & terrestris, sunt omnino diuersæ secundum rationem, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestris, & e conuerso, & ideo sola voce communius, aut maius æquiuocatis dicitur, & est. In uniuocis verò res illæ puta animalitas in Boue & animalitas in Leone licet numero, & specie diuersæ sint, ratione tamen omnino eadē sunt, rō enim vn̄ est omnino eadem quæ ratio alterius, & e conuerso; & propter hoc id quod prædicat animal de homine, idem omnino prædicat de Boue, & uniuocum dicitur & superius homine & Boue. In analogis autem res analogiam fundantes puta quantitas vt sic se habens ad esse, & substantia vt sic se habens ad esse licet diuersæ sint & numero, & specie, & genere, ratione tamen eadem sunt nō omnino, sed proportionaliter: quoniam vn̄ius rō proportionaliter eadem est alteri. Et propter hoc, id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate, illud met proportionaliter prædicat de substantia, & e conuerso. Est enim illud met proportionaliter id, quod in substantia ponit, & e conuerso: & pp hoc analogum puta ens non sola voce communius, maius aut superius analogatis est: sed conceptu vt dictum est proportionaliter vno. Ita quod analogum & uniuocum conueniunt in hoc quod vtrūque communioris & superioris rationem hēt. Differunt autem in hoc, quod illud est superius analogice seu proportionaliter, hoc verò uniuoce. Et merito, quia fundamentum superioritatis utrobique saluatur, uniuocationis autem nō. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, super hoc quod res significata inuenitur non in hoc tantum, sed illam et non numero, sed ratione, inuenitur in alio. Uniuocatio autē super nō identitatis omnimode, sed identitate rationis rei significatæ, i. super hoc, quod ratio rei significatæ in illo, & in isto est eadē omnino. Quamuis n. in analogis hic identitatis modus nō inueniatur, quoniam, in uniuocis inueniri pluries dictum est, identitas tamen ipsa rōnis ratione inuenitur, est namque identitas proportionalis, identitas quedam. Et ideo non minus analogum puta ens est prædicatum superius, quam uniuocum, puta animal, sed alio modo, analogum n. est superius proportionaliter, quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ, uniuocum autē præcisè & simpliciter, quia semper

A omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur, Propter quod S. Tho. superioritatis fundamentum aspiciens in quinto Metaph. dicit, quod ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & Bouem.

Vnde obiectiones ad oppositū adductæ, in hoc peccant, quod inter identitatem & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quod ad hoc quod aliquis terminus denominetur superior, aut eōmuniōr, oportet vt rem vnā & eandem in vtroque ponat: sed sophistica consequentis committitur inferendo ex hoc, ergo oportet quod dicat rem vnā & eandem omnino. Et est semper sermo de identitate secundum rationem seu definitionem: Identitas n. & vnitas continent sub se non solum vnitatem, & identitatem omnimodam, sed proportionalem, que in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igitur quod in analogis nō prædicatur idem de vno & alio analogato: quoniam vnum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur, & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandū est. Quantitas n. licet adæquet ens de quantitate verificatum secundum rationem omnino eandem, non tamē secundum rationem illam proportionalem, quoniam ratio nō alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, idem huiusmodi rationibus formaliter respōdendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato. Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quod quia analogum rationem vnā proportionaliter tantum prædicat, & vnum proportionaliter plura, & esse proportionibus similia, manifestum est, dupliciter posse secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolute, & sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet vna cum altera, & sic cum nullo analogato conuertitur; quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt ptionaliter, & vna est altera proportionaliter. Et quia vt dictū est analogū hęc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum, concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium, aut definitio, aut differentia, aut accidēs vniuersaliter est. Nec propterea diminutus Arist. aut Porphy. fuit: quoniam prædicabile, quod simpliciter vnum est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca analogam numerauerunt.

Ex prædictis autem manifeste patet, quod analogū non conceptum distinctum, nec vnum præcisum inæqualiter participatū, nec vnum ordine, sed conceptum vnum proportionem dicit & prædicat. De ordine tamē in analogis inclusio infra tractabitur. Vnde cum dicitur de homine, aut albedine, aut quocumque alio, quod est ens non est sensus, quod sit substantia vel accidens: sed sic se habens ad esse. Vtrorū autem ly, sic, quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam Metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

Qualis analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.

Apparere quoque poterit alicui, quod in ratione unius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis nomen, alterius analogati, puta substantiæ, vel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat, sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem inde apparatus hæc sumit, quia ratio unius analogati, ut eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quod analogo nomine rationes hæc importantur, ut eadem proportionaliter sunt. Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Aristotele, Auerroë & S. Thoma in primo Ethicorum posita. Exponit enim, quod bonum seu perfectio analogice dicitur de visu & intellectu, quia sicut visus in corpore, ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem, quod non est intelligibile hoc se habere sicut illud, nisi vtrunque extremorum percipiatur. Necessario igitur videtur, unum analogatorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

Ut autem liqueat huius ambiguitatis solutio recolendum est analogia hæc dupliciter inueniri, scilicet proprie & metaphoricè. Diuersimode enim hæc facta habent ad propositam questionem. In analogia siquidem secundum metaphoram, oportet unum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed proprie sumptum, in ratione sui metaphoricè sumpti claudi necesse est, quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neque enim fieri potest, ut intelligam quid sit pratum in eo, quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen proprie sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere. Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphoricè sumptum, nihil aliud prædicat, quam hoc se habere ad similitudinem illius, quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analogia proprie dicuntur de his, in quibus proprie saluantur, & posterius de his, in quibus metaphoricè inueniuntur & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem ut patet. In analogia vero, in qua nomen saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi forte gratia materia, ut S. Tho. in 2. q. de Verit. art. docuit. Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analogia secundum attributionem, & uniuoca.

In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In uniuocis vero neutrum alterum diffinit, sed unius diffinitio est completa alterius diffinitio, & e conuerso. In analogis autem neutrum alterum diffinit, sed unius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur scilicet per de ratione secundum nomen commune, verbi gratia, in diffinitione cordis, secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum, secundum quod principium domus; nec e conuerso, sed eadem proportionaliter est principii ratio utrobique, ut Com. ubi supra dicit.

Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac, ea scilicet, quæ in logica traditur de actu signato & exercito, & ea quæ a Metaph. ut plurimum tractat, de ordine rerum ex uno nomine ex parte rei & parte impositionis nominis. Ex prima siquidem distinct. scimus duo. Primo, quod sicut animal dictum de homine & equo importans uniuocationem

F in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet naturam sensitivam eandem secundum rationem naturæ sensitivæ equi & Bovis, sed naturam sensitivam simpliciter, quæ tamen ad hoc, quod uniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitivæ equi & Bovis, ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, sed habens se ad esse sic proportionaliter ut substantia, aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quod tamen oportet ad hoc, quod analogia sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia, aut qualitate ens prædicat. Secundo quod sicut ex declaratione, qua manifestatur animal esse uniuocum, quia dicit unam, & eandem omnino rationem in omnibus, non fallimur, nec confundimur, nec vagamur circa hominis & Bovis secundum animalis nomen rationem, sed quiescimus, intuentes quod animal exercet, quod declaratur ens, aut bonum, aut quodcumque aliud esse analogum: quia dicit rationes plures eandem proportionaliter, & importat hoc se habere quædam modum proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitum, &c. non debemus turbari, & inquirere in analogia nominis (puta boni) ratione significationem istam, sed fat sit, distinguendo inter actum signatum, & exercitum inspicere quod analogi nominis ratio id exercet, quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quod si non oportet uniuocum analogi nomen per alterum diffinire, ex eo quod analogum significat ea esse eadem proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

H Ex secunda vero distinctione scimus, non solum quod præposterus est ordo rerum, & significationum quandoque sub nomine analogo, ita quod prior secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (ut de ente & bono, & aliis huiusmodi communibus Deo & creaturis accidit: ratio enim quam in Deo quodlibet horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est) & propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius, ipsam analogi rationem. Sed etiam scimus quod quando ratio, quam ponit analogum in uno, ex ratione, quam in altero ponit, exprimitur, non ideo fit, quia unum in alterius ratione cadat: sed quia unius ratio posterior altera est significatione, & per priorem utpote notioiem declaratur, ut S. Tho. in secundo articulo, questione de materia primæ partis fecit, declarans, quod dicendo, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in Deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior secundum rem per priorem declaratur. Non diffinit ergo analogum secundum unam rationem scriptum secundum alteram licet exponat & declarat. **I** Obiectionibus autem in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit, formaliter responderi potest, quod cognoscit aliqua ut eodem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est quo ad relationem identitatis & similitudinis, & sic absque extremis cognitiōis hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter, & sic in ratione unius non cadit reliquum, sed ratio unius est alterius ratio, omnino, vel proportionaliter. Constat autem quod analogum nomen (puta ens, aut bonum) non relationem identitatis aut similitudinis significat, sed fundamentum: & id eo obiectiones, quæ iuxta primum sensum proveniunt,

cedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillimè hæc esse vera exempla de vniuocacionis. Significat namque nomen vniuocum plura, in quantum eadem sunt vniuocè, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absq; altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

Qualis sit in analogo comparatio.

Difficultas etiam non parua (quæ multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quod non possit analogia posita, sermo ille nisi extortè exponi, quo vnum analogatum magis aut perfectius tale secundum analogi nomen diceret, v. g. Substantia est magis, aut perfectius ens quam quantitas. Moti sunt autem ex eo, quod comparatio in vno communi, vtrinq; facienda est etiam secundum grammaticos: quod in analogo nō inueniri videtur. Et potest formari ratio pro eis talis: Aut comparantur analogata in vna communi eis ratione, aut in suis rationibus: non in ratione communi, quia illa analogum caret: nec in rationibus proprijs, quia tunc fallum est, substantiam esse magis ens, quam quantitatem. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quam ens in ea ponit, quam substantia sua, & cætera. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse.

Succumbitur autem difficultati huic, quia proprium comparationis fundamentū non consideratur. Fundatur. n. super idēitate seu vnitatis rei, in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut vnitatis: sicut de intentione superioritatis p̄dictum est. Vnde cum analogum ex dictis constet rē unā licet proportionaliter, dicere, nihil prohibet, in ipso comparari analogata, licet non eo modo, quo vniuoca fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria, s. distinctio extremorum, & identitas eius, in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis. s. æque uel magis, aut minus perfecte: sub identitate autem seu unitate proportionalis vnitatis seu identitatis contineatur, consequens est, quod si in diuersis idem proportionaliter æquè uel magis aut minus perfecte esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analogata. Sicut. n. quia natura sensitiva est in Boue, & illamet oīno s̄m rationem est in hoīe, & perfectius esse hēt in homine, q̄ in Boue, homo perfectius animal Boue d̄r vniuoca comparatione, sic quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate q̄ in substantia d̄r substantia magis seu perfectius ens, quam quantitas analogata comparatione. Vnde S. Thom: in 7. ar. q. 7. de potentia Dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicæ computationis ponit aperte ex hoc insinuās comparationem non solum super identitate numerali specifica, aut generica fundari, sed etiam proportionali. Modi autem cōparationis ibidem traditi sunt hi, s. s̄m solam quantitatem rei participare, & sic unum album d̄r altero albius. Vel extendendo p̄ presens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam, dicatur quod primus attenditur s̄m quantitatem rei participatæ eiusdem omnino s̄m rationem, siue illa ratio sit specifica, siue generica vt calidum magis calidum altero d̄r, & ho-

Amo perfectius animal Leone est. Secundus verò modus attenditur s̄m q̄ res aliqua in uno inuenitur participatiuè, alterum uerò s̄t per essentiam, quemadmodum homo Platonius longè perfectior homo eslet nobis. Et abstractione intellectus vtendo, quemadmodum bonitas longè melior est quocunq; bono q̄ participatiuè bonū d̄r. Tertius autem modus attenditur s̄m q̄ res aliqua in uno inuenitur formaliter, & s̄m se, in altero autē virtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodum dicimus, quod Sol est magis calidus quam ignis uel quod calor perfectius esse habet in Sole, quam in igne. Nec est dubiū hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt

BS. Thom. ibidem dicit, & Aristoteles in 1. Ethico. de primo modo testatur, vbi bonum cōe nō vniuocè, sed s̄m proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter vt sic esse comparabilia, quamuis Physicè loquendo in sola specie, aut genere comparatio fiat.

CAd obiectionem autem in oppositum, dicitur quod vtroque modo in analogis comparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta substantia & quantitas) in ratione vna & communi proportionaliter, quam analogi nomen (puta ens) dicit & addit supra analogata, ut ex dictis patet. Et cōparantur secundū suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior, secundū quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate, quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quod iuxta istam cōparationem est sensus, substantia habet perfectiorem secundum entis nomē rationem, quam quantitas, & non quod substantia est magis aut perfectius substantia, quam quantitas sit quantitas, vt quidam somnare videtur. Vnde comparatio ista extenditur vlg; ad analogata secundum attributionem, licet in tali analogia non nisi abusivè comparatio fieri possit. Dicimus. n. q̄ ens reale est magis & perfectius ens entē rationis, quod per attributionem ad illud, ens dicitur in 4. Metaphy. tex. 2. quia ens reale habet perfectiorem secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vsus, admitteret, diceremus, animal est magis sanum vrina, quia perfectiorem, secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

Qualis sit analogi diuisio, & resolutio.

Qualiter autem analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem triariam analogi diuisio intelligi. Primò, vt diuidatur uox in suas significaciones. Dictum est enim quod analogum plures rationes significat immediate, & hæc diuisio conuenit sibi in quantum æquiuocum quoddam est. Secundo, ut diuidatur significatum eius in quasi membra eius, eo modo quo ens, quod proportionaliter unum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quod analogum nō ita diuersas rationes significat, quin significet unam rationem proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediate significatæ eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cū constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, eas secare potest. Hæc autem nō est diuisio analogi in sua analogata, quā rationes hæc in ipsius

Opusc. Caict. X ana -

analogi ratione intrinsece clauduntur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, & non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas, & non rationes entis in substantia, & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogæ sunt. Vnde tertio modo potest diuidi analogū diuidendo significatum eius in analogata per diuersos modos, quibus analogi rationem proportionalē analogata ipsa diuersimode suscipiunt. Ita quod diuisum est significatum vnum proportionaliter, diuidentia sunt modi fundantes, & faciētes in analogatis proprias proportiones, secundum quas fit analogia, constituta autem per diuisionē, vt partes subiectiuæ, sunt analogata ipsa, verbi gratia. Quā ens diuiditur in substantiam, & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit, vt pote vna proportionaliter, diuidentia sunt substantium, & mensuratum, seu per se, & in alio, sicut ex quibus substantia, & quantitas habet, quod diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia, & quantitas, quæ entis ratione analogantur.

Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distinde explicandum est, quomodo differat diuisio hæc ab vniuoca. Triplex siquidem differunt.

Primo ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secundum rationem secatur, hic autem vnum proportionaliter.

Secundo ex parte diuidentium, quia differentie secantes genus sunt extra genus, modi autem secantes analogum, in ipsius analogi ratione clauduntur, quemadmodum ipsa analogia (vt in capi. de abstractione declaratum est) propter quod in 3. Metaph. tex. 10. ens genus esse negatur.

Tertio ex parte ipsarum partium subiectiuarū, quæ per diuisionē fiunt, quia partes diuisionis vniuocæ licet ordinem habeant in se (& originis, vt dualitas est prior trinitate, & perfectionis, vt albedo est perfectior nigredine) tamen secundum diuisi rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior, aut posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione cōcant. Analogata vero, quæ analogia diuisione constituuntur, non solum secundum se, sed et in ipsius analogi, quod diuiditur ratione, ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est, adeo vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur, alio aut imperfecte, & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat vnam rationem, quæ tota saluetur in vno, & pars eius saluetur in alio, quæ puerile est hoc. Sed cum totū idem sit, quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum vna simpliciter, & perfecte constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfecte & secundum quid, ideo dicitur, quod analogum sic diuiditur, quod non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur, nec equaliter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius. Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificari, vel absolute (vt patet in diuisione entis in substantiā, & accidens) illa enim absolute loquendo dicitur ens simpliciter, hoc aut secundum quid, vel in respectu, vt patet in diuisione entis in Deum, & creaturam. Vtrunque enim, licet ens simpliciter sit, & dicatur absolute loquendo creatura, tamen in respectu ad Deum, ens secundum quid, & quasi non ens dicitur.

Circa resolutionem autem analogatorum sciendum est, quod cum vniuersaliter primum in compositione sit vltimū in resolutione, & per diuisionē in ea, quæ actū in aliquo sunt resolutio fiat, eodē modo modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cetera resoluuntur. vt vltimo diuisione prædicta (quæ vocatur diuisio in partes essentia, vel rationis) & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio faciēda, Ad rationem autem analogi, cum deuentum fuerit, singulis analogatis in sua ratione secundum analogi nomen resolutis, cum illa analogi ratio ex multis constituitur rationibus, ordinem inter se, & proportionalem similitudinem habentibus, vel ordinate ad primā resolutio fiet, veniendo semper ad similia, & propinquius primā, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primā omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinē enim ad primā nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum, aut rerum.

CAPVT X.

Qualiter de analogo fit scientia.

Vltimum est autem quibusdam de analogo scientiam esse non posse, nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur eo, quod plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis cōmitti in syllogismis in quibus analogo pro medio sumpto, cur tum analogatum subsumitur, nisi forte gratia materiae bonus esset processus, asserunt eadem ratione. Nec posse ex vnius analogati ratione, secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse, sed semper prædictum incidere vitium ratione prædicta confirmatum, verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogice communem Deo, & homini, ex hoc quod sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcise sumpta, dicitur perfectionē simpliciter, non concludere possum, ergo Deus est formaliter sapiens, sic arguendo, omnis perfectio simpliciter est in Deo, sapientia est perfectio simpliciter, ergo. Minor enim distinguenda est, & si ly sapientia pro ratione sapientia, quæ est in homine, stat, argumentum erit ex quatuor terminis, quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientia, quam ponit in Deo, cum cōcluditur, ergo sapientia est in Deo. Si autē pro ratione sapientia in Deo stat in minore non cōcluditur ex perfectione sapientia create Deum esse sapientem, cuius oppositum, & Philosophi, & Theologi omnes clamant.

Decipiuntur autem isti, Scotum (cuius est ratio hæc in quaestione 1. dist. 3. primi libri) sequentes, quia in analogo diuersitatem rationum insipientes, id quod in eo unitatis, & identitatis latet, non considerant rationes entis, analogi, vt superius etiā diximus, possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se in quantum ab inuicem distinguuntur, & ea quæ conueniunt eis, vt sic, seu ex hoc, Alio modo, in quantum eadem sunt proportionaliter.

Primo modo accepta vitii æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccatum nullum incurrit eo, quod quicquid conuenit vni, conuenit et alteri proportionaliter, quicquid negatur de vna, negatur proportionaliter de alia, quia quicquid conuenit simili in eo, quod simile, conuenit etiam

etiam

etiam illi, cuius est simile, proportionalitate ser-
uata. Vnde si ex immaterialitate animæ concludi-
tur eā esse intellectuāle ex immaterialitate propor-
tionaliter posita in Deo, optimè concluderet Deū
esse intellectuālem proportionaliter, vt quantū im-
materialitas illa excedit istam, tantum intellectuāli-
tas excedat illa istam, &c. Propter q̄ S. Tho. q. 2. de
potentia Dei art. 5. analogata omnia sub vna analogi
distributione cadere dixit. Et meritò, quia vni-
tas analogi non esset in coordinatione vnitatum
numeranda, nisi vnum proportionaliter, vnum ef-
set affirmabile, & negabile, & consequenter distri-
buibile, & scibile, vt subiectū & medium, & passio.

Vnde ad obiecta in oppositum dī, q̄ quia vt in
2. Elenchorum, c. 10. dicitur, æquiuocatio latens in
huiusmodi proportionalibus peritissimos etiam la-
tet, ideo oportet huiusmodi analogis nominibus
vtendo ex parte vnitatis, semper modum propor-
tionalitatis, sub intelligi, aliter in vniuocationem
lapsus fieret. Nisi, n. præ oculis haberetur proportio-
nalitas, cum dicitur immateriale omne esse intel-
lectuale, tanquam vniuocè dictum acciperetur, & la-
tens æquiuocatio non viā obreperet.

Proportionalitate autē seruata de analogis sciē-
tiam esse, & diuī Tho. processus de bono & vero,
& aliis huiusmodi & quotidianum cōuincit exer-
citiū. Testatur quoque demonstratiue artis pater
Arist. in 2. Posterior. ca. 11. incipiente, Vt habeamus
autem p̄posita, vel problemata analogum cau-
sam adæquatam esse alicuius passionis, & in mediū
oportere quandoque à demonstratore assumi, dum
veritatem propter quid docēs, inquit, Amplius,
alius modus est secundum analogiam eligere unū,
idem. n. nō est accipere, q̄ oportet uocare sepion,
& os, & spinam. Sunt autem que sequuntur: & hoc
tanquam natura vna huiusmodi existente. Et in se-
quenti cap. ait, Secundum autem analogiam eius-
dem, & medium se habet secundum analogiam.
In quibus uerbum non solum docuit analogum
ut medium assumi quandoque in demonstratio-
nibus, sed etiam ipsius non esse unum in se ex pres-
se, & cum hoc habere passionem adæquatam, ac si
unius esset natura.

Nec impedit analogia hæc processum formalē
ad concludendum de Deo & creaturæ prædicatū
aliquod eis commune, quoniam accepta sapientiæ
ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis, quæ
sunt imperfectionis, ex hoc quod id, quod est sibi
propriū formaliter sumptum, perfectionē absq̄
imperfectione claudit: concluditur ergo sapientiæ
ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc
proportionaliter est in Deo, quia similitudo inter
Deum & creaturam non est uniuoca, sed analogica.
Nec pari ratione potest concludi, Deum esse lapidē
proportionaliter: quia ratio lapidis formaliter
sumpta quantumcunq̄; expoliata, imperfectionē
aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundū
se, quam ipsam proportionaliter in Deo reperiri,
nisi metaphorice, quemadmodum dictum est, Pe-
tra autem erat Christus. Vnde dum fit huiusmodi
processus, omnis perfectio simpliciter est in Deo,
sapientia est perfectio simpliciter, ergo &c. in mi-
norely sapientia, non stat pro hac vel illa ratione
sapientiæ: sed pro sapientia vna proportionaliter, i.
pro utraque ratione sapientiæ non cōiunctim uel
disiunctim: sed in quantum sunt diuisæ propor-
tionaliter, & una est altera proportionaliter: & am-
bæ unam proportionaliter constituunt rationem.
Significantur. n. analogo nomine. In quantum ca-

dem sunt, unde non oportet analogum distingue-
re, ad hoc quod contradictionem fundet, & enun-
tiationis subiectum, aut prædicatum fiat: sed ratio-
ne identitatis proportionalis in se clausæ, & quam
principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio
enim dicitur cōsistere in affirmatione & negatio-
ne eiusdem de eodem, &c. & non in affirmatione
vniuoci de eodem vniuoco: identitas siquidem tā
rerum quam rationum vt plures replicatum est)
ad identitatē proportionalem se extendit: Ex hoc
autem apparet Sco. in 1. senten. distin. 3. q. 1. vel malè
exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi contra-
dicere, dum uolens uniuocationem entis fingere
ait, Cōceptum uniuocum uoco, quia ita est unum,
quod eius unitas sufficit ad contradictionem affir-
mando & negando ipsum de eodem: & sic uniuo-
cum uult esse, ens. Si enim identitas sufficiens ad
contradictionem uniuocatio dicitur, constat quod
ponendo ens esse analogum, & secundum propor-
tionalitatem tantum unum satisfiet uniuocatio-
ni, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenenti ens
habere conceptum unum simpliciter, & omnino
indiuisum: ut de uniuocis diximus. Si autem non
omnis talis identitas sufficit ad uniuocationem,
rectè igitur uniuocatio conceptus declarata est ef-
fecta quæ ad contradictionem sufficit, quasi pro-
portionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

De cautelis necessarijs circa analogorum nominum
intellectum, & usum.

QVIA uero Aristotel. in prædicta ex elenchis
authoritate, doctissimos uiros circa horum
nominum conceptus errare dicit ob latē-
tem eorum unitatis modum: idcirco necessarium
fore duximus in fine huius tractatus cautelas qual-
dam tradere, quibus possit se quis ab errore multi-
plici in re hac præseruare.

Cauendum est igitur in primis, ne ex uniuoca-
tione ipsius nominis analogi respectu quorundā,
credamus simpliciter ipsum esse uniuocum: om-
nia enim fere analogica propriè fuerunt prius uni-
uoca, & deinde extensione, analogica cōmuniā pro-
portionaliter illis, quibus uniuoca & aliis uel alii
facta sunt. Sapientiæ enim nomen primò imposi-
tum est humane sapientiæ, & uniuocum, omnium
hominum sapientiæ erat. Deinde ad diuinæ natu-
ræ cognitionem ascendentes, proportionalemque
similitudinem inter nos ut sapientes & Deum cō-
templantes, Sapientiæ nomen extenderunt ad id in
Deo significandum, cui nostra sapientia propor-
tionalis est: sicque uniuocum nobis analogum fa-
ctum est nobis & Deo. & similiter de alijs accidit.
Falli autem contingit faciliter ex hoc, quia illi ra-
tio prior, utpote notior, & familiarior, & prior
quò ad nos semper profertur ab illustribus uiris &
eorum sequacibus, quando analogi significatio
queritur, & dicitur esse tota analogi ratio pro qua
simpliciter prolaturum stat, & omnia analogata il-
lam participare: ut patet cum sapientiæ ratio reddi-
tur. Assignatur. n. differentialis eius conceptus pro
ratione, secundum quam communis ponitur Deo
& creaturæ, & simile est in alijs. Creditur enim ex
hoc, quod sit ipsa analogi ratio, & incautè uniuoca-
tio acceptatur: non enim illa ratio est ratio analogi,
sed eius origo quo ad nos, quoniam nō illa, sed
proportionaliter in altero analogato inuenitur, ut
ex dictis patet.

Cauendum secundò est, ne nominis unitas aut
diuersitas rōnum, analogam vnitatem obnubilet.
Opusc. Cajet. X 2 hoc

hoc enim tanquam quoddam accidens, in re hac suscipiendum est. Nihil enim minus analogice idē sunt sepiō, os, & spina, vnum non habentia nomen, quā si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnum nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarentur, ita quod de seclū vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis nomen ad cetera extensum esset, crederemus eiusdem esse naturae, & rationis ossa, & spinas, &c. Praesertim quia (vt dictum fuit) ad ea, quae sunt proportionaliter eadem consequuntur passiones, tanquam si eorum esset natura vna.

Cauendum tertio est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis, mentem reuoluat. Ex eo namq; (verbi gratia) quod principium dicitur esse id ex quo res fit aut est, aut cognoscitur, & haec ratio in omnibus, quae principia dicuntur, saluatur. Principio nomen vniuocum reditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione, & voce: vocabula enim ex quibus integratur, analogae sunt, vt patet: neque enim fieri neque esse, neque cognosci, neque ly, & vnus omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus, vt pote proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

Cauendum demum est, ne diuersa doctorū dicta de analogis, nos perturbent. Considerandum quippe est, quod quia analogum medium inter aequiuocum, & vniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens, ad alterum comparatum, alterum induit, adeo vt quādo medio secundum id quod de vno extremo habet, vtimur illius extremi conditiones ei attribuamus (vt in quinto Phys. text. com. 6. & 52. patet) ideo plerumque doctores vtentes analogo ex parte vnitate, quā ex vniuocis participat, vniuocorum non solum conditiones (puta abstractionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes vero analogo ex parte diuersitatis, quam ex aequiuocis trahit, conditiones quoq; supradictis oppositas, & nomen illi imponunt aequiuoci. Et vt de multis pauca dicantur, Arist. in 12. Meta. text. 4. ens & verum vniuoca vocat, quia ex parte idēitatis illis vtitur, vt processus suus aperte ostendit. S. Tho. quoque pluries dicit in rōne alicuius analogi (puta paternitatis cōis diuinā, & humanā paternitatis) omnia contenta esse indiuisa, & indistincta, & qd paternitas (verbi gratia) abstrahit à paternitate humana, & diuina, quia vtitur analogo ex parte idēitatis. Nec tamen falsae sunt aut abusiuae praedictae locutiones, & similes, sed ample potius & large, quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis idēitas nominis, & rationis, in qua (vt ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulae analogi rationes vniuntur, & quodammodo confunduntur, vt pote abstrahentes aequaliter ab earum diuersitate. Aristot. rursus in primo Phys. ex parte diuersitatis ente vtens contra Parmenidem, multiplex seu aequiuocum (vt ipsemet illum tex. sic exponendum specialiter in 2. Elenchorum tradit (vocauit, vnde & Porphyrius Arist. dicere ens esse ad aequiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in 1. dist. 3. q. 3. in Logica Aristot. non inueniri ideo dixit, quia praedictos tex. nō coniugauit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physic. tex. 13. vt in Elenchis (vt dictum est) clare patet. Sanctus Thomas etiam ens prius non esse primo analogato, nihilq; Deo prius

secundum intellectum esse dicit pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quaelibet siquidem eius ratio secundum se, quia propriū analogatū in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (vt supra diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur: ac per hoc primo analogato, & Deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quae ipso prior in se non est, sed conuertitur, ceteris prior rationibus. Cum his tamen stat, quod ratio illa in Deo, vt eadem est proportionaliter alteri rationi, secundum idem nomen superior, secundum consequentiam prior logice loquendo, fit, vt ex dictis patet. Dico autem logice, quia physice loquendo analogū, nec est prius secundum consequentiam omnibus analogatis (quia ab eorum propriis abstrahere nō potest: quāuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata consequenter se habent. Vnde si quis falli non vult, solerte sermonis causam coniectet, & extremorum condiciones medio applicatarum se recolat, sic enim facile erit omnia sane exponere, & veritatem assequi quae à prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur, & firmetur opusculo, completo in conuentu S. Apollinaris, Papie suburbio, die primo Septembris, 1498.

Præclarissimus reuerendissimi Domini, Domini Thomae de Vio Caietani, Cardinalis S. Xysti, de nominum analogia tractatus explicit.

T R A C T A T V S S E X T V S . De conceptu entis.

Responsio super aliqua quaesita de conceptu entis ad R. Fratrem Franciscum de Ferraria, Magistrum Studentium in conuentu Bononien.

Mantissime Pater, ex acceptis vestre sollicitudinis literis percepi libellum nostrum, de analogia nominum vos perlegisse, duoque dubia de conceptu entis mentem vestram tenere soluique à me familiariter flagitasti. Ego autem quā primū compleui expositionem librorū de anima (cuius fini incumbere, cum vestras recepi) respondere curavi, ne praclaro ingenio tuo deessem.

Primum igitur dubiū fuit ad hominem me ipsum. Quia in commentariis de ente, & essentia, sustineo vnum conceptum mentalem representatiuum entis, & in tractatu de analogia nominum videor hoc negare.

Secundum autem est ad D. Tho. quoniam ego in praefato libello sustineo analogum non absolutū ab his, quibus analogum dicitur, & D. Tho. in q. de Veri. q. 1. art. 1. ens habere conceptum vñ simplicem, ad quem omnia praedicamenta, & transcendentia addunt, in quem resoluitur, qui est primo motus. Haec enim inuicem sibi aduersari videntur: quandoquidem si ens absolutū non potest à naturis rerum non erit simplicissimus, nec primo motus, nec in quem vltimo resolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

Ad euidentiam horū, & specialiter primi recollito, quod quicquid est imago alicuius similis alteri, et imago illius quatenus primo assimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturae est conceptus Dei, sicut oīs creatura aliqua est similitudo Dei. Hinc ergo fit, quod cum vñ proportionalitate, vt

fic habeat singula membra similia proportionabiliter, oportet q̄ habeat et vnum conceptum mentalem representatiuum illius vnus proportionabiliter. Nec huius oppositum teneo in tractatu de Analogia nominū, sed conceptus iste vnus numero in mēte s̄m esse representatiuum, nec representat vnā solum naturā, sed vltra vnā quā determinate representat (a qua est impressus) representat implicite ceteras similes illi primo representatē s̄m id, in quo proportionabiliter eis similis est idem enim est iudicium de similitudine rerū inter se, & conceptus mentalis, & rerum. Quemadmodū enim osis natura similis est naturā spinā in sub finendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis osis, vt sustinens carnis, est similis osi, & spine, sed osis determinate, spinā autem implicite, sicut et ipsum os non est simile spinā determinate, sed quatenus spinā sustinet carnes, sicut ipsum os. Hic est primus modus, quo analogum habet vnum conceptū mentalem, ac per hoc ens, cum analogum sit, vnum pacto habet conceptū a mente in reb. impressum. Aliter autē modus super ipsius intellectus opere, quo natus adunata, diuidere fundatur, & est iū conceptus similis vnus numero in mente, representans analogum quidē determinate, nullum autem eorū, quā fundat analogiam explicite. Conringit autē hoc, cum intelligens mentale conceptum quem paulo ante diximus, expoliat ab illa determinata natura, quā representabat, & loco illius naturā concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiā indeterminate. v. g. sic cōceptus osis est os sustinens carnes intelligens loco osis, ponat, quod, & dicatur quod sustinet carnes, tunc enim manifeste representatur analogum explicite, implicite autē tātū naturā fundātes analogiam. Est autē inter hos duos conceptus non solum d. cta ex radicib. differentia, sed et quia primus ad quid rei spectat analogi, secundus autē ad quid nominis neuter tamen perfecte representat analogū. De quo. s̄m perfectio, seu adaequatio explicite conceptu analogi interpretandum est, cū a me, vel ab alio scriptū inuenitur, quod nō potest analogum, vnum numero mentalem cōceptū habere, sed vni analogi tū. Et qm̄ conceptus mentales sunt imagines rerū representatarum (nisi sint fictitij) quemadmodū in mente conceptus adaequatus analogi nō est vnus, sed exigit representationem oīum fundantium analogiam, ita significatū analogi adaequatū, & perfectum nō potest sic abstrahi, vt obiciatur, representetur, aut concipiatur absque fundantib. reb. Et sicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res significata, extra pōt obici dupliciter imperfecte. s̄. vel in vno explicite, in quo cetera obiciuntur indeterminate, nullo explicite, sed omnia implicite, in solo formalissimo significato explicite.

Nec praedicta contrariantur doctrina S. Tho. ens enim primorum ordine generationis est secundū conceptum imperfectum ordine autē distincte cognitionis est s̄m conceptum perfectum. Ens quoque habere conceptum simplicissimum, cōsonat dictis, qm̄ cum simplicitas compositioni opponatur, & vnum analogia nō sit vnum compositione aliqua, non habet ens ex hoc, q̄ analogorum compositionem admixtam. Et vt exercitatione resolutio monstratur, si substantiam in ens vis resolueret, si in conceptum distinctum entis resolutio quaeritur, resoluetur in ipsam naturam substantiae quatenus esse fundat, q̄ est simplicissimum cui, & addit

A ipsa substantia, & addunt trāscendentia. Et si in cōceptum confusum, quod est resoluens, q̄ etiā est simplicissimum cui, & addit ipsa substantia, & addunt transcendentia. Et si conceptum confusum, q̄ est resoluens, q̄ etiā est simplicissimum, cui et praedicta addunt. Sed occasio errandi multis est, quia in resolutione distincta quaerunt resolueret in vnum analogia sicut consuevit resolui in vni uocacione. Ita quod quaerunt in analogia quasi in vnum numero terminum, sicut in vniuocis, cum tamen terminus in analogia sit vnum proportionabiliter tū. Ita q̄ & singula resoluibilia resoluuntur in conceptus simplices obiectiuos, & mentales, & omnia in conceptū obiectiuū, & mentalem simplicem, & vni proportionabiliter, ita q̄ (vt vnico verbo rem absoluam (ens esse primo notum in q̄ fit omnis resolutio, in quod oīa addunt per modum analogi, interpretandum est, cū quod stare potest, quod ens s̄m perfectum adaequatūque conceptum non abstrahit a naturis praedicalibus, sicut nec aliquod analogum a fundantibus analogiam. In hoc pendet tota vis claritatis rei huius, vt super animaduertat secundum analogorum morem haec dici. Plura nunc non mihi occurrunt ad propositum dicenda, imo prolixior fui acutissimo ingenio tuo, quo ex vnico verbo cōcepisses omnia, Bene vale, & pro me orare digneris. Romae die 27. Februarij, 1519.

TRACTATUS SEPTIMVS
Solutionum quorundam locorum sibi inuicem aduerfantium, in commentarijs Sancti Thomae contentorum.

AD FRATREM IACOBVM
Creston Scotum, lectorem Theologiae.

P Etitionibus tuis, fili charissime, deesse notens, ad proposita duo dubia responderet curavi. Proponis primo dissonantiā dictorū nostrorū inter se, dum in Comment. 1. par. art. 1. q. 12. diximus creaturā rationalem, vt ordinatā ad felicitatem, & non absolute, naturaliter appetere visionem Dei in se artic. autem primo. q. 8. 2. respondendo quarto argu. Scoti diximus, quod ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari, non sufficit indubietas, quoniam haec est in quolibet fidei, sed exigitur euidencia, quā solum conuenit Beatis.

Proponis secundo ambiguitatem circa quandā glossam nostram in eisdem comment. q. 47. arti. 3. ad tertium vbi dicente textu. Non est possibile esse aliam terram, quā istam glossauimus, ly possibile, sumi pro possibili sumpto ex potentia indita rebus creatis, secundum quam diximus, impossibile est mortuū resurgere, & non pro possibili secundum potentiam actiuam Dei, neque pro possibili logico. vt enim tibi, quod de possibili logico sit sermo, propter materiam subiectam, de qua ibi disputatur, & hoc propter tria.

Primo, quia propositio illa procedens. Mundus cōstat ex tota sua materia, sumpta ex philosopho, aut intelligit de totalitate indiuiduali, & hoc non, quia quodlibet indiuiduū perfectū isto modo constat ex sua materia. Aut de totalitate specifica, & sic oportet intelligi de impossibili absolute quū impleret contradictionē habere totā materiam speciei, & non habere aliquā partem, quā esset extra illud.

Secundō, quia idem dicitur iudicium de tertia, Opusc. Caiet. X 3 & de

& de alijs partibus mundi, sed esse duos Soles, implicat contradictionē, ergo sermo est de impossibili absolute. Manifestatur autem implicatio contradictionis, quia positus duobus Solibus, si materia vnus appeteret formā alterius, neuter haberet suā materiā, quia Sol cōstat ex materia satieta sua forma: si aut materia vnus nō appeteret formā alterius, sic different non solū specie, sed genere. Tertiū, quia secundū istā glossam, quū dicitur, Non est possibile esse aliam terram, sensus esset, Non est potentia actiua in rebus creatis, q̄ possit producere aliā terram, hic autem sensus longe est à proposito, & quis vnquam de hoc debitaui?

Ad primum dubium respondemus, quod ly naturaliter non secundū eandem significationem in vtroque loco sumitur. Nam in quōne duodecima naturale attenditur penes naturam tanquam principium, ita quod naturalis appetitus appellatur, q̄ prouenit à principio indito secundum supradictū diuinā gratiā ordinem. Vt enim, locutio naturalis est homini à principijs naturalibus, ita appetere celestis patriā felicitatem, naturale est homini ex principijs gratiā, quia ex illis natum est prouenire. In questione autem 82. naturale attenditur penes modum, vt distinguitur contra liberā, ideoque ibi dicitur: q̄ naturaliter id est non libere velle Deum in particulari, &c. solis Beatis conuenit, vnde nulla relinquatur inter dicta dissonantia.

Ad secundam autem dubitationem respondetur, clare constare ex textu, quod possibile sumitur secundum potentiam in rebus existentē, dum probatur in textu, ex naturali motu terræ ad centrum hoc, hæc enim probatio manifestat, de Physica potentia sermonem esse. Nam certum est, apud Theologos omnes, posse à Deo creari etiam terram extra istum mundum, & conseruari ibi in æternum.

Ad primam igitur obiectionem dicitur, propositionem illam, Mundus constat ex tota sua materia, intelligi de omni totalitate materiæ, possibile tamen potentia Physica, quoniam hoc sufficit ad probandum in philosophia naturali, quod constat ex tota sua materia simpliciter, hoc est sine additione aliqua. Et sic stant ista duo simul, quod mundus constat ex tota sua materia, & quod Deus potest per omnipotentiam suam similem materiam extra mundum creare, quoniam primum intelligitur de tota sua materia possibili Physicæ. Nec implicat contradictionem habere totam possibilem Physicē, & non habere aliquam partem, quæ per omnipotentiam diuinam fieret extra.

Ad secundam autem dicitur, quod nulla appareret cōtradictio, ponēdo plures Soles eiusdē speciei specialissimæ ex diuina omnipotentia, & quod existentibus pluribus Solibus, neutrius materia appeteret alterius formam, quia vtriusque materia contenta esset sua forma, sicut modo materia existens in vna parte celestis corporis homogenei non appetit esse in alia parte, & similiter in motibus pars ignis igneæ contigua occidentali parti orbis Lunæ non appetit esse in Orientali parte eiusdē orbis. Et omnium vna communis est ratio, quod in his, quæ sunt eiusdē rationis, vna est etiam ratio appetitiuæ quietis, ac per hoc quodlibet contentum est illa portione, quam habet, & merito, quū priuatio, q̄ machinatur ad malū, nō est in certa materia, propter formam eiusdē speciei. Numquā enim Socrates corrumpetur, si materia eius non appete-

ret, nisi formam humanam, quoniam illam iam habet & sic de alijs.

Ad tertiam dicitur, quod aliud est aliqua esse idem, aliud est aliqua consequenter se habere. Vnde licet ad sensum expositum consequatur illa alia propositio, Nulla est potentia actiua in reb. creatis, quæ possit facere aliam terram, non tamen est idem quod sensus expositus, quoniam iuxta sensum expositum sermo est de potentia naturali, non descendendo ad actiuam, aut passiuam, & secundum huiusmodi potentiam affertur ratio de motu naturali, & non de potentia, vel impotentia generatiua terræ.

Hæc sunt, quæ velut à somno scientiarum speculatiuarum excitato occurrerunt respondenda. Reliquū est, vt attendas tibi & lectioni, & oris pro me, & bene vale. Romæ 23. Nouemb. 15 22.

T R A C T A T V S O C T A V V S

De vinculo obedientiæ cuius est vnica quæstio.

Q V A E S T I O I .

Num homo teneatur superiori obedire in his, in quibus parendo oportet periculo mortis se exponere.

M

trum homo homini superiori teneatur obedire in his, in quibus oportet se exponere periculo mortis. Et videtur, quod non.

Primo ratione, quia homo homini nō est subditus, quo ad naturam, ac per hoc non tenetur vitam perdere ad mandatum alterius. Et confirmatur autoritate, quia S. Tho. in Secunda Secundæ, quæst. 105. articul. 5. in corpore dicit, Tenetur homo homini obedire in his, quæ exterius per corpus sunt agenda, in quibus tamen secundum ea, quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, puta in his, quæ pertinent ad corporis sustentationem, & prois generationem. Hæc ille.

Secundo, quia non tenetur homo sibi charitatis ordinem ponere vitam corporalem pro quocūque exteriori bono, aut pro vita corporali alterius, quum plus teneatur diligere corporalem viā suā, quam proximi, & contra aut supra charitatis ordinem non tenetur homo homini obedire.

Tertio, quia humana iura de actionibus humanis intelliguntur salua consistentia, imo in columitate subiecti, vt patet de precepto ieiuniorum, de diuinis officiis persoluendis, de obseruatione festorum, non enim tenetur homo ad diuinum officiū, aut ad obseruationem festorum, si non potest hæc sine non solum vita, sed sanitatis periculo seruare. Eximit ergo periculum vitæ ab obedientia humana.

Quarto, quia timor cadens in constantem virū, quales est timor mortis, excusat ab omni iuris ac iudicii humani executione, ergo idē quod prius.

Ad euidentiā huius quæstionis sciendum est, quod non distinguere inter per se, & per accidens occasio est minus bene sentiendi, contingit enim etiam sapientes, inquit Aristot. falli in iis, quæ sunt per accidens. Aliud est igitur subdij hominē homini in his, quæ sunt nature, per se loquendo, & aliud per accidens. Subiici naq; per se, est directe, & formaliter subdij, ita quod possint illa directe & formaliter

liter precipi. Subdi vero per accidens est per concomitantiam, aut sequelam ad illud, in quo per se subditur, subiici. Exemplum, Homo homini non subditur per se sicut in intentione motus animi, & ideo non potest superior precipere directe & formaliter interiores actus animi, soli enim Deo hoc est proprium. Subditur tamen per accidens, in quantum interiores animi motus sunt exteriorum actionum rationes, sic enim concomitantur exterioribus actionibus, in quibus homini homo per se subditur. Et ideo superiores aliter iudicant hominem ex malitia, aliter ex passione, aliter ex ignorantia operantem. In proposito autem verissimum est hominem non subdi homini in his, quae ad naturam spectant, sed hoc intelligitur per se, & formaliter, & ideo nullus potest alteri precipere ut se occidat, ut non comedat, ut non generet. Sed per accidens in his est homo homini subditus, pro quanto haec concomitantur se habent ad actiones in quantum homo homini per se subditus, ut patet in laicis subditis, qui tenentur mandante principe, praefari, & exponere se mortis periculo, ut experientia testatur, quia potest princeps precipere, ut tueantur armis rempublicam, ut viciantur armis eandem, & huic annexum est periculum mortis: deo ex tali annexione subduntur est, quo ad vitam. Ratio autem homini debita obedientiae est, quia de humanorum actu subiectione iudicandum est sicut mea, quae in sunt per se, & non sicut ea, quae sunt per accidens: sicut vniuersaliter de exteris conditionibus, humanarum actionum consideratio, & iudicium si non fiat per se, non recte iudicantur nisi diuina ad opus, oportet ergo inspicere ad naturam operis humani, an sit per se de genere subditorum superior homini, an sit de genere exemptorum a subiectione humana, ut fecit D. Tho. in loco allegato duo operum genera per se eximens a subiectione humana opera. sicut interiora animi, & opera naturae sustentanda, & propaganda, Et aduerte quod non per se subiectae operationes alteri homini, possunt per accidens fieri subiectae alteri homini, ut declarauimus. Quum igitur constet, exteriores actus virtutum necessario ad esse bonum politicum, vel domesticum subiectos esse homini superiori, quoniam, & leges humanae huiusmodi actus principum, & superiores ad hos cogunt subditos, non sunt a suo subiectionis ordine eximendi, propter accidentia annexa, ut testantur praecipua de actibus fortitudinis exceptione admittunt: quum est fortitudinis actibus annexum vitae periculum, vanus est omnis principatus ad precipiendum, quae sunt fortis: vnde nil aliud est dicere, quod lex, aut princeps, aut superior non potest precipere actus, quibus annexum est vitae periculum, quam exterminare praecipua fortitudinis a potestate humana: quum fortitudo circa mortis pericula sit, quod absurdum, imo ridiculum est, sicut iudicium in his, quae sunt per se. Simile quoque facile apparet in actibus religionis: praecipit ecclesiastica ex Missam celebrare non nisi cum sacris vestibus cum altari, cum calice, si fiat exceptio de mortis periculo, sacerdos comminatus sibi morte celebrabit licite in diploide, habens tantummodo panem, & vinum, quis fatuus diceret haec: Similiter episcopus conferet ordines sacros in diploide sine vllis ceremoniis, sola forma substantiali seruata ob comminatum sibi mortem quod est sacrilegium. Ex quibus quilibet sapiens potest percipere, falsum esse fundamentum, quod humana lex & superior homo non potest precipere actus virtutum vsque ad mortis periculum inclusive, & quod

A subditi non teneantur obedire. Stetur ergo, ut dictum est, in his, quae sunt per se, censendo quod tam lex, quam superior homo potest precipere omnes exteriores virtutum actus necessarios ad esse bonum illud cuius curam habet, ad quod subditos habet, & subditi tenentur obedire, non obstanter quocumque vitae periculo annexo. Vnde quia praelatus potest precipere subditis religiosis ea, quae sunt ad mutua obsequia, inter quae non infimum tenet locum cura infirmorum: ideo tenetur subditus obedire ad seruandum agris etiam infectis epidemia morbo, quod hoc periculum vitae concomitantur se habet ad opus, quod per se precipitur scilicet seruitium infirmorum. Nec minus tenetur religiosus in his, & similibus obedire quam secularis, suo principi ad praefariandum, ubi est maximum mortis periculum concomitans. Et quoniam hoc clarum est, non me extendo amplius, sed ex his constat satisfactum esse primae rationi in oppositum allatae, & auctoritati S. Tho. verificantur siquidem formaliter, & per se: secus autem est quum concomitantur concurrat id quod est natura, seu vitae ad illud, quod per se precipi potest.

B Ad secundam vero rationem de charitatis ordine, respondet quod charitatis ordo habet, ut pro actu virtutis cuiuslibet exponat vitam suam corporalem, & miles pro actu uirtutis. sicut defensionis, aut iustae uisionis, exponit uitam suam periculo, & seruans infectis pro actu uirtutis. sicut religiosi obsequii exponit se periculo mortis, & non pro nobis externis, aut corporali salute alterius. Constat autem hos & similes uirtutum actus debitos posse precipi, nec contra, nec supra charitatis ordinem, sed secundum charitatis ordinem quantum bonum animae praestat corporali uita.

C Ad tertia dicitur, quod actus uirtuosi praecipua a iure positivo relati ad uitae periculum, non sunt uniformes. Quidam enim sunt quorum rectitudo destruitur ex uitae periculo annexo, ut sunt actus abstinentiae, qui si cum crimine vitae fiant, non sunt uirtuosi, quum recta abstinentiae ratio medium sic exigit, ut non subtrahatur necessarium ad uitam, & de his verificatur, quod leges humanae intelliguntur salua consistencia subiecti. Quidam uero sunt quorum rectitudo, constituitur ex periculo uitae, ut actus fortitudinis, qui si discrimen vitae effugeret, in uitium inciderent. Et simile est de reliquis actibus uirtutum necessariis ad commune bonum, ut sunt obsequia, officia, ministeria necessaria ad commune bonum, in quibus est nonnulla fortitudo in sustinendo pericula uitae superuenientia, sustineretur enim in tantum eorum rectitudo ex periculo uitae, ut si huiusmodi periculum effugerent in uitium inciderent timiditatis, & in huiusmodi non subintelligitur salua consistencia subiecti. Quidam uero sunt medii respicientes periculum uitae omnino accidentaliter ut sunt multi religionis actus, puta audire Missam, seruare festa, & huiusmodi. Et horum duplex est differentia. Nam quidam sunt, qui ex supradicto uitae periculo & licite omittuntur, & supererogatorie sunt ut sunt actus praedicandi & corrigendi, qui quandoque (puta non cogente diuini iuris necessitate) possunt propter uitae periculum omittenti licite, quae est licitum quandoque fugere, possunt & tunc nihilominus supererogare, nolenter predicare & reprehendere, & Ioan. Baptistam arguit Herodem, sciebat enim Herodes crimen suum, ita quod non necessitatis, sed supererogationis erat Ioann. reprehensio. Quaedam uero sunt, quae si fiant propter timorem

Opusc. Caict. X 4 mortis:

mortis: illicite omnino fiunt, vt celebrare Missam, absq; sacris vestib, calice, & altari, celebrare scien- ter coram excommunicatis nominatim, & reliqua similia, que si fiunt propter timorem mortis, sunt illicita, qui non excusantur a toto, sed a toto. Et ho- rum omnium vna cois est ratio, quia legis, & prin- cipis est precipere actus virtutum necessarios ad eoe bonum, vt autem, declaratum est, a virtute re- cederetur, si mortis periculum in peditis exciperet. Ad quartam dicitur, qd timor cadens in constan- tiam vitium, excusatur iuxta predicta distinctionem, quandoque a toto, vt in his, in quibus omissio, vel commissio ob mortis periculum a rectitudine no- recedit. Et hoc gratia materie humanitatis pietate suffulsa, plerumque forte a Iuristis extenditur. Quis- que autem excusat se a tanto coram Deo, quamuis coram humano iudice excuset a toto, vt in pradi- ctis pater, & tunc moriendum est potius viro forti quam incurere obliquitatem etia venialem. Ro- ma die 27. Decembris.

T R A C T A T V S D E C I M V S

De Missa Sacrificio, & Ritu aduersus Luthe- rianos, ad Clementem septimum Pon- tificem Maximum, in sex capi- tula diuisus.

S V M M A R I V M

- 1. Quenam sit operis intentio.
- 2. Conuenientia, & differentia Lutheranorum cum catho- licis circa sacrificium.
- 3. Ex institutione Christi Eucharistiam immolari.
- 4. Ex institutione Christi immolari Eucharistiam in remis- sionem peccatorum.
- 5. Obiectiones ex Epistola ad Hebraeos contra sacrificium Missae.
- 6. Responso ad obiectiones.

CLEMENTI VII. PONT. MAX. Thomas de Vio Caietanus, Cardinalis Sancti Xysti, sollicitatem.

Mandati olim P. Beatissime, vt tanquam in- structor nuntij scriberem respondenda obie- ctis in libello de Cena Domini, asserente cor- pus & sanguinem Christi in Eucharistia esse dumtaxat, sicut in signo; oblato autem nu- perrime mihi Libello Lutheranorum etiam de Cena Domini as- firmante in Eucharistia verum Christi corpus, & sangui- nem, sed negante sacrificium Missae. Contra vniuersas etiam schismaticorum Ecclesias, existimavi non esse expectandum mandatum, sed officij mei partes exequi, manifestando ra- tiones errandi in hac noua heresi. Suscipiat itaque decer- nendam a Apostolatus tui censura lubricatam uinculam hanc, & salix vale.

C A P V T I

Que sit intentio.

Vnicus magister omnium Dñs Iesus Sad- ducaos (qui ex sacris libris solos libros Moysi recipiebant) confutando ex libris Moysi, docuit nos, vt aduersus hereticos abstineamus a testimonijs, quae non recipiunt: sed sed illis vramus sacris testibus, quos non refutant. Quocirca aduersus haereticos, qui Lutherani vo- cantur, innitentes solis testimonijs sacrarum Scri- pturarum, scripturas de sacrificio Missae, ex solis fa-

cris Scripturis disputationem doctrinamque om- nem perficere intendo: tum ne gloriantur in solido fundam sacrarum Scripturarum fundamentis, ne gationem sacrificij Missae, tum ne minus docti pu- tent ex ecclesiae institutione, non Scripturae autho- ritate, subleui sacrificium Missae: tum vt habeant Lu- therani illi, qui ignorantur errant, vnde respiciant, vt autem clara fiat apud omnes veritas, primu- in quo conueniant, & in quo differunt Lutherani a catholicis, deinde quid ex sacris Scripturis de sacrificio Missae habetur, & demum Lutheranae obie- ctiones discutiantur.

C A P V T II

Conuenientia & differentia Lutheranorum cum catholicis circa sacrificium Missae. Lutheranorum est, sacrificium memoriale appellari; ea ratione, qua in memoriam sacrificij oblato in cruce verum corpus Christi, eum vero sanguinem Christi consecratur, vene- ratur, & sumitur, dicente Dño, Hoc facite in mei commemorationem. Negant aut duo. Alteru est, offerri corpus, vel sanguinem Christi Deo: quibus enim affirmet in altari esse verum Christi corpus, negant tñ illud verum Christi corpus offerri Deo. Alterum est, esse in altari hostiam, seu sacrificium pro expiatione peccatorum, siue pro viujs, siue pro defunctis. Et fundant vtrumque super doctrinam epi- stola ad Hebraeos vbi clare vnica oblatio corporis Christi in cruce se melius facta sufficiens manifestatur pro peccatis totius mundi. Et propterea inferunt, quod quauis cultus corporis Christi in memo- riam passionis, & mortis Christi fuit institutus a Christo, oblatio tamen corporis Christi tanquam hostia pro peccato, est adiuentio humana contra- ria documentis sacrae Scripturae.

C A P V T III

Catholici autem agnoscimus in sacris literis scriptam esse institutionem immolationis eu- charistiae. Euangelistae enim (specialiter Luc. ca. 22. specialiusque Paulus ad Corinth. 11.) tradunt post multas actiones Domini Iesu in cena, eum man- dasse, Hoc facite in mei commemorationem. Quae quia verba sunt Iesu Christi, libranda valde sunt sum pronomen, Hoc, tum verbum Facite, tum, In mei commemorationem.

Ad intelligendum itaque demonstratū per pro- nomen, Hoc, inspicienda sunt, quae praemittuntur. Praemittitur aut, quod Iesus accepit panem, gratias agit, fregit, dedit, dixit, Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, vel in Lucam, datur, Statimque subiunxit. Hoc facite in mei commemorationem, Pronomen itaque: Hoc quum non arctetur ad demonstrandum aliquod praemissorum, & ad aliquod praemissorum no- demonstrandum, consequens est vt demonstret vni- uersitatem praemissorum.

Verbum, Facite, multa fert mysteria. Nam non dicit, hoc edicite, sed, hoc facite, vt significaretur, quod id, quod mandat, non consistit in dicere, sed in facere; quodque dicere hic interueniens, non propter dicere, sed propter facere est, vt intellige- remus, quod verba consecrationis sunt verba effi- cientia illud, quod significant. Et adiungendo, In mei commemorationem, distinguit facere a com- memorare, vt significantius non dixerit, hoc com- memorate, sed hoc facite in commemorationem mei. Mandat itaq; Dominus Iesus hoc, i vniuersa praemissa, facere in memoriam sui, Actus ergo fa- ciendi

ciendi hoc, mandatur relatis ad recordationem Domini Iesu.

Ex eo autem, quod sub facere hoc, comprehenditur non solum facere corpus Christi, sed etiam facere corpus Christi quod frangitur seu datur pro nobis, manifestum est Dominum Iesum mandasse facere corpus meum, quod pro vobis frangitur & datur. Perinde autem est, quod pro vobis frangitur, & datur, ac si diceretur, quod pro vobis immolatur neque enim aliter frangitur aut datur nisi pro quanto in cruce frangitur & datur (hoc est immolatur) pro vobis, facere autem corpus meum, quod pro vobis immolatur ut sic, perinde est, ac facere corpus meum, quatenus pro vobis immolatur. **U**t autem haec, quae dicimus, penetres, adverte quod si Dominus Iesus ob veritatem duntaxat corporis sui significadam adiunxisset, quod pro vobis frangitur, seu datur, sub iussu diceret, quod in persona mea videtis, seu quod denique aliud cuiusmodi. Sed absit à Domini Iesu Christi nomine, sermo non formalis, quo adempto, omnis tollitur certitudo sermonis, vagaretur enim per infinita accidentia. Dicendo itaque, quod pro vobis frangitur, seu datur, formalis sermone significat, facere corpus meum, quatenus pro vobis offertur, & hoc ipsum facite in mei commemorationem.

Porro ex eo quod facere hoc in Christi memoriam, plus est quam consecrādo facere corpus Christi, (quia est etiam facere corpus Christi, quod datur & frangitur pro vobis) & plus est, quam recordari Christi (quia est facere Christi corpus quod datur ac frangitur pro nobis in Christi recordationem) & dari ac frangi pro nobis, est immolari pro nobis (nam dari significat in genere offerri, frangi vero significat in specie modum offerendi, per fractionem, s) dedit enim semetipsum Deo in cruce fractione manuum, pedum ac lateris pro pro nobis, consequens est quod mandante Domino Iesu, hoc facite in mei commemorationem, mandatur hoc facite immolatio modo in mei commemorationem, facere enim corpus Christi, quod immolatur, est facere illud immolando, seu per modum immolationis, nam sic duntaxat fit à nobis corpus Christi, quatenus immolatur, nam factio non fit à nobis corpus Christi, quatenus immolatur, nisi utrunque factio impleatur, videlicet & consecrādo facere corpus Christi, & immolādo facere quod datur, & frangitur nobis adiuncto tertio, videlicet in Iesu Christi memoriam.

Et adverte prudens lector, facta in cena Dominica, ut perpendas quam quadret institutio institutioni, & factum factio, & immolatio immolationi. Coena siquidem agni Paschalis, instituta in memoriam eductionis de Aegypto, in factio consistebat immolationis, ita quod ipsa cena erat immolatio Paschalis agni. Similiter namque Dominus Iesus completo sacrificio Paschalis agni, instituit novum nostrum Pascha seipsum, ut immolatur, dicendo, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur ac frangitur, hoc facite in mei memoriam. Ac si verbo dixisset, quod surrogationis factio dicebat, quemadmodum haecenus in memoriam exitus de Aegypto fecistis Pascha, ita deinceps hoc facite in mea immolationis memoriam. Ut ipsa surrogatione novi Paschatis pro veteri loqueret, ac diceret, Pascha illud fecistis immolando cōi cena, & hoc facite immolando communi mensā in mei commemorationem. Ita quod ex ipsa surrogatione novi Paschatis veteri, significatur, quod

dicendo, Hoc facite in mei memoriam, intelligitur de facere immolatio modo, nam & immolatio modo fecerant veteri pascha.

Huic autem esse germanum sensum mandati Iesu, testantur etiam facta recitata à Paulo I. ad Corinth. 10. Connumerat siquidem Paulus panem sanctum, & poculum sanguinis Christi inter immolata suppurat mensam nostram inter altaria, decerni edentes, & bibentes de mensa Domini inter comedentes, & bibentes immolata. Ex quibus clarè patet, tum Apostolos intellexisse mandatum Christi, hoc facite in mei memoriam, de facere immolando Eucharistiam, tum Apostolorum tpe Eucharistiam fuisse in Christi ecclesia non solum sacramentum, sed et sacrificium, tum in sacra Scriptura, & non solum in usu, ecclesia & libris Doctorum, haberi, immolationem corporis & sanguinis Domini. Verba autem Apostoli sunt haec: Fugite ab idolorum cultu, ut prudentibus loquor, iudicate vobis quod dico: Poculum benedictionis quod benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? panis quem frangimus nonne communicatio corporis Christi est? quoniam unus panis, unum corpus, multi sumus: nam omnes ex eodem pane participamus, Videte Israel semetipsum in carne, nonne qui edunt victimas, participes altaris sunt? Quid ergo dico, quod simulacrum aliquid sit, aut quod simulacris immolatum aliquid sit? sed quod immolant gentes, demonijs immolant, & non Deo, Nolo autem vos communicantes fieri dantonijs, non potestis poculum Domini bibere, & poculum demoniorum, non potestis mensam Domini participes esse, & mensam demoniorum. Haec ille. Ex his enim manifestè patet Apostolorum inter victimas Israel, & immolata demonijs recensere panem, quem frangimus & poculum benedictionis, & inter altare Israelis & mensam demoniorum, mensam Domini, & intercedentes victimas altaris Israel, & edentes immolata demonijs, edentes de mensa Domini, & bibentes de illius poculo, & ex huiusmodi ratione arguere, quod non possunt immolatorum Deo & demonijs participes esse. Nisi enim immolata essent Deo panis, & calix Christi, uniuersa Pauli fabrica ex immolatis tam Deo vero ab Israele, quam immolatis demonijs a Gentibus surgens rueret. Sed hoc tam clarum est testimonium, quod panis & calix Christi tpe Pauli immolabantur, ut nostra clarificatione non indigeat.

C A P V T . I I I I .

Ex institutione Christi immolari Eucharistiam in remissionem peccatorum.

Alterum a Lutheranis negatum in Missa, videlicet quod sit hostia pro expiatione peccatorum, facile ex eodem Domini Iesu mandato, eadem procedendo via monstratur falso negari. Nam Matth. 26. Dominus Iesus accepto calice non solum dixit, Hoc est sanguis meus, qui pro multis effundetur, sed adiunxit, In remissionem peccatorum, & subiunxit, Hoc facite in mei recordationem. Sub mandato itaque hoc facite, comprehenditur facere immolando sanguinem Christi in poculo, non solum quatenus effunditur, sed etiam quatenus effunditur pro multis in remissionem peccatorum. Sermo enim formalis significat, quod quemadmodum effusio sanguinis in remissionem peccatorum est ipsa cruentia hostia pro peccatis nostris, ita facere poculum sanguinis, qui effunditur in remissionem peccatorum ut sic, est immolare, poculum sanguinis quatenus effunditur in remissionem.

remiſſionem peccatorum, quatenus operatur remiſſionem peccatorum, effundi enim i remiſſionem peccatorum eſt operari remiſſionem peccatorum, quantum eſt ex parte ſua, quicquid ſit de effectu. Non igitur humana eſt adinuentio, ſed intelligentia, & obedientia diuini mandati, tum offerre corpus, & ſanguinem Chriſti ſub ſpecie panis & vini in memoria Domini noſtri Ieſu Chriſti, tamen hæc ipſa offerre pro expiatione peccatorum, vt optima legis interpres conſuetudo vnuerſarum Eccleſiarum, non ſolum Latinarum, & Græcarum, ſed Armenarum, Perſarum & reliquarum per orbem diſfuſarum ab antiquo ſemper interpretata eſt.

CAPVT V.

Obiectiones ex Epiftoſa ad Hebræos contra ſacrificium Miſſæ.

ADuerſus hæc duo inſtituta inſurgunt Lutherani ex multis dictis in Epiftoſa ab Hebræis. cap. 7. vſque ad decimū incluſiue. Et cōtra quotidianam quidem oblationem euchariftiæ arguunt tripliciter. Primo, ex multitudine ſacerdotum. Nā ibidem differentia ponitur inter Chriſtum ſacerdotem noui Teſtamenti, & ſacerdotem veteris Teſtamenti, q̄ ille eſt vnicus, iſtum autē oportet multiplicare, quia ille æternus, iſte temporalis: inconueniens ergo eſt in nouo Teſtamento affirmare talem hoſtiam, cui non ſat eſt vnicus ſacerdos, Chriſtus: ſed oportet ſucceſſiue, ſecundum temporum ſucceſſus ſacerdotem ſacerdoti ſucceedere: vt oportere videmus in Miſſæ ſacrificio. Secundo, ex repetitione oblationis. Nam ibidem differentia ſcribitur inter ſacrificium veteris Teſtamenti, & ſacrificium noui Teſtamenti, quod illud repetebatur tū ſingulis diebus a ſacerdotibus ſimplicibus: tū ſingulis annis a ſummo ſacerdote: hoc autē nec quotidie nec quotannis repetitur, ſed ſemel oblatū eſt: nec inconueniens eſt ergo, in nouo Teſtamento ſacrificium affirmare, quod oportet ſæpe repetere. Tertio, ex parte rei oblata. Nam ibidem differentia inter ſacrificium veteris & noui teſtamenti, ponitur, quod tunc ſanguine hircorum, &c. utebatur ſacerdos: nunc autē per proprium ſanguinē ſemetipſum ſemel obtulit: inconueniens ergo eſt, per nos offerri ſub ſpecie panis & vini, qui ſemel ſufficientiſſimè oblatuſ eſt Chriſtus à ſeipſo.

Contra hoc verò, videlicet quod Euchariftia ſit hoſtia pro peccatis, arguunt etiam tripliciter. Primo ex repetitione: quia ibidem hoſtiarum veteris Teſtamenti infirmitati ad delenda peccata, aſcribitur repetitio Hoſtiæ. Si enim peccata purgaſſent, deſiſſent offerri: & ideo noui Teſtamenti hoſtia tollens peccata, non repetitur: inconueniens ergo eſt, in nouo teſtamento affirmare hoſtiā pro peccatis, quam oportet repetere: qualis eſt Miſſa. Secundo, ex ſufficientia ſacrificij Chriſti, quia Chriſtus vnica oblatione ſemetipſum offerens in Cruce, conſummauit omnes accedentes ad eum, &c. iniuria ergo ſit ſufficientiſſimæ Chriſti hoſtiæ pro peccatis, totius mundi, addendo hoſtiam aliam in nouo Teſtamento pro peccatis. Tertio, ex parte abolitorum peccatorum: quia (vt ibi dicitur) vbi non reſtant peccata expianda, non eſt opus hoſtia pro peccatis: ſed omnia peccata ſunt abolita per gratiam noui Teſtamenti, quod Chriſti morte firmatum eſt: non eſt ergo locus alteri hoſtiæ pro peccatis in nouo teſtamento.

Fundamentum Veritatis & intelligendi diuerſa ſacræ Scripturæ dicta circa noui Teſtamenti ſacrificium ac ſacerdotium eſt vnitas hoſtiæ, ſimpliciter & abſolute immolæ ſemel in cruce ac ipſo Chriſto ſecundum ſeipſum, & ſecundum quid immolæ quotidie ab eodem per miniſtros in eccleſia ſua. Ita quod in nouo teſtamento eſt hoſtia cruenta, eſt & hoſtia incruenta. Hoſtiam ſiquidem cruentam agnoſcimus Ieſu Chriſtū in crucis ara oblatum ſemel pro peccatis totius mundi: hoſtiā verò incruentam agnoſcimus inſtitutam à Chriſto, corpus & ſanguinem eius ſub ſpecie panis & vini: vt citatæ Scripturæ teſtantur. Verum hoſtia cruenta & incruenta nō ſunt hoſtiæ duæ, ſed hoſtia vna: quia res quæ eſt hoſtia, eſt vnacum res, nō enim Chriſti corpus in noſtro altari eſt aliud ab illo Chriſti corpore, quod oblatum eſt in cruce nec ſanguis Chriſti in noſtro altari alius eſt ab illo Chriſti ſanguine, q̄ fuſus eſt in cruce. Modus verò hanc vnacum eandemque hoſtiā immolandi, alter eſt, quæ ille vnicus ſubſtantialis ac primæuus immolandi modus, ſuit cruentus vt pote in propria ſpecie corporis fractione in cruce ſanguinem fundens, iſte verò quotidianus externus acceſſoriusq; modus, eſt incruentus, vt pote ſub ſpecie panis & vini oblatum in cruce Chriſtū, immolatio modo repræſentans. Quocirca noui Teſtamenti hoſtia cruenta & incruenta, vnica eſt ex parte rei oblata, & ex parte modi offerendi, licet ſit diuerſitas, quia tamen iſte modus, ſcilicet incruente immolæ, non eſt ſecundum ſeipſum tãquam diſparatus modus immolandi inſtitutus, ſed duntaxat vt referatur ad cruentam in cruce hoſtiam, conſequens eſt apud ſapientes, & penetrantes, quod vbi vnum non niſi propter alterum, ibi vnum duntaxat eſt, cōſequens inquam eſt non poſſe affirmari, proprie loquedo, duo ſacrificia aut duas hoſtias aut duas oblationes, immolationes, & quouis nomine appelles eſſe in nouo Teſtamento, ex hoc quod eſt in hoſtia cruenta Chriſtus in cruce & hoſtia, incruenta, Chriſtus in altari, ſed eſſe vnica hoſtiam ſemel oblatam in cruce, perſeuerantem modo immolationis quotidiana repetitione ex inſtitutione Chriſti in Euchariftia. Perſeuerantiam autē hoſtiæ in cruce oblata ſingimus in noſtro altari, ſed ex idēitate rei oblata in cruce & in altari habemus, ex eo eſt, q̄ vnum atque idem Chriſti corpus eſt, quod oblatum eſt in cruce, & illud mer offeritur in altari, clare patet, non eſſe aliam hoſtiam in altari & in cruce, ſed eam, quæ in cruce oblata ſemel eſt, perſeuerare, alio tamen modo in altari, mediāte Chriſto, Hoc facite in mei cōmemorationē. Si nanq; iunxeris hæc duo, videlicet, hoc facite, & in mei memoriam, perpendes quod vnum atque idem illud, quod tunc fiebat, facimus in Chriſti memoriam, quod eſt illud vnum atque idem quod tunc frangebatur & effundebatur perſeuerate ſub ſpecie panis & vini in memoriam Chriſti.

Ex his igitur ad ſingula obieſta ſigillatim diluēda deſcendendo, dicitur ad primum de vnitate ſacerdotis, q̄ in nouo Teſtamento vnicus eſt ſacerdos Chriſtus, & ipſemet eſt ſacerdos in noſtro altari, nam miniſtri quoque non in perſonis proprijs, ſed in perſona Chriſti conſecrāt corpus & ſanguinem Chriſti, vt teſtantur verba conſecrationis, ac per hoc vices Chriſti agentes offerunt, non enim dicit ſacerdos, Hoc eſt corpus Chriſti, ſed Hoc eſt corpus

corpus meum, faciendo in Christi persona sub specie panis, corpus Christi, iuxta mandatum Christi, hoc facite. Et quum inferatur, inconueniens est affirmare hostiam in nouo Testamento, cui non sit est Christus, sed oportet succedere ministros, videtur quod aliud est affirmare disparatam hostiam requirentem successionem sacerdotum, & aliud est affirmare, perseverantiam hostiæ in cruce oblata, requirentem successionem ministrorum. Primum enim de deceret noui Testamenti statum, secundum autem consentaneum nouo Testamento est, ut iugiter vigeat victima vnica illa semel oblata.

Ad secundum ex parte repetitionis, dicitur, quod in nouo Testamento non reperitur sacrificium seu oblatio, sed perseverat immolatio modo vnicum sacrificium semel oblatum, & in modo perseveranti interuenit repetitio, non in ipsa re oblata, nec est ipse, qui repetitur modus, concurret ad sacrificium pro se, sed pro oblationem in cruce commemorandam inuenit. Huius autem modi repetitionem non esse contra doctrinam Epistolæ ad Hebræos testantur verba illius, inferentia quod si repeteretur noui Testamenti sacrificium, oportuisset Christum sæpe pati. De repetitione igitur sacrificij manifestat se loqui non de repetitione ipsius modi a Domino Iesu Christo instituti.

Ad tertium ex parte rei oblate, dicitur quod cum hoc, quod Christus semel proprium sanguinem sufficientissimi me & abundantissime fuderit in cruce, quadrat ut perseveret immolatio modo in Eucharistia illa vnica, ac sufficientissima sanguinis in cruce effusio.

Ad primum autem contra Eucharistiam, quatenus affirmatur hostia pro peccatis dicitur concedendo, quod ex hostiæ impotentia ad delenda peccata decreta est in lege veteri repetitio eiusdem hostiæ. Et quum inferatur, inconueniens esse, in nouo Testamento affirmare hostiam pro peccatis, quam oportet repetere conceditur torum proprie loquendo: quia non repetitur in Missa hostia: sed illam hostia in cruce oblata perseverans immolatio modo recolitur in qualibet Missa.

Ad secundum autem dicitur quod absque fidelium mentibus etiam cogitare, quod ad supplendam efficaciam hostiæ in cruce oblate celebratur Missa: celebratur, nam tanquam vehiculum remissionis peccatorum per Christum in cruce facta: ita quod quoadmodum non est alia hostia, ita non aliam affert remissionem peccatorum. Nam quemadmodum Christus per proprium sanguinem penetravit celos perseverans sacerdos in æternum ad interpellandum pro nobis (ut in eadem Epistola scribitur;) ita perseverat nobiscum per Eucharistiam immolatio modo, intercedendo pro nobis. Sicut, si sufficientia & efficaciam summa sacrificij in ara crucis non excludit perseverantiam Christi in celis in officio interpellandi pro nobis: ita non excludit perseverantiam eiusdem nobiscum immolatio modo ad intercedendum pro nobis. Nam quemadmodum continua intercessio Christi pro nobis in celo, non derogat vnice intercessioni mortis Christi: ita non, imo multo minus eidem derogat, perseverantia Christi immolatio modo, ad intercedendum pro nobis, ut participes simus remissionis peccatorum in ara crucis facta quando ista intercessio fit per mysterium sub specie panis & vini: illa autem in celo fit per Christum in propria specie, in qua crucifixus est. Si enim derogationi locum esset, magis derogaret vnica mortis intercessioni, ut post mortis intercessionem intercedat Christus sub specie propria, quam sub specie aliena: illud namque intercedere præ se fert quasi

A supplementum intercedendi: hoc autem præ se fert ceremoniale intercedendi modi, nobis valde colonum.

Ad tertium dicitur, quod cum grano salis intelligendum est peccata esse nobis remissa per Christi mortem, videlicet per Christi mortem applicatam nobis per instituta a Christo sacramenta, in hoc, non Christiani omnes contemimus. Inter sacramenta autem a Christo instituta supputatur & est sacramentum Eucharistiæ, institutum ab ipso Christo immolatio modo, ut declaratum est ex verbis Christi & Pauli. Et ideo si qui inter Christianos sunt egentes post Baptisma remissione peccatorum, Eucharistiæ hostia prodesse potest illis ad remissionem peccatorum applicando efficaciam mortis Christi ad illos, non egentibus autem remissione peccatorum, prodest ad vegetationem anime quemadmodum cibus & porus corporeus vegetat corpus, sacramentum, non Eucharistiæ quamuis immolatio modo institutum sit etiam pro expiatione peccatorum facta per crucem Christi applicanda contentibus, non tamen est institutum pro hoc duntaxat, sed pro aliis anime bonis.

Cum omnibus igitur scriptis in epistola ad Hebræos stat sacrificium Missæ, quod ecclesia catholica edocta a Christo & Apostolis celebrat. et hæc sint dicta extensione ibidem dictorum admissa ad Eucharistiæ hostiam: noui enim, quod iuxta genuinum sensum, de sacrificijs cruentis tractat Author illius Epistolæ monstrans excellentiam cruenti sacrificij oblati a Christo condendo nouum testamentum relative ad sacrificia omnia veteris Testamenti. Visum siquidem est expedire claritati veritatis Catholice, admittere huiusmodi extensionem, ut nulla ex parte hæsitandi locus relinquatur, ad Deigloriam Romæ, die tertio Maii, M D XXXI.

Tractatus de sacrificio Missæ, editi per Reuerendissimum Dominum, Dominum Thomam de Vio Caietanum Cardinalem Sancti Xysti, suis.

TRACTATUS DECIMVS

De fide & operibus aduersus Lutheranos, ad Clementem VII. Pont. Max. in duodecim capita diuisus.

SYMMARIVM.

- 1 Postio Lutheranorum de fide.
- 2 Primus in præcitatatis error, quod incidit æquiuocata in nomine fidei.
- 3 Secundus in præcitatatis error, quod dicta credulitas apprehendit remissionem peccatorum.
- 4 Tertius in præcitatatis error, quod ante charitatis aduentum remittuntur peccata penitentibus.
- 5 Postio Lutheranorum de Operibus.
- 6 Quid & quomodo intelligatur meritum in proposito.
- 7 Humana opera esse meritoria alicuius a Deo.
- 8 Opera viuorum Christi membrorum esse meritoria vite æternæ.
- 9 Modus, quo opera nostra meritoria sunt vite æternæ.
- 10 Valor operum existentium in peccato mortali.
- 11 Opera nostra esse satisfactoria pro peccatis.
- 12 Responso ad obiectiones quarto capite scriptas.

Ræceptis beatitudinis tuæ, Clemens septime Pontifex Maxime, et si semper parere fas est, nunc tamen etiam iucundum mihi est, uenena siquidem Lutherana de fide & operibus, diffundi et in corda fidelium timens, cupiebam ut iretur obuiam, & non nisi paulo ante beatitudinis tuæ mandatū cogitaueram animum ad scribendum,

dum, tractatum hunc appellere. Suauissima itaq; hæc obedientia venit, utinam & Christi fidelibus fructuosa, & tua beatitudini (cui etiam censura libelli huius incumbit) gratia.

CAPVT I.

Postio Lutheranorum de fide.

Magnificantes Lutherani Euangelicam doctrinam de æterna salute hominum per fidem Mediatoris Dei & hominum hominis Christi Iesu, docent homines consequi remissionem peccatorum per fidem in Iesum, extendendo nomen fidei ad credulitatem, qua peccator accedens ad sacramentum credit se iustificari ex diuina misericordia, intercedente Iesu Christo. Et vsq; adeo magnipendunt hanc crudelitatem, ut dicant eam assequi remissionem peccatorum ex diuina promissione. Aiunt enim qd nisi homo habeat huiusmodi firmam credulitatē diuini Verbi, iniuriam facit diuino Verbo, minus credendo diuinā promissioni: si autē firmiter credit se iustificari, suscipiendo sacramentum, verē iustificatur, alioquin non esset vera & efficax diuina promissio.

Nonnulli quoque Lutherani vsque adeo extolunt huiusmodi fidem, ut eā assequi remissionem peccatorū antequā peccator habeat charitatē, doceant, ea ratione quia fides iustificans distinguitur contra legem longo sermone à Paulo Apostolo, charitas autem comprehenditur sub lege, quoniā diligere Deum ex toto corde, &c. est primū & maximum mandatum in lege, ut Dominus in Euangelio dicit Matth. 22. Hæc sunt in quibus consistit neruus doctrinæ Lutheranæ de fide.

CAPVT II.

Primum in præcæcitatis error, quod incidit aequiuocatio in nomine fidei.

Fidei nomen aliud significat cum de illa sacrae literæ tradit, quod iustificat homines, & aliud significat credulitatem qua homo credit se iustificari per Christum & sacramenta, nam fides iustificans est quæ significat id quod per eius diffinitionem manifestatur ad Hebr. 11. dicēdo quod fides est sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium: sic enim sumpta est vna trium virtutum Theologicalium, dicente Paulo. Nunc autem manent fides, spes, & charitas. Et fides in hac significatione sumpta est, quæ est donum Dei, ut dicitur ad Eph. 2. per quā saluamur, & sine qua impossibile est placere Deo, & est qua credimus omnes articulos fidei & quacunque sunt de necessitate salutis credenda.

Fides autē significans credulitatem, est quam iste homo credit se iustificari, hic nunc suscipiendo hoc sacramentum ex merito Christi, multum distat à fide primo modo sumpta. Quod declaratur, tū ex parte rei creditæ, quoniam fidei nō pōt subesse falsum, credulitas autem ista pōt falli. Et ratio est, quia credulitas ista est de singulari effectu hic, nunc, & in hoc proueniens partim ex fide necessaria ad salutem, & partim ex humana coniectura: pro quanto enim est de merito Christi & sacramenti, imperatur à fide, pro quanto autē est de effectu hic nunc in seipso ex humana prouenit coniectura. Nā sub fide Christiana clauditur, quod quilibet confidens in merito Christi & rite intus & extra suscipiēs sacramentum iustificatur ex diuina gratia, sed non extenditur Christiana fides ad credendum, quod ego nunc sim intus & extra suscipiens rite sacramentum, quemadmodum ex Christiana fide tenor credere in hostia rite consecrata esse verum

FChristi corpus, sed Christiana fides non se extendit ad credendum, quod in hac hostia ab isto nunc in hoc altari celebratē est corpus Christi: quā hoc potest aliunde esse falsum. Tum quia fides omnium Christianorum est vna, iuxta illud ad Eph. 4. Vnus Dominus, vna fides, per seipsum est autē quod sub fide quæ est in me, non continetur credere quod ille suscipiens sacramentum nunc hic iustificetur, aut quod in illa hostia est corpus Christi, ergo sub nullius fide credere hūc singularem effectum huius sacramenti in hoc nomine comprehenditur. Ex vnitāte ergo fidei apparet secūdo diuersitas dictæ credulitatis à fide. Et propterea primus in hac re Lutheranorū error est, quod ea quæ attribuuntur in sacra Scriptura fidei, attribuuntur huic credulitati: semper enim cū hanc docent credulitatem textus sacrae Scripturæ citant, tractantes de fide, puta, iustificati ex fide, pacem habemus ad Deū, & fide purificans corda eorū, & infinitos similes textus.

CAPVT III.

Secundum in præcæcitatis error, quod dicta credulitas apprehendit remissionem peccatorum.

Quod autem dicunt, qd huiusmodi credulitas assequitur remissionem peccatorum, pōt & bene & male dici & intelligi. Nam si dicatur & intelligatur, qd hæc credulitas formata fide & charitate assequitur veniam peccatorum, verum est: si autem secluditur charitatis formatio, falsum est, quoniam, ut August. dicit 15. de Trinit. cap. 18. nullum est isto Dei dono excellentius, solū est quod diuidit inter filios regni æterni & filios perditionis æternæ.

Et scio, qd hæc credulitas communis est omnibus deuote accedentibus ad sacramenta, nā quilibet deuote accedens ad quodcūq; sacramentū credit se suscipiendo illud se iustificari ex merito passionis & mortis Xpi, alioquin nō accederet. Sed nō est par in omnibus ista credulitas: vnus enim magis credit se iustificari, quam alter, & regulariter cū hæsitacione de opposito inest deuotis mentibus ista credulitas, quia nulla Scripturæ autoritate, nullo Ecclesiæ documento docemur, oportere nos huiusmodi credulitatem habere absque hæsitacione aliqua. Ratio autem hæsitandi est, quia cōiter nullus scit, an ex parte sui impedimentum aliquod inueniatur suscipiendi donum remissionis peccatorū, nullus regulariter scit an ipse desit gratiæ Dei: & propterea sic hæsitans, nullam iniuriā inest diuinæ promissioni, quā nō hæsitat ex parte Dei, nō hæsitat ex parte meriti Christi, non hæsitat ex parte sacramenti, sed hæsitat ex parte sui: scriptum est enim, delicta quis intelligit? Testatur quoque hæc communem hæsitacionem de effectu singulari diuinæ misericordiæ (hoc est remissionis peccatorū istius viri nunc deuote conuersi ad Deum) Iosel Prophetæ. cap. 2. nam de ijs qui conuertendi erant ad Deū ex toto corde, in ieiunio, fletu, & planctu, citata diuinæ misericordiæ excellentia super peccata, subiungit, Quis scit si conuertat Deus & ignoscat? Neminem ergo eorum, qui conuertebantur, certum esse, sed quemlibet sub hæsitacione esse, an ignosceret Deus illi, manifestat.

KEt confirmatur, quia credulitatis hæsitatio non rōnabiliter tollitur nisi aliqua ex triū causarum, videlicet vel diuinæ reuelacione, quæ in pposito nō habet locum, quia quamuis Deus reuelauerit, qd omnes, qui rite intus & extra confidunt se cōsequi remissionem peccatorū per meritum Christi, consequuntur illam, nō tū reuelauit, qd iste nunc rite

con-

conuertitur intus & extra: hic enim effectus particularis non comprehenditur sub reuocacione, cui innititur fides Christiana. Vel ex sufficientia testimoniorum conuincendum ad aliquod singulare credendum, sicut sufficientia testimonia conuincuntur, qui nunquam egressus esse à Roma, ad credendum, quod inueniatur in sua Calicut, seu Taprobane, clarum est. non in credulitate, quia iste credit se iustificari non interueniente testimonia conuincencia intellectum ad credendum hunc effectum nunc in seipso. Vel ex qualitate testium, puta quia sunt omnes exceptioni maiores, iuxta quod dixit Apostolus ad Romanos octauo, quod Spiritus sanctus cõtestatur spiritui nostro quod sumus filij Dei, Nã hæc cõtestatio præponit remissionem peccatorum factam, quia præponit illum, de quo testatur esse filium Dei, ut clare ipsa litera sonat: credulitas autem ista, quam Lutherani ponunt, non præsupponit remissionem peccatorum in illo, sed apprehendit illam, ut præcedens apprehendit quod sequitur. Voluntarium igitur dogma est, dicere quod huiusmodi credulitas in verbo Christi, in merito passionis eius, &c. operetur infallibiliter remissionem peccatorum. Et ideo à Leone 10. inter damnatos Lutherani articulos annumerati sunt articuli dicentes, Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti, imò peccatum maneret, nisi remissum crederet, non enim sufficit remissio peccati, & gratiæ donatio, sed oportet et credere esse remissum. Nullo modo credas absolui per tuam contritionem, sed per verbum Christi, Quodcumque solueris, &c. hic inquam cõfide si sacerdotis obtineris absolutionem, & credere fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quicquid sit de contritione, si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non seruo, sed ioco absolueret: si tamen credat se absolutum, verissimum est absolutum.

CAPVT III.

Tertius in præcõfessionis error, quod ante charitatis aduentum remittuntur peccata penitentibus.

Inolerabilis autem est dimitti peccata ante charitatem insulam illi, cui dimittuntur peccata: quod sic clarissime conuincitur. Impossibile est ex inimico reddi amicum sine amicitia, cum amicum sine amicitia nec intelligibilis sit, quemadmodum nec albus sine albedine intelligibilis est. Sed cum homo ex iniusto sit iustus per Christum, sit ex inimico Dei amicus Dei, dicente Apostolo Ad Romanos 5. Cum inimicis semus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: reconciliatio enim amicum reddit reconciliatum. Ergo peccatorum iustificari sine amica Dei, nec est possibile, nec intelligibile: charitas autem est ipsa amicitia inter hominem, & Deum: est enim amor amicitiae hominis ad Deum, & e contra, iuxta illud, Deus charitas est: & qui manet in charitate; in Deo manet, & Deus in illo: & ibidem (scilicet primus Ioannis 4.) Diligimus Deum, quia ipse prior dilexit nos. In mutuo enim amore consistit amicitia: ergo per charitatem formaliter fit remissio peccatorum. Ita quod vna atque eadem res est, quae vocatur iustitia fidei, & charitas: sed iustitia fidei vocatur, quatenus ea homo est, iustus apud Deum, secundum rationes diuinarum rerum atque actionum, quas credimus, appetitu sensibili debite subdito voluntati, & voluntate rectae rationi: & recta ratione Deo secundum rationes eorum, quae de eo, ac caelesti patria fide tenemus. Nominatur verò charitas, quatenus est amor amicitiae ad Deum, communicaem nobis ciuitatem caelestis patriae iuxta illud ad Phil. 3. Nostra autem politia in caelis est: & ad Eph. 2. Iam non estis hospites &

aduenae, sed estis ciues Sanctorum, & domestici Dei. & Cantic. 2. Dilectus meus mihi, & ego illi.

Et hæc sola ratio, quia conuincit intellectum, sufficit, sulta nihilominus autoritate Christi, Petri, Ioannis & Pauli est: isti enim omnes attribuunt remissionem peccatorum fidei, & charitati simul. Et Christus quidem in Luc. 7. peccatrici dixit, Fides tua te saluam fecit: & de eadem dixit, Dimittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. In quibus verbis dilectionem esse proximam causam remissionis peccatorum testatur conuincitio, quoniam, dum dicit, Quoniam dilexit: fides. non inchoatiue, charitas autem completiue est causa remissionis peccatorum. Petrus Apostolus Actuum decimo ait, Huic omnes Prophete testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomine eius: & in prima sua Epistola capitulo quarto ait, Charitas operatur multitudinem peccatorum. Ioannes similiter Apostolus in prima sua Epistola capitulo quinto ait, Omnis qui credit, quod Iesus est Christus, ex Deo natus est, & in capitulo tertio dicit, Nos scimus, quod translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte. Nec obstat si dicatur, quod ad literam Ioannes loquitur de dilectione proximi, quoniam perspicuum est vnam atque eandem esse charitatem, qua diligimus Deum per seipsum, & proximum per Deum, ut habetur prima Ioan. 4. & de tali duntaxat fratrum dilectione verificatur translatio de morte ad vitam.

Paulus demum Apostolus ad Romanos 5. ait, Iustificati ex fide, pacem habemus ad Deum. Et 1. ad Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem non habuero, nihil sum; in esse spiritali, quo constitui mur filij Dei. Et ad Galatas quinto, Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quae per dilectionem operatur. Vbi clare non fidei qualicumque, sed per dilectionem operati attribuit valere in Christo. Perspicuum est igitur, verissimum esse communem ecclesiae doctrinam, quod non per fidem informem, sed per fidem formatam charitate fit remissio peccatorum. Ita quod auctoritates authenticæ sonantes, iustificari nos per fidem, intelligitur ad literam de fide formata, amicitia diuina, quae vocatur charitas.

Ad obiectionem autem in oppositum (ex eo quod fides distinguitur contra legem, & dilectio comprehenditur sub lege) respondetur quod Legis nomen aliter sumitur à Christo, cum dicitur, quod hoc est primum & maximum mandatum in Legge: & aliter sumitur, cum fides distinguitur ab Apostolo contra legem. Nã Christus utitur Legis nomine, ut comprehendit omnia mandata diuina, scripta in libris Moysi. Apostolus autem utitur Legis nomine arctius, ut distinguitur in præcepta moralia, ceremonialia, & iudicialia.

Nec ego fingo hanc dilectionem, sed ex Scriptura ipsa sacra sic habeo, ut et aduersarios oporteat eis assentire. Quod enim Christus utatur sic large Legis nomine, ex eo conuincitur, quod in eodem textu Deut. 6. vnde citatur præceptum de dilectione Dei, immediate ante ponitur præceptum fidei, dicens, Audi Israel, Iehouah Eloeoster, Iehouah vnus: sub eodem ergo contextu legis ponitur, præceptum fidei, ut credatur Deus vnus duntaxat, & præceptum dilectionis eiusdem Dei, ut intelligamus, quod non magis sub lege claudis præceptum charitatis, quod præceptum fidei, loquendo de lege largo vocabulo: ut hinc etiam clare pateat, quod quemadmodum fides distinguitur contra legem ad Apostolo, charitas quoque pariter distingui cointelligitur contra eandem legem. Loqui autem

Apostolo-

Apostolum de lege, seculis ijs q̄ sunt fidei & charitatis, patet ex eo q̄ appellat eā legē factorū, & dicit eam seruari naturaliter ab Ethnicis: ait enim ad Rom. 2. Gentes quæ legē non habent, naturaliter ea q̄ legis sunt, faciunt: certū est enim, q̄ nō faciūt naturaliter ea quæ charitatis sunt. Acquiuoce igit̄ utitur obiectio hæc legis nomine, & propterea nihil ualeat dilectio enim dei clauditur sub lege factorum, contra quam distinguitur fides, sed sub eadē lege, sub qua clauditur fides ut patet Deuter. 6. ubi simul datur præcepta fidei, & dilectionis Dei. Ad alia autem à Lutheranis obiecta, patet ex dictis responsio. Et hæc de fide sufficiant.

C A P V T V .

Positio Lutheranorum de operibus.

Docent Lutherani opera nra non esse meritoria gr̄a; nec uitæ æternæ, nec esse satisfactoria pro peccatis, eo q̄ sufficientissimè Xps meruit nobis gr̄am remissionis peccatorū, & uitæ æternæ, & sufficientissimè satisfecit pro oībos: & proinde ne fas esse attribuere operibus nris esse meritoria gratiæ (seu remissionis peccatorū) aut uitæ æternæ, & esse satisfactoria pro peccatis nostris. Nā hoc redundat in opprobriū Christi, q̄nquidē qd̄ est propriū Xpi attribuere nobis blasphemia est: q̄ detraheret merito ac satisfactioni Xpi, ut pote insufficientibus, si opus eēt meritis & satisfactionib⁹ nris.

Fulciuntur aut̄ hæc multis sacre Scripturæ authoritatibus, Et in primis, q̄ nō mereamur per nostra opera remissionē peccatorū, probatur ex eo, q̄ Paulus ad Ro. & ad Gal. pbat nos, iustificari nō ex operib⁹, sed ex fide, iuxta illud Abacuc. 2. Iustus ex fide uiuit: & ad Titum scribit, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: & ad Ephes. 2. Gratia saluati estis per fidem, idque non ex uobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.

Quod uerò per opera nō mereamur uitam æternam, sed per Dei donū, scribitur ad Ro. 6. Stipendia peccati mors, donum aut̄ Dei, uita æterna. Ad idem quoq; & ad probandum simul, q̄ opera nostra, quantumcunq; iusti simus non sunt satisfactoria pro peccatis, assertur illud Luc. 17. Cū feceritis oīa quæ p̄cepero uobis, dicite quod debuimus fecimus, serui inutiles sumus. Si enim faciētes omnia præcepta Christi sunt serui inutiles, ergo non merentur mercedem: ergo multo magis q̄ nō seruauerunt omnia præcepta, sed egent satisfactione pro peccatis, sunt inutiles ad satisfaciendum.

Authoritates autem, quibus manifestatur sufficientia meriti, & satisfactionis Christi pro nobis, omittendas duxi: quia de hoc nulla est questio.

Docent igitur Lutherani opera bona esse faciēda, quia sunt præcepta à Deo: quia sunt fructus fidei iustificantis, & non ut sint meritoria æternæ uitæ, aut satisfactoria pro peccatis.

C A P V T VI .

Quid quomodo intelligatur meritum in proposito.

Anquam declaratur, opera nostra eē, vel nō esse meritoria, prælibandū est summarie qd̄ Meritum significet, & qualiter à Theologis intelligatur in operibus nostris in proposito. Meritum appellatur uoluntarium opus siue internum, siue externum, cui iure debetur merces, seu præmium, dicente Apostolo ad Ro. 4. Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et propterea ad meritum concurrunt quatuor, uidelicet persona quæ meret, & operatio uoluntaria quæ est ipsum meritum, & merces

debita merito, & persona reddēs mercedē: frustra enim quis mereretur, nisi mereret ab aliqua persona reddēdam sibi mercedē. Et qm̄ de nostro merito apud Deū est qd̄ oportet declarare quō uerificatur, homines mereri à Deo mercedē sui operis, difficile eū apparet, q̄ operi nostro iure reddatur merces à Deo, quoniam inter nos & Deū nō est ius simpliciter & absolute, iuxta illud, Non intres in iudiciū cum seruo tuo Domine, sed est ius s̄m quid, multo minus quāam ius filij ad patrem, & serui ad dominum, quanto maiores sumus nos relati ad Deū, homine seruo relato ad hominē dominum eius, & filio relato ad carnalem patrem, qui genuit eum. Et propterea si pro quā, ut scribitur in 5. Ethic. inter seruum & dominum inter patrē, & filium nō est ius simpliciter & absolute, sed ius secundum quid, multo minus est ius inter nos & Deū. Ex hoc nanque, q̄ quicquid est seruus est domini sui & filius nō potest æquiualens reddere patri, negatur inter dominum & seruum inter patrē & filium ius simpliciter & absolute. Multo autem magis quicquid est homo, est Dei, & multo minus potest homo Deo reddere æquiualens. Nō potest igitur homo mereri aliqd̄ à Deo sic q̄ iure debeatur homini, nisi iure tam attenuato, ut sit lōge minus quam ius domini ad seruum & filij ad patrē. Nec hoc tam attenuatum ius inuenitur inter hominem & Deum absolute (qm̄ absolute loquendo minus bona operatio uoluntaria hominis debetur Deo, & quāto potioribus & pluribus bonis operibus internis, uel externis pollet hō, tanto plus Deo debet, quia ipse Deus operat̄ in nobis & uelle & perficere & oīa opera nostra) sed hoc attentum ius est inter hominē & Deū ex diuina ordinatione, quia Deus ordinauit opa nostra ad hoc ut sint meritoria à Deo. Quod probatur ex eo, q̄ quādo homo meretur aliquid à Deo, Deus nō fit nec est debitor homini, sed sibi ipsi Deo, si eū hoc attenuatū ius esset inter hominē absolute, & Deum, Deus deberet hōi mercedē quam meruit, sed perspicuum est Deum nulli debere dicente Paulo ad

Ro. 12. quis ante dedit illi, & retribuēt ei sibi ergo ipsi duntaxat Deus debet, ut adimpleat uoluntatē suā qua cōtulit humano operi esse meritorij reddendo hōi mercedem operis. Et hæc sunt uera & indubitata simpliciter & absolute loquēdo, secus aut̄ est præsupposita conuentione facta inter Deū & hominem de aliquo: nam quemadmodū inter homines si Dñs pactum aliquod cum seruo suo facit, nascitur inde ius inter seruum & dñm: ita si Deus dignatur pactum facere cū hōie, nascitur ius inter hominem & Deum quo ad illud de quo pactum est. Sape enim legimus in ueteri Testamento, Deū dignatum esse pacisci cum hōibus. Genesis enim 9. scribitur pactum Dei de nō futuro amplius uniuersali diluuij. & Genesis 15. foedus inuit Deus cum Abrahā de terra Chanaan danda semini eius, & Gen. 17. foedus circūcisionis scribitur, & Ex od. 24. Moyles dicit, Hic est sanguis foederis, & c. Hier. quoq; 31. de sedere nouę legis ac ueteris De⁹ manifeste loquit̄. In nouo aut̄ Testamento Saluator noster manifestat Deum sub specie patris familiaris conducentis operarios ad uincā cōuenisse cū operarijs de mercede diuina, ut patet Matth. 20. cōuentione inqt, facta de denario diurno, misit illos in uincā, & rursum, Nonne pacto cōuenisti mecum? Ex his enim manifestum sit, q̄ rō meriti etiam iure pōt inueniri in operibus nostris relatis ad primum, de quo conuentione facta est cum Deo.

Verum.

Veruntamen scito quod quantuncumque interuenier punctum de premio inter Deum & hominem: nunquam tamen Deus sit aut est debitor nobis, sed sit & est debitor sibi ipsi. ita quod praesupposita conuentione debetur quidem operibus nostris primum de quo conuentio facta est: sed Deus non propterea sit illius praemij debitor nobis, sed voluntati suae prior qua dignatus est pacisci nobiscum: & propea uerissime nos profitemur, quod Deus nulli debet nisi ipsi. Duplex itaque ratio meriti potest inueniri in operibus nostris re latiae ad Deum (vel secundum ius attentati, vel secundum foederis) & nunquam Deus debet nobis. Et haec sunt praebita, ut intelligant omnes uoces proprias, cum loquuntur de meritis nostris apud Deum.

CAPVT VII.

Humana opera esse meritoria alicuius ad Deo.

Reuelauit nobis Deus in sacris literis humana opera mereri apud Deum aliquid. Et ne occupemur in exponendis singulis sacrae scripturae locis de hoc scito, quod ubique promittit Deus homini mercedem ibidem intelligitur meritum: eo quod merces & meritum, correlatiua sunt, meritum enim est mercedis meritum, & merces est meriti merces, & propterea absque alia declaratione cum leges in sacra Scriptura Deum promittere mercedem homini, intelligitur meritum hominis respectu illius mercedis a Deo reddenda. Perpicuum est autem in utroque testamento promittere Deum mercedem homini. nam Gen. 5. dicit Deus ad Abraham, Ero merces tua multa ualde. & Isa. 40. dicitur, Ecce Dominus ueniet, ecce merces eius cum eo. & Eze. 29. scribitur. Bili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum: & merces non est reddita ei, &c. & subiungit Deus, & erit merces exercitui eius terra Aegypti. Matth. quoque 20. dicit Deus, Voca operarios & redde illis mercedem Apoc. quoque 22. dicit Deus, Ecce, uenio cito. & merces mea mecum est, ut reddam unicuique secundum opera illius. Ex his enim clare patet non solum opera sanctorum esse meritoria alicuius boni a Deo, sed etiam operari quorum, imo & Ethnicorum, rex enim Babylonis & exercitus eius Ethnici erant, nec ex intentione seruendi Deo obfederant Tyrum, & tamen testatur Deus meruisse mercedem, & decernere, quod Aegyptum dabit illis in mercedem, ut intelligamus tam benignam esse bonitatem diuinam, ut etiam ordinando humana bella in suuipius Dei seruitutem, gaudeat se conferre actionibus quamuis iniquis, quae sunt meritoriae ab ipso Deo alicuius boni. Hinc enim documentum magnum habemus, quod multo propensior est Deus ad conferendum bonis actionibus hominum, quod sint meritoria alicuius mercedis a Deo.

CAPVT VIII.

Opera uiuorum, Christi membrorum esse meritoria uita aeterna.

Concedunt multi humana opera esse meritoria apud Deum aliquorum bonorum, sed non uita aeterna. & propterea monstrandum superest in specie, quod opera uiuorum Christi membrorum sunt meritoria aeterna uita. Saluator noster Matth. 5. Gaudete, inquit, & exultate, quia merces uestra multa est in caelis. perspicuum est enim, quod in mercede caelesti eorum, qui patiuntur propter Christum, primum tener locum beatitudo, quae uocatur uita aeterna. Matth. quoque 20. describendo mercedem datam operarijs dicit, quod acceperunt denarium, perspicuum est autem quod communis merces

A omnibus operarijs in uinca Domini, est uita aeterna. Paulus quoque 2. ad Tim. 4. scribit. Bonum certamen certavi, cursum consummavi. fidem seruauimus: in reliquo reposita est mihi corona iustitiae quam reddet mihi. Dominus iustus iudex perspicuum est enim, quod corona Pauli per se primo claudit beatitudinem: & nisi merces esset debita praemissis operibus, nequaquam verificaretur, quod quatenus iudex Dominus reddet illi coronam: manifeste enim uita aeterna sibi iure deberi propter relata opera docet. Idem quoque manifestat Dominus Matth. 25. describendo quod cum iudicabit mundum, propter opera misericordiae dabit uitam aeternam. Esturi enim & destitit mihi manducare, & c. concluditur enim. Et ibunt hi in supplicium aeternum: iusti uero in uitam aeternam. Quod enim a iudice datur ex diuersitate operum secundum quod opera merentur, datur: alioquin afferret non causam pro causa. Ex his enim manifestum est nonnullorum hominum opera meritoria esse aeternae uita secundum sacras Scripturas. Et quod plus est, ex Matth. 20. habetur, operarios mereri illam ex conuentione. nam Origenes, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, & Chrysostomus denarium omnibus datum exponunt beatitudinem communem Beatis.

CAPVT IX.

Modus quo opera nostra meritoria sunt aeterna uita.

Tradunt Theologi opera nostra esse meritoria aeternae uita, eo quod a charitate, a gratia gratum faciente, a spiritu sancto habitante in nobis procedunt, & docent quod quamuis opera humana, quatenus procedunt ex libero arbitrio, non sunt meritoria aeternae uita (nisi ex quadam congruitate, qua congruit homini recte utenti libero arbitrio in iis quae Dei sunt, Deum largiri secundum affluentiam suae gratiae) quatenus tamen sunt a Spiritu sancto habitante in homine per gratiam & charitatem, sunt meritoria aeternae uita. Tum quia gratia, seu charitas est tanquam semen Dei. 1. Jo. 3. cuius uis se extendit ad producendum fructum: ita quod quemadmodum actioni seminis debetur naturali iure fructus, ita diuinae gratiae in anima, actionibus debetur fructus aeternae uita. Tum quia diuina gratia ut dominus dicit Ioan. 4. fit in homine habente illam foris aquae salientis in uitam aeternam, ubi clare patet efficacia gratiae in nobis ad ascendendum in uitam aeternam: Et dicendo quod gratia data, fit in hofe fons aquae ascendens in uitam aeternam docet, quod mediante operatione ascendit in uitam aeternam nam quod fit in me post acceptam gratiam me cooperante fit. Tum praecipue, quia uis Spiritus sancti habitantis in homine non est impar ad acquirendam aeternam uitam & ad efficiendum quod operibus eius in nobis debeatur aeterna uita.

E Clarior autem ac persuasibilior modus huiusmodi meriti est aperiendo, quod meritum uita aeternae non tantum actio nostra, quam actio Christi capitis in nobis & per nos: supponendum est enim cum Apostolo ad Ro. 12. ad Eph. 4. & ad Col. 2. homines in gratia constitutos, esse Christi capitis membra uita. Ita quod Christus caput est hominibus uita eius membris non est sicut unum corpus politicum (quale est corpus ciuium Reip. bene gubernatae) sed constituit unum corpus, quemadmodum est unum corpus naturale, quia Christus caput Spiritu suo uiuificat membra sua, & per iuncturas, annexus spirituales unit membra corporis, ut clare patet ex uerbis Pauli. Huic autem praesupposito adiunge, quod et Scriptura tradit, uidelicet & passionibus & actionibus

nes viuorum Christi membrorum esse passiones & actiones Christi capitis. Et de passionibus quidē testatur ipse Christus act. 6. Saule, Saule, quid me persequeris, cum tamen ille persequeretur mēbra eius. Et Paulus ad Gal. 4. reuocat ad memoriā Galatarum, q̄ Christus crucifixus fuit in eis, procul dubio in cruciatibus corū pro Christo perpeffis. De actionib. verō testatur Paulus, scribens Corinthiis in 13. c. scūda Epistola. An experimentū queritis eius, qui in me loquitur Christus, & vniuersaliter dicit ad Gal. 2. Viuo ego iā nō ego, viuit autē in me Christus: ieiuno ego, iā nō ego, ieiunat autē in me Christus: ex quibus habetur, q̄ verissimē dicere possum. mereor ego, iā nō ego, meretur autē in me Christus: & sic de alijs operationib. voluntarijs, quas Christi mēbra vera exercēt propter Deū. Et isto modo meritū aeternae vitae tam attribuitur operibus nostris quam operibus Christi capitis in nobis, & per nos. Ita q̄ hinc discernitur inter meritū aeternae vitae, q̄ in infantibus baptizatis debet aeterna vita merito duntaxat Christi, illo, quod meruit Christus in hac vita mortali degens, patiens, & moriens: adultis autē proficientibus in gratia debetur aeterna vita dupliciter: primō ex iure meriti Christi quod in propria persona meruit: postea ex iure meriti Christi, quod Christus caput in adulto, & per additū imperando meretur. Conuenit autē diuine liberalitati, vt vtroq; modo cōmunicet meritum aeternae vitae adultis Dei filijs: nā vt dicitur ad Ro. 8. praeformauit eos conformes imagini filij sui. Conformes autem sunt Christo habentes meritum vitae aeternae vtroq; modo, quā primo tantum: nā ipsi Christo duplici iure debita fuit sua gloria, primō iure gratiae vniōnis personalis, qua Verbum caro factū est, & hoc ius cōuenit Christo sine eius merito. Deinde eadē gloria debita fuit Christo per meritū obedientiae eius vsq; ad mortē, dicente Paulo ad Philip. 2. Factus obediēs vsq; ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illū, &c. Xpo igitur duplici iure habenti gloriā, cōformiores reddimus duplici quoq; iure acgrētes, & non vitam aeternam, videlicet & sine nostro merito per Christi in propria persona meritum, & cum nostro merito per Christi capitis in nobis, & per nos meritum. Et quemadmodū ad Christi excellentiam pertinet, quod etiā proprio merito acquisierit immortalem corporis vitā, & gloriā sui nominis, &c. ita ad dignitatē mēbri Christi pertinet, vt cooperetur capiti suo ad acquirendam aeternam vitam. Omnium enim diuinissimū est, inquit Dionys. cap. 3. cele. Hierarch. Dei cooperatorem fieri. Et hinc quoq; habes non esse superfluum nostrū mereri vitam aeternam, quoniā est reddere vitā aeternam esse nobis debitam alio modo, seu altero iure, quemadmodum Christus meruit suā exaltationē, reddendo sibi eam altero iure debitam. Ad obiecta autem in oppositum postea respondetur.

CAPVT X.

Valor operum existentium in peccato mortali.

Quamuis cōueniamus in hoc, q̄ opera existentium in peccato mortali non sunt meritoria aeternae vitae, nec sunt meritoria remissionis peccatorum, multum tamen esse vtilia homini subiecto peccato mortali, bona opera eorum ad remissionē peccatorum consequendam sacra tradit Scriptura: nam etsi non habent vim meritoriam remissionis peccatorum, habent tamen vim impetrandi remissionem peccatorum. ita quod per modum suppli-

Factionis multum valent ad consequendum remissionem peccatorum à diuina largitate. Et quidem q̄ oratio multum vtilis sit ad remissionem peccatorum consequendam, testatur Saluator, Luc. 18. in ducens Publicanum orantem, Deus propitiū esto mihi peccatori: sic enim consequutus est veniam. De ieiunio vero testatur Ioel in persona Dei, Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu: ibi enim subiungitur, Quis sit si cōuertatur Dominus, & ignoscat. De elemosyna quoque testatur Daniel capitulo quarto, consilens Nabuchodonosor regi, Peccata tua elemosynis redime; & ad Hebræos decimotertio scribitur, Beneficētis, & cōionis ne obliuiscamini, talibus enim hostijs cōciliat Deus. Et idē est iudiciū de peregrinationib. afflictionib. p̄nētis. & id gen^o religis.

GSupra hanc autem vim simplicem, tradit sacra Scriptura maiorem quandam vim impetrandi in obseruatione uniuersorū mādatorū Dei. Ezech. enim 18. docetur, quod cōuersio impij ad faciendam mandata Legis terminatur ad remissionem peccatorum dñi dñi. Et dixisti, non est aqua via Domini, audite ergo domus Israel, nunquid via mea nō est equa? Nonne via vestre nō sunt equae? cū enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatē, morietur in ea iniquitate quam operatus est: & cū auerterit se impius impietate sua, quā operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam: ipse animam suam viuificabit: considerans enim & auertens se ab hominibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Quae verba testatur, quod in hoc consistit viarum Dei equitas, vt sicut iusti auersio à iustitia ad opera iniqua terminatur ad mortem animae, ita impij conuersio ad opera bona terminatur ad animae vitam: reuelatur enim Prophe- te, quod tam accepta est Deo conuersio peccatoris quo ad opera (hoc est, ab operib⁹ malis ad opera bona propter Deum) vt Deus non recordetur omnium iniquitatum praeitarum quod est dare remissionem peccatorum, & vitam gratiae.

IAmpliores quoque impetrandi vim huiusmodi operibus hominum subiectorū peccatis reuelauit Deus Isaia. c. 2. Lauamini, mundi estote, auferite malū cogitationū uestrarū ab oculis meis, quiescite agere peruersē, disicite benefecere, quare iudiciū, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defende viduā, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata uestra vt coccinū, quasi nix dealbabitur: & si fuerint rubra tanquam vermiculus, velut lana alba erunt. Ex quibus discimus, tantam esse Dei largitatem, vt à sordibus conuersis ad iustitiam, & misericordiae opera seipsū obtulerit arguendum Deus, si non remittat peccata praeterita.

KEx diuinis ergo reuelationibus habemus bona, quod impiorū opera non solū sunt vtilia ad remissionem peccatorū, sed q̄ cum ex corde redeūte ad Deum prodeunt, ita comitem habent diuinam benignitatē, vt & terminetur ad remissionem peccatorum, & tanquam ex conuēctione impetrent illā. Verē benignissimus erga nos est Deus, prouidendo, vt quam in statu peccati mereri non possumus remissionem peccatorū, impetrate oratione, ieiunio, elemosynis, alijsq; bonis operibus valeamus. In hoc enim immensa charitas diuina erga peccatorū salutem commendatur, vt etiam nostris quāuis impiorum bonis operibus vim impetratoriam remissionis peccatorū largiri dignata sit. Et praeter haec vt (in capite septimo, ex verbis 1zechielis mōstrandum est) sunt meritoria alicuius temporalis boni

boni à Deo. Ex quibus patet inducēdos esse peccatores ab bona opera, quia uere utilia sunt ad remissionem peccatorum impetrandam & assequendā, cum deuota menta sunt.

CAPVT XI.

Opera nostra esse satisfactoria pro peccatis.

Quia Lutherani satisfactionē auferunt ab operibus nostris, superest declarandum quid ecclesia de hoc sentiat. Distinguendum in primis est de statu, in quo sunt opera, an in statu peccati mortalis, an in statu gratiæ, & rursus, de satisfactore pro peccatis, uel quo ad culpā, uel quo ad penam. Dicimus itaque primo, quod nulla nostra opera sunt satisfactoria pro peccatis nostris quoad culpā, quia nec facta in statu peccati mortalis faciūt Deo satis pro offensa, ut pater: & facta in statu gratiæ presupponunt culpam, seu offensam abolitam ex diuina gratia ex satisfactione Christi, qui fecit Deo satis pro offensis, qui offendimus Deum, offerendo vitam propriam in ara crucis.

Dicimus scđo, quod nulla opera nostra in statu peccati mortalis sunt satisfactoria Deo pro pena debita peccatis nostris, quāuis prius abolitis in sacramēto penitentia. Et ratio in promptu est, quia cum remittitur a Deo peccatum quo ad offensam fit peccator de inimico, amicus Dei, & consequenter nō remanet puniendus hostiliter, quod esset puniri pena inferni, sed si non tam copiosum diuinæ gratiæ donum collatum tunc est, ut cum remissione culpæ remissa sit tota pena, remanet obligatus ad amabilius soluendū residuū penæ, & ppea si in recidui lapsus est, & iterum factus est inimic⁹ Dei, an tequam illud reciduum penæ solueret, opera eius quia sunt opera in statu hostili, non possunt amabilius exoluere, quod est non posse satisfacere pro illa pena.

Dicimus tertio, quod opera perseverantis in amicitia Dei nullum habent impedimētum ad hoc quod sint satisfactoria pro illo residuo penæ. Et in hoc errāt Lutherani dupliciter: primo docendo, quod cū remittitur peccatum quo ad offensam, remittitur quoque quo ad penam omnē: ita quod nō remanet obligatus ad penam consecutus peccati ueniam a Deo. Hoc enim manifeste contrariatur sacra Scripturæ, docenti secūdo Regum duodecimo, quod quamuis Dauid consecutus fuerit remissionē peccatorū, dicendo, Peccaui Dño, non tñ consecutus est remissionem totius penæ, sed remansit obligatus ad penas multas, ut Scriptura testatur. Deinde errant, quod tollit ab operibus uiuorū Christi mēbrorū uim satisfactoriā pro pena nō remissa. Hoc n. contrariatur efficaciam Christi capitis in nobis, nā satisfacio ego, iā nō ego, satisfaciūt in me Christus: cōtrariatur ecclesiæ catholicæ vsui, quo cōsueuit salutare satisfactiones imponere per ministeriam sacerdotū uerē penitentibus & confesis.

CAP. XII.

Responsio ad obiectiones in capitulo quinto scriptas.

Superest obiecta diluere. Prima aut obiectio fuit sumpta ex sufficientia meriti & satisfactionis Christi. Rñdemus meritum Christi fuisse sufficientissimum, & satisfactionem eius sufficientissimā pro peccatis non solum nostris, sed totius mundi, originali, mortalibus & uenialibus iuxta doctrinā 1. Io. 2. & propterea non ex insufficientia meriti, aut satisfactionis Christi opera uiuorū Christi mēbrorū meritoria ac satisfactoria apponuntur, sed ex affluētia meriti Christi cōicatur mēbris eius uiuis, ut illorū quoque opera sint meritoria & satisfactoria.

A maior enim gratia Christi nobis confertur cōmunicando nobis, quod ipse caput nostrum in nobis, & per nos tanquam membra sua mereatur & satisfaciatur, quam si meritum duntaxat Christi in propria persona participaremus.

Cum autem obiicitur id quod est propriū Christo, non esse nobis attribuendum, respondemus quod non est nobis attribuendum eo modo, quo est propriū Christo, potest tamen nobis alio modo attribui, uidelicet per communicationem, sicut quod est propriū Deo, nulli est attribuendum eo modo, quod est propriū Deo, potest tamen per cōicationem ab alijs participari. Verbi gratia, videre diuinam essentiam, est propriū Deo; nulla siquidem creatura potest uidere Deum, sicuti est, sed solus suapte natura uidet seipsum: potest tamē ex gratia cōmunicari uidere Deum participatiue, & sic communicatur beatis omnibus. Sic in proposito mereri vitam eternam est propriū Chrō, intelligendo mereri ex proprijs uiribus: quod tamē potest cōmunicari mēbris eius uiuis, non ut mereantur ex proprijs uiribus, sed ut mereantur ex uirtute capitis Christi. Et similiter intellige de satisfactione.

De merito autem remissionis peccatorum non oportet respondere, quia iam diximus hoc nō cōicari vnus Christi membris, eo quod opera eorū presupponunt remissa fuisse eis peccata, nullus autem meretur id quod præhabet, sed omne meritū est rei non habitæ. Et hæc est ratio quare Christi cōmunicat membris suis mereri augmentum gratiæ & cælestem beatitudinem & non communicat ei mereri remissionem peccatorum, quia uidelicet beatitudine æterna carent membra Christi in hac uita: remissionem autem peccatorum iam habuerunt in hoc ipso, quod fuerūt facta membra Christi: null⁹ autem meretur quod habet, sed quod sperat. ex quibus clare apparet, quod nihil detrahitur merito aut satisfactioni Christi per merita, & satisfactiones nostras, sed extenditur gratia meriti, & satisfactionis Christi per seipsum et ad ipsum meret Christum, ut caput operantem in membris suis & per membra sua.

D Ad auctoritates uniuersas sonantes, quod non mereatur per nostra opera remissionem peccatorū, non oportet respondere, quia in hac conclusione omnes cōuenimus. Ad auctoritates uero inductas ad probandum, quod non mereatur vitam eternā per opera nostra, respondendum est. Et ad illud quidē quod affertur ex Apostolo ad Rom. Donum Dei uita æterna, responderetur quod utique nos hoc dicimus & docemus. quoniam donum Dei gratiæ gratum facientis est tum non esse membra Christi, tum ex uirtute Christi capitis in nobis, mereri uitam æternā, non enim dicimus quod ex operibus nris, quatenus a nobis sunt, sed quatenus a Christo in nobis & per nos sunt, mereatur uitam æternā.

E Ad id uero quod obiicitur ex documento Christi. Dicite, serui inutiles sum⁹, cum eadē distinctio ne responderetur, quod nos quantuncunq; omnia Christi præcepta impleam⁹, quatenus impleamus ea ex nostro libero arbitrio, inuenimur serui, inutiles ad ea que sunt dom⁹ patris cælestis, inuenimur inutiles ad ea que sunt politiæ nostræ, quæ in calis est, qualia sunt remissio peccatorum gratia Spiritus sancti, charitas & cætera propria filiis Dei. Et in promptu rō est, quia nos quatenus a nobis operantes sumus, tā infirmi, ut nō possum⁹ ascendere ad cōferendū aliqd supremo ordini opprobriorū bonorū filiorū Dei. Cū qua tñ ueritate stat, quod nosmet, Opuic. Caic. Y qua-

quatenus, ex Christo in nobis capite sumus operā
tes, ut illius, mēbra viua, multum conferre possumus
per nostra opera politia cęlesti & paternę domui.
quia ut sic sumus eleuati in ordinem filiorū
Dei, nec ut sic sumus inutiles; sed membra vtilia pa
ternę domui & cęlesti politię.

Et si ex hoc Christi documento argumentū fiat
contra utilitatem iustorum operum in statu peccati
moralis ad impetrandum remissionem peccatorum,
iuxta scripta superius in c. 10. si in quā, fiat ar
gumentum ad inferendum, q̄ bona opera nō sūt
vtilia ad impetrandum remissionem peccatorum:
rīdendum est quod orationes, ieiunia, eleemosy
nę, & alia iusta opera impiorū, quatenus ab ipsis
procedunt, non sūt vtilia ad remissionem peccatorum
impetrandā, sed quatenus afflata diuina be
nignitate ordinante ea ad impetrandā remissionē
peccatorum, sūt valde vtilia ad impetrandum il
lam. propter hoc. n. apud Ezechielem appellant vīe
Dei, & non vię nostrę, prouidit siquidem diuina
bonitas, vt multa impetremus, quę nunquā merui
mus: dedit diuina bonitas, (ut Christus, Esaias, Eze
chiel & Apostolus ad Hebr. testantur) bonis operi
bus redēctum ad Deum, vim impetratoriā rem
issionibus peccatorū a diuina misericordia p̄ Chri
stum meritum. Ex hac parte ieiunia, orationes, elec
mosynę & reliqua iusta opera peccatorum vtilia
sunt non ad merendum, non ad satisfaciendum,
sed ad impetrandum remissionem peccatorum. Et
hęc puto sufficere ad intelligendum materiā hęc,
quę in quęstionem vertitur de fide & operibus, ad
Dei omnipotentis gloriam, & piorum cōsolationem.
Romę die 13. Maij, 1532.

T R A C T A T V S V N D E C I M V S
De communionē sub vtraque specie, De integritate
Confessionis, De Inuocatione sanctorū
aduersus Lutheranos ad Clementem VII. Pont.
Maxim. in quatuor capita diuisus.

S V M M A R I V M.

1. Nequaquam illicitum esse populo Christiano sub altera
tantum specie communicare.
2. De integritate confessionis quo ad omnia peccata.
3. Post peccati veniā necessariam quoque esse satisfactio
nem pro peccatis, & eam fieri posse nostris operibus.
4. De inuocatione Sanctorum.

P R O O E M I V M.

Erinax Lutheranorum animus p̄textu
conscientię, Clemens septime p̄tōfex
Maxime, erga cōmunionē populi sub
vtraque Eucharistię sp̄e, confessionē
que non oīum peccatorum, ac negatā
satisfactionem, nec non inuocationē Sanctorum,
inuitat me ad scribendum de his nō absolute, sed
quatenus pendēt ex sacra Scriptura, qm̄ ipsi soli
sacrę Scripturę authoritatē suscipiunt & profiten
tur se illi inniti. Et quamuis pertinacibus non pro
derunt nostra hęc, speramus tñ vtilia fore tum ad
retrahendū alios, ne illos imitentur: tum ad cōso
landum fidelium mentes. videre. n. in sacra scriptu
ra falsitatem eorum, quę hęretici iactantes se p̄fel
sores sacri Euangelii docent, nō paruum solatium
fidelibus confert. Et quamuis hęc pro ecclesia ca
tholica scripserim, ad tribunal tñ beatitudinis tuę
non minus hęc quam reliqua mea omnia refero.

C A P V T I.

De communionē sub vtraque specie.

Lutheranis nō fat est, ipsos communicare sub
vtraque specie, sed nequeunt flecti ad dicen
dum, licitam esse communionem sub altera tan
tum specie, quia tum ex vsu Christi, tum ex præce
pro eiusdem communicandum est sub vtraq; spe
cie. Proinde opus est discutere secundum scriptu
ras sacras vtrunque, vt videlicet manifestemus nec
ex vi vsus Christi, nec ex vi præceptorum eius, illi
citur esse populo communicare sub altera tantū
specie. hoc siquidem patefacto, clarum erit non te
neri populum ex diuina lege ad communionem
sub vtraque specie.

Quia igitur Saluator noster in vltima Cœna in
stituens sacramentum eucharistię, vsus est hoc sa
cramento sub vtraque specie, communicando A
postolos vt Euangeliste testantur, hinc inferitur, q̄
sacerdos nō nisi sub vtraque specie dare dēt eucha
ristiam, debet. n. sacerdos dare eucharistiā, quem
admodum dedit illam Christus, & similiter dēmus
omnes communicare, quemadmodum commu
nicauerunt Apostoli.

Nos autem facile manifestamus vsum Chri
& Apostolorū, nō habere vim legis, q̄ simili modo
distribuat populo eucharistiā. nā si ille vsus Chri
sti vim legis habere, non obligaremur ad quædam
in vsu illius distributionis seruata, & ad quædam
non, sed ad omnia in illo vsu seruata, perspicuum
autem est, nos non obligari ad omnia illa in distri
butione facta a Christo: ergo nec teneamur distri
buendo eucharistiā seruare hoc vnum videlicet
dare sub vtraque specie. Quod enim nō teneamur
ad seruandum omnia, patet: tum quia Christus fre
git, fractamque dedit speciem panis: ridiculum au
tem est dicere, quod sacerdos teneatur dare hostiā
fractam, tum quia Christus distribuendo, non im
misit in ora Apostolorum eucharistiā, sed dixit,
Accipite & comedite, ridiculum autem est dicere,
quod sacerdos teneatur non immittere eucharistiā
in os communicantis, sed dare in manum illius, vt
ipse se communicet: tum quia Christus distribuit
hoc sacramētum Apostolis post Cœnam: plus aut
quam ridiculum est dicere, quod teneamur cōmu
nicare post Cœnam, illicitumque sit dare eucha
ristiam ieiunis. tum quia Chrs dedit eucharistiā sub
specie panis azymi, & tamen vniuersalis ecclesia fa
tetur non esse illicitum eucharistiā uti siue in azy
mo siue in fermentato. Ex his. n. omnib. clare pa
ter, q̄ distributio eucharistię, qua vsus est Christus,
non habet vim legis, statuentis, ut similiter fiat di
stributio a nobis.

At si quispiam contenderit in hoc vno imitan
dam esse Christi distributionem q̄ sub vtraq; spe
cie dedit eucharistiā, animaduertat Christū de
disse sub vtraque specie Apostolis solis, & non de
disse septuaginta Discipulis, nec multitudinem eo
rum, qui credebant in illum, ut uel ex hoc fat sit in
ferre ab exemplo Christi, ergo successoribus Apo
stolorum danda est eucharistiā sub vtraq; specie,
non. n. plus inferri potest ex Christi distributione.
nō igitur inferri potest, ergo vniuersis Christianis
danda est eucharistiā sub vtraq; specie. Patet itaq;
q̄ ex sensu Chri non potest inferri illicitam esse cō
munionem populi sub altera tantum specie. Et mul
to minus inferri hoc potest ex vsu ecclesię Corin
thiorum, cuius meminit Paul⁹ in j. Epistola ad Co
rinthios: vsus enim vnus particularis ecclesię non
statuit legem ecclesiis aliis. Hęc de vsu

Discu-

Discutienda sunt deinceps præcepta Christi iam ante institutionem Eucharistiæ, quam in ipsa institutione promulgata. Primum itaque præceptum ex verbis Domini, lo. 6. olim assumptum est à Boemis, ait enim Christus, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quid inquit, clarius, Eodem enim modo necessitatem communicandi sub utraque specie promulgat, quo promulgauerat necessitatem Baptismi: nam quemadmodum de baptismo dixerat Io. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei: ita de Eucharistiâ dicit, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Non autem dicimus hæc Christi verba non esse secundum genuinum sensum intelligenda de usu Eucharistiæ, imò nec posse intelligi salua Christiana fide de cibo, & potu sacramentali. Et hoc facile manifestatur, ex eo quod si intelligerentur de Eucharistiâ: tolleretur Baptismi sufficientia ad salutem: pari siquidem modo hæc necessitate sonant edendi carnem & bibendi sanguinem filij hominis, quo sonant illa alia Domini verba, necessitatem nascendi ex aqua & Spiritu: & propterea manifeste sequitur, quod si in istis verbis indicitur necessitas sumendi Eucharistiâ, non sufficit Baptismus ad salutem, sed ad hoc quod aliquis habeat vitam, oporteret & baptizari & sumere Eucharistiâ. Cuius contrarium non solum in simbolo fateatur, consentientes vniuersi in remissionem peccatorum: sed Dominus in Euangelio dicit, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, & Paulus Apo. ad Tim. 3. Saluos inquit nos fecit per lauacrum regenerationis. Quia igitur idem est asserere uerba illa Christi, lo. 6. intelligi de cibo, & potu sacramentali eucharistiæ, & negare baptismi sufficientiam ad salutem, clare paret uerba illa nec intelligi posse de cibo, & potu eucharistiæ: & propterea inde non habetur præceptum ad sumendum eucharistiâ sub utraque specie. Discutere autem quis sit Germanus sensus illorum Christi uerborum, non est presentis negotii, nam fat est proposita questionem nosse, quod non loquitur ibi Dominus ad literam de sacramentali cibo & potu.

Superest demum discutere præcepta Christi promulgata, quando instituit eucharistiæ sacramentum. Vide euangelia omnia, & nullum inuenies in illis de eucharistiâ præceptum, nisi apud Lucam immediate post eucharistiâ sub specie panis. Hoc facite in mei commemorationem. Apud tamen Paulum Apostolum primæ ad Corin. 11. duo præcepta leguntur data Christo in institutione eucharistiæ, alterum immediate post eucharistiâ sub specie panis. Hoc facite in mei commemorationem: alterum immediate post eucharistiâ sub specie vini, Vide licet, Hoc facite quotiescumque biberitis, in mei commemorationem.

Quæ præcepta si perspicacius fuerint considerata, nullum secum ferunt mandatum de cõione sub utraque specie, ut patet discutendo singula. Præceptum, n. immediate post speciem panis tam apud Lucam, quam apud Paulum manifeste refertur ad Eucharistiâ sub specie panis, ut ipse contextus testatur. Præceptum autem apud solum Paulum scriptum de imitatione Christi in eucharistiâ, sub specie vini, limitatur manifestissime ad uices, quibus bibimus in cõmemorationem Christi. ita quod non est præceptum absolute, sed est præceptum ex suppositione, uidelicet si biberimus in Christi memoriâ, faciamus

A hoc quod fecit Christus. Non igitur præcepit, ut bibamus in eius memoriâ, sed præcipit ut quoties in eius memoriâ biberimus, faciamus quod fecit ipse, hoc est, quoties utremini calice Eucharistiæ sacrificate hoc. Bibere nanque manifeste significat usum calicis, & consequenter facere hoc distincti: cõtra bibere, significat consecrare hoc. præcipitur. n. ad literam, ut allocietur usus calicis, sacrificio calicis. Et ex hoc ipso, quod similem associationem non præcipit circa usum Eucharistiæ sub specie panis, insinuat quod usus quidem calicis illius esset sortum a sacrificio, usus uero sub specie panis, licet ut ritus ecclesiæ seruat, non referuando eucharistiâ sub specie potus, sed duntaxat sub specie panis, & pro infirmis, & pro communicantibus extra Missarum solennia.

D At si quisquam contenderit, quod hoc præceptum directe obligando sacerdotes, consequenter obligat populum. Nam ex eo quod bibentibus in Christi memoriâ præcipitur, Hoc facite, manifeste sequitur, quod sacerdotibus celebrantibus Missas quos constat bibere in Christi commemorationem præcipitur, Hoc facite, sed sub hoc Facite, comprehenditur et dare aliis calicem, quia comprehendit oia quæ Christus fecit circa calicem: ergo ex hoc præcepto sacerdotes tenentur quoties ipse bibit, dare aliis calicem, ac per hoc alij tenentur accipere, & bibere. Aduertat hoc

C argumentum utens in primis ad textum literæ, quia contextui literæ non quadrat hic sensus. Nam in litera, hoc facite, distinguitur cõtra bibere: ac per hoc conficere sacramentum distinguitur contra usum sacramenti, ac per hoc non tam ample in hac litera extenditur, hoc facite, sed ex ipso contextu restringitur ad demonstrandum ipsum sacramentum, ut distinguitur contra usum sacramenti, eo ipso quod distinguitur cõtra usum calicis. Quæcunque igitur spectat ad usum calicis comprehenduntur hæc sub bibere, & quæ spectant ad ipsum sacramentum comprehenduntur sub facere hoc, secundum suauem contextus sensum: perspicuum autem est, quod dare aliis calicem spectat ad usum sacramenti, & non ad sacramentum ipsum. Non igitur comprehenditur in hac litera sub hoc, facite, dare aliis calicem. Aduertat deinde quod Lutherani non constarent sibiipsis, dicendo sic, quia ex hoc argumento sequitur manifeste, quod sacerdos celebrans tenetur dare calicem omnibus presentibus, si hoc facite, comprehenditur et dare sacramentum, ut Christus dedit: nam Christus dedit omnibus presentibus; constat autem Lutheranos hoc non seruare: non igitur obligatur Christianus populus ad bibendum sacramentum Eucharistiæ ex hoc Christi præcepto, secundum planum suauissimumque literæ sensum. Et quia nulli nisi in allatis locis habet in sacra scriptura mandatum aliquod de communione Eucharistiæ, manifestum est quod non tenetur Christianus populus ex præcepto in diuino iure scripto ad communionem sub utraque specie: uoluntarie igitur, & non auctoritate Scripturæ prædicatur illicitam esse cõmunionem sub specie panis tantum. Et hoc sufficit aduersus Lutheranos, solius sacra Scripturæ auctoritatem suscipientes. Hæc de communione populi sub altera tantum specie.

E

C A P V T II.

De integritate confessionis quo ad peccata omnia.
Confiteri peccata mortalia omnia, quæ quis admisit, Lutherani non solum negant esse necessarium, sed affirmant repugnare sacrae Scripturæ, & esse impossibile: quia scriptum est, Delicta quis intelligit? Opulc. Care. Y 2 Nos

Nos autem dicimus haberi ex Euangelio confessionem peccatorum mortalium omnium, & non ob stare Prophete sententiam allatam. Quod enim peccata omnia confitenda sint in sacramentali confessione, ex ipsa forma ministrandi sacramentum poenitentiae tradita a Christo, quando instituit hoc sacramentum Io. 20. manifestatur: ait. n. Christus Apostolis, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis datur a Christo ministro sacramenti facultas duarum actionum, videlicet remittendi, vel retinendi peccata quorumcumque, & ex hoc ipso, quod ministro committitur facultas discernendi an remittenda, an retinenda sint peccata cuiusque poenitentis, manifeste sequitur, quod oportet ministrum, nisi caecus ministrare velit, nosse si in poenitente est aliquod peccatum retinendum, quod est nosse, si in poenitente est aliquid impediens remissionem: nam omne peccatum retinendum impedit remissionem cuiuscumque peccati, hinc confitentis, quia non potest simul unum peccatum remitti, & aliud retineri. nam mortalia peccata, quae cumque unius hominis conexa esse tam quo ad remissionem, quam quo ad retentionem, & relative ad Deum, & relative ad Christi ministrum, perspicuum est. Et relative quidem ad Deum, patet ex eo quod ille cui remittitur a Deo peccatum, amicus Dei constituitur iuxta illud, Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, ille autem, cuius retinet peccatum, & manet in peccato unico, inimicus Dei est, ut pote omnium reus, iuxta illud Iac. 2. Qui in uno offendit, reus omnium factus est. Ex hoc autem quod tam remissio quam retentio divina est peccatorum mortalium omnium quae quis habet, manifeste sequitur, quod est tam remissio quam retentio quae fit a Christi ministro debet esse non aliquorum peccatorum mortalium constitutis: sed omnium: quae tam remissio, quam retentio ministri debet esse talis, ut remissioni assistat divina remissio, & retentioni assistat divina retentio, alioquin non verificantur Christi verba, Quorum remisistis, peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Non vendicaret autem sibi remissio ministri, assistentia remissionis divinae, si discordaret a remissione divina: discordaret autem si Deo remittere omnia, vel retinere omnia: minister quoque non remitteret omnia, vel non retineret omnia, ad hoc autem ut minister, vel remittat omnia, vel retineat omnia, oportet ministro innotescere omnia, nisi caecus ac temerarius remissor, vel retentor sit, & quoniam ministro Christi peccata poenitentis per ipsius confessionem propria innotescunt, consequens est, ut oporteat confitentem confiteri omnia sua mortalia peccata. Vide, examina, & libra prudens lector, quae diximus & perpedes ex ipsa institutionis forma in euangelio scripta, haberi confessionem omnium peccatorum.

Superest dilucere obiecta a Lutheranis, distinguendo de confessione vel absolute, ut est actus humanus. Est autem confiteri omnia absolute, nullum peccatum inconfessum relinquere confiteri vero omnia, ut confessio est actus humanus, est confiteri omnia: quorum confessio subest humanae facultati. Unde ex hoc quod delicta nullus ad plenum intelligit, esto quod impossibile sit hominem confiteri absolute omnia peccata sua, quoniam ignota relinquit inconfessa, non tamen hinc sequitur, quin confessione humana possit quis confiteri omnia peccata sua, quoniam sub integritate confessionis humanae non comprehenduntur omnia peccata absolute, sed duntaxat nota, & quorum quis memoria habet: non oblita

& incognita confiteri non subest facultati humanae. Et quia perspicuum est sub lege tam divina, quam humana actionum nullam exigi ab homine, quae non sit in hominis potestate: ideo cum ex Euangelio habetur: confessionem omnium peccatorum requiri ad sacramentum poenitentiae, non est sermo de confessione omnium peccatorum absolute, sed de confessione omnium peccatorum, ut subest facultati humanae, quod est dicere, ut poenitens confiteatur omnia peccata sua, non ignota nec oblita: Haec de confessione omnium peccatorum.

Q U A P R O T R I I I G .
De satisfactione.

Satisfactionem pro peccatis, quae tertia pars poenitentiae ponitur, Lutherani negant, tum quia non habetur ex facta scriptura, tum quia opera nostra non sunt meritoria nec satisfactoria.

Nos autem dicimus ex sacra scriptura haberi necessarium quandoque esse post veniam peccati satisfactionem pro peccatis, eamque fieri posse operibus nostris. Et quidem post consecutam veniam peccati, satisfactionem quandoque super esse poenae pro peccato, testatur duplex modus, quo Deus remittit peccatum. Legimus enim Deum quandoque remittere peccatum, quod ad culpam, & quod ad poenam, ut patet tum in latrone, cui dicit, Hodie mecum eris in paradiso, tum in remissione peccatorum, quae fit Baptismo, gratia siquidem Baptismalis sola sufficit ad salutem aeternam, si antequam Baptizatus moriatur, novum peccati obicem non ponat ultimo Baptismi effectui, qui est vita aeterna. Et in huiusmodi remissionibus perspicuum est non esse opus satisfactione. Legimus quoque, Deum quadoque remittere peccatum, & non remittere totam poenam peccati, ut patet 2. Reg. 11. ubi clare legimus quod argente Natham propheta Davidem de adulterio simul & homicidio, & dicente Davide, Peccavi Domino, respondit Natham, etiam Dominus transire fecit peccatum tuum, & non morieris: verum tu filius qui natus est tibi, morietur. Ex his enim patet Deum remisisse peccatum & quod ad culpam, & quod ad aliquam poenam: non remisisse autem quod ad punitionem Davidis in morte filii, nec ut subiuncta in c. 16. testantur quod ad punitionem eiusdem in publica violatione uxorum a proprio filio nec quo ad punitionem eiusdem in percussione malis ex domo propria. nam propter hoc peccatum passus est Absalon filio suo: omnes siquidem poenas has ex parte Dei Natham propheta Deo comminatus est propter illud peccatum Davidis. Ex hoc igitur, quod Deus remittit quandoque peccatum, & tamen post peccati veniam restat, qui peccavit adhuc puniendus, manifeste dicimus Deum quandoque remittere peccatum, & non remittere totam poenam pro peccato debitam. Hinc ergo nascitur necessitas exoluvendi illud poenae reliquum, quod Deus non remisit remittendo peccatum.

Quia autem huiusmodi reliquae poenae exolui possunt dupliciter vel satisfaciendo & David exoluit satisfaciendo, nam non ipse intulit sibi ipsi quas debebat poenas, sed Deus intulit eas illi, super e. est ostendere ex scriptura, quod huiusmodi reliquias poenae possimus satisfaciendo exolvere. Lege in euangelio Matthaei capitulo 1. & invenies Ioannem Baptistam predicantem duo: alterum, Poenitentiam agite: alterum facite fructum dignum poenitentiam. Quorum primum spectare ad ipsum peccatum Graecae dictio apertius manifestat, dum simpliciter poenitentiam agite significat. Secundum autem verba ipsa testantur.

restantur ad nostra opera poenitentiam consequētia pertinere, fructus, n. poenitentie sonat opus pro ueniens a poenitentia ut a radice, seu arbore. Et ex eo q̄ non dicitur, Facite fructum dignum innocētia, seu fructū dignū iustitia, seu fructū dignū bonitate, sed fructum dignū poenitentia; manifestum fit, q̄ de fructu digno poenitentia formaliter, hoc est quatenus poenitentia, loquitur ut uidelicet faciant fructum dignum radice internae poenitentiae. Perspicuum autem est ex eo q̄ poenitentia est p̄teritorum peccatorum, q̄ fructus dignus poenitentia est opus restaurans ea, quorum est poenitentia, hoc est reparans ea quae omisit, vel commisit nos poenitet. hoc autem uocamus satisfacere pro peccatis p̄ quanto in hoc comprehenditur deletio omnium malorum, quae in poenitentia remanserunt ex peccato, quorum unum est reatus reliquae pro peccato poenae. Si. n. poenitentia non fructificat reparationē omnium perditorū per peccatum, nequaquam ad fructus dignos seipsa extendetur, qm̄ suapte natura exigit ut ad perfectum ducatur quod ipsa inchoauit, & clarum est ad perfectum non duci donec se perest aliquid ex peccato soluendum.

Ex autoritate itaque sacrae Scripturae habetur, quod quandoque post veniam peccati opus est satisfactio, quae fit per opera, qui sunt fructus digni poenitentia.

Quod uero obiicitur de nostris operibus, q̄ nec meritoria, nec satisfactoria sunt, indignum censio discussione noua. Nam scriptura plena est sententiarum sonantibus, tum q̄ opera nostra nō sunt meritoria, tum q̄ opera nostra sunt meritoria, & p̄ se ipsum est has duas sententias non sibi inuicē aduersari, sed esse sensum, quod opera nostra quatenus sunt ex nobis, non sunt meritoria, & consequēter nec satisfactoria: quodque opera nostra, quatenus ex diuina sunt gratia, & praeueniente, & subsequente, & perficiente, sunt meritoria, & consequēter satisfactoria. Et ambo tam clare habentur in innumeris Scripturae locis, ut apud exercitatos in sacris literis luce meridiana clariora sunt. & p̄pterea pertranseo. Haec de satisfactio.

CAPVT IIII.

De inuocatione Sanctorum.

Lutherani inuocationem Sanctorum aiunt ex Scriptura non haberi. Et quamuis nō putem eos loqui de inuocatione sanctorum Angelorum, sed sanctorum hominum, tutiorem tamen eligendo partem declarabimus summarie, primum de sanctis Angelis, deinde de sanctis hominibus, quae habentur in Scriptura de inuocatione eorum.

Et quidem quod Angeli intercedāt pro nobis, clarē patet Zachar. i. ubi Angelus dicit Deo, Domine exercituum, usquequo non miseraberis Hierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es iā septuaginta annos? Matthaei quoque 18. Dominus. Dicit Angelos causam agere pusillorum, qui contemnuntur. Videte ne contemnatis unum ex pusillis istis: dico. n. uobis, quod Angeli eorum in caelis semper uident faciem Patris mei, proculdubio ad patrociniū praestandum pusillis contemptis.

Quod autem inuocandi a nobis sint sancti Angeli, habetur in primis ex Gen. 32. ubi Iacob inuocauit Angelū ad benedicendū sibi. Nō dimittam, inquit, te nisi benedixeris mihi. Deinde ex Dan. 7. ubi Daniel de seipso dicit, Accessi ad unum de assistentibus, & ueritatem quaerebam ab eo. Nec est dubium, quod de sanctis Angelis assistentibus loquitur. Ad Hebraeos quoque c. i. de sanctis Ange-

Alis dicitur, quod omnes sunt administratorii spiritus, qui in ministerium mittuntur, propter eos qui haereditatem capient salutis. Ex hoc enim quod Deus disposuit gubernare nos per medios Angelos, non propter se Deum, sed propter nos haereditate uitae aeternae, ordinasse intelligitur, ut nos inuocemus sanctos Angelos tanquam medios inter nos & Deum, nisi usque adeo delipere liceat, ut dante principe, seu curia aduocatum peregrino, uel pupillo, negetur simul disponi ut peregrinus aut pupillus inuocare possit patrociniū aduocati dati.

Quocirca inuocationem sanctorum Angelorum utpote manifestam secundum sacras Scripturas relinquo, ad inuocationem sanctorum hominum transeamus. Duobus modis inuocare consueuimus sanctos uel directe eos rogando, puta, Sancte Petre, ora pro nobis: uel rogando Deum per Sanctorum merita, ut in canone Missae ecclesia consueuit rogare, dicendo, Quorum meritis precibusque concedas, &c. Vtroque autē modo ex sacra Scriptura haberi inuocationem Sanctorum dicimus. Et quidē q̄ anime Sanctorum intercedant pro nobis, habetur ex Apo. c. 6. Vidi sub altari animas interfectorum propter uerbum Dei, & clamabant uoce magna, dicentes, Usquequo Domine, sanctus & uerus nō iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra. Ex hoc enim quod aīa Sanctorum orant Deū cōtra malos habitantes in terra, manifeste dicimus quod multo magis orāt pro salute electorum, quanto propensior est uoluntas Sanctorum ad bonum nostrum, quam ad malum nostrum. Rursus Luc. 16. reuelauit nobis Dominus, quod diues in inferno intercessit pro fratribus suis in hac uita manentibus. ex hoc enim reticulatum esse insinuaui, quod multo magis sanctae animae intercedunt pro salute suorum. Nam si diues, cui dum esset in hac uita, nulla fuit cura salutis fratrum, in tormentis oppositus etiā importunē supplicat pro salute fratrum, multo magis sancti uiri, quorum in hac uita studium fuit circa salutē fratrum exuti carnem, iamque beati continentur charitatis effectum, & intercedunt pro salute fratrum.

D Quod autem a nobis inuocandi sint, ex scriptis Matt. 27. habetur. Scribitur. n. ubi quod multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt & uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Hinc. n. h̄r, quod Deus post Christi resurrectionem gubernat, instruendo nos non solum per sanctos Angelos, sed et per sanctos homines. non. n. uane apparuerunt multis, sed ad instruendum eos de uero Messia, deque illius resurrectione. Ex hoc. n. quod usque ad tempus illud gubernauit nos per Angelos sanctos, & non per homines sanctos, & tunc incepit gubernare nos per sanctos homines insinuaui noua se habuisse media gubernatione electorum. et nisi ordinis gubernationis diuinae erga nos, adiunctos ex merito passionis & resurrectionis Christi, sanctos homines manifestare uoluisset Deus, misisset Angelos in Hierusalem ad apparentem multis & instruendos illos, sed ex eo quod non solum per medios Angelos in sepulchro apparentes mulieribus, sed etiam per sanctos homines apparentes multis in Hierusalem manifestauit resurrectionem Christi, insinuaui quod ad ea quae sunt nostrae aeternae salutis ministerio Angelorum adiunxit ministerium hominum beatorum. Et hinc ulterius sequitur, quod ex ipsa ordine diuinae gubernationis quo gubernat nos, etiā per sanctos homines, manifestatur recurrendum esse nobis

penit illi rei p se, ac p hoc si coniugiu iter leuiru, & relicta fratris est p se prauu, in oī casu est prauum semper. & in oīanib. ipsū eius prauitas comitat. Ex hoc itaque q coniugium inter leuirum & relicta fratris inuentum est qnque sine prauitate, dicimus q non est p se prauum, qd non fuit prohibitu eo q esset p se prauu, sed ex autoritate legislatoris effectū est prauu, qā prohibitu. Heo de Leui. lege.

Verba aut Io. Baptiste ad Herodē Galilee Tetra-cha. Nō licet tibi hīc uxore fratris tui, aliena sunt a pposito, tum qā de uxore fratris uiuentis loquebat Ioānes, ut testat Io. sephus Antiq. lib. 8. c. xiiii. clare. mdr quod Herodias deseruit uiuum uirum: Ege sippus quoque de exei. Hiero cli. 2. capite 4. clare dicit de Herode, quod fratris uxorem uiuentis eripuerat, habentem semen de germano ipsius. Tum quia aliud est esse illicitum coniugium cum relicta fratris, aliud esse illud illicitum ex prauitate moralī per se conueniente tali coniugio: committitur. n. sop hīma a pluribus causis ad vnam determinate. Illicitum siquidem proficisci potest ex multis causis, & quantum ad propositum spectat, in promptu erat cā illiciti coniugii ipsa lex Leuitica. Herodes. n. legem profitebatur. Iudgorum. & iō esto quod Herodias fuerit relicta fratris, verum dixit Ioan. Nō licet tibi habere uxorem fratris tui, quia prohibitu hoc est in lege. Clarum. n. erat, quod non ad suscitandū semen fratris duxerat eam. Non pōt itaq; huic inferri moralis prauitas per se conueniens, tali coniugio, sed prauitas moralis, ppter prohibitōnem legis: talis. n. prauitas certa, & clara oībus erat.

Hęc doctissime Rex, si uera, ac sufficientia esse videbantur, corrigendum est factum: at si non fat esse iudicantur, significetur quēso quid deest, confido enim in diuinā gratia largitate, quod qui cōcipit, perficiet, si uero probabilia censentur, agat obsecro defensor fidei hominem inter hīc inde pbabilia ambiguum, optime autem nouit maiestas tua, quid in dubiis agendum sit, quid diuina lex Deut. 17. statuit agendum in occurrentibus dubiis. Si denum falsa existimabuntur, confutare dignare doctissime princeps: paratus enim sum, & dicere, & mutare sententiam. Tolle obsecro scandalum tanta multitudinis Christianorum in Europa, non solum uulgarium, sed & religiosorum, & peritorum. Tolle autem, manifestando iustitiam facti, ut scandalum non sit datum, sed acceptū, offero enim me p racionem iustitię celsitudinis tuę, quę foelix ualeat. Romę vigesimo septimo Ianuarii. 1534.

Responsionis Thomę de Vio Caietani Cardinalis sancti Xylti ad p rmissas 16. articulo rum censuras, eiusdemq; de coniugio cum relicta fratris sē rētię (quę simul cum enarratione Iobis, ad studioforum utilitate, post mortē authoris p Ioan. Daniclis S.D.N. Papę penitentiarium, edite sunt) finis.

TRACTATUS QUARTUSDECIMVS, de coniugio Regis Anglię cum relicta fratris sui ad Clementē septimum Pontificem maximum in decem capita diuisus.

S. V. M. M. E. A. R. I. K. M.

- 1. Quę intentio sit operis.
2. Enarratio facti.
3. Quid diuino iure statutum est de coniugio inter leuirum & fratrem.
4. Quod non omne coniugium inter leuirum & fratrem est diuina lege prohibitum.

- 5. Quod secundum ius nature non omne coniugium inter leuirum & fratrem est inhonestum.
6. Quod secundum legem tam diuinam, quam naturalem patet fieri inter leuirum & fratrem coniugium honestatum propter aliam causam quam propter suscitandum semen ac nomen fratris defuncti.
7. Quod secundum ius diuinum tum nature honestum tum potest esse coniugium inter leuirum & fratrem propter commune bonum.
8. Quod coniugium inter serenissimos Anglię Regem & Reginam, eius fratrem nec iuri diuino nec iuri nature aduersetur.
9. Quod siue legent siue non dicta diuina iura coniugium hoc est honestum.
10. Quod sacrorum Conciliorum, Pontificum, ac Doctorum dicta non militant aduersus hoc coniugium.

C A P I T U L U M I. Quę intentio sit operis.

Beatissime pater, post pedum oscula beatorum perpetuam felicitatem, in illi ut libellos de coniugio inter serenissimos Anglię reges ad me perlatos, cauamq; totam diligenter inspicerem, quid iudicii consilique mei esset, accuratissime perferere quo quantum in me esset, quamprimum Beatitudinem tuam hac molestia liberarem, studui mox (ut par erat) iussis parere, prelectisque libellis pro & contra, animaduerti multas communes insertas quęstiones. Videlicet de multiplici iure diuino, de illorum duratione, de diuersis nature iuribus, de p rcepto iudicialium diffinitione, de multis dispensandi modis, de potestate Papę circa ea quę sunt diuina aut nature iuris. Quę si tractanda essent & multa cōficienda essent uolumina, & latissimus literarijs certaminibus campus daretur, ut de siderandus semper finis superesset. Quo circa cōtuli ad propria causę de qua agitur, & ad punctū quęstionis ueniendo ante oculos locandum in primis quod in quęstionem uertitur, duxi, ut omnes intelligant materiam, de qua loquor. Deinde circa hoc, tum in genere, tum in specie quid diuina ac nature iura censeant, scrutandum. His enim notis manifesta apparebit quasi ueritas.

Serenissimus Anglię modernus Rex, dum esset adolefcens, Serenissimo patre eius Anglię regē agente, contraxit matrimonium cum serenissima moderna regina Anglię, tunc non regina, sed relicta fratris eius p rrogeniti absque prole defuncti, filia Serenissimorum regum Hispaniarum, interque ueniente auctoritate Iulij 11. Rom. Pont. ob bonū seruandę pacis ac amicitie inter eosdē Reges, consummauitq; matrimoniu, ac genuit ex ea, multiq; annis coniugali affectu & effectu cū ea uersatus est, modo petit diuortium, eo quod coniugium inuolidum fuerit, utpote contra ius diuinum atque nature a sacris Cōcilij, Pontificibus ac Doctoribus cōprobatum. Hęc est causa ex proprijs discutēda, p rmissio tenore apostolice dispensationis. Iulius, &c. Dilecto filio Henrico charissimi in Christo filij nostri Henrici Anglię regis illustris nato, & dilectę in Christo filie Catharinę charissimi in Christo filij nostri Ferdinadi regis, & charissime filie nostrę Elisabethę reginę Hispaniarum, & Sicilię Catholicorum nate, illustribus salutem, &c. Romani Pontificis precellens auctoritas cōcessa sibi desuper vii potestate prout personarū negotiorum,

tiortum & temporum qualitate pensata, in Domino conspicit salubriter expedire. Oblata nobis nuper pro parte vestra petitionis series continebat, quæ cum alias tu in Caristo filia Catherina, & tunc in humanis agēs quondā Arturus charissimi in Christo filij nostri Henrici Angliæ regis Illustris. primogenitus pro conseruandis pacis & amicitie nexibus, & foederibus inter chariss. in Christo filiam nostram Elisabet Hispaniarum & Sicilia reginam Catholicos, ad præfatum Angliæ reges, & reginam matrimonium legitime per verba de presenti contractissis, illudque carnali copula forsan consummata uissetis, dictus Arturus prole ex huiusmodi matrimonio non suscepta deceffit. Cum autem sicut eadem petitio subiungebat ad hoc ut uinculum pacis & amicitie inter præfatos Reges, & Reginam huiusmodi diutius permaneat, cupiatis matrimonium inter vos per verba legitime de presenti contrahere, supplicari nobis fecistis, ut uobis in præmissis de opportuna dispensationis gratia prouidere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur qui inter singulos Christi fideles & præsertim Catholicos Reges & principes, pacis & concordie amoenitatem vigere intentis desiderijs affectamus, uos & quamlibet uestrum à quibuscunque excommunicationibus, &c. huiusmodi supplicationibus inclinati uobiscunque, ut impedimento affinitatis huiusmodi ex præmissis proveniente, ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis nequaquam obstantibus matrimonium per uerbale legitime de presenti inter uos contrahere, & in eo, postquam contractum fuerit, & si iam forsan hætenus de facto publice uel clandestine contraxeritis, ac illud carnali copula consummaueritis licite remanere ualeatis, autoritate Apostolica tenore presentium de spiritualis dono gratiæ dispensam, ac uos & quemlibet uestrum, si contraxeritis, ut præfertur, ab excessu huiusmodi ac excommunicationis sententia, quam propterea incurristis, eadem autoritate absolimus, prolem ex huiusmodi matrimonio siue contracto siue contrahendo, susceptam forsan, uel suscipiendam legitimam decernendo, prouiso quod tu in Christo filia Catherina propter huiusmodi raptam non fueris. Volumus autem quod si huiusmodi matrimonium de facto contraxeritis, confessor per uos & quemlibet uestrum eligendus, poenitentiam salutarem propter ea uobis iniungat, quam adimplere teneamini. Nulli ergo, &c. Datum Romæ, &c. 1507. calen. Ianuarii, ann. primo.

CAPVT III.

Quæ diuino iure statutum est de coniugio inter leuirum et fratrem.

Circa coniugium inter uxorem fratris & leuirum ter Moisaica lex statuit, primo Leuit. 18. his uerbis, Turpitudinem uxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudinem fratris tui est. iterum cap. 20. his uerbis, Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit alienam, seu illicitam, turpitudinem fratris sui reuelauit, absque filiis erit. tertio Deut. 25. his uerbis, quando habitauerint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & progenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel: si autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu dicetque, Non uult frater uiri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in coniugem sumere statimque accessit eum facient, & interrogabunt, si responde-

rit, Nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollit calciamentum de pede eius, spuetque in faciem illius, & dicit, Sic fiet homini qui non edificat domum fratris sui, & uocabitur nomen eius in Israel. Nomen discalciati.

Hæc iuxta uulgatæ editionis uerba allata, quamuis secundum ueritatem sufficerent, quantum ad presentem spectat causam, quia tamen nonnulli ex eo quod aliter sonat textus Hebraicus, uertunt in dubium, legem Deuteronomii loqui de fratribus, quos carnales dicimus obiciendo non dicitur, Accipiet eam frater uiri eius, sed cognatus eius, & similiter non uxor fratris, sed cognata repetitur. constat enim Cognati nomine consanguineos intelligi, id diligenti adhibuit, ut textum hunc de uerbo ad uerbum iuxta Hebraicum haberem hic inserendum & est talis, **Q**ui sedebunt fratres simul, & morietur unus ex eis, & filius non est, non erit uxor mortui foris uiro extraneo: leuir eius ueniet super eam & capiet eam sibi in mulierem, & leuirabit eam & erit primogenitus, quem pariet, super nomen fratris eius mortui, & non delebitur nomen eius ex Israel, & si non uolet uir capere fratrem suam, ascendet fratria eius ad portam ad senes, & dicit, Recusauit leuir meus facere surgere fratri suo semen Israel, non uoluit leuirare me, uocabunt eum senes ciuitatis & loquentur ad eum, & stabit, & dicit, Non uolui capere eam & appropinquabit fratria eius ad eum in oculis senum, & excalciabit calcem eius, a pedibus eius & spuet in faciem eius, & ridentib. & dicit, Sic fiet uiro qui non edificauit domum fratris sui, & uocabitur nomen eius in Israel, Dominus excalciat calcem, hæc ibi.

Ubi clare patet legem hanc loqui de fratribus, quo fratres carnales appellamus & quod interpretis nouus, qui cognato & cognata usus est, Latinam linguam iuxta uulgare Italicum usurpauit, appellando eum qui Latine appellatur leuir, cognatum, & eam, quæ Latine fratria uocatur cognatam: eo autem usque Hebraicus sermo utitur proprio Leuirii nomine, ut ex illo formet uerbum, quo bis in hac lege utitur, loco cuius oportuit fingere nouum uerbum Latinum a leuir deductum Leuiro, as, significans exequi ius leuirii erga fratrem. Mirum est autem, in dubium uerti legem hanc de fratribus carnalibus loqui cum & Saducæi in Euangelio proponentes Christo uxorem septem fratrum secundum legem Moysi id testentur, & et apud mulierculas hoc notissimum fuisse testentur uerba Noemi, Ruth primo, & extoties repetito fratris nomine in hac lege clare hæcatur. Nam ubicunque in istis legibus est nomen Fratris, in Hebræo, eadem penitus dictio habetur, ita quod idem nomen fratris habetur in legibus. Leu. & in lege Deu. ut si unam æqui uocandi licentiam quis usurpet: alias quoque æqui uocandi legitime concedat, ac per hoc si quis exponeret pertinaci sententiam Deuteronomicam legem loqui de fratribus non carnalibus, desistat a cæpto, ex hoc quod eadem licentia leges Leuiticæ exponeret de fratribus non carnalibus. Quo fieret, ut nullum de coniugio inter leuirum & fratrem ius tam diuinum, quæ nature scriptum haberetur, & consequenter cessaret tota questio hæc innixa iuri diuino, aut nature scripto, quia super hæc sola uniuersa moles huius controversiæ fundata est. Non est itaque uertendum in dubium, leges hæc de fratribus quos carnales appellamus, loqui.

CAPVT IIII.

Quæ non est coniugium inter leuirum et fratrem est diuina l. prohibita.

Conuenientibus igitur legibus his Leuiticis & deuteronomiis in hoc, quod de fratribus carnalibus loquuntur,

quint, differentia manifesta inter Leuiticas & Deuteronomias est penes hoc, quod Leuitice sunt leges de genere, Deuteronomia vero est lex de specie. Nam Leuitice statunt de uxore fratris, non specificando vltim vel defuncti. Deuteronomia de uxore fratris defuncti, ille de uxore fratris non specificando cum filio, vel sine filio, ista de uxore fratris defuncti sine filio, ille de uxore fratris non cognoscenda non specificando ad proprium, vel fratris semen nomenque seruandum, ista de uxore fratris defuncti absque filio ad suscitandum semen nomenque fratris, quibus adiunge quarram necessario subintellectam specificationem, quod ille de uxore fratris non specificando, an aetatis, qua possit generare, an uetula. Ista de fratris uxore in aetate, qua potest generare. loqui conuincitur, quia ducenda precipitur ad suscitandum semen fratris. Ex hac autem manifesta differentia inter has duas leges habetur, absque omni controuersia, non omne coniugium inter leuirum & fratram esse diuina lege prohibitu, sed discernendum esse in inter coniugium leuiri cum fratria sine specificatione aliqua, uel tot specificationibus in Deuteronomia lege vallatum, & fatendum quod in genere sine specificatione aliqua coniugium inter leuirum & fratram, est diuina lege damnatum: coniugium uero inter leuirum & fratram tot conditionibus fultum non solum licitum, sed preceptum diuina lege est. Hec sunt, quae circa coniugium inter leuirum & fratram manifeste sancita a Deo habemus. An autem diuine istae leges veteris Testamenti in genti noui Testamenti pfectiores, an expirauerint, parui referre quo ad causam proposita. Illud tamen silentio inuoluendum non est, quod cum istae leges conueniant cum sententia (uidelicet de coniugio inter leuirum & fratram tum in actu) uidelicet actu pietatis, quae cultum officiumque sanguine iudicis exhibet, tum in ratione moris (quia omnes inuicem rationis pietatis naturalis) tum in genere preceptorum (quia utraque sunt precepta, partim iudicialia, & partim moralium (tum in auctoritate (quia omnia diuina auctoritate sunt edita per Moysen) quatenus diuina ligat, eadem ratione psecerat, & Deuteronomia expirauit, eadem & Leuitica expirauit, cum gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Dixi quatenus diuina, quia non est nunc sermo de eisdem legibus, quatenus morales sunt, sed quatenus diuina sunt auctoritate per Moysen fultae.

CAPITULUM V.

Quod secundum ius nature non omne coniugium inter leuirum & fratram est inhonestum.

Quid autem naturale ius de coniugio inter leuirum & fratram habet, non est difficile ex dictis haurire. Semoto siquidem omni tam diuinae quam humanae legis non testimonio, sed vinculo, clare patet tum coniugium inter leuirum & fratram absolute esse turpe, Turpitudine enim mortalis opposita honestati cultus ex naturali pietate debiti fratris ratione fratris, pro ratione legis redditur in lege Leuitica dicendo, Turpitudine fratris tui non reuelabis, quia turpitudine fratris tui est, tum coniugium inter leuirum & fratram vallatum tot antedictis conditionibus esse moraliter bonum. Ex eo enim quod coniugium inter leuirum absolute est turpe, inferri, quod turpitudine illa per coniugium inter eosdem tot conditionibus fultum, & tollitur. Alioquin etiam tot conditionibus vallatum esset moraliter turpe, ac per hoc illicitum, cuius opinio non testatur lex diuina, & cum turpitudine moralis non tollatur, nisi per bonum morale, consequens est, quod per

A morale bonum est surgens ex concursu tot conditionum in coniugio inter leuirum & fratram, tollatur turpitudine, quae inest eidem coniugio iudo, patet igitur inter leuirum & fratram coniugium honestatum tot conditionibus, bonum moraliter esse. Et si altius scrutatur fueris, inuenies maius bonum moraliter esse in coniugio inter leuirum & fratram si honestato, quam sit turpitudine consequens coniugium inter eosdem absolute. Nam nisi istius bonitas vinceret illius turpitudinem, preceptum istius in specie non vinceret prohibitionem illius in genere, ita quod diuini ius preceptum prohibitionem illius vigente, attestatur maiorem esse bonitatem in hoc, quam turpitudinem, quae consequitur coitum leuiri cum fratria & tum excellit, ut et tollat rationem turpis ab homini coitu, & reddat eidem honestum & piuum. Quo fit, ut si qui quo ad hoc soluti ab homini vinculo legis diuinae & humanae leuir & fratria contraherent matrimonium honestatum his conditionibus proculdubio honestum ad piuum conubium subiret. Quod et testatur coniugium inter Thamar & filios Iudae ante legem Moysi. Genesi 38.

CAPITULUM VI.
Quod secundum legem tam diuinam, quam naturalem patet fieri inter leuirum & fratram coniugium honestatum propter aliam causam, quam propter suscitandum semen ac nomen fratris defuncti.

EX his autem manifestis iuxta diuinum ac naturae ius rectissima inferri ratione, quod si longe maius bonum, quam bonum ex omnibus conditionibus in lege Deuteronomia expressis consequens possit iniri coniugium inter leuirum & fratram, fieret proculdubio in tali accidente in coniugio inter leuirum & fratram, honestum quatenus pendet ex lege tum naturali, tum diuina (Secretis. n. loquor humanis legibus.) Et si quidem naturae iura patet illatio, recte rationis dictamen exigit, ut si minus bonum sufficit ad tollendum turpitudinem coniugij inter leuirum & fratram, multo magis ad eandem turpitudinem tollendam sufficiat maius bonum. Secundum uero diuina iura patet eadem illatio ex eo, quod nullae leges multiplicentur propter multitudinem euentuum, qui contingere possunt. (Oporteret. n. infinitas condere leges, iuxta infinitos euentus continentes) sed in omni politia leges condita intelliguntur sic, quod ex vno casu decreto intelliguntur decreti omnes similes, & si minus bonum decretum est sufficere ad tollendam aliquam turpitudinem, intelligitur decretum esse quod multo maius bonum etiam sufficit ad tollendam omnem turpitudinem. Hec, ni fallor, tam clara sunt, ut probatione non egent, sed insinuatione, quod in proposita materia (si in proprijs sistendum est) non est digrediendum ad quodcumque maius bonum, sed ad maius bonum fratri defuncto, quia turpitudine coniugij inter leuirum, & fratram consistit in fratri defuncti de honestatione, & coniugio. Deuteronomio tollitur homini irreuerentia defuncti fratris per eiusdem fratris defuncti bonum, uidelicet nomen eius

E suscitandum & propagandum in familia progeniti ex fratria, quae fuerat una cum ipso charo, & ex leuiro coniunctissimo semine carnem defuncto fratri, tanquam supplete vices defuncti ad generandum ipsi defuncto familia. Et haec ideo discussa sunt, non quia supponamus coniugium inter Serenissimos Reges Reginaeque Angliae contractum fuisse ad suscitandum nomen fratris defuncti, constat. n. hoc esse falsum, sed ut clare pateat si ius naturae diuinae et auctoritate firmatum, non vnico tum euentu honestum esse coniugium inter leuirum & fratram, sed in omni euentu maioris boni fratris defuncti, quam sit illud tam exiguum bonum, uidelicet nominis per filium firmatum.

Etum idque incertum. Incertum enim est an pro-
les sequatur.

C A P V T VII.
*Quod secundum ius tum diuinum, tum naturae honestum
potest esse coniugium inter leuirum & fratrem
propter commune bonum.*

Si perspicacius consideratum libratumque fuerit, quod
id iuris naturae, quod in his Leviticis legibus con-
tinetur, videlicet de honestatione fratris defuncti,
reputatur per tam exiguum ac incertum bonum defun-
cti, cui nihil boni, aut mali accidere potest ex operibus
merè humanis, nisi i existimatione hominum, quodque
bonum cōe ciuitatis, vel patrie non in opinione, sed in
re & iōge maius & finis suapte natura est (nā singu-
lorum bona externa ad cōe bonum ordinat vtriusque)
manifestabitur quod tam in naturalis, quā diuina iu-
ris ratione rectissimi coniugium inter leuirum & fra-
trem honestatur, si ob cōe patriae bonum fiat. Vali-
dius enim est ad tollendum de honestatione defuncti
fratris, cōe patriae bonum quā tā exiguum idque incer-
tum bonum defuncti fratris. Nam constat huiusmodi bonum
esse bonum externum, vtpote in noīe consistens, idque
exiguum, vtpote non consequens praclarum aliquid
factum, imo nullum defuncti factum, sed naturale opus
alterius, si tñ efficax erit ad generandum. Nec inter-
uenit in hac deductione aliqua digressio a proprijs
materie que tractatur, quā pcedere a bono externo
vnius ob bonum cōe, non est digredi: sed progredi
a parte ad totum, a bono partis ad bonum totius,
a re ordinata ad finem ad rem illius finem, & haec
tam manifesta tanque consona sunt iuribus, vt iniu-
ria illis fiat si diutius discutiuntur.

C A P V T VIII.
*Quod coniugium inter serenissimos Angliae Regem & Re-
ginam eius fratrem nec iuri diuino, nec iuri
naturae aduersatur.*

Ex hoc igitur, quod diuinum ius testificatur in mi-
nori bono cōe patriae bonum sufficere ad tol-
lendum turpitudinem coniugij inter leuirum
& fratrem, & naturae ius in minori quoque bono tes-
tatur idē, manifeste inferitur, coniugium inter hos
serenissimos Regem & Reginā ob bonum seruanda
pacis inter reges Hispaniarum, & Angliae contra-
ctum (vt clarè explicatur in literis apostolicis) non
contrariari iuri diuino, aut iuri naturae, sed honestū
esse ac consonum vtrique iuri, adeo quod si fecernatur
humana iura, coniugium hoc nulla indignisset dis-
pensatione; quā ferendo secum cōe bonum pacis
inter tam excelsos reges fert secum conditionē tā
diuini, quā naturae iuris testimonio sufficientē ad ho-
nestandum coniugium inter leuirum & fratrem.
Verum dispensatione ecclesiastica opus fuit, tum
ad tollenda vincula humanorum iurium, tum ad
authorum honestationem illius singularis coniu-
gij ob cōe bonum pacis. Honestatio enim illius con-
iugij ex cōmuni bono pacis suapte natura est, sed
a doctoribus definitur magistraliter, ab apostolica
autem dispensatione authoratur. Quo circa Iulius
Papa dispensando nihil ademit iuri naturae, sed ab-
stulit vincula iuris humani circa hoc singulare, sed
definiuit legitimum, sed authorauit illud, vtpote ex
expressa rationabili causa ac more consonum tam
diuino, quā naturali iuri. Omnia enim haec fert secum
dispensatio ad commune bonum pacis. Alienū si-
quidem à Christiana professione est, vt papa, quātun-
cunq; minimū ius diuinum, aut naturae, in toto, vel
in parte tollat. Hoc enim auctori naturae reseruat,
illud vero auctori diuinae legis, sed non alienum a
Christiana professione: ut Papa in ambiguis inter-

pretur ac diffiniat, tam ius diuinum, quā naturae. Di-
spensatio itaque illa diuersos simul, prout effectus iu-
ra diuersas, quas attingit materias, pro quō nō at-
tingit iuxta humana, efficit licitū quod in humana iura
fuisse illicitum, quatenus uerò attingit iura diuina
& naturae diffiniat ac authorauit licitum, quod in di-
uina & naturae iura dubitabatur, vel reputabatur,
seu dubitari vel reputari potuisset illicitum.

Et ad opulentiam honestationis concurrunt duo
bona fratris defuncti; alterum quod uxor eius qua fue-
rat una cum ipso charo ex hoc coniugio, sublima-
ta est in futuram Reginam Angliae, ut regno; quo
ipse defunctus non potuit per seipsum potiri, saltē
in carne sua potiretur. Alterū quod frater eius ex hoc
coniugio redditus est securus a tali ac tanta malorum
cōgerie, qualē & quā bella inter regna afferunt
inter se. Interesse autē mea defuncti mala penaē fu-
tura fratri meo testatur euangelicus diues sepultus
in inferno dum rogat Abraham, ne fratres sui ue-
niant in illum locum tormentorum. Honestatur
itaque hoc coniugium, tum ex bono fratris defun-
cti non minore, quā sit illud descriptum in Deu-
teronomio non consistente in nomine, sed in re
dubio, sed certo, tum ex maximo cōi bono pacis,
authoraturque apostolica potestate.

C A P V T IX.
*Quod siue ligent siue non dicta diuina iura con-
iugium hoc est honestum.*

Vniuersa autem diuina lege p̄specta facile mon-
strat quod siue diuinae legis, circa cōiugium inter
leuirum & fratrem ligent mō, siue expirauerint: cō-
iugium hoc inter serenissimos reges Angliae licitū
atque honestum est. Nā si diuina ueteris scripturae
spirant nulla hinc illis inferri iniuria, si uero et ho-
die ligat eū cōstet ex eadē diuina lege Deut. c. 17. ad
summum sacerdotē spectare emergentes eas am-
ambiguas ac difficiles diffiniere iuxta legem Dñi,
cūs est quod et si oī ex parte non pateret bonū suffice-
re, ad honestandū coniugium inter leuirum & fra-
trem, ex eo quod summus Sacerdos requisitus, ut hinc
diuina iura naturaeque, ac humana, quae uident obta-
re huic coniugio, illinc tale bonum pacis seruanda
libraret, propter hoc non constat supplicatum fuisse
summo Pontifici, & quātunc erat summus sacerdos
Iulius dispensando authorauit inter hos serenissi-
mos leuirum & fratrem, coniugium ob tale bo-
num pacis reddidit illud licitum & honestum. Nā
p hoc diuina auctoritate sibi in lege diuina cōces-
sa exemit illud ab iniuria omnium iurium diuino-
rum, naturalium, ac humanorum, quia et fingendi
licentia fuisse iuxta legem diuinā ac naturae cām, vi-
delicet si ob tale bonum pacis honestandum erat
coniugium inter leuirum & fratrem & diffinitio-
nem talis ambigui spectasse ad summū tunc sacer-
dotem, & causam boni pacis cōmunis conforme
esse diuinae legi, cui inter humana nihil magis qua-
drat, quā commune pacis bonum. Et haec diximus,
non quod eā ambigua sit, quā deductum iam est com-
mune bonum pacis causam esse sufficientem ad
honestandum coniugium, iuxta leges diuinas & na-
turales (sed ad demonstrandum) quod est quod
ambigua, ac difficilis fuisse causa auctoritas sum-
mi sacerdotis, diffiniendo iuxta rationē ualde con-
sonam, diuinis & naturae legibus coniugium hoc
licitum, honestum ac legitimum sufficeret, ad red-
dendum coniugium hoc licitum, honestum ac le-
gitimum, etiam si leges Leviticae non solum qua-
tenus morales, sed quatenus diuinae ligarent Chri-
stianos.

CAPVT X.

Quod sacrorum Conciliorum Pontificum ad Doctorem dicta non militant aduersus hoc coniugium.

ET quoniam sacra Concilia, sacri Pontifices, sacri Doctores damnando coniugium inter leuirum & fratram ius diuinum & naturæ citant, manifestum ex auditis fit, quod non militant coram dicta aduersus hoc coniugium, secundum ius diuinum & naturæ apostolicæque authoritate contractum. Damnât siquidem inter leuirum & fratram, coniugium nudum, non coniugium tot conditionibus consonis diuino naturæque iuri fultum, ex hoc ipso, quod iuri diuino ac naturæ innituntur. Clara. n. luce iam patet iuri diuino ac naturæ prohiberi inter leuirum & fratram coniugium in genere seu nudum: consonum autem fore vtrique iuri inter leuirum & fratram coniugium vestitum multis honestatis speciebus, siue propter bonum fratris defuncti, siue propter bonum cõe. Quocirca Iulius nihil aduersus doctrinam sacrorum Conciliorum, Pontificum, aut Doctorum egit, nec est aduersus illos Doctores qui dicunt & verissime, Papam nec in iure diuino nec in iure naturæ posse dispensare, hoc est facere licitum quod diuino, aut naturæ iure constat esse illicitum. Nam (vt patet ex dictis) coniugium inter leuirum, & fratram ob commune bonum pacis, nec diuino nec naturæ iure prohibetur, imò tum diuino, tum naturæ iuri consonat. Sed Papa iure suo ordinario, quod de iure super ius potest vti, diffiniuit & authorauit coniugium honestatum ex causa communis boni pacis, ad tollendum omnem ambiguitatem vtriusque iuris, Hoc est Pater sancte, in causa hac iudicium meum: cõsiliium autem non occurrit mihi melius, quam quod a Spiritu sancto proficisci non ambigimus, Diligite iustitiã, qui iudicatis terrã. Felix in seculo valeat beatitudo tua. Romæ die 13 Mart. 1530. *TRACTATUS Reuer. D. Thomæ de Vio, Caietani, Cardinalis Sancti Xysti Ordinis Prædicatorum, De coniugio Regis Angliæ finis.*

TRACTATUS QVINTVS.
Decimus Responsum ad quosdam articulos nomine Theologorum Parisiensium editos ad magistrum Ioannem studii Moguntini Regentem missas.

Missi ad me cõclusam in tuis literis schedulã scãdalosã apud Germanos, rogans vt scandalo puidere velim declarando veritatẽ. Præcib. itaq; tuis satisfacere cupiẽs, rñsionẽ mitto ad receptã a te schedulam 16. articuloꝝ, quorum titulus est. Articuli aliquot pro erroneis a Theologis Parisiensibus ex libris Caietani excepti.

Titulus iste in primis falsus est, quoniam multi subscripti articuli non sunt in libris meis. Et deinde titulus iste, incertum manifestat authorem. Ex eo. n. quod dicitur a Theologis Parisiensibus non explicat qui sunt isti Theologi. nam innumerabiles sunt Theologi Parisienses. & ad verificandum numerum pluralẽ sufficit duo. Quocirca multi suspiciant a iõ fallaci scriptum hunc titulum, ita quod ille qui titulum hunc apposuit, aliud dixerit & aliud intenderit dixit. Nam a Theologis Parisiensibus intendit autem ut passim legentes & audientes fallant, intelligendo ab uniuersa Theologorum schola Parisiensi. Nec temere suspiciant, quoniam quicquid ille fuerit, imponit mihi multa quæ non scripsi, ipsa. n. impositio signum est mali animi, propea uos quidem estote cauti, ut non fallamini ex hoc titulo: illius uer-

Aro quicquid fuerit ille, misereat omnipotens Deus, Ego autem tanquam ad libellum famosum respondebo.

Articulus itaque primus est, Licetum est viro uxore fornicante, ducere aliam. Secundus, est, Non est eadem libertas uxori, quæ uiro. Articuli isti non sunt mei. uenter enim inuenit assertum in libris meis, ut patet in com. super Mat. c. 19. ubi duntaxat disputauit de hac materia, & relig diffiniendã ab ecclesia.

Tertius articulus est, Epist. Pauli ad Heb. non est authenticã. Iste articulus non est meus, in cõsentarijs enim super dictam Epistolam non negauit Epistolam esse authenticã, sed dixi quod dubio Hieronimũ authore eius Epistolæ existente, dubia quoque redditur Epistola, quam, nisi sit Pauli, non perspicuum est canonicã esse, ubi uides quod nego perspicuitatem authenticã, & nego ipsam authenticã, existente authore Epistolæ dubio. Aliud est enim Epistolam esse canonicã, & aliud est esse perspicuum, quod est canonicã: perspicuitas. n. spectat ad notitiã nostram, esse verò canonicã, spectat ad ipsam Epistolam secundum seipsam. si namque tolleretur dubium & fieret perspicuum, non propea Epistola fieret nouiter canonicã, sed quæ erat secundum se canonicã, manifestaretur canonicã, certum est tamen quod durante dubio, non est tantæ authoritatis apud nos, ut sola sufficiat ad ea, quæ sunt fidei. Ego igitur locutus sum de nra notitiã, non de ipsa Epistola (vt verba mea clarescunt) articulo uero loquimur de Epistola secundum se.

Cuartus articulus est, Posterior pars ult. ca. Marci, Nouissimè autem recumbentibus, non est authenticã. Iste articulus non est meus, ut patet in Com. super Marcum. Sed ex uerbis Hieronymi, dixi quod illa scripta Marci quæ Hiero. hæt pro dubijs, non sunt solidæ authoritatis ad firmandam fidem sicut sunt reliqua Marci indubitata. Certum est enim quod ea quæ vertuntur in dubium, non sunt tantæ authoritatis, quantæ sunt indubitata, dubium enim ad nostram spectat notitiã, & non abscripta ipsa in se.

Aduertendum est autem circa hunc articulum præcedentem & similes, quod ego nulla Bibliæ partem reieci, nisi quas reuocit beatissimus Hieronymus, & nullã partem, aut particulam in dubium verti nisi illas de quibus dubitat Hieronymus, secutus sum Hieronymum, & ex illius uerbis deduxi cõsentanea fermone eius. Hieronymus. n. uniuersã Ecclesiã lumẽ est, ad discernendas partes & particulas sacre scripture ab iis, quæ non sunt partes, nec particula eius, & ad discernendã in partes, seu particulas certas a dubijs. Cur itaque accusor sequens beatissimũ Hieronymum: accusando siquidem in istis me, accusant Hieronymum, quod est principalis author huiusmodi dubiorum.

E Quintus articulus est, cõfessio articularis non est instituta a Christo in quantum auricularis & secreta. Iste articulus non est meus, sed Ioã. 20. scripsi, quod Christus instituit confessionem uoluntariam peccati, sed modum cõfiteñdi, & similiter absoluendi, an ad aurẽ, an publice, Ecclesiæ vsui reliquit, iuxta tamen qualitatẽ peccati publici vel occulti. Quod non est dicere hanc negatiuã, Cõfessio articularis non est instituta a Christo, sed dicere, quod cõfessio instituta a Christo, non restringit ad hunc modum cõfiteñdi, quæ extēditur et ad confessionem publicam: satisfacit enim præcepto Christi qui postquam publice peccauit, publice confitetur, publice absoluitur, & publice satisfacit.

Sextus articulus est, Non habetur verus textus sacre Scripturæ in lingua Latina, nisi fiat trãslatio de verbo ad uerbum ex lingua, ex qua sumitur, & fiat omnino talis qualis in sua origine est. Iste articulus nunquã fuit a me scriptus, ut testatur proœmium super

super Pfalteriū, in quo solo materiā hanc tractavi. F

Septimus articulus est, Melius est, quod orationes dicantur in lingua ungarica in Ecclesia, quam in lingua Latina. Ite articulus non integre recitatur, quoniam non scripsi, quod est melius ad edificationem Ecclesie, neque scripsi orationes, sed orationes publicas, quae audiente populo dicuntur, hoc autem super doctrinam Pauli fundavi i. ad Cor. 14.

Octavus articulus est, Pensiones super beneficiis curatis pecunia numerata redimi possunt. Iste articulus recitatur plus, quam ego scripsi, quoniam ego non scripsi de beneficiis curatis in specie, sed de beneficiis ecclesiasticis in genere, & fundavi dicta mea super doctrinam diui Tho. Et ea uera esse, testatur mos ecclesiae passim. nam quotidie fiunt huiusmodi redemptiones, et a uiris timoratis & consueuit quantitas pensionis redimi, soluendo pecuniā in proportione quantum placet. n. cōter huiusmodi praetium iustum.

Nonus articulus est, Nec ratione nec auctoritate probari potest, quod absolute loquendo, sacerdos peccet contrahendo matrimonium, quoniam potius & ratio ducit ad oppositionem. Iste articulus non est meus, quoniam ad illam particulam, probari potest, quoniam. Ut textus questionis manifestat scripsi nec ratione nec auctoritate probari, quod sacerdos seclusus legibus iuris positui & uotis, peccet contrahendo matrimonium, &c. & articuli, rationem, contra quam oportet aduersantes rationibus, perdere, & non libello famoso.

Decimus articulus est, Summus Pontifex salua conscientia potest dispensare cum sacerdote Occidentali quod contrahat matrimonium, et cessante causa publice utilitatis. Iste articulus est meus, & alienus monstrat ad omni errore in illa quaestione, nulla enim iura ardeant causam ad dispensandum ad utilitatem publicam solum; occurrente enim alia causa rationabili, potest Papa uti sua potestate clare patet.

Vndecimus articulus est, Vtrum discordia orta inter coniuges huiusmodi sine spe remedii, sit rationabilis causa dispensandi, ut uterque cum alio contrahat, crediderim quod sic, coniugium consensu accedente. Iste articulus de coniugio non consummato meus est, & tam moderatus, ut irreprehensibilis omnino sit, tum quia nihil asserui, nisi credulitate, tum quia innititur auctoritati sedis Apostolicae, quae huiusmodi causam habet pro rationabili. ut apostolica rescripta testantur.

Duodecimus articulus est, Asserit quod Christus descendens ad inferos predicauerat daemones & damnatis. Iste articulus non est meus, quoniam nunquam hoc asserui, sed in commentariis super primam epistolam Petri c. 3. manifeste dixi, Petrus non loquitur de predicacione qua Christus manifestauit apud inferos seipsum esse Messiam, & conuincit tam daemones, quam incredulos omnes: huiusmodi enim predicatio communis fuit omnibus apud inferos. Vbi clare patet, quod non de predi-

cacione absoluta, sed de predicacione huiusmodi, (hoc est confutante & conuincente daemones & in credulos omnes) locutus sum: isti autem imponunt mihi predicacionem sine aliqua additione.

Tertiodecimus articulus est, Epistola 2. Io. non tam eget expositione, quam correctione. Iste articulus non integre recitatur, nam in Commentariis super ipsam Epistolam scripsi. Nec tam eget expositione, quam correctione, quoniam in multis differt a textu Graeco. Vbi clare patet, quod de correctione uerborum diffusionatiū a textu Graeco locutus sum. Et si hoc est error, quare Hier. tanto tempore laborauit ad corrigendum libros sacrae scripturae iuxta Hebraicam ueritatem quare Augustinus pro correctione librorum veteris Testamenti remittit lectores ad Hebraicum textum, & pro correctione librorum noui Testamenti ad textum Graecum?

Quartodecimus articulus est, Iacobus Alphei, frater Domini appellatur, quia filius fuit Ioseph ex alia uxore. Iste articulus non est meus, nunquam nesciui, nunquam asserui quod Ioseph habuerit aliam uxorem, quamuis opinio dicentium hoc non mihi displicuerit: quod propterea scripsi in commentariis super Epistolam ad Galat. c. 1. & forte nulla magis quadrare uideatur ratio, quam quod fuerit filius Ioseph ex alia uxore. nihil enim ut certum scripsi.

Quintodecimus articulus est, an Paulus uxorem habuerit, disputare, superfluum est: quoniam ex eius Epistolis nihil certi habet, licet ex aliquibus sensu ualde rationabili monstratur eum habuisse uxorem. Iste articulus non est meus. nam in commentariis super Epistolam ad Phil. c. 4. scripsi, disputare hic, an Paulus habuerit uxorem, superfluum duxi, cum ex aliis locis Epistolarum Pauli nihil certi habeam, & hic locus cogere uideatur non ratione demonstratiua, sed sensu ualde rationabili, quod Paulus habuerit uxorem. Ex hoc autem articulo, & multis aliis praecitatis, facile patere potest, quod articuli isti indigni sunt Theologis, indigni & rursione utpote uel impositi, uel alieni a materia erroris, nullus siquidem error incurritur, putando Paulum habuisse uxorem, uel non habuisse uxorem, nullus error est, putare Ioseph habuisse, uel non habuisse aliam uxorem, ante beatam Virginem, nullus error est Epistolam Ioannis esse correctam uel non correctam iuxta textum Graecum, nullus error est dubitare de illis, de quibus dubitat beatus Hieronymus, & id genus multa in articulis schedulae istius contenta. Pro consolatione itaque tua & Germanorum, honorandae magister, haec scripsi ut perpendas ridiculos fore apud eos, qui libros nostros legunt, & intelligunt. libellos hos famosos, pugnent rationibus & auctoritatibus Scripturae, non libellis famosis, non nominis supercilio, qui oppugnare nostra cupiunt. Bene vale Roma: 30. Decembris. 1534.

F I N I S.

VENETIIS, MDXCIII.

Apud Dominicum Nicolinum.